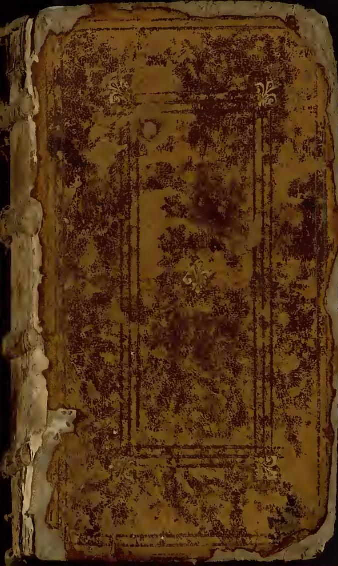
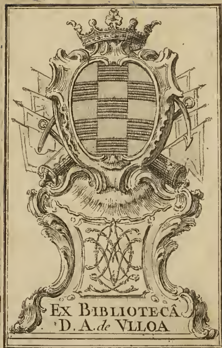

EX BIBLIOTECÂ
D. A. de VLLOA

Fel de Taberio
Lope y D. de Arito

Ofen C. Ferd Ulloa

Paragua

U. d. Ell

Este valerio de Don Alonso de Ulloa Rethorico

VALERII MAXIMI DICTORVM FACTORVMQVE MEMORABILIVM LIBRI IX.

Infinitis mendis ex veterum exemplarium fide repurgati, atque in meliorem ordinem restituti, per STEPHANVM PIGHIVM *Campensem.*

Breues Notæ IVSTI LIPSI.

ANTVERPIÆ,
Apud MARTINVM NVTIVM, & FRATRES. Anno 1621

IVSTVS LIPSIVS

STEPHANO PIGHIO

S. D I C O.

AVCA & leuia quæ ad Valerium tuum (iure, tuum: qui valetudinem & colorem tibi debet, imò vitam) panè aliud agens notaui, passus sum adiungi tuis, mi Pighi, accuratißimæ censuræ Notis. Passus ideo, quia Plantinus noster cupiebat: quia aliquid in iis fortasse ad vsum iuuentutis: quia & cũ honore tuo id fiebat: cùm ex ipsa comparatione horum prauitas & paruitas, tuorum bonitas &

granditas eluceret. Sanè copiosam tu & uberem messem ex hoc agro collegisti, nos pauculas spicas contemptas tibi potiùs quàm non visas. Triumphus igitur hic omnis tuus est: mihi abundè satis, si armillis aut hastâ donatus sequar hunc candidæ Famæ tuæ currum. Vale. Nonis Septembribus.
CIƆ. IƆ. LXXXV.

ILLV-

ILLVSTRISS. PRINCIPI
CAROLO
PHILIPPO DE CROY,
DOMINO DE HAVRECH, &c.

Natalium splendore clarissimo adolescenti Stephanus Pighius S. D.

Ravis omnino atque perniciosa, Carole Princeps generosissime, humano generi res est ignorantia, non solum publicis moribus non via, communique hominum vitæ tenebras offundens, & à veri cognitione mentes seducens, sed priuatas etiam singulorum rationes ita miscens ac perturbans, vt haud aliter ac cæci sine ductore in summa caligine destituti, nunc huc nunc illuc temere impingamus, periculaque ante pedes posita velut longinque dissita securi minime caueamus, quæ procul à nobis, & absunt quam longissime, tanquam capiti imminentia trepidi expauescamus. An quicquam igitur calamitosius homine imperfectiúsve in orbe terrarum nasceretur, nisi huic diuina benignitas rationis facem prætenderet, oculos aperiret, viamque monstraret, qua tuto ac commode per obstacula quæque ad summum bonum veramque felicitatem penetrare possit? Ingens profecto atque inæstimabile donum, omnibus quidem optandum; sed per quam paucis, & nisi quos æquus amauerit Iupiter, obuium atque promptum; his scilicet per quam raris, quibus rerum felicitates virgula quadam diuina suppeditantur. Adeò nihil in humanis perfectum, nihilque tam fauste geritur, quod non error aliquis vel obtundat vel interrumpat. Quod nisi tam densa ignorantiæ caligo, naturæ vitio congenita, mentis oculos obsideret, homo facile seipsum videret,

alrosque perspiceret, quo quisq; loco & statu degat: quanto interuallo à recti scopo aberret, se suasque rationes inde ducerct atque disponeret. Nunc in hac mortali vita tam fallacibus vmbris semet explicante, & plusquam Cimmerijs tenebris obuoluta degenti quid faciendum quæso? vbi perpetuæ, vt Nasonis poëtæ verbis dicam:

nebulæ caligine mixtæ
Exhalantur humo, dubiæque crepuscula noctis.

An ne istinc ad clarum rationis lumen à longè pergenti frequenter cespitandum, sæpe palpitandum, sæpe cæcutientes oculi sunt extergendi, vt semitas ab alijs iam antè tritas, alienaque vestigia tentet atque colligat? Quod profectò difficile existimo ac valde laboriosum.

Quale per incertam lunam sub luce maligna
Est iter in siluis, vbi cœlum condidit vmbra
Iupiter, & rebus nox abstulit atra colores. vt pulchre summus vates cecinit. Vbi vagabundus viator votis omnibus cupit Mercurium aliquem Euhodium in quadriuio positum reperire, qui viam rectam virgula monstret: vel Hegemonam occurrere deam, quæ manu ducat. Posset tamen, ni fallor, melius securiusque Historia, quàm verè simul & præclare princeps Romanæ eloquētiæ Tullius lucem veritatis ac vitæ magistram appellat; in qua rerum euentus velut in speculo contemplari licet, mores & quos imitemur, & quos vitemus sine difficultate agnoscere. Hęc enim leges nobis sine fraude scribit, iustitiam aliasque virtutes ita docet, vt ad eas amplectendas non velut iurisconsultorum formulis in ius rapti, philosophorumve tristibus pręceptis coacti constringamur, sed sponte mori pelliciamur. Facile enim homo eruditur exemplis, qui rerum ex successibus ipse sibi consilia format, normamq; actionum suarum ita componit, vt inter omnes vitæ errores omniaque pericula tutus trãnsmeet. Quod omnino fiet, si ad lucem sacræ historiæ humanam sic applicet examinetque vt ab illa pietatem colligat, ex hac actiones eidem conformet, vtque rerum exitus notans, animum ad causas referat, diligenterque inquirat, cur hoc factum, illud omissum, cur ex illo gloria aut felicitas, ex hoc calamitas aut vituperium processerit. Atque ita deinde viam rationibus suis seliget, qua tuto ad optatum finem peruenire poteris.

Nil

Nil aliud quidem videtur humana prudentia, rerum quippe futurarum præsentiumque ex præteritis recta obseruatio atque deductio; quam æque magistram vitæ, immo ducem ac caput aliarum virtutum ad veram felicitatem pertinentium dicit esse Plato, accusatque vehementer in Timæo Græcos, ob historiæ atque antiquitatis negligentiam, quippe qui fabulis delibuti atque seducti, maiorum suorum originē resve gestas ignorarent, eos semper pueros esse dicens, nec quemquam è Græcis posse senem vere vocari, quia puerilis semper ijs esset animus, & nulla ex antiquitatis commemoratione prisca opinio, nulla cana scientia. In quales & Homerus Odyss. φ amarulente stomachatur.

Νήπιοι ἀγροιῶται, ἐφημέρια φρονέοντες, id est:

Agrestes, stolidi, tantumque diuina scientes.

Atqui historię studium hanc peruersam securitatem depellit, & ab hac infamia nos liberat, ne dicamur καθημερόβιοι: immo iuuenilem animum sapientem & canum facit, sic maiorum institutis atque exemplis instruit, vt cum senibus sæpe prudentia & rerum cognitione contendere possit. Senibus autem ipsis affatim consilia ad rempublicam sapienter gubernandam suppeditat. Imperatoribus artem militarem largitur, animumque generosum ad gloriam inflammat, abiectos timidosque spiritus excitat, superbos simul ac nimium feroces moderationis freno cohibet, instabilis fortunæ imaginem oculis vbique subiiciens. Denique nulli non hominū generi consulens, bonos ad virtutem laude & gloria vocat, improbos, à sceleribus pœna atque infamiæ exemplis deterret. Qui fructus in nulla magis quam in Romana patent historia, cùm hæc res publica diuturnitate atque amplitudine imperii, rerum domi forisque gestarum magnitudine, bellorum ingentium periculis, varietateque fortunæ, ceteras omnes vincat; atque ideo exemplorum copiosam in omni genere materiam suppeditat. Sed sentio quam spatiosum ingrediar campum, si de dignitate & fructu historiæ exactius velim disserere: retraham itaque stylum, si vnum adiecero, nempe omnium sapientum hominum cōcordi iudicio non reperiri dignius nobili ac principi viro studium quàm historiæ, atque ad reipub. gubernacula natum maiore cum laude & fruge non posse otium suum terere, quā in lectione

Auctorum, qui res publicee priuatimque bene maléve gestas cum fide literis mandarint. Hi namque veri sunt amici, cum quibus vtiliter confabuletur, de rebus dubiis consultet? qui & semper præsto sunt, & sapiunt plurimum, & nihil adulantur: cum his multo maiore cum laude poterit horas fallere, quàm si vel alea ludat, vel morionibus indulgeat. Ex veteribus autem, qui vel Græce vel Latine historiam scripserunt, & ad nostra tempora peruenerunt, si qui studiosè legendi sunt, sane non video, quisnam Valerio Maximo præferri poterit, cùm nemo melius nucleum historicæ vtilitatis nobis excludat, dum ex omnium pene historiarum vbertima silua virtutum vitiorumque celeberrima quæque exempla quasi flosculos selecta breuiter in concinnum ordinem redigit, communi vitæ publicis priuatisque moribus accommodat, in genera ac capita tam apte digerit, vt quod in aliis non fine labore querendum esset, ex hisce nouem eius libris nullo negotio peti possit. At quo ordine?vt quæ ad religionem sacraque publica pertinent, liber primus, quæ ad præclara ciuitatum instituta, secundus continetet: reliqui, quæ ad mores priuatos, nempe varia virturum vitiorumque genera multiplicem rerum humanarum scenam complectentur. Hæc quæ omnia suis capitibus ita distinguit, vt memoria comprehēdi facile possint. Videmus itaque vt in hisce libris, velut in amplissimo theatro, communi vitæ nostræ quasi quandam Tragicomœdiam Valerius nobis agat, in quo ipse tanquam pantomimus aliquis insignis in nouas sæpe formas se mutat, mortalis vitæ mille pericula, casus infinitos diuersis gestibus dexterrime imitatus; passiones, affectus, mores, atque studia graphice depingit: aliquando grauitate sublimis, summaque eloquentia splendidus, dum virtutes laudat, honesteque facta in cælum euehit: nonnunquam tristis ac velut tragice plangens, dum crudelitates, scelera, atque improbe facta damnat, sæpe facetiis lepidus, dicteriisve salsus & comice iucundus, cùm vana hominum studia & stulta consilia suggillat ac ridet. Sed quanto sæpe decore, quali pompa, quo ordine, velut instructissimus choragus, nunc virtutum nunc vitiorum mimos elegantissime verborum apparatu comptos inducit, & tanquam præsentes oculis subiicit? quam exempla exemplis connectendo, velut

velut nouas subinde personas aptissimè suggerit? Ipse interim, vt nos quasi spectatores delectet, pulcherrima passim interponit acroamata sententijs aspersa, in his consilijs & admonitionibus seuerus est, atque in allusionibus acutus. Denique exquisita verborum proprietate decorus, breuitate concinnus, ac mira varietate gratus vbique reperitur. Non mirum igitur, quod ob summam vtilitatem atque elegantiam hic liber tot iam seculis assiduè in manibus hominum versetur: non tantum in scholis literariis, verùm etiam in curia, foro, castris frequens sit: domi item familiaris, atque in itineribus quibuscunque promptus suauisque sæpe comes. Sed adeò attritus vsu nimio atque consumptus est, atque iniuria temporum malè multatus, vt vix sui similis videatur: immo si ipse nunc ab inferis resurgeret, hunc suum fœtum vix agnosceret? non magis quam Æneas, cùm apud inferos.

Priamidem laniatum corpore toto
Deiphobum vidit lacerum crudeliter ora,
Ora, manusque ambas, populatáque tempora raptis
Auribus & truncas inhonesto vulnere nares,
Vix adeo agnouit.

Non minus hic auctor celeberrimus vulgò circumfertur fœdè laceratus, mutilus ac deprauatus. Nam frequenter rescriptus atque mutatus infelices sæculi superioris barbariem haud modicam contraxit; vt emunctæ naris homines sæpe culpent stylum eius, atque Latinæ locutionis puritatem in eo desiderēt. Et quidem immeritò, cùm antiquitatem sæculi sui venustam totus redoleat. Quòd si cuiquam visum fuerit scriptum aliquot exemplaria conferre, pedibus spero veniet in sententiam meam, & quisquis resederit apud hunc impurus barbarici fœtor, non ipsius auctoris esse iudicabit. Nam variè interpolatum intelliget, turpissiméque conspurcatum plusquam puerilibus scholiorum annotatiunculis, & inelegantium ludimagistrorum dictatis. Sæpè enim indocti librarij spuria a legitimis dignoscere nescientes, reiectis puris atque antiquis dictionibus, glossemata inepta triuialiaque contextui inseruerunt, sæpè mutilarunt sententias, aliquando diuersa exempla in vnum contraxerunt, nonnunquam transtulere verba atque totas etiam

periodos, idque admodum temere pro sui quisque ingenij ignauia vel inscitia. Cùm igitur tot iam sæculis hunc auctorem indignè contaminatum exstare molestè ferrem; optaui quidem sæpissime mihi tantum ab alijs occupationibus laxamenti, quo studiosorũ in gratiam nonnihil ipsum extergere, atque habitu cultiore incultum producere in publicum possem. Quod cùm statuissem defunctoriè succissiuis horis facere, non passus est moram diuturniorem Christophorus Plantinus, nostri temporis typographus diligentissimus; qui vt omnes ferè veteres, ita & hunc auctorem excultum atque emaculatum typis recudere cupiens, à me multis precibus efflagitauit, vt maturarem destinatũ opus, atque quàm primùm absoluerem: cuius quidem desiderio refragari non potui, cùm quod ipse hoc mereatur, tũ quòd amici quoque plures hortarentur. Igitur emendando Valerio trimestrem operam destinans, ea tamen ob difficultatem ferè semestris est facta. Nam cùm a capite hoc opus aggrederer, inter octo vel decẽ manuscriptos archetypos, quibus adiuuabar, tantam repperi diuersitatem, tantam verborum rerumque sæpe discrepãtiam, vt velut Labyrinthum ingressus, aliquando quo me verterem nescirem. Quantum igitur hic mihi laboris sit exhaustum, non puto rectè quenquam æstimaturum; nisi qui ipse vulgatam antè editionem cum hac nostra contulerit. Is spero fatebitur puriore toga indutum prodire nunc Valerium, magisque sanum, integrum, ac nitidum. Amplius enim quam octingentos næuos insignes emaculauimus, vastas lacunas suppleuimus veterum exemplarium auxilio, cicatrices atque vlcera fœda plura sanauimus. Diuinationi quidem aliquando indulgendum fuit, sed admodum religiosè ac parcè hoc factum. Nam antiquos libros ita sequuti sumus, vt emendatiora dumtaxat, vulgatis mendis rejectis, amplecteremur, errores autem, qui infiniti etiam sunt in scriptis codicibus, præteriremus. Exemplorum insuper titulos à librarijs contextui Valeriano temere insertos, ac fere ineptos ac falsos, quibus perperam video capita dissecari; cùm in veteribus scriptis exemplaribus non habeantur, non adeò nefas existimaui è contextu omnino submouere, amicorum aliquot eruditorum suffragatione ad hoc confirmatus, nec mea solius sententia nixus. Ne

tamen

tamen hos quispiam prorsus ablatos conquetatur, recusos atque emendatos quam breuissime potui capitibus suis ita prætexui, vt exemplis singulis ordine respondeant. Adieci insuper in calce operis quasdam nostras annotationes, in quibus cùm multa ad auctoris huius explicationem potuissem adducere, ne tamē nimis essem prolixus; satis visum fuit emendationum causas reddidisse lectori; non omnium tamen, esset enim fastidiosum ac fere infinitum omnia loca mutata persequi, cum in ordine tam verborum quam periodon, tum etiam in propriis nominibus vbiq; ferè corruptis. Quæ etiamsi inter octingentos næuos non numerem, & in annotationibus prætereantur; velim tamen persuasum esse, non nisi ex antiquitatis fide, atque veterum codicum auctoritate ea me mutasse. Præterea, ne quid in hoc opere desit, & cum plurimum lucis adferat historiæ vel sola temporum cognitio, quæ vehementer ad causas, consilia, nec non retū circumstantias intell. gendas conducit, non absurdum iudicaui Romanis præcipuè exemplis tempora atq; annos, quibus contigerunt, annotare, vt studioso pleniorem historiam cupienti haud sit difficile ad annales Liuianos aliotúmve recurrere, vel etiam ad nostros Romanorum magistratuum breui, volentibus superis, in publicum exituros: qui eius appetitum vberi sępe copia supplebunt, vt ampliora commentaria non sit desideraturus. Sed tu nobis (inquies) messem in herba demonstras, quid interim nunc esurienti præbes, quo famem sedet? Ne igitur interea studioso prouisum non sit, volui singulis item exemplis loca auctorum veterum insigniora annotare quam breuissime; è quibus vel latiorem historiam, vel meliorem rei eiusdem explicationem haurire poterit, si ea consulere Valerioque conferre visum fuerit. Hunc itaque auctorem, illustrissime Princeps, multo magis quàm prius expolitum atque instructum, vt sub tuo honoratissimo nomine in lucem emittam, haud vulgaribus adducor causis: quarum primæ sunt magna veræ virtutis expectatio, atque præclarę indolis incrementa à me non semel perspecta in comitatu amplissimi patroni mei Cardinalis Granuellani, cùm is Bruxellæ nobilissimam illam heroïnam virtutum omnium cumulo ornatissimam matrem tuam negotiorum vel officij causa visitare soleret, tuque illi adeunti frequenter

frequenter honoris gratia occurreres. Deinceps ex tali expectatione fluxit amor meus erga te tacitus, pro pensumque in obseruationem animum ratio demum impulit; cum audiam Louaniense tirocinium in literis tuum non minorem expectationem omnibus concitasse. Laudantur enim publicis doctorum hominum testimonijs progressus ad pietatem atq; literas tui insignes, vt spes haud dubia sit (quando Deus Opt. Max. eam mentem tibi dederit, vt ipsius gloria nihil priùs duca-, eamque fortunam largitus sit, vt vtrimque stirpe regia in eo domo, in qua semper verus honos ac splendor virtutis emicuit, nasceieri-): e nihil tanta nobilitate indignum, nihil obscurum aut humile cogitaturum: sed omnes curas relaturum. quò te tua tam præclara indol-s, tam accurata in omni virtutum genere educatio, impellit. Quo denique te vocant maiorum tuorum exempla, & tot illustr. s heroum imagine-, quorum nomina nulla obliterabit obliuio, memoriam nulla dies extinguet. Inter quos (si annales euolueri) inuenies, qui remp. Christianam sudore & sanguine suo non solùm defenderunt, verùm etiam eius limites magna Europę atque Asiæ parte subacta mi-ificè prop-garunt, sublataque immanissimorum Turcarum tyrannide, ipsam Christi in terris patriam primamque sanctorum veræque religionis sedem Hierosolymam a crudelissima seruitute liberarunt. Explica totos Romanorum fastos, recense currus triũphales omnes; nihil hac lauro sublimius, nihil hac gloria speciosius reperies. Quocunque igitur oculos direxeris, siue paternam respicias originem, siue ad materna conuertaris stemmata, occurrent vbiqve virtutum omnium exempla immortalia; è quibus in pace iustitiam, in bello fortitudinem, in omni fortuna moderationem tibi facile erit imitari, nunc ita cursum instituere, vt directam ingressus viam ad summum decus peruenias, maiorumque tuorum ornamentu tuis exæques vel etiam exuperes. Quod quidem fiet, si tibi persuasum erit generis claritatem, opes populive studium dare quidem imperium, sed animum imperio dignum dare non posse. Dabunt haud dubio bonæ disciplinæ, atque ijs artibus munient, vt non ambitio vel auaritia, quæ sæpè iacta præclarè fundamenta virtutis subruunt, non honori inimica voluptas à recto tramite deducat. His autem vt natalium

tot decora illustres, boni omnes expectant, qui remp. Christianam, cuius inter alios gubernaculis es natus, felicem & incolumem cupiunt: nosque licet inter extremos positi eorum qui tuæ dignitati, favent ad hanc palmam currenti frigidam suffundemur, plaususque passim adhortabimur. Eoque nomine Valerium tibi, vt audio, valdè familiarem mitto, nobilitate clarum auctorem, nobilissimo principi, vt laudatissimis tuis inceptis gratuletur, multisque exemplis demonstret, quàm infinitis antè sæculis perenni in gloria atque æstimatione solida virtus fuerit, quibus præmijs semper comitata: quamque vbique reiecta improbitas, & quæ dedecora, quamque graues pœnę Superum iudicio persequantur noxios, non solùm apud Romanos, sed etiam apud rudes barbarasque nationes, etiamsi veræ religionis lumen his nunquam pręluxisset. Hunc igitur illustrissime Princeps, tibi in Italica peregrinatione comitem esse cupio, & nostræ in te obseruantię veluti primum pignus habeas, supplex oro. Quem si serena fronte exceperis, & tibi gratum esse intellexero, omnia summa me consecutum putabo: efficiesque ne qua difficultate deinceps nostra fatiscat industria, si laboribus, quos sanè non paucos literarum prouehendarum causa sustinemus, aura tuę beneuolentię aspirare cęperit Deum Opt. Max. interim precor, vt inter huius vitæ ambages atque pericula dirigat gressus tuos, teque felicem atque incolumem diu seruet. Bruxellæ Idib. August. Anno MDLXVI.

VALE-

VALERII MAXIMI LIBRORVM.

NOVEM CAPITA.

QVINTI

12 Opt

NONI LIBRI,

CAP. XV.

VALERII MAXIMI EXEMPLORVM MEMORABILIVM LIBER PRIMVS.

Ad Tiberium Cæsarem Augustum Prologus.

1 OPVLI Romani exterarumq; gentium facta simul ac dicta memoratu digna, quæ apud alios latius diffusa sunt,* quàm vt breuiter cognosci possint, ab illustribus electa auctoribus deligere constitui: vt documenta sumere volentibus longæ inquisitionis labor absit. Nec mihi cuncta complectendi cupido incessit: quis enim omnis æui gesta modico voluminum numero comprehenderit? Aut quis compos mentis, domesticæ peregrinæq; historiæ seriem, felici superiorum stylo conditam, vel attentiore cura, vel præstantiore facundia, traditurum se sperauerit: Te igitur huic cœpto, penes quem hominum deorumq; consensus, maris ac terræ regimen esse voluit, certissima salus Patriæ, Cæsar, inuoco: cuius cælesti prouidentia virtutes, de quibus dicturus sum, benignissimè fouentur: vitia seuerissimè vindicantur. Nam si Prisci oratores ab Ioue Opt.
2 Max. benè orsi sunt, si excellentissimi vates à numine aliquo principia traxerunt: mea paruitas eò iustiùs ad fauorem tuum decurrerit, quòd cetera diuinitas opinio-
3 ne colligitur: tua præsenti fide paterno auitoq; sideri par
4 videtur: quorum eximio fulgore multum cærimonijs nostris inclytæ claritatis accessit. Deos enim reliquos accepimus, Cæsares dedimus. Et quoniam initium à

* al. vt quàm.

Cic. Verrin. 5.

cultu deorum petere in animo est, de conditione eius summatim differam.

DE RELIGIONE, CAP. I.

OBSERVATA

1 à populo Rom.
2 L Metello pont. max.
3 Ti. Graccho & coss.
4 Sacerdotum collegiis.
5 Q. Fabio dict. & c. Flaminio mag. eq.
6 P. Crasso pont. max.
7 Aemiliæ Vestalis discipula.
8 M. Marcello v. coss.
9 L. Furio Bibaculo prætore.
10 L. Albinio.
11 C. Fabio Dorsone.
12 Q. Petilio Spur. præt.
13 L. Tarquinio Rege.
14 M. Atilio Regulo.
15 Senatu Romano.

NEGLECTA

16 à C Terentio Varr.
17 Ap. Cæco & gente Potitia.
18 Milite Romano & Brenno Gallo.
19 P. Turullio præfecto classis
20 Q. Fuluio Flacco censf.
21 Q. Pleminio legato propr.

EXTERNA EXEMPLA OBSERVATÆ vel neglectæ religionis.

1 Pyrrhus Epirotarũ rex.
2 Massanissa Numidarum.
3 Dionysius maior Siculorum.
4 Thimasitheus Liparitanorum.
5 Alexandri Regis milites.
6 Persæ.
7 Athenienses.
8 Diomedon Atheniensium dux.

OBSERVATA.

1. Ex Cic. de Arusp. resp. MAiores nostri statas † solẽnesq; carimonias, Põtificum scientia; benè gerendarum rerum au- 1
ctoritates, augurum obseruatione: Apollinis prædictiones, vatum libris: portentorum depulsa Etrusca disciplina explicari voluerunt. Prisco etiam instituto rebus diuinis opera datur, cùm aliquid commendandum est, precatione: cùm exposcendum, voto: cùm soluendum, gratulatione: † cũ n inquirendũ vel extis vel sortibus, 2
impetrito: cùm solemni ritu peragendum, sacrificio.

Quo

Quo etiam ostentorum ac fulgurum denunciationes procurantur.

Tantum autem studium antiquis non solùm obseruandæ, sed etiam amplificandæ religionis fuit, vt è florentissima tum & opulentissima ciuitate, decem principum filij S.C. singulis Etruriæ populis percipiendæ sa- Cic. de
crorum disciplinæ gratia traderentur. diu. 1.

Ceteri quoque, quam more Græco venerari instituerant, sacerdotem à Velia, cùm id oppidum nondum Anno
ciuitatis nomen accepisset, Calcitanam peterent vel vt vrbis
alij dicunt, Calliphennam: ne deæ vetusti ritus perita dclvj.
deesset antistes. Cum cum in vrbe pulcherrimum tem- Cic. pro
3 *plum haberent, †Gracchano tumultu moniti Sibyllinis* Balbo.
libris, vt vetustissimam Cererem placarent. Ennam A.V.
(quoniam sacra eius inde orta credebant) decem viros dcxx.
ad eam propitiandam miserunt. Item Matri Deûm sæ- Cicer.
penumero imperatores nostri compotes victoriarum su- Verr. 6.
scepta vota Pessinuntem profecti, soluerunt. Cic. de arusp.

Metellus verò pont. max. Postumium consulem, eun- respon.
demq; flaminem Martialem, ad bellum gerendum A- II.
fricam petentem, ne à sacris discederet, multa indicta, A.V. dxj.
vrbem egredi passus non est: religioníque summum im- Liu. 19.
perium cessit: quòd tutò se Postumius Martio certami- & 37.
ni commissurus non videbatur, carimonijs Martis desertis.

Laudabile XII. fascium religiosum obsequium, III.
laudabilior quatuor & viginti in consimili re obedien- A.V.
tia: à Tiberio enim Graccho ad collegium augurum li- dxcj.
teræ sunt ex prouincia missæ, quibus significabat se cùm Cic. de
libros ad sacra populi pertinentes legeret animaduertis- Natiu.
se vitio tabernaculum captum, comitijs consularibus, deor. 1.
quæ ipse fecisset, eaq; re ab auguribus ad senatum rela-

taiussu eius C.Figulus è Gallia, Scipio Nasica è Corsica Romam redierunt, & se consulatu abdicauerunt.

A.V. dxliij. Liu. 26. A.V. dxxxij. circiter IIII. Plutar. Marcel. V. A.V. dxxxij. Plutar. Marcel VI. A.V. dxlvij. Liu. 28. *al. admoneretur. VII. Dion. Halic. antiq. 2 VIII. A.V. dxlv. Liu. 27. Plutarc in vita.

Consimili ratione P.Clœlius Siculus, M. Cornelius, Cethegus, & C. Claudius propter exta parùm curiosè admota aris deorum immortalium varijs temporibus, belliq; diuersis, Flaminio abire iussi sunt, coactique etiam. At Sulpicio inter sacrificandum apex è capite prolapsus sacerdotium abstulit. 4

Occentus autem Soricis auditus Fabio Max. dictaturam, C. Flaminio magisterium equitum deponendi causam prebuit.

*Adijciendum his, quod P.Licinio pontifici max. virgo vestalis, quia quadam nocte parum diligens aeterni ignis custos fuisset, digna visa est quæ flagro * admoueretur.*

Maxima verò virginis ÆEmiliæ discipulam, extincto igne, tutam ab omni reprehensione Vestæ numen 5
præstitit, qua adorante, cùm carbasum, quam optimam 6
habebat, foculo imposuisset, subitò ignis emicuit.

Non mirum igitur, si pro eo imperio augendo, custodiendoq; pertinax deorum indulgētia semper excubuit, quòd tam scrupulosa cura, paruula quoque momenta religionis, examinare videtur: quia nunquam remotos ab exactissimo cultu cærimoniarū oculos habuisse nostra ciuitas existimāda est. In qua cum Marcellus quintum consulatum gerens templum Honori & Virtuti, Clastidio priùs, deinde Syracusis potitus, nuncupatis votis debitum consecrare vellet, à collegio pontificum impeditus est, negante vnam cellam duobus dijs rectè dicari. Futurū enim, si quid prodigij in ea accidisset, ne dignosceretur, vtri rem diuinam fieri oporteret: nec duobus nisi certis dijs vna sacrificari solere. Ea pontificum admonitione

nitione effectum est, vt Marcellus separatis ædibus, Honoris, ac Virtutis simulacra statueret. Neque aut collegio pontificum auctoritas amplissimi viri, aut Marcello adiectio impensæ impedimento fuit, quominus religionibus suus tenor suaq; obseruatio redderetur.

Obtuitur tot etiam illustribus consularibus L. Furius Bibaculus, exemplique locum vix post Marcellum inuenit. Sed pij simul ac religiosi animi laude fraudandus non est: qui prætor à patre suo Collegij Saliorum magistro iussus, sex lictoribus præcedentibus, arma ancilia tulit: quamuis vacationem huius officij honoris beneficio haberet: Omnia namq; post religionem ponenda semper nostra ciuitas duxit, etiam in quibus summæ maiestatis conspici decus voluit. Quapropter non dubi-
7 *tauerunt sacris imperia *seruire: ita se humanarum rerum *futura regimen existimantia, si diuinæ potentiæ benè atque constanter fuissent famulata.*

IX. A. V. dxvi. Lactan. diu. institut. I. cap. 21.

* al deseruire. *al, velut curā gerere.

*Quod animi iudicium in priuatorum quoque pectoribus versatum est. Vrbe enim à Gallis capta, cum Flamen Quirinalis virginesq; Vestales sacra onera partito ferrent eaq; pontem Sublicium transgressas, & cliuū, qui ducit ad ianiculum descendere incipientes, L. *Aluanius plaustro coniugem & liberos vehens aspexisset, propior publicæ religioni, quàm priuatæ charitati, suis vt plaustro descenderent, imperauit: atque in id virgines*
8 *& sacra imposita, omisso cœpto itinere, Cære in oppidū peruexit: Vbi cum summa veneratione recepta, grata memoria, ad hoc vsq; tempus hospitalem humanitatem testantur. Inde enim institutum est, sacras carimonias vocari, quia Cæretani ea infracto Reip. statu, perinde ac florente, coluerunt. Quare agreste illud & sordidum plaustrum, tempestiuè capax cuiuslibet Fulgentissimi*

X. A. V. ccclxiij. Liu 5. Flor. I. cap. 13. *al. Albinius.

triumphalis currus, vel æquauerit gloriam, vel antecesserit.

xi. A.V. cclxiij. Liu. 5.

Eadem republicæ tempestate † C. Fabius Dorso memorabile exemplum seruatæ religionis dedit. Namque 9 *Gallis Capitolium obsidentibus. † ne statum Fabiæ gẽtis* 10 *sacrificium interrumperetur, Gabino ritu cinctus manibus humerísque sacra gerens. per medias hostium stationes in Quirinalem collem peruenit: vbi omnibus solẽni more peractis, in Capitolium * post diuinam venerationem, victricium armorum perinde ac victor rediijt.*

* al. propter.

xii. A.V. dlxxij. Liu. 40. Plin. l. 13. cap. 13. Plutar. in Numa

Magna conseruandæ religionis etiam P. Cornelio, & Bæbio Pamphilo COSS. *apud maiores nostros acta cura est. Siquidem in agro L. Petilij scribæ sub Ianiculo cultoribus terram altius versantibus duabus arcis lapideis repertis, quarum in altera scriptura indicabat corpus * † Numæ Pompilii Pomponis filij fuisse: in altera* 11 *libri reconditi erant, Latini septem de iure Pontificum, totidemq́ Græci de disciplina sapientiæ: Latinos magna diligentia * asseruandos curauerunt: Græcos, quia aliqua ex parte ad soluendam religionem pertinere existimabantur, L. Petillius prætor vrbanus ex auctoritate Senatus per Victimarios igne facto, in conspectu populi cremauit. Noluerunt enim prisci viri quicquam in hac asseruari ciuitate quo animi hominum à Deorum cultu auocarentur.*

* al Numa Põponij

* al obseruandos.

xiii. M. Atilium vocat Dio. l. 4. Sed patricius esse debet, eodem teste.

Tarquinius autem rex M. Tullium Duumuirum, quòd librum secreta ciuilium sacrorum continentem, custodiæ suæ commissum corruptus Petronio Sabino describendum dedisset, culeo insutum in mare abiici iussit. † Idq́ supplicii genus multo post parricidis lege irro- 12 *gatum est. Iustissimè quidem, quia pari vindicta parentum ac deorum violatio expianda est.*

Sed

Sed in his quæ custodiam religionis attinent, nescio A.V.
an omnes M. Atilius regulus præcesserit, qui ex victore dcliij. Plutar.
speciosissimo, insidijs Asdrubalis, & Xanthippi Laceda- Rhet.
monij ducis ad miserabilem captiui fortunam deductus ad He-
ac missus ad S.P.Q.R. legatus, vt ex se & vno, & se renniū. xiiii.
ne, complures Pœnorum iuuenes pensarentur: in con- A.V.
trarium dato consilio. Carthaginem repetiit: non i- cdxcviii
gnarus ad quam crudeles, quamq; etiam meritò sibi in- Polyb. & alii.
13 *festos * deos reuerteretur. † Verùm his iurauerat, si* A.V.
captiui eorum redditi non forent, ad eos se reditu- diij.
rum. Potuerunt profectò dij immortales efferatam Cic. of.
mitigare sæuitiam: ceterum quò clarior esset Atilij fic. 3. * al. ho
gloria, Carthaginenses moribus suis vti passi sunt: stes.
tertio Punico bello religiosissimi spiritus tam crude-
liter vexati vrbis eorum interitu iusta exacturi pia-
cula.

Quanto nostræ ciuitatis senatus venerabilior in xv.
Deos? Qui post Cannensem cladem decreuit ne matro- A.V.
næ vltra trigesimum diem luctus suos extenderent, vti dxxxvii
ab his sacra Cereris peragi possent: quia maiore penè Liu. 22.
14 *† Romanorum virorum parte, in execrabili ac diro solo*
iacente, nullius penates mœroris expertes erant. Itaque
matres ac filiæ, coniugesq; & sorores, nuper interfecto-
rum abstersis lacrymis, depositisq; doloris insignibus, cã-
didam induere vestem, & aris dare thura coactæ sunt:
Qua quidem constantia obtinendæ religionis, magnus
cælestibus iniectus est rubor vlterius aduersus eam sæ-
uiendi gentem, quæ ne iniuriarum quidem acerbitate
ab eorum cultu absterreri potuerat.

NEGLECTA.

15 † CREDITVM *est Varronem consulem apud* xvi.
Cannas cum Carthaginiensibus tam infeliciter di

A.V. dxxxiij Lact. instit. diuin. lib.2. *micasse ob iram Iunonis: quòd cùm ludos Circenses ædilis faceret, in Iouis Opt. Max. templo, eximia facie puerum histrionem ad excubias tenendas posuisset: quod factum post aliquot annos memoria repetitum, sacrificijs expiatum est.*

XVII. *Hercules quoque, detractæ religionis suæ, & grauem & manifestam pœnam exegisse traditur. Nam cum* A V. cdxlj. Liu.9. *Potitij sacrorum eius ritum (quem pro dono genti eorum ab ipso assignatum, velut hæreditarium obtinuerant auctore Appio Censore, ad humile seruorum ministerium transtulissent: omnes qui erant numero super XXX. puberes, intra annum extincti sunt nomenq́ Potitium in duodecim familias diuisum propè interijt. Appius verò luminibus captus est.*

XVIII. A.V. dcvij. Appian Punic. Pausan. Phoc. Iust.24 *Acer etiam sui numinis vindex Apollo qui Carthagine à Romanis oppressa, veste aurea nudatus id egit, vt sacrilegæ manus inter fragmenta eius abscissæ inuenirentur. Brennus Gallorum dux Delphis Apollinis templum ingressus, Dei voluntate in se manus vertit.* 16

XIX. A.V. dccxxxij Dion. hist 51. *Nec minus efficax vltor contemptæ religionis filius quoq; eius Æsculapius, qui consecratum templo suo lucum à Turullio præfecto Antonij ad naues ei faciendas,* 17 *magna ex parte succisum dolens, inter ipsum nefarium ministerium deuictis partibus Antonij, imperio Cæsaris destinatum morti Turullium, manifestis numinis sui viribus eum in lucum quem violauerat, traxit: effecitq́ Deus, vt ibi potissimùm à militibus Cæsarianis occisus, eodem exitio, & euersis iam arboribus pœnas lueret. & adhuc* superantibus impunitatem consimilis iniuriæ pareret, suamq́ venerationem, quam apud colentes maximam semper habuerat, multiplicaret.*

* al. superstitibus.

XX. *Q. autem Fuluius Flaccus impune non tulit, quòd in censura*

censura tegulas marmoreas ex Iunonis Laciniæ templo A.V.
in ædem Fortunæ Equestris quàm Romæ faciebat trāstulit. dlxxix. Liu.49.
Negatur enim post hoc factum, mente constitisse:
quin etiam per summam ægritudinem animi expirauit, cùm ex duobus filijs, in Illyrico militantibus, alte-
18 *rum decessisse, alterum grauiter audisset affectum. Cuius*
19 **casu motus senatus, tegulas illico reportandas curauit:* * al. causa.
decretiq; circumspectissima sanctione impium opus censoris retexuit.

Tam me herculè quàm Q. Pleminij legati Scipionis xxi.
in thesauro Proserpinæ spoliando sceleratam auaritiam A.V.
iusta animaduersione vindicauit. cùm enim vinctum dxlix. Liu.29.
20 *Romam protrahi iussisset, is ante causæ dictionem in* & 34.
*carcere teterrimo genere * morbi consumptus est: pecu-* * al. mortis.
niam Dea eiusdem senatus imperio, & quidem summam duplicando recuperauit.

EXTERNA EXEMPLA OBSERVATÆ VEL NEGLECTÆ RELIGIONIS.

21 *Quod quidem ad Pleminij facinus pertinuit, benè à* xxii.
patribus conscriptis vindicatum est. Quod ad violentas A.V. cdlxxviii.
regis Pyrrhi sordeis attinuerat, seipsam potenter atque Liu 29.
efficaciter Dea defendit. Coactis enim Locrensibus ex thesauro eius, magnam illi pecuniam dare: cùm onustus nefaria præda nauigaret, vi subitæ tempestatis tota cum classe vicinis Deæ littoribus illisus est: in quibus pecunia incolumis reperta, sanctissimi thesauri custodiæ restituta est.

22 *At non similiter Massanissa rex; cuius cùm præfectus* i.
*classis Melitam appulisset, * éque fano Iunonis denteis* Ex Cic. Verr. 6.
eburneos eximiæ magnitudinis sublatos, ad eum pro do- * al. & æquè ex.
no attulisset: vt comperit vnde aduecti essent, quinqueremi reportandos Melitam, inq; templo Iunonis collo-

sandos curauit insculptos gentis suæ literis, significantibus regem ignorantem eos accepisse & libenter Deæ

II. *reddidisse factum Massanisæ plus animo quam Punico* 23 *sanguini conueniens: quanquam quid attinet mores natione * pendi? in media barbaria ortus sacrilegium rescidit alienum.*

* per-pendi.

III. Syracusis Dionysius genitus, tot sacrilega sua quot iam recognoscimus, iocosis dictis prosequi voluptatis loco duxit: fano enim Proserpinæ spoliato Locris, cùm per altum secundo vento classe veheretur ridens amicis, Videtisne, ait quam bona nauigatio ab ipsis diis immortalibus sacrilegis tribuatur? Detracto etiam Ioui Olympio magni ponderis aureo amiculo, quo eum tyrannus * Hiero è manubijs Carthaginensium ornauerat, iniectoq́; ei laneo pallio, dixit, æstate graue amiculum aureum esse hieme frigidum: laneum autem ad vtrunque tempus anni aptius Idem Epidauri Aesculapio barbam auream demi iussit: † quòd affirmaret, non 24 conuenire patrem Apollinem imberbem, ipsum barbatum conspici. † Idem mensas argenteas atque aureas è 25 fanis sustulit: quodq́; in his more Græciæ scriptum erat, bonorum deorum eas esse, vti se bonitate prædicauit. Idem victorias aureas pateras, & coronas, quæ simulacrorum porrectis manibus sustinebantur, tollebat, & eas se accipere, non auferre, dicebat perquam stultum esse argumentando, à quibus bona precamur, ab his porrigẽtibus nolle sumere. Qui tametsi debita supplicia non exsoluit, dedecore tamen filij, mortuus pœnas rependit, quas viuus effugerat. LENTO enim gradu ad vindictam sui diuina procedit ira, tarditatemque supplicij grauitate compensat.

Ex Cic. de nat. deor. l. 3. Aelian. histor. Var. l. 1

*al, Gelo.

pecunia ex spolijs conflata A. Gell. noct. At. lib 13 c. 23

Vide Iustin. l. 20. fine.

IIII. In quam ne incideret Thymasitheus Liparitanorum princeps

26 *princeps,†consilio sibi pariter,atque vniuersæ patriæ,* A.V.
vtili prouidit exemplo: Excepta namque in freto à ccclix.
ciuibus suis piraticam exercentibus magni ponderis au- Liu.5. Plutar.
rea cratera, incitatoq; ad eam partiendam populo, vt Camil.
comperit à Romanis Pythio Apollini decimarum no- V.
mine dicatam, manibus venundantium ereptam Deo Lactan. Instit.l.
Delphos perferendam curauit. 2.c.8.

Milesia Ceres. Mileto ab Alexandro capta, milites, VI.
qui templum spoliaturi irruperant, flamma obiecta Herod.
priuauit oculis. 7. VII.

27 *†Persæ mille nauium numero Delum compulsi,tem-* Cic.de
plo Apollinis irreligiosas potius manus quàm rapaces Nat. Deor.1
adhibuerunt. Illustr.

Athenienses Diagoram philosophum pepulerunt,quia Suid.
scribere ausus fuerat,primum ignorare se, an dij essent: Aelian.
deinde si sint, quales sint. Iidem Socratem damnaue- Variæ Hist. 2.
runt, quòd nouam religionem introducere videbatur. Plato.
Iidem Phidiam tulerunt,quamdiu is marmore potius
quàm ebore Mineruam fieri debere dicebat, quod diu-
tius nitor esset mansurus: sed vt adiecit, & vilius,tacere
iusserunt.

28 *Diomedon, vnus ex decem ducibus,† qui Arginusæ* VIII.
eadem pugna Atheniensibus victoriam, sibi verò dam- Vide l.
29 *nationẽ pepererunt: † cùm iam ad immeritum suppli-* 3.ca. 8. de con-
ciũ duceretur,nihil aliud locutus est, quàm vt vota pro stantia
incolumitate exercitus ab ipso nuncupata soluerentur. Socrat.

DE SIMVLATA RELIGIONE

CAP. II.

A ROMANIS.	AB EXTERNIS.
1 Numa Pompilio rege.	1 Minoë Cretensiũ rege:
2 P. Scip. Afric. maiore.	2 Pisistrato Atheniensi.
3 L. Cornelio Sulla.	3 Lycurgo Spartano.
4 Q. Sertorio.	4 Zaleuco Locrensi.

NVMA

I. NVMA Pompilius, vt populum Romanum sacris 1
A.V. obligaret, volebat videri sibi cum dea AEgeria congres-
xxxix. circiter sus esse nocturnos: eiusq; monitu accepta dijs immorta-
Liu.1. libus sacra instituere.
Plutar. Dion. Scipio Africanus non ante ad negotia publica, vel
& alij. priuata ibat, quàm in cella Iouis Capitolini moratus
II. esset: & ideo Ioue genitus credebatur.
A.V. dxlij. L.Sulla, quoties prœlium committere destinabat,
Liu.26. paruum Apollinis signum Delphis sublatū, in conspectu
Quin.2 militum complexus, orabat vti promissa maturaret.
cap.4. Q.Sertorius per asperos Lusitaniæ colles ceruam al-
III. A.V. bam trahebat: ab ea se, quænam aut agenda, aut vi-
dclxxj. tanda essent, prædicans admoneri.
Plutar.

EXTERNA.

Front.1 cap.11. Minos Cretensium Rex nono quoque anno in quod-
IIII. dam prealtum, & vetusta religione consecratum spe-
A.V. cus secedere solebat: & in eo moratus tanquam à Ioue,
dclxxij. Plutar. quo se ortum ferebat, traditas sibi leges prærogabat.
Front. Pisistratus in recuperanda tyrannide, quam amise-
I. Plato in rat simulatione reducentis se in arcem Mineruæ est v-
Minoë. sus: sum per ostentationem ignotæ mulieris, quæ *Phya
II. vocabatur, formatæ ad habitum Deæ, Athenienses de-
Hero.1 ciperet.
*al. Ero
III. Lycurgus consilio Apollinis grauissima Lacedæmo-
Hero.1 niorum ciuitati leges compositas ferre se persuasit.
Plutar. Zaleucus sub nomine Mineruæ apud Locrenses pru-
IIII Suidas, dentissimus habitus est.
& Cic.

DE PEREGRINA RELIGIONE
de leg.2 REIECTA. CAP. III.

Aelian.
Varr. 1 A senatu Romano. 3 A L. Aemilio Paulo,
hist.2. 2 A C. Cornelio Prætore. cos.

BACCHANALIVM sacrorum mos nouus 1
institutus

institutus, cum ad perniciosam vesaniam iretur, sublatus est. A.V. dlxvij. Liu.39.

Lutatius, qui primum punicum bellum confecit, à senatu prohibitus est sortes Fortunæ Prænestinæ adire. A.V. dxj. *Auspiciis enim patriis, non alienigenis, remp. administrari oportere iudicabant.*

C. Cornelius Hispallus prætor peregrinus M. Popillio Lanate, Cn. Calpurnio COSS. *edicto Chaldæos intra decimum diem abire ex vrbe atque Italia iussit; leuibus & ineptis ingeniis, fallaci siderum interpretatione, quæstuosam mendaciis suis caliginem *iniicientes.* II. A.V. dcxiv. *alias nutrientes.

2 *Idem, qui Sabazij Iouis cultu simulato mores Romanos inficere conati sunt, domos suas repetere coëgit.*

L. Aemilius Paulus consul, cùm senatus Isidis & Serapis fana diruenda censuisset, eaq; nemo opificum attingere auderet; posita prætexta securim arripuit, templique eius foribus inflixit. III. A.V. dxxxiv.

DE AVSPICIIS.

CAP. IIII.

QVAE CEPERE Romani.
1 Atius Nauus Augur.
2 Ti. Gracchus. Ti. F. trib. plebis.
3 P. Claudius Pulcher, & L. Iunius Pullus COSS.
4 L. Metellus pont. max.
5 M. Tullius Cicero.
6 M. Iunius Brutus proc.

EXTERNI.
1 Alexander Magnus.
2 Deiotarus rex.

1 *L. Tarquinius Rex centuriis equitum, quas Romulus* I.
2 *auspicato conscripserat, alias adijcere cupiens; cùm ab* A.V. cxl.
Atio Naue augure prohiberetur, offensus interrogauit, circiter.
3 *Possétne fieri, quod ipse mente conceperat. Posse fieri di* Liu.1.
cente: iussit nouacula cotem discindi. Qua Atius allata, Cicer.
administrato incredibili facto, effectum suæ professionis oculis regis subiecit. diu.1.

II. Ti. *Gracchus cùm ad res nouas pararetur, auspicia*
A.V *domi prima luce petijt: quæ illi per quam tristia respon-*
dcxx. *derunt. Nam ianua egressus, ita pedem offendit vt digi-*
Plutar, in vita. *tus ei decuteretur, tres deinde corui in eum aduersum occinentes† partem tegulæ decussam ante ipsum propu-* 4
lerunt, quibus omnibus contemptis, à Scipione Nasica pontifice maximo decussus Capitolio fragmento subsel-lij ictus procubuit.

III. *P. Claudius bello Punico primo, cùm prœlium naua-*
A.V. *le committere vellet, auspiciáque more maiorum pe-*
d.iiii. *tijsset, & pullarius non exire cauea pullos nuntiasset,*
Poly. I. Cic. diu 1. & I. & de natura deor. 2. *abijci eos in mare iussit, dicens; quia esse nolunt, bibant. Et L Iunius P. Claudii collega, neglectu auspicijs, †clas-* 5
sem tempestate amisit. Quorum ille populi iudicio con-cidit, damnationéq; hic ignominiam voluntaria morte præuenit.

IIII. *Cùm Metellus pontifex maximus Tusculanum pe-*
A.V. *teret, corui duo in os eius aduersum velut iter impedien-*
dxii. *tes aduolauerunt: vixq; extuderunt, vt domum rediret.*
Liu. 19. Dio, 3. *Insequente noctu ædes Vestæ arsit; quo incendio, Metellus inter ipsos ignes raptum Palladium incolume seruauit.*

V. *M. Ciceroni mors imminens auspicio prædicta est,*
A.V. *cùm enim in villa Caietana esset, coruus in conspectu*
dccx. Plutar. Appia. ciuil. I. *eius horologij ferrum loco motum excussit, & protinus ad ipsum tetendit, ac laciniam togæ eò vsque morsu te-nuit, donec seruus ad occidendum eum milites venisse nunciaret.*

VI. *M. Brutus cùm reliquias exercitus sui aduersus Cæ-*
A.V. dccxI. Plutar. Dion. lib. 47. *sarem & Antonium eduxisset, duæ aquilæ ex diuersis castris aduolauerunt; & edita inter se pugna, ea quæ à parte Bruti fuerat, malè multata fugit.*

EXTERNA.

EXTERNA.

Cùm Rex Alexander vrbem in Aegypto constituere vellet, architectus Dinocrates cum cretam non haberet polentáque futuræ vrbis lineamenta duxisset, ingens auium multitudo proximo lacu emersa polentam depasta est: quod sacerdotes Aegyptiorum interpretati sunt, aduenarum frequentiæ alimentis suffecturam vrbem. I. A.V. cdxx. Plutar. Curt. 4.

Deiotaro verò regi omnia ferè auspicato gerenti salutaris aquilæ conspectus fuit: qua visa, abstinuit se ab eius tecti vsu, quod nocte insequenti, ruina solo æquatum est. II. A.V. dcc. circiter. Cic diuin. 1. & 2.

DE OMINIBVS. CAP. V.

QVAE ACCEPERE ROMANI.	
1 Patres conscripti.	6 Cn. Pompeius Magnus procos.
2 M Furius Camillus dictator.	7 M. Brutus procos.
3 L. Aemilius Metelli.	8 C Cassius procos.
4 Cæcilia Metelli.	9 Q. Petilius cos.
5 C. Marius exul.	EXTERNI.
	1 Prienenses.
	2 Apolloniatæ.

OMNIVM etiam obseruatio contactu aliquo religionis innexa est: quoniam non fortuito motu, sed diuina prouidentia, constare creditur.

1 Quæ effecit, vt †Vrbe à Gallis disiecta, deliberantibus P.C. vtrùm Veios migrarent, an sua mœnia restituerent, fortè eo tempore, è præsidio cohortibus redeuntibus centurio in Comitio exclamaret, Signifer statue signum, hic optimè manebimus. Ea enim voce audita, senatus se accipere omen respondit, eue[s]tigióq; Veios transeundi consilium omisit. Quàm paucis verbis de domicilio futuri summi imperij confirmata est conditio! I. A.V. ccclxiij. Liu. 5.

2 †credo indignum dijs existimantibus, prosperis auspicijs Romanum

Romanum nomen ortum, Veientanæ vrbis appellatione mutari: inclytaq; victoriæ decus modo abiectæ Vrbis ruinis infundi.

II. *Huius tam præclari operis auctor Camillus: cùm esset precatus, vt si cui deorum nimia felicitas populi*
A. V. ccclvii. *Rom. videretur, eius inuidia, suo aliquo incommodo satiaretur,*
Liu. 5. Plutar. *subito lapsu decidit: quod omen ad damnationem, qua postea oppressus est, pertinuisse visum est. Meritò autem de laude inter se, victoria, & pia precatio amplissimi viri certauerunt: æquè enim virtutis est & bona patriæ auxisse, & mala in se transferri voluisse.*

III. *Quid illud, quod L. Paullo consuli euenit, quàm me-*
A. V. dxxcv. *morabile? cùm ei forte euenisset, vt bellum cum rege*
Cicer. *Perse gereret, & domum è curia regressus, filiolam suam*
diuin. 1 *nomine Tertiam, quæ tum erat admodum paruula, o-*
Plutar. *sculatus, tristem animaduerteret: interrogauit, quid ita eo vultu esset, quæ respondit, Persam periisse. decesserat autem catellus, quem puella in delicijs habuerat, nomi-*
*al. exque. *ne Persa: Arripuit igitur omen Paullus,* éque fortuito dicto, quasi spem certam clarissimi triumphi animo præsumpsit.*

IIII. *At Cæcilia Metelli, dùm sororis filiæ, adultæ ætatis* 3
A. V dcxxij. circiter *virgini, more prisco, nocte concubia nuptialia petit, omen ipsa fecit. Nam cùm in sacello quodam, eius rei*
Cicer. *gratia, aliquandiu persedisset, nec vlla vox proposito*
diuin 1. *congruens esset audita; fessa longa standi mora puella, rogauit materteram, *vt sibi paulisper locum residendi*
*al. meam sedem. *accommodaret: cui illa, Ego verò inquit, libenter tibi * mea sede cedo. Quod dictum, ab indulgentia profectum, ad certi ominis processit euentum: quoniam Metellus non ita multo post, mortua Cæcilia, virginem, de qua loquor in matrimonium duxit.*

C. autem

C. autem Mario obseruatio omnis proculdubio saluti fuit quo tempore hostis à senatu iudicatus, in domum Fanniæ Minturnis custodiæ causa deductus est: animaduertit enim asellum, cùm ei pabulum obijceretur, neglecto eo, ad aquam procurrentem: Quo spectaculo, deorum prouidentia quod sequeretur, oblatum ratus, alioquin etiam interpretandarum religionum peritissimus, à multitudine, quæ ad opem illi ferendam confluxerat, impetrauit vt ad mare perduceretur: Ac protinus nauiculam conscendit: eaq; in Africam peruectus, arma Sullæ victricia effugit. V. A.V. dclxv. Plutar.

Pompeius verò Magnus in acie Pharsalica victus à Cæsare, fuga quærens salutẽ, cursu in insulam Cyprum (vt aliquid in ea virium contraheret) classem direxit: appellensq; ad oppidum Paphum, conspexit in littore speciosum ædificium: gubernatorémque interrogauit, quod ei nomen esset: qui respondit κακοβασιλέα *vocari: quæ vox spem eius, quantulacunque restabat, comminuit. Neque id dissimulanter tulit, auertit enim oculos ab illis tectis; ac dolorem, quem ex diro omine conceperat, gemitu patefecit.* VI. A.V. dccxv.

M. etiam Bruti dignus, admisso parricidio, euentus omine designatus est: Siquidem post illud nefariũ opus, natalem suum celebrans cùm Græcum versum expromere vellet, ad illud potissimum Homericum referendum animo tetendit. VII. A.V. dccx. Plutar.

Ἀλλά με μοῖρ᾽ ὀλοὴ καὶ Λητοῦς ἔκτανεν υἱός. Iliad. π. Vide Dion. 47.

Qui deus Philippensi acie, à Cæsare & Antonio signo datus, in eum tela conuertit.

Consentaneo vocis iactu C. Cassij aurem fortuna peruellit: quem orantibus Rhodijs, ne ab eo cunctis deorum simulacris spoliarentur, Solem à se relinqui respon- VIII. A.V dccx. Dion. lib. 47.

dere voluit: vt rapacißimi victoru insolentiam, dicti tumore pertraheret, abiectum q; Macedonica pugna, non effigiem Solis, quam tantum modo supplicibus afferat, sed ipsum † Solem re vera relinquere cogeret. 4

IX. A.V. dlxxvij. Liu.41. Fronti. Stratag. 4.ca. 2. *Annotatu dignum illud quoque omen, sub quo Petillius consul in Liguria bellum gerens occidit. Nam cum, montem, cui Leto cognomen erat, oppugnaret: interq; adhortationem militum dixisset, Hodie ego Letum vtique capiam: inconsideratiùs præliando, fortuitum iactum vocis leto suo confirmauit.*

EXTERNA.

1. *Adijci nostris duo eiusdem generis alienigena exempla non absurdè possunt. Samij, Prienensibus auxilium aduersus Caras implorantibus, † arrogantia instincti,* 5 *pro classe & exercitu cymbulam eis derisus gratia miserunt. Quam illi velut diuinitus datum præsidium interpretati, libenter acceptam, vera fatorum prædictione, victoria ducem habuerunt.*

II. *Neque Apolloniatæ quidem pœnitentiam egerunt, quòd cùm bello Illyrico pressi, Epidamnios, vt sibi opem ferrent, orassent, atque illi flumen vicinum mœnibus suis nominent † Aeantem in adiutorium se mittere* 6 *dixissent. Accipimus quod datur, responderunt, eiq; primum in acie locum, perindè ac duci, assignauerunt. Ex insperato enim superatis hostibus, † successum suum in* 7 *omen acceptum referentes, ex tunc AEanti vt Deo immolauerunt, & deinceps in omnibus prœlijs vti ducem constituerunt.*

Vide Strabonem 7. Plin.l.3 cap. 23.

DE PRODIGIIS,

CAP. VI.

QVAE EVENERE ROMANIS.

1 Ser. Tullio regi.
2 L. Marcio centurioni.
3 Populo Rom. ac Veientibus.
4 L. Sullæ

4 L. Syllæ procos.	11 M. Licinio Crasso procos.
5 Populo Roman. diuersis temporibus.	12 Cn. Pompeio Magno procos.
6 C. Flaminio cos.	13 C. Iulio Cæsari dict.
7 C. Hostilio Mancino cos.	EXTERNIS.
8 Ti Graccho procos.	1 Xerxi Persarum regi.
9 M. Claudio Marcello, cos v.	2 Midæ Phrygum regi infanti.
10 Cn. Octauio cos.	3 Platoni Philos. infanti.

1 PRODIGIORVM *quoque.* † *quæ aut secunda aut aduersa acciderũt debita proposito nostro relatio est.* I. A.V cl. circiter. Liu. 1. Dion. 3.

Ser. Tullio etiam tum puerulo dormienti, circa caput flammam emicuisse domestici oculi annotauerunt. Quod prodigium Prisci Tarquinii regis vxor Tanaquil

2 *admirata.* † *Seruium serua natum in modum filij educauit. & ad regium fastigium euexit.*

AEquè felicis euentus illa flamma. quæ ex L. Marcij ducis duorum exercituum quos interitus P. & Cn. Scipionum in Hispania debilitauerat, capite concionantis eluxit Namq; eius aspectu pauidi adhuc milites, pristinam recuperare fortitudinem admoniti. octo & triginta millibus hostium cæsis. magnoq; numero in potestatem redacto, bina castra Punicis opibus referta ceperunt. II. A.V. dxlj. Liu. 25. Polyb. Vide l. 8. c. 26.

*Item cùm bello acri & diutino Veientes à Romanis intra mœnia compulsi capi non possent, eaq; mora non minus obsidentibus. quàm obsessis intolerabilis videretur, exoptatæ victoriæ iter miro prodigio dij immortales patefecerũt. Subitò enim Albanus lacus. neque cælestibus imbribus auctus neque inundatione vllius amnis adiutus solitum stagni modum excessit: cuius rei explorandæ gratia, legati ad Delphicum *oraculum missi retulerunt præcipi sortibus, vt aquã lacus eius emissam per agros* III. A.V. cccl vj. Liu. 5. Plutar. Camil. * al. Apolline.

agros diffunderent: sic enim Veios in potestatem populi Romani venturos. Quod priùs quàm legati renunciarent, aruspex Veientium à milite nostro (quia domestici interpretes deerant) raptus & in castra perlatus futurum dixerat. Ergo senatus duplici prædictione monitus eodem penè tempore & religioni paruit, & hostium vrbe potitus est.

xiii. *Nec parum prosperi successus est, quod sequitur. L.*
A.V. *Sulla procos. sociali bello cùm in agro Nolano ante*
dclxiv. *prætorium immolaret, subitò † ab ima parte aræ prola-* 3
Cicer. *psam anguem prospexit. Qua visa; Posthumi aruspicis*
diuin. 1 *hortatu continuò exercitum in expeditionem eduxit, ac*
Ex hist. *fortissima Samnitũ castra cepit. Quæ victoria futuræ e-*
L. Sull. lib. *ius amplissimæ potentiæ gradus & fundamentũ extitit.*

v. *Præcipuæ admirationis etiam illa prodigia, quæ P.*
A.V. *Volumnio, Ser. Sulpicio* COSS. *in Vrbe nostra inter*
ccxcij. *initia motusq; bellorum acciderunt. Bos namque mu-*
Liu. 3. *gitu in sermonem humanum conuerso, nouitate mon-*
Dio, 10 *stri, audientium animos exterruit.* † *Carnis quoque in* 4
Plin. 2. *modum nimbi dissipatæ partes ceciderunt: quarum ma-*
cap. 56. A.V. *iorem numerum præpetes diripuerunt aues, reliquum*
dxxxvj. *humi per aliquot dies, neque odore tetro, neque deformi*
Liu. 21. *aspectu mutatum iacuit.*

A.V. dxliv. *Eiusdem generis monstra alio tumultu credita*
Liu. 27. A.V. *sunt:* † *infantem semestrem in foro boario triumphum* 5
dxxxvj *proclamasse. Alium cum elephantino capite natum.*
Liu. 21. & 22. *In Piceno lapidibus pluisse. In Gallia lupum vigili è*
Plutar. *vagina gladium abstulisse. In Sicilia scuta duo sangui-*
Fabio. *nem sudasse.* † *Etiam metentibus apud Antium cruen-* 6
*al Cæ *tas spicas in corbem decidisse.* Cerites aquas sanguine*
reto. *mistas fluxisse. Bello etiam Punico secundo constitit Cn. Domitio bouem dixisse, Caue tibi Roma.*

C. autem

C. autem Flaminius cùm inauspicato consul creatus, apud Lacum Trasimenum, cum Annibale conflicturus conuelli signa iuberet, lapso equo super caput eius humi prostratus est; nihilq́; eo prodigio inhibitus signiferis negantibus signa moueri sua sede posse; Malum, ni ea continuò effodissent, minatus est. Verùm huius temeritatis, vtinam sua tantum, non etiam Pop. Rom. maxima clade pœnas pependisset! In ea namque acie XV. Millia Romanorum cæsa, VI. millia capta, X. millia fugata sunt. Consulis obtruncati corpus ad funerandum ab Annibale quæsitum est: qui quantum in ipso fuerat, Romanum sepelierat imperium. VI. A.V. dxxvj. Liu. 22. Plutar. Fabio.

Flaminij autem præcipitem Audaciam C. Hostilius *Mancinus vesana perseuerantia subsequitur: cui consuli*
7 *in Hispaniam ituro hæc prodigia acciderunt:* † *Cùm Lauinij sacrificium facere vellet, pulli cauea emissi in proximam siluam fugerunt, summaq́; diligentia quæsiti reperiri nequiuerunt. Cúmque ab Herculis portu, quo pedibus peruenerat, nauem conscenderet, talis vox sine vllo auctore ad aures eius peruenit, Mancine mane. Qua territus, cùm itinere conuerso Genuam petisset, & ibi scapham esset ingressus, anguis eximiæ magnitudinis visus è conspectu abijt. Ergo numerum prodigiorum numero calamitatum æquauit, infelici pugna, turpi fœdere, deditione funesta.* VII. A.V. dxcvj. Liu. 55. Iul. Obseq.

Minus miram in homine parum considerato temeritatem Ti. Gracchi grauissimi ciuis tristis exitus, & prodigio denunciatus, nec euitatus consilio, facit. Procos. enim cùm in Lucanis sacrificaret, angues duo ex occulto prolapsi repentè hostiæ, quã immolauerat, adeso iecinore, in easdem Latebras se retulerunt. Ob id deinde factum instaurato sacrificio, idem prodigij euenit. VIII. A.V. dxli. Liu. 55.

Tertia quoque cæsa victima, diligentiúsque asseruatis extis, neque allapsus serpentum arceri neque fuga impediri potuit. Quod quamuis aruspices ad salutem Imperatoris pertinere dixissent, Gracchus tamen non cauit ne perfidi hospitis sui Flauij insidijs, in eum locum deductus in quo Pœnorum dux Mago cum armata manu delituerat, inermis occideretur.

IX. A.V. dxxxix Liu. 3. Plutar. A.V. dxlv Liu. 27 Plutar *Et consulatus collegium, & erroris societas, & par genus mortis a Ti Graccho, ad Marcelli memoriam me trahit. Is captarum Syracusarum, & Annibalis ante Nolana mœnia à se primum fugere coacti, gloria inflammatus, cùm summo studio niteretur vt Pœnorum exercitum aut in Italia prosterneret, aut Italia pelleret; solemníq; sacrificio voluntates deorum exploraret; quæ prima hostia ante foculum decidit, eius iecur sine capite inuentum est: proxima caput iocinoris duplex habuit. Quibus inspectis aruspex tristi vultu non placere sibi exta. † quia prima tam tristitia; secunda nimis læta apparuissent, respondit Ita monitus M. Marcellus nequid temerè conaretur, insequenti nocte speculandi gratia cum paucis egredi ausus, à multitudine hostium in Brutijs circumuentus æquè magnum dolorem, ac detrimentum patriæ, interitu suo attulit.* 8

X. A.V. dclxxi. Plutar. Mario. *Iam & Octauius consul dirum omen quemadmodum timuit, ita vitare non potuit. Ex simulacro enim Apollinis per se abrupto capite, & ita infixo humi ut euelli nequiret armis à collega suo Cinna dissidens præsumpsisset anim. ea re significari exitium suum, in quod metus augurij, tristi fine vitæ incidit: actum demum immobile Dei caput terra refigi potuit.*

Non sinit nos M. Crassus † inter grauissimas nostri imperij iacturas numerandus, hoc loco de se silentium agere: plus- 9

re: plurimis & euidentissimus ante tantam ruinam monstrorum pulsatus ictibus.

Ducturus erat à Carris aduersus Parthos exercitum, ei pullum traditum est paludamentum; cùm in praelium exeuntibus album aut purpureum dari solere: Masti & taciti milites ad principia conuenerunt, qui vetere instituto cum clamore alacri accurrere debebant: Aquilarum altera vix conuelli à primipilo potuit: altera aegerrimè extracta in contrariam ac ferebatur, partem seipsa conuertit. Magna haec prodigia: sed & illa clades aliquanto maiores: tot pulcherrimarum legionum interitus: tam multa signa hostilibus intercepta manibus, tantum Romanae militiae decus Barbarorum obtritum equitatu, optimae indolis filij cruore paterni respersi oculi, corpúsque imperatoris inter promiscuas cadauerum strues, auium ferarumq; laniatibus obie- A. V. dcc. Plutar. Dion. l. 40 Appian. in Parthic.

10 *ctum:* † *Vellem equidem placidius sed quod relatu verum est. Sic dij spreti excandescunt: Sic humana consilia castigantur, vbi se caelestibus praeferunt.*

Cn. etiam Pompeium Iupiter omnipotens abundè monuerat, ne cum C. Caesare vltimam belli fortunam experiri contenderet. Egresso à Dyrrhachio aduersa agmini eius fulmina iaciens. examinibus apum signa obscurando. subita tristitia implicatis militum animis, nocturnis totius exercitus terroribus, ab ipsis altaribus XII. A.V. dccv. Lucan. Iul. Obseq. Dion. lib. 41.

15 *hostiarum fuga:* † *sed inuictae leges necessitatis, pectus alioqui ab amentia remotum, prodigia ista iusta aestimatione perpendere passae non sunt. Itaq; dum ille eleuat auctoritatem amplissimã. & opes priuato fastigio excelsiores, omniaque ornamenta, quae ab ineunte adolescentia ad inuidiam vsq; contraxerat, spatio vnius diei cõfregit. Quo constat in delubris deûm, sua sponte, signa* Caesar 3. belli ciuilis.

conuersa: militarem clamorem strepitumque armorum adeò magnum Antiochiæ & Ptolemaide auditum, vt in muros concurreretur: sonum tympanorum Pergami abditis delubris editum: palmam viridem Trallibus in æde Victoriæ sub Cæsaris statua inter coagmenta lapidum iustæ magnitudinis enatam: Quibus apparet cælestium numen & Cæsaris gloriæ fauisse, & Pompeij errorem inhibere voluisse.

XIII. *Tuas aras, tuaq; sanctissima templa Diue Iuli, veneratus oro, vt propitio ac fauenti numine tantorum*
A.V. dccix. *casus virorum sub tui exempli præsidio ac tutela delitescere patiaris.*
Cicer. diuin. 1. *Te enim accipimus, eo die, quo purpurea veste velatus aurea in sella consedisti, ne maximo studio*
Suet. & Obseq. *senatus exquisitum & delatum honorem spreuisse viderêris: priùs quàm exoptatū ciuium oculis conspectum tui offerres, cultui religionis, in quam mox eras transiturus, vacasse: mactatoq; optimo boue cor in extis non reperisse, ac responsum tibi à Spurina aruspice, pertinere id signum ad vitam & consilium tuum, quod vtraque hæc corde continerentur: Erupit deinde eorum parricidium, qui dum te hominum numero subtrahere volunt, deorum concilio adiecerunt.*

EXTERNA.

Claudatur hoc exemplo talium ostentorum domestica relatio, ne si vlterius Romana apprehendero, è cælesti templo ad priuatas domos, non consentaneos vsus transtulisse videar. Attingam igitur externa: quæ Latinis inserta literis, vt auctoritatis minus habent, ita aliquid gratæ varietatis afferre possunt. IN EXERCITV XERXIS, *quem aduersus Græciam contraxe-* 12
1. Herod. 7. *rat, equæ partu leporem editum constat, † eodem montem Athon vix tandē transgresso. Quo genere monstri tanti*

13 *tanti apparatus* * *significatus est euentus.* † *Nam qui* * al. significatus.
mare classibus, terram pedestri operuerat exercitu, vt
fugax animal, pauido regressu regnum suum repetere
est coactus.

Priùs quàm Athenas deleret, Lacedæmoniis inuadendæ consilium agitanti, admirabile inter cœnam prodigium incidit. Infusum namque patere eius vinum, in sanguinem nec semel, sed iterum & tertiò conuersum est. Qua de re consulti Magi, monuerunt vt ab incepto abstineret: & si quod vestigium in vecordi pectore sensus fuisset, cauere potuisset, antè de Leonida & Spartanis abundè monitus.

Midæ vero, cuius imperio Phrygia fuit subiecta, II.
puero dormienti formicæ in os grana tritici congesse- Cicer.
runt. Parentibus deinde eius, quorsum prodigium ten- diuin. I
deret, explorantibus, augures responderunt. Omnium
illum mortalium futurum ditissimum. Nec vanà prædictio extitit; nam Midas cunctorum penè regum opes
abundantia pecuniæ antecessit: infantiæq́; incunabula
14 *vtili deorum munere donata,* † *onustis auro atque argento gazis pensauit.*

Formicis Midæ, iure meritoq́; apes Platonis pratule- III.
rim; illæ enim caducæ ac fragilis, hæ solidæ & æternæ Cicer.
felicitatis indices extiterunt, dormientis in cunis par- diuin. I.
uuli labellis mel inferendo. Qua re audita, prodigiorum interpretes singularem eloquij suauitatem ore eius emanaturam dixerunt. At mihi quidem illæ apes non montem Hymettum thymi flore redolentem, sed Musarũ Heliconios colles omni genere doctrinæ virentes dearum instinctu depastæ, maximo ingenio dulcissima alimenta summæ eloquentiæ instillasse videntur.

DE SOMNIIS, CAP. VII.

Sed *quoniam diuitias Midæ disertumq́, Platonis somnum attigi, referam quàm certis imaginibus multorum quies adumbrata sit.*

I. A.V. dccxi. Dio.47. Velleius.2. App. Ciuil 4 aliter. *Quem locum vnde potius ordiar, quàm à diui Augusti sacratissima memoria? Eius medico Artorio somnum capienti nocte, quam dies insecutus est, quo in campis Philippicis Romani inter se exercitus concurrere, Mineruæ species oborta præcepit vt illum graui morbo implicitum moneret, ne propter aduersam valetudinem proximo prœlio non interesset. Quod cùm Cæsar audisset lectica se in aciem deferri iussit: vbi dum supra vires corporis pro adipiscenda victoria excubat, castra eius à Bruto capta sunt. Quid ergo aliud putamus, quàm diuino munere effectum ne destinatum iam immortalitati caput indignam cælesti spiritu fortunæ violentiam sentiret?*

II. A.V. dccix. Sueton. Plutar. *Augustum verò præter naturalem animi in omnibus rebus subtiliter perspiciendis vigorem, etiam recens & domesticum exemplum, vt Artorij somnio obtemperaret admonuit. Audiuerat enim diui Iulij patris sui vxorem Calpurniam nocte, quam is in terris vltimam egit,*

egit in quiete vidisse multis eum confectum vulneribus in suo sinu iacentem. somnijq́ atrocitate vehementer exterritam rogare non destitisse vt proxima die à Curia se abstineret. At illum, ne muliebri somnio motus id fecisse existimaretur senatum, in quo e parricidarum
1 *manus allatæ sunt, adire contendisse.* † *Non est opera inter patrem & filium vllius rei comparationem fieri, præsertim diuinitatis fastigio coniunctos: sed iam alter operibus suis aditum sibi ad cælum instruxerat, alteri verò longus adhuc terrestrium virtutum orbis restabat*
2 *bat Quapropter* † *ab hoc tantummodo impendentem mutationem status cognosci, ab illo etiam differri dij immortales voluerunt, vt aliud cœlo decus daretur, aliud promitteretur.*

Illud etiam somnium magnæ & admirationis & clari fuit exitus, quod eadem nocte duo consules P. Decius Mus & T. Manlius Torquatus, Latino bello & graui & periculoso non procul à Vesuui montis radicibus positis castris viderunt. Vtrique enim quidam per quietis speciem prædixit, ex altera acie Imperatorem, ex altera exercitum. Dijs Manibus Matriq́ Terræ deberi. Vtrius autem dux copias hostium aggrederetur, superq́ eas sese ipsum deuouisset, victoriam habiturum: Id luce proxima consulibus sacrificio vel expiaturis si posset auerti: vel si certum deorum etiam monitu visum foret, executuris hostiarum exta somnio congruerunt. Conueniiq́ inter eos, cuius cornu prius laborare cœpisset, vt is patria fata capite suo lueret: quæ neutro formidante, Decium depoposcerunt. III. A.V. cdxiij. Liu 8. & alij.

Sequitur æque ad publicam religionem pertinens somnium. Cum plebeis ludis quidam Paterfamilias per
3 *circum Flaminium,* † *priùs quam pompa induceretur. seruum* IIII. A.V. cclxiv. Liu. 2. Dion. 7 Plutar. Coriolan.

seruum suum verberibus multatum, sub furca ad supplicium egisset. † *Ti. Atinio homini ex plebe Iupiter in quiete præcepit, vt consulibus diceret, sibi præsultorem ludis Circensibus proximis non placuisse: quæ res nisi attenta ludorum instauratione expiata esset, secuturum non mediocre vrbis periculum. Ille, veritus ne cum aliquo incommodo suo religione summum implicaret imperium silentium egit. Euestigióq; filius eius, subita vi morbi correptus interijt. Ipse etiam per quietem ab eodem deo interrogatus, an satis magnam pœnam neglecti imperij sui pependisset, in proposito perseuerans, debilitate corporis solutus est: ac tum demum ex consilio amicorum,*lectica ad tribunal consulum, & inde ad Senatum perlatus, ordine totius casus sui exposito, magna cum omniũ admiratione, recuperata membrorum firmitate, pedibus domum redijt.* 4

* al. lecticula.

V. A V. dcxcv. Cicer diuin. 1.

Ac ne illud quidem inuoluendum silentio: Inimicorum conspiratione. Vrbe pulsus M. Cicero, cùm in villa quadam campi Atinatis diuersaretur, † *animo in somnum profuso per loca deserta & inuias regiones vagãti, sibi C. Marium consulatus ornatum insignibus putauit obuium factum: & interrogantem eum, quid ita tam tristi vultu, incerto itinere ferretur: audito deinde casu, quo conflictabatur, comprehendisse dexteram suam, ac se proximo lictori in monimentum ipsius deducendum tradidisse. quòd diceret ibi esse ei lætiorem status spem repositam: nec aliter euenit. Nam in æde Iouis Mariana S.C de reditu eius est factum.* 5

Cic pro Planc.

VI. A V dcxxvj. eũ Quæsturam peteret.

C. autem Graccho imminentis casus atrocitas palã atque apertè per quietem denunciata est: somno enim pressus, Ti. Gracchi fratris effigiem vidit, dicentis sibi, Nulla ratione eum vitare posse † *vt eo fato non periret,* 6

quo

quo ipse propulsus è Capitolio occidisset. Id ex Graccho priùs quàm tribunatum, in quo fraternum exitum habuit, intres, multi audierunt. Cœlius etiam certus Romanæ historiæ auctor, sermonem de ea re ad suas aures illo adhuc viuo peruenisse scribit. Cicer. diu. 1. Plutar.

VII. Vincit huiusce somnij dirum aspectum, quod sequitur. Apud Actium M. Antonij fractis opibus, Cassius Parmensis, qui partes eius secutus fuerat, Athenas confugit: vbi concubia nocte, cùm sollicitudinibus & curis, mente sopita in lectulo iaceret, existimauit ad se venire hominem ingentis magnitudinis, coloris nigri, squalidū barba, & capillo demisso: interrogatumq; quisnā esset, respondisse κακοδαίμονα. Perterritus deinde tam tetro visu & nomine horrendo, seruos inclamauit. Sciscitatusq; est,* siquidem talis habitus, aut intrantem cubiculum, aut exeuntem vidissent. Quibus affirmantibus, neminem illuc accessisse, iterum quieti & somno se dedit atque eadem animo eius obuersa est species. Itaque fugato somno, lumen introferri iussit, puerosq; à se discedere vetuit. Inter hanc noctem & supplicium capitis, quo eum Cæsar affecit, † paululum admodum temporis intercessit. A. V. dccxxij. Velle-ius. 2 Por-phyrio. & Acrō * al. an quem.

7 (marginal mark beside "pitis")

VIII. Propioribus tamen (vt ita dicam) lineis Aterij Rufi equitis Romani somnium certo euentu admonitum est: qui cùm gladiatorium munus Syracusis ederetur, inter quietem retiarij se manu confodi vidit: idq; postero die in spectaculo consessoribus narrauit. Incidit deinde vt proximo ab equite loco retiarius cum mirmillone introduceretur: cuius cùm faciem vidisset, idem dixit, ab illo se retiario trucidari putasse, protinusq; inde discedere voluit. Illi sermone suo metu eius discusso, causam exitij miséro attulerunt. Retiarius enim in eum locum

compulso

compulso mirmillone & abiecto: dum iacentem ferire conatur, traiectum gladio Aterium interemit.

EXTERNA.

I. A.V. dxxxiv. Liu. 21. Cicer. diuin. 1. Polyb. vt fabulam irridet. *Annibalis quoque vt detestandum Romano sanguini, ita certa prædictionis somnium, cuius non vigiliæ tantum, sed etiam ipsa quies hostilis imperio nostro fuit. Hausit enim proposito & votis suis conuenientem imaginem, existimauitq; missum sibi ab Ioue mortali specie excelsiorem iuuenem, inuadendæ Italiæ ducem: cuius monitu † primò vestigia nullam in partem motis secutus oculis; mox humani ingenij prona voluntate vetita scrutandi ponè respiciens, animaduertit immensæ magnitudinis serpentem, concitato impetu omne quicquid obuium fuerat, proterentem: postq; eam magno cùm cæli fragore erumpentes nimbos, lucemque caliginosis inuolutam tenebris. Attonitus deinde quidnam esset monstri, ecquid portenderet, interrogauit. Hic dux: Italiæ vides, inquit, vastitatem: proinde sile, & cætera tacitis permitte fatis.*

II. *Quàm benè Macedoniæ Rex Alexander per quietem visa imagine præmonitus erat, vt vitæ suæ custos esset diligentior, si eum cauendi etiam periculi consilio fortuna instruere voluisset! Namq; Cassandri pestiferam sibi dexteram somnio prius cognouit, quàm exitu sensit: existimauit enim ab illo se interfici cùm eum nunquam vidisset. Interposito deinde tempore, postquam in conspectum venisset, nocturni metus patefacta imagine vt Antipatri filium esse cognouit, adiecto versu Græco qui fidem somniorum eleuat, præparati iam aduersus caput suum veneficij quo occidisse Cassandri manu creditur suspicionem animo repulit.*

III. *Longè indulgentius dij in poeta Simonide, cuius salutarem*

salutarem inter quietem admonitionem consilij firmitate roborauerunt. Is enim cùm ad littus nauem appulisset, inhumatúmq; corpus iacens sepultura mandasset, admonitus ab eo ne proximo die nauigaret, in terra remansit: qui inde soluerant, fluctibus & procellis in conspectu eius obruti sunt. Ipse lætatus est quòd vitam suam somnio quàm naui credere maluisset. Memor autem beneficij elegantissimo eum carmine æternitati consecrauit. meliùs illi & diuturniùs in animis hominum sepulcrum constituens, quàm in desertis arenis struxerat, Cicer. diuin. 1

Efficax & illa quietis imago, quæ Crœsi regis animum maximo priùs metu, deindè etiam dolore confecit Nam è duobus filijs & ingenti agilitate,& corporis dotibus præstantiorem,imperijq; successioni destinatum Atym, existimauit ferro sibi ereptum. Itaque quicquid ad euitandam denunciatæ cladis acerbitatem pertinebat, nulla ex parte patria cura cessauit auertere. Solitus erat iuuenis ad bella gerenda mitti, domi retentus est. Habebat armamentarium omnis generis telorum copia refertum: id quoque amoueri iussit. Gladio cinctis comitibus vtebatur. vetiti sunt propius accedere: necessitas tamen aditum luctui dedit. Cùm enim ingentis magnitudinis aper, Olympi montis culta, & crebra cum agrestium strage vastaret, inusitatoq; malo regium imploratum esset auxilium filius à Patre extorsit, vt ad eum opprimendum mitteretur: eò quidem faciliùs, quòd non dentis, sed ferri sæuitia in metu reponebatur. Verùm dum acri studio interficiendi suem omnes sunt intenti, pertinax casus imminentis violentiæ, lanceam petendæ feræ gratia missam, in eum detorsit: & quidem eam potißimum dexteram nefariæ cædis crimine IIII. Herod. 1.

Adrastum intelligit. *mine voluit aspergi, cui tutela filij à patre mandata erat: † quam quidem Crœsus imprudentis homicidij* 9
sanguine violatam, hospitales veritus Deos, supplicem sacrificio † expiauit.

V. Herod. 1. Nec Cyrus quidem superior inuictæ fatorum necessitatis paruulum argumentum est; cuius ortus ad imperium totius Asiæ spectantis, maternus auus Astyages, duos prænuntios somnij frustra discutere tentauit: Mandanen filiam suam (quòd in quiete viderat vrina eius omnes Asiaticas gentes inundasse) non Medorum excellentissimo (ne in eius familiam regni decus transferretur) sed Persarum medicæ fortunæ viro collocauit. Na-
Iustin. 1 tumq; Cyrum exponi iussit, quia similiter quietis temporibus existimauerat genitali parte Mandanes enatam vitem eousque creuisse, donec cunctas dominationis suæ partes inumbraret. Sed frustratus est seipse, nepotis felicitatem, cælestium iudicio destinatam, humanis consilijs impedire conando.

VI. Intra priuatum autem habitum Dionysio Syracusano adhuc se continente, † Himera quædam non obscuri 10
generis fœmina, inter quietem opinione sua cælum conscendit, atque ibidem deorum omnium lustratis sedibus, animaduertit prævalentem virum flaui coloris, lentiginosi oris, ferreis catenis vinctum, Iouis solio pedibusq; subiectum: Interrogatoq; iuuene quo considerandi cœli duce fuerat vsa, quisnam esset? audijt illum Siciliæ atque Italiæ dirum esse fatum, solutumq; vinculis, multis vrbibus exitio futurum: quod somnium postero die sermone vulgauit. Postquam deinde Dionysium inimica Syracusarum libertati capitibúsque insontium infesta fortuna cœlesti custodia liberatum velut fulmen aliquod otio, ac trãquillitati iniecit. Himeraorũ mœnia

inter

inter effusam ad officiū & ad spectaculum eius turbam intrantem vt aspexit hunc esse quem in quiete viderat, vociferata est. Id cognitum tyranno, curam tollendæ mulieris dedit.

11 † *Tutius somnium matris eiusdem Dionysij: quæ cùm eum conceptum vtero haberet, parere visa est Satyriscum: consultòque prodigiorum interprete, clarissimum ac potentissimum Graij sanguinis futurum, certo cum euentu cognouit.* VII. Cicer. diu. 1.

At Carthaginensium dux Amilcar, cùm obsideret Syracusas, inter somnium audisse vocem credidit nunciantem futurum vt proximo die in ea Vrbe cœnaret. Lætus igitur perinde ac diuinitus promissa victoria, exercitum pugnæ comparabat: in quo inter Siculos & Pœnos orta dissensione, castris eius Syracusani subita irruptione oppressis, ipsum intra mœnia sua vinctum pertraxerunt. Itaque magis spe quàm somnio deceptus, cœnauit Cyracusis captiuus, non vt animo præsumpserat, victor. VIII. Cicer. diu. 1.

Alcibiades quoque miserabilem exitum suum haud fallaci nocturna imagine speculatus est. Quo enim pallio amicæ suæ dormiens opertum se viderat, eo interfectus & insepultus iacens, contectus est. IX. Cicer. diu. 1.

Proximum somnium, etsi paulo est longius, propter nimiam tamē euidentiam ne omittatur impetrat. Duo familiares Arcades, iter vna facientes, Megaram venerunt quorum alter ad hospitem se contulit, alter in tabernam meritoriam diuertit. Is autem qui in hospitio erat, vidit in somnis comitem suum orantē, vt sibi cauponis insidiis circumuento subueniret: posset enim celeri eius accursu se imminenti periculo subtrahi. Quo viso excitatus, prosiluit, tabernámq; in qua is diuersabatur, X. Cicer. diu. 1.

 petere

petere conatus est. Pestifero deinde fato humanissimum propositum tanquam † superuacuum damnauit, idq́; visum pro nihilo ducens, lectum ac somnum repetijt. Tunc 12 *idem ei saucius oblatus obsecrauit, vt qui auxilium vitæ suæ ferre neglexisset, neci saltem vltionem non negaret. Corpus enim suum à caupone trucidatum, tum maximè plaustro ad portam ferri stercore coopertum. Tam constantibus familiaris precibus compulsus, protinus ad portam cucurrit, & plaustrum, quod in quiete demonstratum erat comprehendit, cauponémq; ad capitale supplicium perduxit.*

DE MIRACVLIS,

CAP. VIII.

QVAE CONTIGERE ROMANIS.

1 Castores visi bello Latinos & Persico.
2 Aesculapius serpentis specie apparens.
3 Iunonis monetæ verba audita.
4 Fortunæ muliebris verba audita.
5 Siluani verba audita bello Veienti
6 Mars visus bello Lucano.
7 Dij Penates Alba Lauiniũ sponte sua regressi.
8 C. Iulius Cæsar post mortem visus.
9 Cn. Põpeii Magni rogus miraculosè indicatus.
10 Ap. Claudij procos. mors oraculo prædicta.
11 Romuli lituus & statuæ incendiorum flammis intactæ.
12 Ad sepulturam elati reuiuiscentes

EXTERNIS.

1 Erus Pãphilus post decimum diẽ reuiuiscens.
2 Atheniensis quidã memoria literarũ priuatus.
3 Mulier subito casu obmutescens.
4 Aegles Samius mutus, & subito vocalis factus.
5 Gordias Epirota matre mortua natus.
6 Iason Pheræus vomica liberatus
7 Simonides poëta ruinæ domus exemptus.
8 Daphidæ sophistæ mors oraculo prædicta
9 Philippo Macedonũ regi mors prænuntiata.
10 Alexandri magni mors miraculosè præcognita.
11 Remigis cuiusdam rarus casus.

12 Admi-

11 Admirandi dentes Prusiæ regis filiæ.
12 Duplex ordo dentium Dripetenes filiæ Mithridatis.
14 Rarus & acutißimus visus Strabonis Lyncei
15 Aristomenis Missenij cor pilosum.
16 Antipatri poëtæ anniuersaria febris.
17 Polistratis & Hippoclidis philosophorum simillima vita.
18 Miracula quædam naturæ.
19 Serpens ad Bagradam.

Mvlta *etiam interdiu & vigilantibus accidekunt, perinde ac tenebrarum somnijq́ nube inuoluta; quæ quia vnde manauerint, aut qua ratione constiterint, dignoscere arduum est, meritò miracula vocantur.*

Quorū è magno aceruo in primis illud occurrit. Cùm 1.
apud lacum Regillum A. Postumius dictator, & Tuscu- A. V.
I *lanorum dux* † *Mamilius Octauus magnus viribus inter* cclvij.
se concurrerent, ac neutra acies aliquandiu pedem re- Dion 6.
ferret; Castor ac Pollux Romanarum partium propu- A. V.
gnatores visi, hostiles copias penitus fuderunt. dxxcv.
Cic. de
2 *Item bello Macedonico* † *P. Vatinius, Reatinæ præfe-* natur.
cturæ vir, noctu vrbem petens, existimauit duos iuue- deor. 2.
nes excellentis formæ, albis equis insidentes, obuios sibi Plutar.
*factos nuntiare, die qui * præterierat, Persen regem à* in Paullo Lact.
Paulo captum. Quod cùm senatui indicasset, tanquam 2 cap. 8
maiestatis eius & amplitudinis vano sermone contem- *al præcesserat.
ptor, in carcerem coniectus est. Postquam Paulli literis illo die Persen captum apparuit, custodia liberatus, & insuper agro & vacatione donatus est. Castorem ve- A. V.
rò & Pollucem etiam illo tempore pro imperio populi cclvii.
Romani excubuisse cognitum est, quo ad lacum Intur- Dion. 6
næ suum equorumq́ sudorem abluere visi sunt, iunctáque fonti ædes eorum, nullius hominum manu reserata patuit. Lact. l. 2. c. 8.

Sed vt ceterorum quoque deorum propensum huic II.

Vrbi numen exequamur: triennio cótinuo vexata pestilentia ciuitas nostra, cùm finem tanti & tam diuturni mali neque diuina misericordia, neq; humano auxilio imponi videret cura sacerdotum. inspectis Sibyllinis libris animaduertit, non aliter pristinam recuperari salubritatem posse, quàm si ab Epidauro Aesculapius esset accersitus. Itaque eò legatis missis, vnicam fatalis remedij opem authoritate sua (quæ iam in terris erat amplissima) interpretaturam se credidit. Neque eam opinio decepit: pari namque studio petitum ac promissum est præsidium: e vestigióque Epidaurij, Romanorum legatos in templum AEsculapij (quod ab eorum vrbe quinque millibus passuum distat) perductos vt quicquid inde salubre patriæ laturos se existimassent, pro suo iure sumerent, benignissimè inuitauerunt: Quorum tam promptam indulgentiam, numen ipsius dei subsecutum, verba mortalium, cælesti obsequio comprobauit. Siquidem is anguis, quem Epidaurij rarò, sed nunquam sine magno ipsorum bono visum, in modum AEsculapij venerati fuerunt, per vrbis celeberrimas partes, mitibus oculis, & leni tractu labi cœpit, triduoq; inter religiosam omnium admirationem conspectus, haud dubium præ se appetitæ clarioris sedis alacritatem ferens ad triremem Romanam perrexit. Pauentibúsq; insuetato spectaculo nautis, eò conscendit, vbi Q. Ogulnij legati tabernaculum erat, inque multiplicem orbem, per summam quietem est conuolutus. Tum legati, perinde atque exoptata rei compotes, expleta gratiarum actione, cultúque anguis à peritis accepto, læti inde soluerunt: Ac prosperam emensi nauigationem postquam Antium appulerunt, anguis, qui vbique in nauigio remanserat, prolapsus in vestibulo

A.V. cdlxj. Liuius. Ouid. Met. 15. Liu. 10. & 11.

*vestibulo ædis Æsculapij, myrti frequentibus ramis diffusæ, supereminentem excelsæ * altitudinis palmam* *al. magnitudinis.
*circumdedit: perq; tres dies positis, quibus vesci solebat, non sine magno metu legatorum, ne in triremem reuerti nollet. Antiensis templi hospitio vsus, vrbi se nostræ aduehendum restituit, atque in ripam Tiberis egressis legatis, in insulam, vbi templum dicatum est * transnauit: aduentúque suo tempestatem, cui remedio quæsitus erat, dispulit.* *al trãs natauit.

Nec minus voluntarius Iunonis in vrbem nostram transitus captis à Furio Camillo Veiis, milites iussu Im- III. A.V. ccclvij.
3 *peratoris † simulacrum Iunonis Monetæ, quod ibi præcipua religione cultum erat, in Vrbem tralaturi sede sua mouere conabantur. Quorum ab vno per iocum interrogata Dea, an Romam migrare vellet, Velle se respondit. Hac voce audita, lusus in admirationem versus est. Iámque non simulacrum, sed ipsam cælo Iunonem petitam: portare se credentes, læti in ea parte montis Auentini, in qua nunc templum cernimus, collocauerunt.* Liu 5.

Fortunæ etiam Muliebris simulacrum quod est via Latina ad quartum milliarium, eo tempore cum æde sua consecratum, quo Coriolanum ab excidio Vrbis ma- IIII. A.V. cclxv. Liu. 2. Dion. 5.
4 *terna preces retulerunt, † non semel, sed bis locutum constitit, his penè verbis: Ritè me matronæ vidistis, ritèque dedicastis.* Plutar. Coriol.

Valerio autem Poplicola cos. *qui post exactos reges bellum cum Veientibus & Hetruscis gessit, illis Tarquinio pristinum imperium restituere, Romanis nuper partam libertatem retinere cupientibus: Hetruscis, & Tarquinio in cornu dextra prælio superioribus, tantus terror subitò incessit: vt non solùm victores ipsi profugerent, sed etiam pauoris sui con-* V. A.V. ccxliv. Liu. 2. Dion. 5 Plutar.

sortes secum Veientes traherent. Cui rei pro argumento miraculum adijcitur, Ingens repentè vox è proxima silua Arsia, quæ ore Siluani in hunc penè modum missa traditur, Vno plus Hetrusci cadent. Romanus exercitus victor abibit. Miram dicti fidem digesta numero cadauera exhibuere.

VI. A.V. cdlxxj. Am. Marcel. liu, 24. † Quid Martis auxiliũ, quo victoriam Romanorum adiuuit, nónne memoria celebrandum est? Cùm Brutij atq; Lucani odio incitatißimo, maximísq; viribus, Thurinæ vrbis peterent excidium, ac præcipuo studio incolumitatem eius C. Fabricius Luscinus COS. protegeret; résque ancipiti euentu, collatis vnum in locum vtriusque partis copijs, gereretur: non audentibus Romanis prœlio congredi eximiæ magnitudinis iuuenis primùm eos hortari ad capessendam fortitudinem cœpit. Deinde, vbi tardiores animaduertit, arreptis scalis per mediam hostium aciem ad contraria castra euasit: & admotis, vallum conscendit. Inde voce ingenti clamitans, factum victoriæ gradum, & nostros ad aliena castra capienda, & Lucanos Brutiosq; ad sua defendendo, illuc traxit, vbi conferri dubio certamine * terrebantur. Sed idem impulsu armorum suorum prostratos hostes iugulandos, capiendosq; Romanis tradidit. XX. enim millia cæsa, quinque millia cum Statio Statilio duce vtriusque gentis, & tribus atque XX. militaribus signis capta sunt. Postero die cùm COS. inter honorandos, quorum strenua opera fuerat vsus, vallarem coronam ei se seruare dixisset, à quo castra erant oppressa, nec iuuenis qui id præmium peteret, inueniretur; cognitum pariter atque creditum est, Martem patrem tunc populo suo adfuisse. Inter cetera huiusce rei manifesta indicia, galea 5

*al. terrebátur.

galea quoque duabus distincta pinnis, qua caleste caput tectum fuerat, argumentum prabuit. Itaque Fabricij edicto, supplicatio Marti est habita, & à laureatis militibus magna cum animorum latitia oblati auxilij testimonium ei est redditum.

†Referam nunc quod suo seculo cognitum manauit ad posteros, †Penates deos Æneam Troia aduectos Lauinij collocasse: inde ab Ascanio filio eius Albam, quam ipse condiderat, tralatos pristinum sacrarium repetisse: & quia id humana manu factum existimari poterat, relatos Albam, voluntatem suam altero transitu significasse. Nec me praterit de motu & voce deorum immortalium, humanis oculis auribusq; percepta, quam in ancipiti opinione astimatio versetur. Sed quia non noua dicuntur, sed tradita repetuntur, fidem auctores vindicent: nostrum sit, inclytis literarum monumentis consecrata, perinde ac vana non refugisse. VII. Dion. l.

Facta mentione vrbis è qua primordia ciuitas nostra traxit, Diuus Iulius fausta proles eius se nobis offert: quē C. Cassius (nunquam sine prafatione publici parricidij nominandus) cum acie Philippensi ardentissimo animo perstaret, vidit humano habitu augustiorem, purpureo paludamento amictum, minaci vultu, & cōcitato equo in se impetū facientem: quo aspectu perterritus, tergum hosti dedit, voce illa prius emissa: Quid enim amplius agas, si occidisse parum est? Non occideras tu quidem Cassi Casarem. neque enim extingui vlla diuinitas potest: sed mortali adhuc corpore vtentem violando meruisti, vt tam infestum haberes deum. VIII. A. V. dccxj.

Iam quod L. Lentulus littus pranauigans in quo Cn. Pompeij Magni, perfidia Ptolomai regis interempti, corpus conscissa scapha lignis comburebatur ignarus IX. A. V. dccv. Plutar. Pōpeio.

casus eius, cùm ipsi fortuna erubescendum rogum vidis-
al. Qui *set, commilitonibus dixit, * quid scimus, an hac flam-*
ma Cn Pompeius cremetur? diuinitus missa vocu mi-
raculum est.

x. A.V. dcciv. † *Atque hoc quidem hominis tantùm: illud autem*
ore ipsius Apollinis editum, quo Appij interitum veridi-
Oros. l. 6. c. 15. *ca, Pythica vaticinationis fides pracurrit. Is bello ciuili,*
quo se Cn. Pompeius à Casaris concordia pestifero sibi,
Lucan. 5. *nec Reip. vtili consilio abruperat, euentum grauissimi*
motus explorare cupiens; † viribus imperij (namque A- 8
chaia praerat) antistitem Delphica cortina, in intimã
sacri specus partem coegit descendere: vnde vt certa con-
sulentibus sortes petuntur, ita nimius diuini spiritus
haustus redeuntibus pestifer exstitit. † Igitur impulsu 9
concepti numinis instincta virgo, horrendo sono vocis,
Appio inter obscuras verborum ambages fata cecinit.
Nihil, inquit, ad te hoc Romane bellum: † Eubœa Cœ-
lam obtinebis. At is ratus consilijs se Apollinis moneri, 10
ne illi discrimini interesset, in eam regionem secessit,
qua inter Rhamnunta nobilem Attici soli partem, Ca-
ristúmque Chalcidico freto vicinam interiacens, Cœla
Eubœa nomen obtinet, vbi ante Pharsalicum certamen
morbo consumptus, pradictum à deo locum sepultura
possedit.

xi. Cicer. diu. 1. *Possunt & illa miraculorum loco poni. Quòd deusto*
sacrario Saliorum nihil in eo prater lituum Romuli in-
tegrum repertum est. Quod Ser. Tulij statua, cum ades
A.V. dcxlii. *Fortuna conflagrasset, inuiolata permansit. Quòd*
† Q. Claudia statua in vestibulo templi Matris deûm 11
A.V. dcclv. *posita, bis ea ade incendio consumpta, prius P. Nasica*
Scipione, & L. Bestia: Item M. Seruilio, & L. Lamia
COSS. in sua basi flammis intacta stetit.

Ali-

12 *Aliquid admirationis ciuitati nostræ † Acilij etiam Auiolæ rogus attulit. qui & à medicis & à domesticis mortuus creditus, cùm aliquandiu humi iacuisset elatus, postquam ignis corpus eius corripuit, viuere se proclamauit, auxiliúmque pædagogi sui (nam is solus ibi remanserat) inuocauit. Sed iam flammis circundatus, fato subtrahi non potuit.* XII. cos. fuit A. V. dccxx. Plin. l. 7. c. 52.

L. quoque Lamiæ pratorio viro æquè vocem fuisse super rogum constitit. Pr. f. a. dccxi. Plin. l. 7 cap. 52.

EXTERNA.

Quæ minus admirabilia, Eri Pamphilij casus facit: quem Plato scribit inter eos, qui in acie ceciderant, decem diebus iacuisse, biduóq; postquam inde sublatus esset, impositum rogo reuixisse, ac mira quædam tempore mortis visa narrasse. 1. De rep. lib. x. & Macro. in somnium Scipio.

Et quoniam ad externa transgressi sumus, quidam Athenis vir eruditissimus, cùm ictum lapidis capite excepisset, cetera omnia tenacissima memoria retinens literarum tantummodo, quibus præcipuè inseruierat, oblitus est. Dirum malignumq; vulnus in animo per-
13 *cussi, quasi de industria scrutatu sensibus † in eum potissimùm, quo maximè lætabatur, acerbitate nocendi erupit; singularem doctrinam hominis pleno inuidiæ funere efferendi: Cui si talibus studijs perfrui fas non erat, vtilius aliquanto fuit, ad illa aditum non impetrasse; quam iam percepta eorum dulcedine caruisse.* II. Plin. l. 7 cap. 25.

Mirabilior tamen sequentis casus narratio. Nausimenis enim Atheniensis vxor, cùm filij, ac filiæ suæ stupro interuenisset, inopinati monstri perculsa conspectu, & in præsens tempus ad indignandum, & in posterum ad loquendum obmutuit. Illi nefarium concubitum voluntaria morte pensarunt. Hoc modo fortuna sæuiens III.

huic vocem ijs vitam ademit, illi propitia donat.

IIII. Gel. l. 5. c. 9. *Aegles Samius athleta mutus, cùm ei victoriæ, quam adeptus erat titulus & præmium eriperetur, indignatione accensus vocalis euasit.*

V. *Gorgias quoque Epirotæ † fortis viri clara fuit origo,* 14
qui in funere matris vtero elapsus, inopinato vagitu
suo lectum ferentes consistere coëgit, nouumq; spectacu-
lum patriæ præbuit, † ex ipso genetricis rogo lucem & 15
cunas assecutus: Eodem enim momento temporis, alta iam fato functa parit, alter antè elatus, quàm natus est.

VI. Cicero de Nat. deor. 1 *Diuinæ fortunæ vulnus Pheræo Iasoni quidam exitij eius cupidus intulit. Nam cùm inter insidias gladio eum percussisset, vomicam, quæ à nullo medicorum sanari potuerat, ita rupit, vt hominem pestifero malo liberaret.*

VII. Cic. l. 2 de Oratore, Suidas. *Aequè dijs immortalibus acceptus Simonides, cuius salus ab imminenti exitio defensa, ruinæ quoq; subtracta est Cœnanti enim apud Scopam, in Cranone (quod est in Thessaliæ oppidum) nuntiatum est duos iuuenes ad ianuam venisse, magnoperè rogantes, ad eum continuò* Naufragio itē exēptus fuerat, vt c. superiori Cic. de fato, Suidas. *prodiret: ad quos egressus, neminem reperit ibi. Ceterum eo momento temporis triclinium, in quo Scopas epulabatur, collapsum, & ipsum omnes conuiuas oppressit. Quid hac felicitate locupletius quam nec mare, nec terra sæuiens, extinguere valuit?*

VIII. Hesych Illustr. *Non inuitus huic subnecto, Daphidam ne quis ignoret quātum interfuerit cecinisse deorum laudes, & numen obtrectasse. Hic cùm eius studij esset, cuius professores Sophistæ vocantur ineptæ & mordacis opinationis Apollinem Delphis irridēdi causa consuluit, An equum inuenire posset, cùm omnino nullū habuisset. Cuius ex oraculo*

culo reddita vox est, inuenturum equum, sed vt, eo perturbatus, periret. Inde cum iocabundus, quasi delusa sacrarum sortium fide, reuerteretur, incidit in regem Attalum, sepènumero à se contumeliosis dictis absentem lacessitum: eiúsque iussu, saxo, cui nomen erat Equi præcipitatus, ad deos vsque cauillandos dementis animi iusta supplicia pependit.

Eodem oraculo Macedonum rex Philippus admonitus, vt à quadrigæ violentia salutem suam custodiret, IX. *toto regno disiungi currus iussit, eúmque locum, qui in* Cic. de fato. Aelian, *Bœotia Quadriga vocatur, semper vitauit: Nec tamen* Variar. *denuntiatum periculi genus effugit: nam Pausanias in* hist. l. 3. *capulo gladij, quo eum occidit, quadrigam habuit cælatam.*

Quæ tam pertinax necessitas in patre & filio Alexandro consimilis apparuit. Siquidem Calanus Indus X. Cic. de diuin. 1.
16 *sua sponte se † ardenti rogo superiacturus, interpellatus* Arrian.
ab eo, ecquid aut mandaret, aut dicere vellet, Breui 7.
te, inquit, videbo. Nec id sine causa, quia voluntarium Ælian. de
eius è vita excessum rapida mors Alexandri subse- varia hist.
cuta est. lib. 5 c. 6.

Regios interitus magnitudine miraculi remigis ca- XI.
17 *sus æquat: † quem in hexere Tyriorum sentinam haurientem, cùm è naui fluctus abiecisset; altero latere repercussum fluctus contrarius in nauem retulit. Itaque miseri simul ac felicis complorationi permista fuit gratulatio.*

Quid illa? nonne ludibria naturæ in corporibus humanis fuisse credenda sunt? tolerabilia quidem, quia XII. *sæuitia caruerunt: ceterum & ipsa miraculis annumeranda. Nam & Prusiæ regis Bithyniæ filius eodem nomine quo pater, pro superiori ordine dentium vnum os æqualiter*

liter extentum habuit, nec ad speciem deforme, neque ad vsum vlla ex parte incommodum.

XIII. *Mithridatis verò regis filia Dripetine Laodice regina nata, duplici ordine dentium deformis admodum, comes fugæ patris, à Pompeio deuicti, fuit.*

XIIII. Plin. l. 7 c. 21. Solin 6. *Ne illius quidem paruæ admirationis oculi, quem constat tam certa acie luminum vsum esse, vt à Lilybæo portu Carthaginensium, egredientes classes intueretur.*

XV Plin. l. 11. c. 37 *Oculis eius admirabilius Aristomenis Messenij cor: quod Athenienses ob eximiam calliditatem exsectum, pilis refertum inuenerunt: cùm eum aliquoties captum, & astutia elapsum, cepissent.*

XVI. Plin. l. 7 cap. 52. *At Poeta Antipater Sidonius omnibus annis, vno tantummodo die, quo genitus erat, febri implicabatur. Cúmque ad vltimam ætatem peruenisset, natali suo certo illo circuitu morbi consumptus est.*

XVII. Polyst. meminit Laërtius in Epicuro. *Hoc loco aptè referantur Polystratus & Hippoclides philosophi eodem die nati, eiusdem præceptoris Epicuri*
sectam secuti; patrimonij etiam possidendi † adeundaq; 18
scholæ communione coniuncti, eodémq; momento temporis vltima senectute extincti. Tam æqualem fortunæ pariter, atque amicitiæ societatem, quis non ipsius cælestis Concordiæ sinu genitam, nutritam, atque finitam putet?

XVIII. *Quapropter hoc potissimum fuerit, aut † in liberis* 19
potentissimorum regum, aut in rege clarissimo, aut in vate ingenij florentis, aut in viris eruditissimis, aut in homine fortis ignota, ne ipsa quidem, omnis bona malæq; materia fœcunda artifex. Natura rationem rerum reddiderit. Non magis quàm quid ita siluestres capreas,
Plin. l. 8 cap. 27. * alias quasi. *Cretæ genitas, tantopere dilexerit, quas sagittis confixas ad salutare auxilium herbæ dictamni, * tantum non suis manibus*

manibus deducit, efficitq́ vt concepta ea, continuo & tela & vim veneni vulneribus respuant. Aut in Cephalenia insula, cū omnia vbique pecora haustu aquæ quotidie recreentur, in ea pecudes maiore ex parte anni ore aperto ex alto ventos recipientes sitim suam sedare instituerit. Aut quapropter Crotonæ in templo Iunonis Laciniæ aram ad omnes ventos immobili cinere donauerit Plin.l.2 c.107.
potissimum. Vel quare alteram in Macedonia, alteram in Caleno agro aquam proprietatem vini, qua homines inebrientur, possidere voluerit. Non admiratione ista, sed memoria prosequi debemus: cùm sciamus rectè ab ea plurimum licentiæ vindicari, penes quam infinitus cuncta gignendi labor consistit. Plin.l.2 c.108.

Quæ quia supra vsitatam rationem excedentia attigimus, serpentis quoque à T. *Liuio curiosè pariter ac facundè relata fiat mentio. Is enim ait in Africa, apud Bagradam flumen, tantæ magnitudinis anguem fuisse, vt Atilij reguli exercitum vsu amnis prohiberet; multisq́ militibus ingenti ore correptis, compluribus caudæ voluminibus elisis, cùm telorum iactu perforari nequiret, ad vltimum balistarum tormentis vndique petitā, silicum crebris & ponderosis verberibus procubuisse, omnibusq́ & cohortibus legionibus ipsa Carthagine visam terribiliorem. Atque etiam cruore suo gurgitibus imbutis, corporisque iacentis pestifero afflatu vicina regione polluta, Romana inde summouisse castra. Dicit belluæ etiam corium,* CXX. *pedes longum, in Vrbem missum.* XIX. Gel.l.6. cap. 3. Orof.l. 4.c. 8. Liu.18. A.V. cdxcvij.

VALE-

VALERII MAXIMI
LIBER SECVNDVS.

DE MATRIMONIORVM RITV & necessitudinum officijs,

CAPVT I.

1 Nuptiarum auspicia.
2 Epulæ seu conuiuia.
3 Matrimonia non repetentes laudatæ.
4 Primum repudium.
5 Matronalis libertas ac decor.
6 Coniugalis concordia.
7 Verecunda consanguinitas.
8 Charistia.
9 Senectus honorata.
10 Iuuentus obseruata, exemplisque instructa.

DIVES *& præpotens Naturæ regnum scrutatus, inijciam stylum tam nostræ Vrbis, quàm ceterarum gentium priscis, ac memorabilibus institutis.† Opera est enim cognosci huiusce vitæ, quam sub optimo principe felicem agimus, quænam fuerint elementa, vt eorum quoque respectus præsentibus aliquid moribus prosit.* 1

I. Cicer. [...]dium 1. *Apud antiquos non solum publicè, sed etiam priuatim nihil gerebatur, nisi auspicio prius sumpto: quo ex more nuptijs etiamnum auspices interponuntur. Qui quamuis auspicia petere desierint, ipso tamen nomine veteris consuetudinis vestigia vsurpant.*

II. *Feminæ cum viris cubantibus sedentes cœnitabant: quæ consuetudo ex hominum conuictu ad diuina penetrauit: nam Iouis epulo ipse in lectulum, Iuno & Minerua in sellas ad cœnam inuitantur. Quod genus seueritatis ætas nostra diligentiùs in Capitolio quam in suis domibus seruat: † videlicet quia magis ad rem pertinet dearum, quàm mulierum disciplina contineri.* 2

III. *Quæ vno contentæ matrimonio fuerant, corona pudicitiæ honorabantur. Existimabāt enim eum præcipuè ma-*

3 *matrona sincera fide incorruptum esse animum, † qui depositæ virginitatis cubile pudicū egredi nesciret: multorum matrimoniorum experientiam, quasi illegitimæ cuiusdam intemperantiæ signum esse credentes.*

Repudium inter vxorem & virum, à condita Vrbe IIII. *vsque ad vicesimum & quingentesimū annum nullum* A.V. *intercessit. Primus autem Sp. Caruilius vxorem sterilitatis* dxxii. *causa dimisit. Qui quanquam tolerabili ratione* Dio.l.2 *motus videbatur, reprehensione tamen non caruit: quia* Gel.l.4 *nec cupiditatem quidem liberorum coniugali fidei præ-* cap. 3. *poni debuisse arbitrabantur.*

Sed quo matronale decus, verecundiæ munimento tutius esset, in ius vocanti matronam corpus eius attingere non permiserunt, vt inuiolata manus alienæ tactu stola relinqueretur. Vini vsus olim Romanis feminis Dio. 2. *ignotus fuit, ne scilicet in aliquod dedecus prolaberentur:* Plin.li. *quia proximus à libero patere intēperantiæ gradus* 14.c.18. *ad inconcessam Venerem esse consueuit. Ceterum vt non* Gel. l. 10.c.23 *tristis earum & horrida pudicitia, sed honesto comitatis genere temperata esset, indulgentibus maritis & auro abundanti, & multa purpura vsæ sunt: & quo formam suam concinniorem efficerent, summa cum diligentia*
4 *capillos cinere rutilarunt. Nulli enim tunc † subsessores alienorum matrimoniorum oculi metuebantur: sed pariter & videre sanctè, & aspici mutuo pudore custodiebantur.*

Quoties verò inter virum & vxorem aliquid iurgij VI. *intercesserat, in sacellum Deæ Viriplacæ, quod est in Pa-* P. Vi- *latio, veniebant: & ibi inuicem locuti, quæ voluerant,* ctor. *contentione animorum deposita concordes reuertebantur. Dea nomen hoc à placandis viris fertur assecuta: venerandaquidem, & nescio an præcipuis, sed exquisitis*

sacrificijs

sacrificijs colenda: vtpote quotidianæ ac domesticæ pacis custos, in pari iugo charitatis ipsa sui appellatione virorum maiestati deditum ac feminis reddens honorem.

VII. *Huiusmodi inter coniuges verecundia, quid? inter ceteras necessitudines, nonne apparet consentanea? nam* Cic offic. 2. *vt minimo indicio maximam vim eius significem, aliquandiu nec pater cum filio pubere, nec socer cum genero lauabatur. Manifestum igitur est tantum religionis sanguini & affinitati, quantum ipsis dijs immortalibus* *al. minus. *tributum: quia inter ista tam sancta vincula, non *magis, quàm in aliquo sacrato loco nudare se, nefas esse credebatur.*

VIII. Ouid. Fast. 2. *Conuiuium etiam solenne maiores instituerunt, idq; Charistia appellauerunt, cui præter cognatos & affines nemo interponebatur: vt si qua† inter necessarios querela esset orta, apud sacra mensa, & inter hilaritatem animorum, fautoribus concordiæ adhibitis tolleretur.* 5

IX. Ouid. Fast. 5. Gell. l. 2 cap. 15. *Senectuti iuuentus ita cumulatũ & circunspectum honorem reddebat, tanquam maiores natu*adolescentium communes patres essent. Quocirca iuuenes Senatus die, vtique aliquem ex patribus conscriptis, aut propinquum, aut paternum amicum ad curiam deducebant, affixiq; valuis exspectabant donec reducendi etiã officio fungerentur. Qua quidem volũtaria statione & corpora, & animos ad publica officia impigrè sustinẽda roborabant, †breuiq; progressu moraru in lucem virtutum verecundia & laborum meditatione, ipsi doctiores eunt. Inuitati ad cœnam diligenter quærebant quinam eo conuiuio essent interfuturi ne senioris aduentum discubitu præcurrerent: sublataq; mensa priores consurgere & abire patiebantur. Ex quibus apparet cœnæ quoq;* 6

tempore

tempore quàm parco & quàm modesto sermone his præsentibus soliti sint vti.

Maiores natu in conuiuijs ad tibias egregia superio- x.
rum opera carmine comprehensa pangebant, quo ad ea Cicer.
imitanda iuuentutem alacriorem redderent. Quid hoc Tusc. 1.
splendidius, quid etiam vtilius certamine? pubertas ca- & 4. in Bruto
nis suum honorem reddebat: defuncta virium cursu ætas ex Catonis
ingredientes actuosam vitam fauoris nutrimentis prose- orig.
quebatur. Quas Athenas, quam scholam, quæ alienige- Anno-
na studia huic domesticæ disciplinæ prætulerim? Inde tatum à
oriebantur Camilli, Scipiones Fabricij, Marcelli, Fabij: Prisciano lib.
ac ne singula imperij nostri lumina percurrendo sim lō- 6.
gior. inde, inquam cæli clarißima pars Diui fulserunt Cæsares.

DE MAGISTRATVVM ATQVE ORDINVM OFFICIIS ET INSTITVTIS,

CAP. II.

1 Senatus Rom. fides & taciturnitas.
2 Auctoritas magistratuū & obseruantia linguæ Latinæ.
3 C. Matius eloquentiam spernens.
4 Maiestas consulatus.
5 Constantia legatorum Rom.
6 Vigilantia senatus.
7 Diligentia tribunorum plebis.
8 Abstinentia magistrat.
9 Equitum Rom. probatio & Lupercalia.

ADEO *autem magna charitate patriæ omnes* r.
tenebantur, vt arcana consilia P. Conscriptorum multis A.V.
seculis nemo senator enuntiauerit. Q. Fabius Maximus dciij.
tantummodo, & is ipse per imprudentiam, de tertio Punico bello indicendo, quod secretò in curia erat actum, P. Crasso rus petens, domum reuertenti in itinere narrauit, memor, eum triennio ante Quæstorem factum,
1 *ignarúq; nōdum à Censoribus † in ordinem senatorum allectum: quo vno modo his, qui iam honores gesserant,*

aditus in curiam dabatur. Sed quamuis honestus error Fabij esset, vehementer tamen à consulibus obiurgatus est. Nunquam enim taciturnitatem optimum ac tutissimum administrandarum rerum vinculum, labefactari volebant. Ergo cùm Asiæ rex Eumenes, amantissimus nostræ vrbis, bellum à Perse aduersus populum Rom. comparari senatui nūtiasset; non ante sciri potuit, quid aut ille locutus esset, aut patres respondissent, quàm captum Persen cognitum est. † Fidum erat, & altum reip. pectus Curia, silentiiq; salubritate munitum & vallatum vndique: cuius limen intrantes, abiecta priuata charitate publicam induebant Itaq; non dicam vnum, sed neminem audisse crederes, quod tam multorum auribus fuerat commissum. 2

A.V. dxcx). Liu. 41.

II. *Magistratus verò prisci quantopere suam populíque Romani maiestatem retinētes se gesserint, hinc cognosci potest, quòd inter cetera obtinendæ grauitatis indicia, illud quoque magna cum perseuerantia custodiebant, ne Græcis vnquam, nisi Latinè responsa darent. Quin etiam ipsa lingua volubilitate, qua plurimum valent, excussa, per interpretem loqui cogebant; non in vrbe tantùm nostra, sed etiam in Græcia, & Asia: Quo scilicet Latinæ vocis honos per omnes gentes venerabilior diffunderetur. Nec illis deerant studia doctrinæ, sed nullo non in re pallium togæ subiici debere arbitrabantur: indignum esse existimantes, illecebris & suauitate literarum † imperij pondus & auctoritatem domari.* 3

III. *Quapropter non es † damnandus rustici rigoris C. Marì, qui gemina lauro coronatam senectutem tuam Numidicis & Germanicis illustrem trophæis, victor deuictæ gentis facundia politiorem fieri noluisti. credo ne alienigena ingenij exercitatione, patrij ritus seruum* 4

Salust. Iugurt.

trans-

transfuga existeres. Quis ergo huic consuetudini qua nunc Græcis actionibus aures curiæ exsurdantur, ianuam patefecit? vt opinor, Molo rhetor, qui studia M. Ciceronis acuit. Eum namq; ante omnes exterarum gentium in senatu sine interprete auditum constat. Quem honorem non immeritò cepit, quoniam summam vim Romanæ eloquentiæ adiuuerat. A.V. dclxxij. Cic. in Bruto.

5 *† Conspicuæ felicitatis Arpinum, siue vnicum literarum gloriosissimum contemtorem siue abundantissimum fontem intueri velis.*

Maxima autem diligentia maiores hunc morem retinuerunt, ne quis se inter consulem & proximum lictorem, quamuis officij causa vnà progrederetur, interponeret: filio dumtaxat, & ei puero, ante patrem consulem, ambulandi ius erat. Qui mos adeò pertinaciter retentus est, vt Q. Fabius Maximus quinquies cos. vir etiam pridem summæ auctoritatis, & tunc vltimæ senectutis, à filio consule inuitatus, vt inter se & lictorem procederet, ne hostium Samnitum turba (ad quorum colloquium descendebant) elideretur, id facere noluerit. IIII. A.V. cdlxij. A.V. dxl. Liu 24. de Fabio Verrucosso.

6 *† Idem præstitit ille Fabius, qui à senatu legatus ad filium consulem Suessam missus: postquam animaduertit eum ad officium suum*

6 *† extra oppidum processisse, indignatus quod ex lictoribus XI. nemo se equo descendere iussisset, plenus iræ sedere perseuerauit. Quod cùm filius sensisset, proximo lictori, vt sibi appareret, imperauit. cuius voci Fabius continuò obsecutus: Non ego, inquit, fili, summum imperium tuum contempsi, sed experiri volui, an scires consulem agere: Nec ignoro quid Patriæ venerationi debeatur: verùm publica instituta priuata pietate potiora iudico.* Plutarch. in apophth. Romanorum.

7 *† Relatis Fabiorum laudibus, offerunt se mirificæ constantiæ viri: qui legati à senatu Tarentū ad res repetendas* V.

A.V. *das missi, cùm grauissimas ibi iniurias accepissent, vnus*
edlxxi. *etiam vrina respersus esset, in theatrum (vt est consue-*
Liu.12. *tudo Graciæ) introducti, legationem quibus acceperunt*
Zonaras. *verbis, peregerunt: De his, quæ passi erant questi non*
L.Flor. *sunt, ne quid vltra, ac mandatum esset loquerentur:*
l.1.c.2. *† insitúsq; pectoribus eorum antiqui moris respectus do* 9
lore † qui ex contumelia grauissimus nascitur, & sen- 10
titur, conuelli non potuit. Finem profectò fruendarum opum, quibus ad inuidiam diu abundaueras, Tarentina ciuitas quæsisti. Nam dum h rrida virtutis in seipsum connexum stabilimentum, nitore fortunæ præsentis inflata fastidiosè æstimas, in præualidum imperij nostri mucronem cæca & amens irruisti.

VI. *Sed vt à luxu perditis moribus ad seuerissima maiorum instituta trasgrediar, antea senatus assiduam stationem eò loci peragebat. qui hodie quoque Senatulum appellatur: Nec expectabat vt edicto contraheretur, sed inde citatus protinus in Curiam veniebat: ambiguæ laudis ciuem existimans qui debitis Reipub officijs non sua sponte, sed iussus fungeretur: quia quicquid imperio cogitur, exigenti magis, quam præstanti acceptum refertur.*

VII. *Illud quoque memoria repetendum est, quòd tribunis plebis intrare Curiam non licebat: ante valuas autem positis subsellijs, decreta Patrum attentissima cura examinabant: vt si qua ex eis improbassent, rata esse non sinerent. Itaque veteribus Senatusconsultis T. litera subscribi solebat: eaq; nota significabatur, † ita tribunos* 11
quoq; censuisse. Qui quamuis pro commodis plebis excubabant, inque imperijs compescendis occupati erant; instrui tamen ea argenteis vasis. & annulis aureis publicè præbitis patiebantur, quò talium re-

rum vsu auctoritas magistratuum esset ornatior.

Quorum quemadmodum maiestas amplificabatur; ita abstinentia arctissimè constringebatur. Immolatarum enim ab his hostiarum exta ad quaestores aerarij delata veniebant. sacrificijs pop. Rom. tum Deorum immortalium cultus, tum etiã hominum continentia in- VIII.
12 *erat, imperatoribus nostris† quam sanctas manus habere deberent apud ista altaria discentibus, Continentiae verò tantum tribuebatur, vt multorum aes alienum, quia prouincias sincerè administrauerant, à senatu persolutum sit. Nam quorum opera publicam auctoritatem splendorem suum procul obtinuisse viderant, eorum dignitatem domi collabi, indignum sibíque deforme esse arbitrabantur.*

Equestris verò ordinis iuuentus omnibus annis bis Vrbem spectaculo sui sub magnis auctoribus celebrabat, die Lupercalium, & Equitum probatione Lupercalium mos à Romulo & Remo inchoatus est tunc cùm laetitia exultantes quod his auus Numitor, rex Albanorum, eo loco, vbi educati erant, vrbem condere permiserat sub monte Palatino, hortatu Faustuli educatoris sui, quem Euander Arcadius consecrauerat: facto sacrificio caesisq; capris, epularum hilaritate ac vino largiore prouecti, IX. Ouid. Fast. 2. Plutar. Romulo.
13 *diuisa pastorali turba,† cincti pellibus immolatarũ hostiarum,* iocantes obuios petiuerunt: cuius hilaritatis memoria annuo circuitu feriarum repetitur. Trabeatos verò equites Idibus Iulijs Q. Fabius transvehi instituit.* *al. iocantes gesticulant. A. V. cdxlix.
14 *Idẽ censor cũ P. Decio seditionis finiendae gratia, †quum comitia in humillimi cuiusque potestatem redacta accenderant, omnem forensem turbam in quatuor tantummodo tribus descripsit: easq; Vrbanas appellauit.* Liu. 9. Auctor de viris illust. cap. 32.
15 † *Quo tam salubri facto, vir alioqui bellicis operibus excellens,*

Circa hanc equitu transvectione. Valer. lib. 2° vat. cap. 15

excellens, Maximus cognominatus est.

DE MILITARIBVS INSTITVTIS, CAPVT III.

1 Capite censi milites primi. 2 Militaris exercitatio. 3 Velitum primus vsus.

Laudanda etiam populi verecundia est, qui, impigre se laboribus & periculis militiæ offerendo, dabat operam ne imperatoribus, capite censos sacramento rogare esset necesse, quorum nimia inopia suspecta erat, ideoq; his publica arma non committebantur.

I. A.V. dcxlvj. Sal. Iugurt. Gel. lib. 16. c. 10. *Sed hanc diutina vsurpatione firmatam consuetudinem C. Marius, capite censum legendo militem, abrupit. Ciuis alioqui magnificus, sed nouitatis suæ conscientia, vetustati non sanè propitius: memorq; si militaris ignauia humilitatē spernere perseueraret, se à maligno virtutum interprete velut capite censum imperatorem compellari posse. Itaq; fastidiosum delectus genus in exercitibus Romanis obliterandum duxit, ne talis nota cōtagio ad ipsius quoq; gloriæ sugillationem penetraret.*

II. A.V. dcxlviij bello Cimbrico. vide Annales in Scauri ædilitate. *Armorum tractandorum meditatio à P. Rutilio consule Cn. Mallij collega militibus est tradita. Is enim nullius ante se imperatoris exemplum secutus, ex ludo Cn. Aurelij Scauri doctoribus gladiatorum accersitis, vitandi atque inferendi ictus subtiliorem rationem *legibus ingenerauit: virtutémq; arti, & rursus artem virtuti immiscuit, vt illa impetu huius fortior, hæc illius scientia cautior fieret.*

*al legionib.

III. A.V. dxlij. Liu. 26. Front. Stratag. 2. c. 7. *Velitum vsus eo bello primùm repertus est, quo Capuam Fuluius Flaccus imperator obsedit. Nam cū equitatui Campanorum crebris excursationibus equites nostri, quia numero pauciores erant, resistere non possent, Q. Nauius Centurio è peditibus lectos expediti corporis, breuibus & incuruis septenis armatos hastis, paruo*

tegmine

1 *tegmine munitos, veloci saltu †iungere se equitibus, & rursus celeri motu dilabi instituit: quo faciliùs equestri prœlio subiecti pedites, viros pariter atq; equos hostium telis incesserent. Eáq; nouitas pugnæ vnicum Campanæ perfidiæ debilitauit auxilium. Ideoq; auctori eius Nauio adhuc honos est habitus.*

DE SPECTACVLIS, CAP. IV.

1 Theatra primùm ædificata.
2 Loca ordinibus primùm attributa.
3 Origo scenicorum ludorum.
4 Origo sæcularium.
5 Primi sæculares.
6 Ornamenta & luxus ludorum.
7 Gladiatorium & athleticum.

PROXIMVS *militaribus institutis ad vrbana castra, id est, theatra gradus faciendus est, quoniam hæc quoq;* I.
1 *sæpe numero animosas acies instruxerãt, † excogitatáq; cultus deorum & hominum delectationis causa, non sine aliquo pacis rubore voluptatẽ, & religionem ciuili sanguine, scenicorum portentorum gratia, maculârunt.*

Quæ inchoata quidem sunt à Messalla, & Caßio II. A.V.
censoribus: ceterùm auctore P. Scipione Nasica omnem dxcix.
apparatum operis eorum subiectum hastæ venire pla- Velleius
cuit. Atque etiam S.C. cautum est, ne quis in Vrbe pro- 2. Liu.
piusve passus mille subsellia posuisse, sedensve ludos spe- 48.
ctare vellet, vt scilicet remißioni animorum iuncta standi virilitas propria Romanæ gentis nota esset.

Per quingentos autem & quinquaginta octo annos III.
senatus populo mistus spectaculo ludorum interfuit. Sed A.V. dlix.
hunc morem Atilius Serranus, & L. Scribonius ædiles, Liu. 34.
ludos Matri deûm facientes, superioris Africani senten- Pædia.
tiam secuti, discretis senatus & populi locis, soluerunt: Cornelia.
Eaque res auertit vulgi animum, & fauorem Scipionis magnoperè quassauit.

IIII. A V. cccxxcix Liu 7. Orof. l.3,c 4. *Nunc causam instituendorum ludorum ab origine sua repetam. C.S. Sulpicio Petico, C. Licinio Stolone* COS. *intoleranda vis orta pestilentia, ciuitatē nostrā à bellicis operibus reuocatam, domestici atque intestini mali cura afflixerat. Iamq́ plus in exquisito & nouo cultu religionis quàm in vllo humano consilio positum opis videbatur. Itaque placandi cælestis numinis gratia compositis carminibus vacuas aures præbuit, vsque ad id tempus Circensi spectaculo contenta, quod primus Romulus raptis virginibus Sabinis, Consualium nomine celebrauit. Verùm vt est mos hominum, paruula initia pertinaci studio prosequendi, † venerabilibus erga deos* 3 *verbis iuuentus, rudi atque incomposito motu corporum iocabunda gestus adiecit. Eáque res ludium ex Etruria accersendi causam præbuit: cuius decora pernicitas vetusto ex more Curetum Lydorumq́ (à quibus Etrusci originem traxerunt) nouitate grata Romanorum oculos permulsit. † Et quia ludius apud eos Histrio appellabatur* 4 *scenico nomen Histrionis inditum est. Paulatim deinde ludicra ars † ad Satyrarum modos perrepsit, à quibus primus omnium poëta Liuius ad fabularum ar-* 5
A.V. dxij. *gumenta, † spectātium animos transtulit. Isq́ sui operis* 6
actor, cùm sæpiùs à populo reuocatus vocem obtudisset; Cic. in Bruto &Tusc. prolog. Gel. lib 17.c.21 *adhibito pueri & tibicinis concentu, gesticulationem tacitus peregit. Attellani autem ab Oscis acciti sunt: quod genus delectationis Italica seueritate temperatum, ideòque vacuum nota est: nam neque tribu mouetur, neque à militaribus stipendijs repellitur.*

Et quia ceteri ludi ipsis appellationibus vnde trahantur, apparet; nō absurdum videtur Secularibus initium suum, cuius generis minus certa notitia est, reddere. Cùm ingenti pestilentia † Vrbs agriq́ vastarentur. Va- 7
lesius

lesius vir locuples, rustica vita, duobus filijs & filia ad de- Zosim.
sperationem vsque medicorũ laborantibus aquam cali- strom.
dam ijs à foco petens, genibus nixus, Lares familiares, l. 2. hist.
vt puerorum periculum in ipsius caput transferrent, o- nouæ.
rauit: Orta deinde vox est, habiturum eos saluos si con-
tinuò flumine Tiberis deuectos Tarentũ deportasset, ibiq;
8 *ex Ditis patris & Proserpinæ ara† petita calda, recreas-*
set. Eo prædicto magnoperè confusus, quòd & longa &
periculosa nauigatio imperabatur: spe tamẽ dubia præ-
sentem metum vincente, pueros ad ripam Tiberis proti-
nus detulit: habitabat enim in villa sua† propter vicum
9 *Sabinæ regionis Eretum; ac lintre Ostiam petens, nocte*
concubia ad Martium campum appulit, sitientibúsque
ægris succurrere cupiens, igne in nauigio non suppeten-* *al sub-
te, ex gubernatore cognoscit, haud procul apparere fu- uenire.
mum. Et ab eo iussus egredi Tarentum (id ei loco nomen
est) cupidè arrepto calice, aquam flumine haustam, eò
vnde fumus erat obortus, iam lætior pertulit, diuinitus
dati remedij quasi vestigia quædam in propinquo na-
ctum se existimans: Inq; solo magis fumante, quã vllas
ignis habente reliquias, dum tenacius omen apprehen-
dit, cõtractis leuibus, & quæ fors obtulerat nutrimentis,
10 *† pertinaci spiritu flãmam emouit, calefactámq; aquã*
pueris bibendam dedit. Qua pota, salutari quiete so-
piti, diutina vi morbi repente sunt liberati, patríque
11 *indicauerunt, vidisse se in somnijs, quos nescio deorum*
spõgia corpora sua† pertergere, & præcipere vt ad Ditis
patris & Proserpinæ aram, à qua fuerat potio ipsis alla-
ta, furuæ hostiæ immolarentur, lectisternia ludiq; no-
cturni fierent. Is quòd eò loci nullam aram viderat, desi-
derari credens, vt à se construeretur; aram empturus, in
Vrbem perrexit, relictis, qui fundamentorum constru-
endorum

endorum gratia terram ad solidum foderent. Hi domini imperium exequentes, cùm ad XX. pedum altitudinem humo egesta peruenissent: animaduerterunt aram Diti patri Proserpinæq; inscriptam. Hoc postquam Valesius nunciante seruo accepit.† omisso emendæ aræ pro-
posito, hostias nigras quæ antiquitus furuæ dicebantur, 12
Tarenti immolauit, ludos, & lectisternia, continuis tribus noctibus, quia totidem filij periculo liberati erant, fecit.

A.V. ccxlix. Plutar. Censorinus. vi.

Cuius exemplum Valerius Poplicola, qui primus cōsul fuit, studio succurrendi ciuibus, secutus, apud eandem aram publicè nuncupatis votis, cæsisq; atris bubus, Diti maribus, feminis Proserpinæ, lectisternioq;, ac ludis trinoctio factis, aram terra, vt antè fuerat, obruit.

A.V. dexlix. Plin.li. 19.c. 1. A.V. dcxciir. Cic.in L.Pisonem, Pedian. A.V. dcliv. Plin. li. 35.c. 4. A.V. dcxxciv Plin li. 33.c. 3. A.V. dclxxiv Plin.li. 35.c.4. A.V. dcxc.

†Religionem ludorum crescentibus opibus secuta lau- 13
titia est. Eius instinctu Q. Catulus Campanam imitatus luxuriam. primus spectantium consessum velorum vmbraculis texit. Cn. Pompeius ante omnes, aquæ
per semitas decursu, æstiuum minuit feruorem, † *C.* 14
Pulcher scenam varietate colorum adumbrauit, vacuis ante pictura tabulis extentam: Quam totam argento C. Antonius auro Petreius, ebore Q. Catulus prætexuit.
† *Versatilem fecerunt Luculli. Argentatis choragijs* 15
P. Lentulus Spinter odornauit. † *Translatum antea Pœ-* 16
niceis indutum tunicis M. Scaurus exquisito genere vestis cultum induxit.

Gladiatorium munus primum Romæ datum est in
foro boario, Ap. Claudio, M. Fuluio Cos. *dederunt* † *M.* 17
& D. Bruti, funebri memoria patris cineres honorando Athletarum certamen à M. Scauri tractum est munificentia.

DE FRVGALITATE ET INNOCENTIA, CAP. V.

A.V. dcxcv. VII. A.V. cdxxcix Liu. 16. A.V. dcxcv.

1 Prima aurata statua in Vrbe. 4 Tibicinum Quinquatria prima.
2 Ius ciuile cum fastis promulgatum. 5 Frugalis antiquorum victus.
Vencficij prima quæstio. 6 Febris deę sacella in vrbe

I.

Statuam auratam nec in Vrbe, nec in vlla parte Italia quisquam prius aspexit, quàm à M. Acilio Clabrione equestris patri poneretur in æde Pietatis: Eam autem ædem P. Cornelio Lentulo, & M. Bæbio Pamphilo cos. A.V. dlxxij. Liu.40. A.V. dlxij.
1 *†ipse dedicauit, quia pater compos voti factus, rege Antiocho apud Thermopylas superato.*

II. A.V. cdxlix. Liu 9. Gel.l.9 cap.9.

Ius ciuile per multa sæcula inter sacra ceremoniásque deorum immortalium abditum, solísque pontificibus notum, Cn. Flauius libertino patre genitus, & scriba, cum ingenti nobilitatis indignatione factus edilis curulis, vulgauit, ac fastos penè toto foro exposuit. Qui cùm ad visendum agrum collegam suum veniret, neq; à nobilibus, quorum frequentia cubiculum erat completum, sedendi loco reciperetur: sellam curulem afferri iussit, & in ea honorum pariter atque contemptus sui vindex consedit.

III. A.V. cdxxij. Liu.8. Oros.l. iij.c. x.

Veneficij quæstio & moribus & legibus Romanis ignota complurium matronarum patefacto scelere orta est. Quæ cùm viros suos clandestinis insidijs veneno perimerent, vnius ancillæ indicio protracta, pars capitali
2 *iudicio damnatæ†, centum septuaginta numerum expleuerunt.*

IV.

Tibicinum quoque collegiũ solet in foro vulgi oculos in se conuertere, cùm inter publicas priuatasq; ferias, actiones, personis tecto capite, variaque veste

velatis

A.V. ædxlij. Liu.9. Ouid. Faftor. 6. Plutar. probl. *velatis, concentúq́ue edit. Inde tracta licentia. Quondam vetiti in æde Iouis, quod prisco more factitauerant, vesci Tibur irati se contulerunt. Quorum ministerio se natus deserta sacra non æquo animo ferens, per legatos à Tiburtibus petijt vt eos gratia sua Romanis templis restituerent. Quos illi in proposito perseuerantes, interposita festæ epulationis simulatione, mero somnóq́, sopitos, plaustris in vrbem deuehendos curauerunt: quibus & honos pristinus restitutus, & huiusce lusus ius est datum. Personarum vsus, pudorem circumuentæ temulentiæ causam habet.*

V. *Fuit etiam ista simplicitas antiquorum in cibo capiendo, humanitatis simul & continentiæ certissima index Nam maximis viris prandere & cœnare in propatulo, verecundiæ non erat. nec sane vllas epulas habebant, quas populi oculis subijcere erubescerent: Erant adeò continentiæ attenti, vt frequentior apud eos pultis vsus quàm panis esset. Ideoq́, in sacrificijs mola, quæ vocabatur ex farre, & sale constat: exta farre spargun-tur: & pullis quibus auspicia petuntur, puls obijcitur: Primitus enim ex libamentis victus sui deos eo efficacius quo simplicius placabant.*

Iuuen. Sat. 1. Quis fercula septem Secreto cœnauit auus Plin. li. 18. c. 8.

VI. Plin. l 2 cap. 7. * al in summo Vico longo. *Et ceteros quidem ad benefaciendum venerabantur. Febrem autem ad minus nocendum templis colebant, quorum adhuc vnum in Palatio, alterū in area Mariano-rum monumentorum, tertium in * summa parte vici longi extat In eaq; remedia quæ corporibus ægrorū adnexa fuerant, deferebantur. Hæc ad humanæ mentis æstus leniendos cum aliqua vsus ratione excogitata, ceterùm salubritatem suam industria certissimo ac fidelissimo munimēto tuebantur; bonaq́, valetudinis eorum quasi quadā mater erat frugalitas, inimica, luxuriosis epulis,*

epulis & aliena nimia vini abundantia, & ab immoderato Veneris vsu auersa.

DE EXTERNIS INSTITVTIS.

CAP. VI.

1 Spartanorum frugalitas
2 Mos militaris eorundē.
3 Athenensium institutū cōtra otiosos & inertes.
4 Areopagus eorundem.
5 Honos virtutis apud eosdem.
6 Ingratitudinis actio apud eosdem.
7 Massil. instituta varia.
8 Ceiorum venenum publicum
9 Massiliensium lex de aduenis armatis.
10 Gallorū mos in mutuo dando.
11 Cimbrorum Celtiberorumque mos in adeundis prœliis
12 Thracum opinio de vitæ calamitate.
13 Lyciorum luctus
14 Indarum feminarum fidus amor erga maritos
15 Pœnicarū femina um prostitutio.
16 Persarum institutum in educandis liberis.
17 Numidarum regum mos in auctoritate seruanda.

IDEM *sensit proxima maiorum nostrorum grauitati Spartana ciuitas quæ seuerissimis Lycurgi legibus obtemperans, aliquandiu ciuium suorum oculos à contemplanda Asia retraxit; ne illecebris eius capti, ad delicatius vitæ genus prolaberentur. Audierant enim lautitiam inde, & immodicos sumptus, & omnia† non necessaria voluptatis genera fluxisse: primosq; Ionas vnguenti coronarumq; in conuiuio dandarum, & secundæ mensæ ponendæ consuetudinē haud parua luxuriæ irritamenta reperisse. Ac minimè mirum est quòd homines labore ac patientia gaudētes tenacissimos patriæ neruos, externarum deliciarū contagione solui & hebetari noluerunt: cùm aliquanto faciliorem virtutis ad luxuriā, quàm luxuriæ ad virtutem transitum viderent. Quod eos non frustra timuisse dux ipsorū Pausanias patefecit, qui maximis operibus editis, vt primùm se Asiæ moribus permisit,*

1. Cic. pro Flacco.
Aemil. Prob.
Thucyd

II. Thucyd. *permisit, fortitudinem suam, effeminato eius cultu, mollire non erubuit.*

5. Geil. l.1.c.11 Plutar. Lycurg Plutar. in instit. Lacon.
Eiusdem ciuitatis exercitus non antè ad dimicandum descendere solebant quàm tibiæ concentu, & anapæsti pedis modulo cohortationis colorem animo traxissent, vegeto & crebro ictus sono strenuè hostem inuadere admoniti: Iidem ad dissimulandum & occultandum vulnerum suorum cruorem: † Pœniceis in prœlio 2
III. Stob. ser.42. *tunicis vtebantur; non, ne ipsis aspectus eius terrorem, sed ne hostibus fiducia aliquid afferret.*

ex Nico. de moribus gen tiū Isoc. Areop. Idē de Sardis
Egregios virtutis bellicæ spiritus Lacedæmoniorum, prudentissimi pacis moribus Athenienses subsequuntur: apud quos inertia è latebris suis, languore marcens, in forum perinde ac delictum aliquod protrahitur, sitq́; vt facinorosa, ita erubescenda rea culpæ.

Aelian. Var. hist.4. IIII. Isoc. Areop.
Est & † eiusdem vrbis sanctissimum consilium Areopagus, vbi quid quisque Atheniensium ageret, aut quonam quæstu sustentaretur, † diligentissimè inquiri solebat, vt homines honestatem (vitæ rationem memores reddendam esse) sequerentur. 3 4

V. Cicer. de opt. gent. orat. περὶ στεφάν. Aesch.
Eadem bonos ciues corona decorandi primò consuetudinem introduxit, duobus oleæ connexis ramulis clarum periclis cingendo caput. Probabile institutum, rem siue personā intueri velis. Nam & virtutis vberrimū alimentum est honos, & Pericles dignus à quo talis muneris dandi posteritas potissimum initium caperet.

...oft ...an. ...I. ...onat. And. Ter.
Age, quid illud institutum Athenarum, quàm memorabile? quòd conuictus à patrono libertus ingratus, iure libertatis exuitur. Supersedeo te, inquit, habere ciuem tanti muneris impium æstimatorem. Nec adduci possum vt credam vrbi vtilem, † quem domui scelestum cerno: abi igitur & esto seruus, quoniā liber esse nescisti. 5

Inde

Inde Massilienses quoque ad hoc tempus vsurpant disciplinæ grauitatem prisci moris obseruãtia, charitate populi Rom. præcipuè conspicui, qui tres in eodem manumissiones rescindi permittunt, si ter ab eodem decep-tum dominũ cognouerint. Quarto errori subueniendum non putant, quia sua iam culpa iniuriam accepit, qui ei toties obiecit. Eadem ciuitas seueritatis custos acerrima est. Nullum aditum in scenam Mimis dando. quorum argumenta maiore ex parte stuprorum continent actus, ne talia spectandi consuetudo etiam imitandi licentiam sumat. Omnibus autem, qui per aliquam religionis simulationem alimenta inertiæ quærunt, clausas portas habet, & mendosam & fucosam superstitionem submouendam esse existimans. Ceterum à condita vrbe gladius est ibi; quo noxij iugulantur: rubigine quidem exesus, & vix sufficiens ministerio, sed index in minimis quoque rebus omnia antiquæ consuetudinis momenta seruanda. Tac. 13. Plutar. Solone. VII.

Duæ etiam ante portas eorum arcæ iacent: altera, qua liberorum, altera, qua seruorum corpora ad sepul-
6 *turæ locum plaustro deuehũtur, † sine lamentatione, sine planctu luctus funeris die, domestico sacrificio, ad-*
7 *iectoq́, necessariorũ conuiuio, finitur. Etenim † quid attinet, aut humano dolore indulgere, aut diuino numini inuidiam fieri, quod immortalitatem suam nobiscum partiri noluerit? Venenum cicuta temperatum in ea ciuitate publicè custoditur, quod datur ei, qui causas Sexcentis (id enim Senatus eius nomen est) exhibuit,*
8 *propter quas † mors sit illi expetenda: Cognitione virili beneuolentia temperata, quæ nec egredi vita temerè patitur, & sapienter excedere cupienti celerem fati viam præbet, vt vel aduersa vel prospera nimis*

vsis

usis fortuna (utraque enim finiendi spiritus, illa ne perseueret, hæc ne destituat, rationem præbet) comprobato exitu terminetur.

VII. *Quam consuetudinem Massiliensium non in Gallia*
Aelian. *ortam, sed è Græcia tralatam inde existimo, † quo illam*
Var. hist. 3. *etiam in insula Ceo seruari animaduerti, quo tempore,*
Strab. *Asiam cum Sex. Pompeio petens, Iulida oppidum intraui.*
10. *Fortè enim euenit, ut tunc summæ dignitatis ibi femi-*
Steph. A.V. *na, sed ultimæ iam senectutis reddita ratione ciuibus cur*
dcclxxi. *excedere vita deberet, veneno consumere se destinârit,*
circiter. *mortemq́ suam Pompeij præsentia clariorem fieri magni æstimârit. Nec preces eius vir ille, ut omnibus virtutibus, ita humanitatis quoque laudibus instructissimus, aspernari sustinuit. Venit itaque ad eam facundissimoq́ sermone, qui ore eius quasi è beato quodam eloquentiæ fonte manabat, ab incepto consilio diu nequicquam reuocare conatus, ad ultimum propositum exequi passus est, quæ nonagesimum annum transgressa cum summa & animi & corporis sinceritate, lecticulo, quantum dignoscere erat quotidiana consuetudine cultius strato recubans, & innixa cubito, † Tibi quidem, inquit, Sex. Pom-* 10
pei dij magis, quos relinquo, quàm quos peto gratias referant: quia nec hortator vitæ meæ, nec mortis spectator esse fastidisti. Cæterum ipsa hilarem Fortunæ vultum semper experta ne auiditate lucis tristem intueri cogar, reliquias spiritus mei prospero fine, † duas filias, & septem 11
nepotum gregem superstitem relictura, permuto. Cohortata deindè ad concordiam suos, distributo eis patrimonio & cultu suo sacrisq́ domesticis maiori filiæ traditis, poculum in quo venenum temperatum erat, constanti dextra arripuit. Tum diffusis Mercurio delibamentis, & inuocato numine eius, ut se placido itinere in meliorem

sedis

sedis infernæ deduceret partem; cupido haustu mortiferam traxit potionem. Ac sermone significans, quasnam subinde partes corporis sui rigor occuparet, cùm iam visceribus eum & cordi imminere esset locuta: filiarum manus ad supremum opprimendorum oculorū officium aduocauit. Nostros autem, tametsi nouo spectaculo obstupefacti erant, suffusos tamen lacrymis dimisit.

Sed vt ad Massiliensiū ciuitatem, vnde in hoc diuerticulum excessi, reuertar: intrare oppidum eorum nulli cum telo licet: Præstoq; est, qui id custodiæ gratia acceptum, exituro reddat, vt hospitia sua, quemadmodum aduenientibus humana sunt, ita ipsis quoque tuta sint. IX.

Horum mœnia egresso vetus ille mos Gallorum occurrit, quos memoria proditum est, pecunias mutuas, quæ his apud inferos redderentur, † dare solitos: quia persuasum habuerunt, animas hominum immortales esse. Dicerem stultos, nisi idem bracati sensissent, quod palliatus Pythagoras credidit. X. Pomponius Mela refert lib. 3. c. 2°

12

Auara & fœneratoria Gallorum philosophia. Alacris & fortis Cimbrorum & Celtiberorum, qui in acie exultabant, tanquam gloriosè & feliciter vita excessuri: lamentabantur in morbo, quasi turpiter & miserabiliter perituri. Celtiberi etiam nefas esse ducebant prœlio superesse, cùm is occidisset, pro cuius salute spiritum deuouerant. Laudanda vtrorumq; populorum animi præstātia, quod & patriæ incolumitatem fortiter tueri, & fidem amicitiæ constanter præstandam arbitrabantur. XI. Cicer. Tusc. 2. Plutar. Sertorio.

Thraciæ verò illa natio meritò sibi sapientiæ laudem vendicauerit, quæ natales hominum flebiliter, exequias cum hilaritate celebrans, sine vllis doctorum præceptis verū † conditionis nostræ habitum peruidit. Remoueatur itaque naturalis omnium animalium dulcedo vitæ, XII. Herod. 5. Solin. cap. 15.

13

quæ multa & facere, & pati turpiter cogit, †si eius ali- 14
quanto felicior ac beatior finis reperietur.

XIII. Plutar. consolatoria. *Quocirca rectè Lycij, cùm iis luctus incidit, muliebrem vestem induunt: vt deformitate cultus commoti, maturius stultum proijcere mœrorem velint.*

XIV. Cicer. Tusc.5 Solin. cap.5. *Verùm quid ego fortissimos hoc in genere prudentiæ viros laudem? Respiciantur Indorum feminæ, quæ cùm more patrio complures eidem nuptæ esse soleant mortuo marito, in certamen iudiciumq; veniunt quam ex iis maximè dilexerit: Victrix gaudio exultans, deductaq; à necessariis lætum præferens vultum: coniugis se flammis superiacit, & cum eo tanquam felicissima crematur: superata cum tristitia & mærore in vita remanent. Protrahe in medium Cimbricam audaciam adijce Celtibericam fidem, iunge animosam Thraciæ sapientiam, annecte Lyciorum in luctibus abijciendis callidè quæsitam rationem: Indico tamen rogo nihil eorum præferes, quem vxor pietas in modum genialis tori propinquæ mortis secura conscendit.*

XV. Iust.18. *Cui gloriæ Pœnicarum feminarum, vt ex compara-*
tione turpius appareat, dedecus subnectam. †Siccæ enim
fanum est Veneris, in quod se matronæ conferebant, 15
†atq; inde procedentes ad quæstum, dotes corporis iniu- 16
ria contrahebant, honesta nimirum tam inhonesto vinculo coniugia iunctura.

XVI. Herod. 2. *Iam Persarum admodum probabile institutum fuit, quòd liberos suos non priùs aspiciebant quam septimum implessent annum, quo paruulorũ amissionem æquiore animo sustinerent.*

XVII. *Ne Numidiæ quidem reges vituperandi, qui more gentis suæ nulli mortalium osculum ferebant. Quicquid enim in excelso fastigio positum est, humili & trita*

trita consuetudine, quo sit venerabilius, vacuum esse conuenit.

DE DISCIPLINA MILITARI, CAP. VII.

OBSERVATA à Romanis.
1 à P. Scipione Aemiliano cos.
2 Q. Metello Numidico cos.
3 P. Rupilio cos.
4 C. Aurelio Cotta cos.
5 Q. Fuluio Flacco cens.
6 A. Postumio Tuberto dict. & T. Manlio Torquato coss.
7 L. Quinctio Cincinnato dict.
8 L. Papirio Cursore dict.
9 L. Calpur. Pisone cos.
10 Q. Metello Macedonico procos.
11 Q. Fabio Max. Seruiliano procos.
12 P. Afric. maiore proc.
13 P. Afric. minore proc.
14 L. Aemil. Paullo proc.
15 Senatu Romano.

ab EXTERNIS.
1 Senatu Carthaginiensi.
2 Clearcho Spartanorum duce.

VENIO *nunc ad praecipuum decus & stabilimentum Rom. imperij, salutari perseuerantia ad hoc tempus sincerum & incolume seruatum, militaris disciplinae tenacissimum vinculum: in cuius sinu ac tutela serenus tranquillúsq; beatae pacis status acquiescit.*

1. A. V. dcxix. Liu. 57. Front. Strat. li. 4. ca. 1. L. Florus 2. c. 18.

P. Cornelius Scipio, cui deleta Carthago auitum cognomen dedit, consul in Hispaniam missus, vt insolentissimos Numantinae vrbis spiritus, superiorum ducum culpa nutritos, contunderet, eodem temporis momento, quo castra intrauit, edixit: vt omnia ex his, quae voluptatis causa comparata essent, auferrentur ac summouerentur. 1 † *Constat tam maximum inde institorum & lixarum numerum cum duobus millibus scortorum abijsse. Hac turpi atque erubescenda sentina vacuefactus noster exercitus, qui paulo antè, metu mortis, deformi se foederis ictu maculauerat, erecta virtute recreatáq;, acrem illam & animosam Numantiam incendijs*

exustam ruinisq; prostratam solo æquauit. Itaque neglectæ disciplinæ militaris indicium, Mancini miserabilis deditio seruatæ merces, speciosissimus Scipionis triũphus extitit.

II. A.V. dcxliv. Sallust. Iugurt. Front. l. 4. cap. 1. * *Eam sectam Metellus secutus, cùm exercitum in Africa, Iugurthino bello nimia Sp. Albini indulgentia corruptum consul accepisset: omnibus imperij neruis ad reuocandam pristinæ disciplinam militiæ connisus est Nec singulas partes apprehendit, sed totam continuò in statum suum redegit. Protinus namque lixas è castris summouit, cibúmque coctum venalem proponi vetuit: in agmine neminem militum ministerio seruorum iumentorúmq; vt arma sua & alimenta ipsi ferrent, vti passus est. Castrorum subinde locum mutauit:* eadem tanquam Iugurtha semper adesset, vallo fossáque aptissimè cinxit. Quid ergo restituta continentia, quid repetita industria profecit? Crebras scilicet victorias, & multa trophæa peperit, ex eo hoste, cuius tergum, sub ambitioso imperatore, Romano militi videre non contigerat.*

* al. & ea.

III. A.V. dcxxi. *Benè etiam illi disciplinæ militari assuerũt, † qui necessitudinũ perruptis vinculis, vltionem vindictámq; læsa cum ignominia domuum suarũ exigere nõ dubitauerũt. Nam P. Rupilius consul eo bello, quod in Sicilia cum fugitiuis gessit, Q. Fabium generum suũ, quia negligẽtia Tauromenitanã arcẽ amiserat, prouincia iussit decedere.* 2

Iam C. Cotta P. Aurelium Pecuniolam sanguine sibi iunctũ quem obsidioni Liparitanæ ad auspicia repetenda Messanam transiturus præfecerat, virgis cæsum, gregalis militiæ munere inter pedites fungi coëgit, † quod eius culpa agger incensus, & penè castra fuerant capta. 3

IV. A.V. di. Front. l. 4. c. 1. *Q. etiam Fuluius Flaccus censor, Fuluium fratrem cohortem legionis, in qua Trib. militũ erat, iniussu consulis*

4 *fulis domũ dimittere ausum, senatu monuit.† Non digna* v.
exempla, quæ tam breuiter, nisi maioribus vrgerer, re- A.V.
ferrentur. Quid enim tam difficile factu, quàm copu- dlxxix.
latæ societate generis & imaginum, deformem in pa- Liu 41.
triam reditum indicere? aut communione nominis, Velleius
familiæ veteris propinquitatis serie cohærenti: virgarum Fron. l. 4. cap. 1.
contumeliosa verbera adhibere? aut censorium superci- A.V. dlxxiij.
lium aduersus fraternam charitatem distringere? Den- Liu. 40.
tur hæc singula quamuis claris ciuitatibus, abundè ta-
men gloria disciplinæ militaris instructæ videbuntur.

At nostra vrbs, quæ omni genere mirificorum exem- vi.
plorum totum orbem terrarum repleuit, Imperatorum
proprio sanguine manantes secures (ne turbato militiæ
ordine vindicta deesset) è castris publicè speciosas priua-
5 *tim lugubres duplici vultu recepit: † incerta gratulandi*
priùs, an alloquendi officio fungeretur. Igitur ego quoq;
hæsitante animo vos bellicarum rerũ seuerissimi custo-
des Postumi Tuberte, & Manli Torquate, memoria ac
relatione complector; quia animaduerto fore, vt pondere
laudis, quam meruistis, obrutus, magis imbecillitatem
ingenij mei detegam, quàm vestram virtutem, sicut par A.V.
est, repræsentem. Tu namque Postumi dictator, A. Postu- ccc[illegible]ii. Diod.
mium, quem ad generis penetralium, sacrorum succes- Sic. 12.
sionem propagandã genueras, cuius infantiæ blandimẽ- Gell 17
ta sinu atque osculis foueras, quem puerum literis, quem cap. vlt.
iuuenem armis instruxeras, sanctum, fortem, amãtem Liu. 5.
tui pariter ac patriæ, quia non tuo iussu, sed sua sponte
præsidio progressus, hostes fuderat, victorem securi ferire
iussisti; & ad hoc peragendum imperium, paternæ vocis
ministerio sufficere valuisti. Nam oculos tuos certum
scio, clarissima in luce tenebris offusos, ingẽs animi opus
intueri nequiuisse. Tu item Mãli Torquate Latino bello

 con-

A.V. *consul. filium, quod prouocatus à Geminio Metio duce*
cdxiij. *Tusculanorum ad dimicandum te ignaro descenderat,*
Liu. 8. *gloriosam victoriam & speciosa spolia referentem; ab-*
Gell. & *ripi à lictore, & in modum hostiæ mactari iussisti: sa-*
alij. *tius esse iudicans, patrem forti filio, quàm patriam mi-*
litari disciplina carere.

VII. *Age, quanto spiritu putamus vsum L. Quinctiũ Cin-*
A.V. *cinnatum dictatorem eo tempore quo deuictis AEquis*
ccxcv. *& sub iugum missis, L. Minutium consulatum depo-*
Liu. 3. *nere coëgit † quòd castra eiusdem hostes obsederant? In-* 6
Dion. x. *dignum enim maximo imperio credidit, quem non sua*
& alij. *virtus, sed fossa vallúmq; tutum præstiterat, cuique ve-*
recundiæ non fuerat arma Romana metu trepida clau-
sis portis contineri. Ergo imperiosissimi XII. fasces, pe-
nes quos senatus & equestris ordinis, & vniuersæ plebis
summum decus erat, quorumq; nutu Latium, ac totius
Italiæ vires regebantur, contusi, atque fracti, dictatoriæ
se animaduersioni substrauerunt. Ac ne † inulta foret 7
læsa gloria militaris, consul delicti omnis vindex puni-
tus est. His (ut ita dicam) piaculis, Mars imperij nostri
pater. vbi aliqua ex parte à tuis auspicijs degeneratum
erat, numen tuum propitiabatur † affinium & cogna- 8
torum & fratrum nota filiorumq; strage, ignominio-
sa consulum eiuratione.

VIII. *Eiusdem ordinis est quod sequitur: Papirius dicta-*
A.V. *tor, cùm aduersus imperium eius Q. Fabius Rullianus*
cdxxix. *magister equitum exercitum in aciem eduxisset, quan-*
Liu. 8. *quam fusis Samnitibus in castra redierat, tamen neque*
pulchrè *virtute eius, neque successu. neque nobilitate motus,*
virgas expediri eúmq; nudari iussit. O spectaculum ad-
mirabile. & Rullianus, & magister equitum, & victor,
scissa veste, spoliatoq; corpore, † lictorum verberibus la- 9
cerandus:

cerandus: vt in acie exceptorum vulnerum nodosis icti-
bus cruore renouato, victoriarum, quos modò speciosissi-
10 *mos erat adeptus titulos respergeret.* † *Precibus deinde*
[illegible]is exercitus occasionem Fabio confugiendi in vrbem
dedit; vbi frustra senatus auxilium implorauit. Nihilo-
minus enim Papirius in exigenda pœna perseuerauit:
itaque coactus est pater eius, post dictaturam tertiumq́;
consulatum, rem ad populum deuocare, auxiliúmque
tribunorum plebis supplex pro filio petere. Neque hac re
seueritas Papirij refrenari potuit: ceterùm, cùm ab vni-
uersis ciuibus & ipsis tribunis plebis rogaretur, testatus
est; non pœnam illam se Fabio, sed populo Romano &
11 † *Tribunitiæ concedere potestati.*

L. Quoq; Calpurnius Piso consul, cùm in Sicilia bel- XI.
lum aduersus fugitiuos gereret, & C. Titius, equitum A.V. dcxx.
12 *præfectus fugitiuorum multitudine circũuentus.* † *ar-* Fron. l.
ma cum suis tradidisset, his præfectum ignominiæ gene 4. cap. 1.
ribus affecit. Iussit eum toga lacinijs abscissis amictum,
**discinctaque tunica indutum, nudis pedibus, à manè* * al. decinctaque.
in noctem vsque ad principia per omne tempus militiæ
adesse. Interdixit etiam ei conuictum hominum, vsúm-
que balnearum; turmasq́; equitum, quibus præfuerat,
ademptis equis, in funditorum alas transcripsit. Ma-
gnum profectò dedecus patriæ magno Pisonis decore
13 *vindicatum est:* † *quoniam quidem id egerit, vt qui cu-*
piditate vitæ adducti, cruce dignissimis fugitiuis tro-
phæa de se statuere concesserant, libertatique suæ seruili
manu flagitiosum imponi iugum non erubuerant, a-
marum lucis vsum experirentur, mortémque, quam
effeminatè timuerant, viriliter optarent.

Nec minus Pisone acriter Q. Metellus: qui cùm
apud Contrebiam res gereretur, collocata à se in qua-

x. A.V. dcxi. Velleius Fron. l. 4.ca.1. Auctor de viris Illust. cap. 61. *dam statione quinque cohortes, atque ex ea viribus hostium depulsas, repetere eandem stationem e uestigio iussit: non quòd speraret ab ijs amissum locum recuperari posse; sed vt praeteritam culpam pugnae, insequentis certaminis manifesto periculo puniret. Edixit etiam, vt si quis ex his fugiens castra petiisset, pro hoste interficeretur. Qua seueritate compreßi milites, corporibus fatigatis, & animis desperatione vitae implicatis, loci tamen iniquitatem multitudinémq; hostiũ superârunt. Humanae igitur imbecillitatis efficacißimum duramentum est necessitas.*

XI. A.V. dcxii. Fron l. 4.ca.1. App. Iberic. *In eadẽ prouincia Q. Fabius Max. ferocißimae gentis animos contundere & debilitare cupiens, mansuetißimum ingenium suum, ad tempus deposita clementia, †saeuiore vti saeueritate coëgit. Omniũ enim qui ex praesidijs Romanis ad hostes transfugerant, captíque erant, manus abscidit: vt trunca prae se brachia gestantes, defectionis metum reliquis inijcerent: Rebelles itaq; manus à corporibus suis distractae, inq; cruentato solo sparsae, ceteris, ne idem committere auderent, documento fuerunt.* 14

XII. A.V. dlii. Liu. 30. fine. *Nihil mitius superiore Africano: is tamen ad firmandam disciplinam militarẽ, aliquid ab alienissima sibi crudelitate amaritudinis mutuandum existimauit. Siquidem deuicta Carthagine, cùm omnes, qui ex nostris exercitibus ad Poenos transierant, in suam potestatem redegisset, grauius in Romanos, quam in Latinos transfugas animaduertit. Hos enim tanquam patriae fugitiuos crucibus affixit, illos tanquam perfidos socios securi percußit. Non prosequar hoc factum vlteriùs, & quia Scipionis est, & quia Romano sanguini, quamuis merito perpesso, seruile supplicium insultare non attinet:*

net: cùm præsertim transire ad ea liceat, quæ sine domestico vulnere gesta narrari possunt.

Nam posterior Africanus, euerso Punico imperio, exterarum gentium transfugas, in edendis populo spectaculis, feris obiecit. XIII. A.V. dcvij. Liu.51.

Et L. Paullus Perse rege superato, eiusdem generis & culpæ homines elephantis proterendos substrauit, vtilissimo quidem exemplo, si tamen acta excellentissimorum virorum humiliter æstimare sine insolentiæ reprehensione permittitur. Aspero enim & absciso castigationis genere militaris disciplina indiget: quia vires XIV. A.V. dxxcvi.
15 *armis constant, † quæ, vbi à recto tenore desciuerunt, oppressura sunt, nisi opprimantur.*

Sed tempus est eorum quoque mentionem fieri, quæ iam non à singulis, verùm ab vniuerso senatu pro militari more obtinendo defendendoq; administrata sunt L. Marcius Tribunus militum, cum reliquias duorum exercituum P. & Cn. Scipionum, quos arma Pœnorum in Hispania absumpserant dispersas mira virtute collegisset, earumq; suffragijs dux esset creatus, senatus de rebus actis à se scribens, in hunc modum orsus est: L. MARCIVS PROPR. *Cuius honoris vsurpatione vti eum Patribus conscriptis non placuit, quia duces à populo, non à militibus, creari solerent. Quo tempore tam angusto, támque graui propter immane Reip. damnum etiam trib. militum adulandus erat, quoniã quidem ad statum totius ciuitatis corrigendum vnus suffecerat.* XV. A.V. dxlj. Liu.26.
16 *Sed nulla clades, nullum meritũ † valẽtius militari disciplina apud senatum fuit; succurrebat enim quàm animosa seueritate Tarentino bello maiores eorũ vsi fuissent: In quo quassatis & attritis Reip. viribus, cùm magnum captiuorum ciuium suorum numerum à* A.V. cdlxx. Front

cap. 1. Io. Zonaras. *Pyrrho rege vltrò missū recepissent, decreuerunt vt ex ijs qui equo meruerant, peditum numero militarent: qui pedites fuerant, in funditorum auxilia transcriberentur: Néve quis eorum intra castra tenderet, néve locum extra assignatum, vallo aut fossa cingeret, néve tentoriū ex pellibus haberet: Recursum autem ijs ad pristinum militiæ ordinem proposuerunt, si quis bina spolia ex*
A.V. dxxxvii Liu. 22 & 23. *hostibus tulisset. Quibus supplicijs compressi ex desormibus Pyrrhi munusculis, acerrimi hostes extiterunt. Parē iram aduersus illos senatus distrinxit, qui apud Cannas Remp. deseruerāt. Nam cùm eos grauitate decreti† vltra* 17
A.V. dxli. Liu. 25. Fron. l. 4. c. 1. *mortuorum conditionem relegasset, acceptis à M. Marcello literis, vt eorum sibi opera ad expugnationem Syracusarum vti liceret; rescripsit indignos esse qui in castra reciperentur. Ceterùm se ei permittere, vt faceret quod expedire Reip. iudicasset, dum nequis ex eis munere vacaret, aut domo militiæ donaretur, aut in Italiā, dum hostes in ea essent, accederet. Sic eneru es animos*
A.V. dlxxvii. Fron. l. 4. c. 1. *odisse virtus solet. Age quàm grauiter senatus tulit, quid Q. Petilium consulem fortissimè aduersus ligures pugnantem occidere milites passi essent. Legioni enim neq; stipendium anni procedere, neque æra dari voluit, quia pro salute imperatoris, hostium telis se non obtulerant. Idq; decretū amplissimi ordinis, speciosum & æternum*
A.V. dxxxvii Liu. 22 *Petilij monumentum extitit, sub quo in acie, morte, in Curia vltione clari cineres eius acquiescunt. Consimili animo, cùm ei Annibal sex millium Romanorum, quæ capta in castris habebat, redimendorum potestatē fecisset conditionem spreuit; memor tantam multitudinem armatorum iuuenum, si honestè mori voluisset, turpiter capi non potuisse. Quorum nescio vtrùm maius dedecus fuerit, quòd patria spei, an quod hostis metus nihil in his*

his repofuerit:hæc pro ſe ille, ne aduerſus ſe dimicarent, parui pendendo. Sed cùm aliquoties ſenatus pro militari
18 *diſciplina † ſe ſeuerum exhibuerit, neſcio an tum præci-*
puè, cùm milites qui Rhegiū iniuſto bello occupauerant, A.V.
mortuoq; duce Iubellio, M. Cæſium ſcribam eius, ſua cdxxcii.
ſponte imperatorem delegerant, carcere incluſit, ac M. Liu. 15
Fuluio Flacco Trib. pl. denunciante, ne in ciues Romanos Polyb. 1
aduerſus morem maiorū animaduerteret, nihilominus Zonaras.
propoſitum executus eſt. Ceterùm quo minore cum inuidia id peragere tur, quinquagenos per ſingulos dies
19 *virgis cæſos, ſecuri percuti iuſſit, † eorūq; corpora ſepulturæ mandari, mortemq; lugeri vetuit.*

EXTERNA EXEMPLA.

Leniter hoc patres conſcripti, ſi Carthaginienſiū ſena- I.
tus in militiæ negotijs procurandis violentiam intueri Auctor
velimus, à quo duces bella prauo conſilio gerentes, etiāſi de viris
proſpera fortuna ſubſecuta eſſet, cruci tamen ſuffige- Illuſt.
bantur: quod bene geſſerant deorum immortaliū adiu- cap. 38.
torio, quod malè commiſerant, ipſorū culpæ imputantes.

Clearchus verò Lacedæmoniorum dux egregio dicto II.
diſciplinam militiæ continebat, identidem exercitus ſui Front.
auribus inculcando, à militib. imperatorē potius, quàm 4. c. 1.
hoſtem metui debere. Quo apertè denuntiabat futurum vt ſpiritum pœnæ impenderent, quem pugnæ acceptum ferre dubitaſſent. Idq; à duce præcipi non mirabantur, maternarum blanditiarum memores, quæ exituros eos
*ad prœliandum monebant, * vt aut viui cum armis in* * ἢ τὰν,
conſpectum earum venirent, aut mortui in armis refer- ἢ ἐπὶ τὰν
rentur. Hoc intra domeſticos parietes accepto ſigno, Spartanæ acies dimicabant. Sed aliena proſpexiſſe tantummodo ſatis eſt, cùm proprijs multoq; vberioribus & felicioribus exemplis gloriari liceat.

DE IVRE TRIVMPHANDI, CAP. VIII.

1 Leges duæ de triũpho.
2 C. Lu'atij cos & Q. Valerii pr. altercationes de triumpho.
3 Cn. Fuluius Flaccus triumphum spernens.
4 Q. Fuluio, & L. Opimio cur negatus triumphus.
5 Cur item P. Scipioni maiori & M. Marcello.
6 Cõuiuia triumphantiũ.
7 Qu ex ciu li victoria non triumphárunt.

DISCIPLINA *militaris acriter retenta, principatum Italiæ Romano imperio peperit, & multarum vrbium, magnorum Regum, validissimarum gentium regimen largita est, fauces Pontici sinus patefecit, Alpiũ Taurique montis conuulsa claustra tradidit, ortúmque è paruula Romuli casa totius terrarum orbis fecit columen. Ex cuius sinu quoniam omnes triumphi manârunt, sequitur vt de triumphandi iure dicere incipiam.*

I. *Ob leuia prœlia quidam imperatores triumphos sibi decerni desiderabant: quibus vt occurreretur, lege cautũ est ne quis triũpharet, nisi qui quinque millia hostium vna acie cecidisset. Non enim numero, sed gloria triumphorum excelsius vrbis nostræ futurum decus maiores existimabant. Ceterùm ne tam præclara lex cupiditate laureæ obliteraretur, legis alterius adiutorio fulta est,*
A.V. *quam L. Marius, & M. Cato Trib. pl. tulerunt. Pœnam*
dcxci. *enim Imperatoribus minatur, qui aut hostium occisorum in prœlio, aut amissorum ciuium falsum numerũ, literis senatui ausi essent referre. Iubétque eos, cùm primum Vrbem intrassent, apud quæstores vrbanos iurare, de vtroque numero verè ab his senatui esse scriptum.*

Post has leges iudicij illius tempestiua mentio intro-
II. *ducetur, in quo de iure triũphandi inter clarissimas per-*
A.V. *sonas & actum & excussum est. C. Lutatius consul &*
dxij. *Q. Valerius Prætor circa Siciliā insignem Pœnorum classem*

classem deleuerant, quo nomine Lutatio consuli triumphum senatus decreuit. Cùm autem Valerius sibi eum quoque decerni desideraret, negauit id fieri oportere Lutatius, ne in honore triumphi minor potestas maiori æquaretur. Pertinaciúsque progressa contentione, Vale-
1 *rius sponsione Lutatium prouocauit, † ne suo ductu Punica classis esset oppressa. Nec dubitauit restipulari Lutatius. Itaque iudex inter eos conuenit Atilius Calatinus, apud quem Valerius in hunc modum egit, consulem ea pugna in lectica claudum iacuisse, se autem omnibus imperatorijs partibus functum. Tūc Calatinus, priùs quam Lutatius causam suam ordiretur, Quæro, inquit, Valeri, à te si dimicandum néc ne esset, contrarijs inter vos sententijs dissedissetis, vtrùm quod consul an quod prætor imperasset, maius habiturum fuerit momentū? Respondit Valerius, non facere se controuersiā, quin priores partes cōsulis essent futuræ. Age deinde, inquit, Calatinus Si diuersa auspicia accepissetis, cuius*
2 *magis auspicio staretur? † Item, respondit Valerius, consulis At iudex, Iam me hercule, inquit cùm de imperio & auspicio inter vos disceptationem * susceperim, & tu vtroque aduersarium tuum superiorem fuisse fatearis, nihil est quod vlteriùs dubitem. Itaque Lutati, quāuis adhuc tacueris, secundùm te litem do. Mirificè iudex, quòd in manifesto negotio tempus teri passus non est. Probabilius Lutatius, quò ius amplissimi honoris con-*
3 *stanter defendit. † Et ne Valerius quidem improbè, quia fortis & prosperæ pugnæ vt non legitimum, ita se dignum præmium petijt.*

* al. suscepereitis.

Quid facias Cn. Fuluio Flacco, qui tam expetendum aliis triumphi honorem decretum sibi à senatu ob res gestas spreuit ac repudiauit? Nimirum non plura præ- III. A.V. dxlj. Liu. 25.

cerpens

A.V. dxlij. Liu.26. serpens, quam acciderunt. Nam vt vrbem intrauit, continuo ipse quæstione publica afflictus exilio multatus est: vt si quid religionis insolentia commisisset, pœna expiaret.

IV. A.V. dxliij. A.V. dcxxix. Sapientiores igitur Q. Fuluius, qui Capua capta, & L. Opimius, qui Fregellanis ad deditionem compulsis, triumphandi potestatem à senatu petierunt. Vterque editis operibus magnificus, sed neuter petitæ rei compos. Non quidem inuidia Patrum conscriptor. cui nunquam aditum in Curia esse voluerunt: sed summa diligentia obseruandi iuris, quo cautum erat, vt pro aucto imperio, non* pro recuperatis, quæ populi Rom. fuissent, triũphus decerneretur. Tantum enim interest adiiciat aliquid an detractum restituas; quantum distat beneficij initium ab iniuriæ fine.

*al. ob recupe rata.

V. A.V. dxlvii. Liu.28. A.V. dxlii. Liu.26. Quin etiam ius, de quo loquor sic custoditum est, vt P. Scipioni ob recuperatas Hispanias, M. Marcello ob captas Syracusas triumphus non decerneretur; quòd ad eas res gerendas sine vllo missi erant magistratu. Probentur nunc cuiusl'bet gloriæ cupidi, qui ex desertis mõtibus, myoparonúmque piraticis rostris, laudis inopes, laureæ ramulos festinabunda manu decerpserunt. † Carthaginis imperio abrupta Hispania, & Siciliæ caput abscissum Syracusæ, triumphales iungere currus nequiuerunt. Et quibus viris? Scipioni & Marcello: quorum ipsa nomina instar æterni sunt triumphi. Sed clarissimos solidæ veræq; virtutis auctores, humeris suis salutem patriæ gestantes, etsi coronatos intueri senatus cupiebat, iustiori tamen reseruandos lauræ putauit. 4

Laureo lam in mustaceo quærere.

VI. Plutar. Probl. His illud subnectam: Moris erat ab imperatore triumphum ducturo, COS. inuitari ad cœnam, deinde

regari

rogari vt venire superſedeant; ne quis eo die, quo ille triumphârit, maioris in eodem conuiuio ſit imperij.

Verùm quamuis quis præclaras res maximéq; vtiles Reip. ciuili bello geſſiſſet, Imperator tamen eo nomine appellatus non eſt, nec vllæ ſupplicationes decretæ ſunt, neque aut ouans aut curru triumphauit quia vt neceſſaria iſta, ita lugubres ſemper exiſtimatæ victoriæ ſunt, vtpote non externo, ſed domeſtico partæ cruore. Itaque & Naſica Ti. Gracchi, & Opimius C. Gracchi factione maſti trucid irunt. Q. Catulus, M. Lepido collega VII. A.V. dcxx. & dcxxxii Plutar.
6 *ſuo cum omnibus ſeditioſis copijs extincto, † tãtum moderatum præ ſe ferens gaudium, in Vrbem reuertitur. C. etiam Antonius Catilinæ victor, abſterſos gladios in caſtra retulit. L. Cinna, & C. Marius hauſerant quidem auidi ciuilem ſanguinem: ſed non protinus ad templa deorum & aras tetenderunt. Item L. Sylla, qui plurima bella ciuilia confecit, cuius crude-* A.V. dclxvi Liu 90. Plutar. Põpeio. A.V. dcxli. Salluſt. Plutar.
7 *liſſimi & inſolentiſſimi ſucceſſus fuerunt: † cùm conſummata potentia ſua triumphum duceret, vt Græciæ & Aſiæ multas vrbes, ita ciuium Rom. nullum oppidum vexit.* Cicer. Dion. l. 37. A.V. dclxvii.

Piget tædetq; per vulnera reip. vlterius procedere: lauream nec ſenatus cuiquam dedit, nec quiſquam ſibi dari deſiderauit, ciuitatis parte lacrymante. Ceterùm ad quercum pronæ manus porriguntur, vbi ob ciues ſeruatos corona danda eſt, qua poſtes Auguſtæ domus ſempiterna gloria triumphant. Plutar. Dion. Appia. Cic. Philip. 14. A.V. dclxxii. Plutar. Appia.

DE CENSORIA SEVERITATE,

CAP. IX.

1 Camilli & M. Poſtumij in cœlibes.
2 M. Valerij Max. & C. Iunij Bruti in L. Antoniũ.
3 M. Catonis in L. Flamininum.
4 C. Fabricii

4 C. Fabricij in P. Rufinum.
5 M. Antonii & L. Flacci in M. Duronium.
6 C. Neronis & M. Salinatoris in se mutuo & populum Romanum,
7 M. Messallæ & P. Sempronij in quadringentos equites.
8 M. Reguli & P. Phili in reliquias Cannenses,
9 Qui notati ad cẽsuram postea peruenerunt.

Castrensis *disciplinæ tenacissimum vinculum, & militaris rationis diligens obseruatio, admonent me, vt ad censuram pacis magistram custodémque transgrediar. Nam vt opes pop. Romani in tantam amplitudinem imperatorum virtutibus excesserunt; ita probitas & continentia censorio supercilio examinata est. Opus effectu par bellicis laudibus. Quid enim prodest foris esse strenuũ, si domi male viuitur? expugnentur licet vrbes, corripiantur gentes, regnis iniiciantur manus, nisi foro & curia officium ac verecundia sua constiterit partarum rerum æquatus cælo cumulus, sedem stabilem non habebit. Ad rem igitur pertinet nosse, atque adeò recordari acta censoriæ potestatis.*

1. A.V. ccc j. Plutar. Camillo. *Camillus & Postumius censores, æra pœnæ nomine eos qui ad senectutem cœlibes peruenerant, in ærarium deferre iusserunt: iterum puniri dignos, si quo modo de tam iusta constitutione queri essent ausi: cùm in hunc modum increparentur. Natura vobis quemadmodum nascendi, ita gignendi legem scribit; parentésque vos alendo, nepotum nutriendorum debito (si quis est pudor) alligauerunt: † Accedit his, quòd etiam fortuna longam præstandi huiusce muneris aduocationem estis assecuti; cùm interim consumpti sint anni vestri, & mariti & patris nomine vacui. Ite igitur & nodosam exsoluite stipem, vtilem posteritati numerosæ.* 1

11. *Horum seueritatem M. Valerius Max. & C. Iunius Bubulcus.*

Bubulcus Brutus censores in consimili genere animaduersionis imitati, L. Antonium senatu mouerunt, quòd quam virginem in matrimonium duxerat, repudiasset, nullo amicorum in consiliũ adhibito. At hoc crimen nescio an superiore maius: illo namque coniugalia sacra spreta tantũ, hoc etiam iniuriosè tractata sunt. Optimo ergo iudicio censores indignum eum aditu Curiæ existimauerunt.

A.V. dclxvi.

2 † *Sic M. Porcius Cato, L. Flamininũ è numero senatorum sustulit, quia in prouincia quendam damnatum securi percusserat, tempore supplicij ad arbitrium & spectaculum mulierculæ cuius amore tenebatur, electo. Et poterat inhiberi respectu consulatus, quem is gesserat,*
3 *atque † auctoritate fratris eius V. C. T. Flaminini: sed & censor, & Cato duplex seueritatis exemplum eo magis illum notandum statuit: quòd amplissimi honoris*
4 *maiestatem tam tetro facinore inquinauerat: † nec pensi duxerat: ijsdem imaginibus adscribi, meretricis oculos humano sanguine delectatos, & regis Philippi supplices manus.*

III. A.V. dlxix. Liu. 39. Plutar. Catone & Quinctio.

Quid de Fabricij Luscini censura loquar? narrauit omnis ætas, & deinceps narrabit, ab eo Cornelium Rufinum duobus consulatibus, & dictatura speciosissimè functum, quòd decem pondo vasa argentea comparasset; perinde ac malo exemplo luxuriosum, in ordine senatorio retentum esse. Ipsæ medius fidius mihi literæ seculi nostri obstupescere videntur, cum ad tantam seueritatem referendam ministerium accommodare coguntur ac vereri ne non nostræ vrbis acta commemorare existimentur. Vix enim credibile est intra idem pomerium decem pondo argenti, & inuidiosum fuisse censum & inopiam haberi contemptissimam.

A.V. cdlxxiix. Liu. 14. Plutar. Sylla. Gellius.

 M. autem

v. M. autem Antonius & L. Flaccus censores Duronium
A.V. senatu mouerunt, quòd legem de coërcendis conuiuiorum
dclvi. sumptibus latam tribunus pleb. abrogauerat, mirifica
A.V. notæ causa. Quam enim impudenter Duronius Rostra
dcliv. conscendit, illa dicturus: Freni sunt iniecti vobis Quirites nullo modo perpetiendi: alligati & constricti estis amaro vinculo seruitutis: Lex enim lata est, quæ vos esse frugi iubet: abrogemus igitur istud horridæ vetustatis rubigine obsitum imperium. Etenim quid opus libertate, si volentibus luxu perire non licet?

vi. Age par proferamus æquali iugo virtutis, honorumq;
A.V. societate iunctum, † instructum autem æmulationis ha 5
dclix. mo dissidens. Claudius Nero, Liuiusq; Salinator secundi
Liu. 29. Punici belli temporibus firmissima Reipub. latera quàm
Auctor de viris destrictam simul egerunt censuram? Nam cùm equitum
Illust. centurias recognoscerent, & ipsi propter robur ætatis es-
cap. 50. iamnum eorum essent è numero, vt est ad Poliam ventum tribum, præco lecto nomine Salinatoris citandum necne sibi esset, hæsitauit: † Quod vbi intellexit Nero & 6
citari collegam, & equum vendere iussit, quia populi iudicio damnatus esset. Salinator quoque eadē animaduersione Neronem persecutus est, adiecta causa, quòd non sincera fide secum in gratiam redijsset. Quibus viris siquis cœlestium significasset futurum, vt eorum sanguis illustrium imaginum serie deductus in ortum salutaris
Adula- principis nostri conflueret, depositis inimicitijs, arctissi-
tur Ti- mo se amicitiæ fœdere iunxissent, seruatam ab ipsis pa-
berio vi triam communi stirpi seruandam relicturi. Salinator
de Suet. verò quatuor & triginta tribus inter ærarios referre nō
Tib. dubitauit, quòd cum se damnassent, postea consulem atque censorem fecissent: prætextuq; causam, quia necesse esset eas alterutro facto, crimine temeritatis vel periurij teneri

teneri. Vnam tantummodo tribum Maciam vacuam nota reliquit; quæ eum suffragijs suis, vt non damnatione, ita ne honore quidem dignũ iudicauerat. Quàm constantis & prævalidi illum putamus ingenij fuisse, qui neque tristi iudiciorum exitu compelli, neque honorum magnitudine adduci potuit, quo si blandiorem in administratione Reip. gereret? ſe

*Equestris quoque ordinis bona magnáq; pars quadringenti iuuenes, censoriam notam patiente animo sustinuerunt, quos * NV. Valerius & P. Sempronius, quia in Sicilia ad munitionem opus explicandum ire iussi, facere id neglexerant; equis publicis spoliatos, in numerum ærariorum retulerunt.* VII. A.V.dj. Fron.4. cap.1. Liu.18. * M. vt sit prænomẽ Manius.

Turpis etiam metus censores summa cum seueritate pœnam exegerũt. M. enim Atilius Regulus, & P. Furius Philus, L. Metellum quæstorem, compluresq́; equites Romanos, qui post infeliciter commissam Cannensem pugnam cum eo abituros se Italia iurauerãt, direptis equis publicis, inter ærarios referendos curauerunt. Eosq́; graui nota affecerunt, qui cùm in potestatem Annibalis venissent, legati ab eo ad senatum m[illegible]ssi de permutandis captiuis, neque impetrassent quod petebant, in vrbe manserunt: Quia & Romano sanguini fidem præstare conueniens erat; & M. Atilius regulus censor perfidiam notabat; cuius pater per summos cruciatus expirare, quàm fallere Carthaginienses, satius esse duxerat. Iam hæc censura ex foro in castra transcendit, quæ neque timeri neque decipi voluit hostem. VIII. A.V. dxxxix. Liu.24.

Sequuntur duo eiusdem generis exempla, c[illegible]; adiecisse satis erit. C. Geta, cùm à L. Metello, & Cn. Domitio censoribus senatu motus esset, postea censor factus est. IX. A.V. dcxxxvii. Cic.pro Cluent.

A.V. dcxlv. Front. aquæd. *Item M. Valerius Messalla censoria nota perstrictus, censoria postmodum potestate imperauit: Quorum ignominia virtutem acuit: rubore enim eius excitati,* A.V. dxcix. Cic. pro Cluētio *omnibus viribus incubuerunt, vt digni ciuibus viderentur, quibus dari potius, quàm obijci censura deberet.*

DE MAIESTATE, CAP. X.

ROMANORVM.
1 Q. Metelli Numidici apud iudices.
2 P. Africani maioris apud Antiochum regem & exteros.
3 L. Aemilij Paulli apud Macedonas.
4 P. Afric. minoris apud Masanissam & Pœnos.
5 Rutilij exulis apud Asiæ ciuitates.
6 C. Marii proscripti apud Minturnenses.
7 M. Catonis Vticensis apud senatum.
8 Eiusdem apud populum Rom.

EXTERNORVM.
1 Harmodij & Aristogitonis apud Xerxem regem.
2 Xenocratis apud Athenienses.

Est *& illa quasi priuata censura maiestas clarorum virorum sine tribunalium fastigio, sine apparitorum ministerio, potens in sua amplitudine obtinenda. Grato enim & iucundo introitu animis hominum illabitur admirationis prætexta velata: quam rectè quis* * al. onere. *dixerit, longum & beatum honorem esse sine *honore.*

1. A.V. dcxlj. Cic pro Balbo & ad Attic. 1. *Nam quid plus honoris tribui potuit consuli, quàm est datum reo Metello? qui cum causam repetundarum diceret, tabulæq; eius ab accusatore expostulatæ, & ad nomen inspiciendum circa iudicium ferrentur; totum concilium ab earum contemplatione oculos auertit, ne de aliqua re, quæ in his relata erat, videretur dubitasse. Non in tabulis, sed in vita Q. Metelli argumenta sincerè administratæ prouinciæ legenda sibi iudices crediderunt: indignum rati integritatem tanti viri exigua* * al. perpendi. *cera & paucis literis * perpendi.*

Sed

Sed quid mirum, si debitus honos à ciuibus Metello tributus est, quem superiori Africano etiam hostis præstare nõ dubitauit? Siquidem rex Antiochus bello, quod cum Romanis gerebat, filium eius à militibus suis interceptum, honoratissimè excepit, regijsq; muneribus donatum, vltro & celeriter patri remisit: quãquam ab eo tum maximè finibus imperij pellebatur. Sed & rex lacessitus, maiestatem excellentissimi viri venerari, quàm dolorem suum vlcisci maluit. Ad Africanum eundem † in Liternina villa se tenentem, complures prædonum duces videndum eodem tempore fortè confluxerant. Quos cum ad vim faciendam venire existimasset, præsidium domesticorum in tecto collocauit, eratq; in his repellendis & animo & apparatu occupatus. Quod vt prædones animaduerterunt, dimissis militibus abiectisq; armis, † ianuæ appropinquãt, clara voce nunciantes: non vitæ eius hostes, sed virtutis admiratores venisse, conspectum & congressum tanti viri quasi celeste aliquod beneficium expetentes. † Proinde securum se spectandum præbere ne grauaretur. Hæc postquam domestici Scipioni retulerunt, fores referari, eosq; intromitti iussit: qui postes ianuæ tanquam aliquam religiosissimam aram, sanctúmque templum venerati, cupidè Scipionis dexteram apprehenderunt; ac diu deosculati, positis ante vestibulum donis, quæ deorum immortalium numini consecrari solent, læti quòd Scipionẽ vidisse contigisset, † ad lares reuerterunt. Quid hoc fructu maiestatis excelsius? quid etiam iucundius? Hostis iram admiratione sui placauit, spectaculo præsentiæ suæ latronum gestientes oculos obstupefecit. Delapsa cælo sidera hominibus si se offerant, venerationis amplius non recipient.*

11. A.V. dlxiii. Liu. 37. App. Syriaca. A.V. dclxvi. Plutar.

1 2 3 4 (marginal note markers)

*al. vidit.

III. *Et hæc quidem viuo Scipioni; illud autem Aemilio*
A.V. dxciij. Plutar. *Paullo exanimi contigit. Nam cùm exequiæ eius celebrarentur, ac fortè tunc principes Macedoniæ, legationis nomine, Romæ morarentur, funebri lecto sponte sua sese subiecerunt. Quot aliquanto maius videbitur, si quis cognoscat lecti illius frontem Macedonicis triumphis fuisse adornatam. Quantum enim Paullo tribuerunt, propter quem gentis suæ cladium indicia per ora vulgi ferre non exhorruerunt: quod spectaculum funeri speciem alterius triumphi adiecit. Bis enim te Paulle Macedonia vrbi nostræ illustrem ostendit: incolumem, spoliis suis: fato functum humeris.*

IV. *Ne filii quidem tui Scipionis Aemiliani, quem in ad-*
A.V. dcij. *optionem dando duarum familiarum ornamentum esse voluisti, maiestati parum honoris tributum est: †eum* 6
App. Libyca. *enim adolescentem admodum à Lucullo consule petendi*
v. *auxilii gratia ex Hispania in Africam missũ, Cartha-*
A.V. dclx. *gtnienses & Massanissa Rex de pace disceptatorem, velut consulem & imperatorem habuerunt. Ignara quidem*
Liu. 50. Senec. ep. 81. *fatorum suorum Carthago: Orientis enim illud inuentæ decus, deorum atque hominum indulgentia, ad ex-*
vi. *cidium eius alebatur: vt superius cognomen Africanum*
A V. dclxv. *capta, posterius euersa Corneliæ genti daret.*

Plutar. *Quid damnatione, quid exilio miserius? At P. Ru-*
App. *tilio conspiratione publicanorum perculso, auctoritatem*
Ciuil. 1. *adimere non valuerunt. Cui Asiam petenti omnes prouinciæ ill[illegible]s ciuitates legatos secessum eius operientes obt[illegible] [illegible]serunt. Exulare aliquis hoc loco, an triumphare i[illegible] dixerit?*

C. etiam Marius in profundum vltimarum miseriarum abiectus, ex ipso vitæ discrimine, beneficio maiestatis emersit. Missus enim ad eum occidendum in pri-

nata domo Minturnis clausum seruus publicus, natione Cimber, & senem, & inermem, & squalere obsitũ, strictum gladium tenens aggredi non sustinuit sed claritate viri occæcatus, abiecto ferro, attonitus inde ac tremens fugit. Cimbrica nimirum calamitas oculos hominis perstringit: deuictaq́; suæ gentis interitus animum comminuit: etiam dijs immortalibus indignum ratis ab vno eius nationis interfici Marium, quam totam deleuerat. Mintumenses autem maiestate illius capti, compressum iam & constrictum dira fate necessi- Plutarch. in vita Sylla.
7 *tate, incolumem præstiterunt. † nec fuit his timoris asperrima Syllæ victoria, ne in eos conseruationem Marij vlcisceretur cùm præsertim ipse Marius eos à cõseruando Mario absterrere posset.*

M. quoque Porcium Catonem admiratio fortis, & sincera vitæ. adeò admirabilem senatui fecit, vt cùm inuito C. Cæsare consule aduersus publicanos dicendo in curia diem extraheret, & ob id eius iussu à lictore in carcerem duceretur vniuersus senatus illum sequi non dubitaret: quæ res diuini animi perseuerantiam flexit. VII. A.V. dcxciv. Plutar. Gell. 4. cap. 10.

Eidem Ludos florales, quos Messius edilis faciebat VIII. A.V.
8 *spectante, populus vt Mimæ nudarentur, postulare erubuit: † quod cùm ex Fauonio amicissimo sibi vnà sedente cognouisset discessit è theatro ne præsentia sua spectaculi consuetudinem impediret: Quem abeuntem ingenti plausu populus prosecutus. priscum morem iocorum in scenam reuocauit; confessus plus se maiestatis vni tribuere, quàm vniuerso sibi vindicare Quibus opibus quibus imperijs, quibus triumphis hoc datum est? exiguum viri patrimonium, astricti continentia mores, modicæ clientelæ, domus ambitioni clausa, paterni generis vna imago, minimè blanda frons; sed omnibus numeris perfecta* dcxciix. Seneca ep. 98. Martial lib. 1.

fecta virtus. Quæ quidem effecit, † quisquis sanctum 9 *& egregium ciuem significare velit, sub nomine Catonis definiat.*

EXTERNA.

Thucyd.6. *Dandum est aliquid loci etiam alienigenis exemplis: vt domesticis aspersa, varietate ipsa delectent Harmodij & Aristogitonis, qui Athenas tyrannide liberare* Plin.34. cap.8. *conati sunt, effigies æneas Xerxes ea vrbe deuicta in regnum suum transtulit: longo deinde interiecto tempore, Seleucus in pristinam sedē reportandas curauit: Rhodij quoque eas vrbi sua appulsas, cùm in hospitium publicè inuitassent, sacris etiam puluinaribus collocauerunt. Nihil hac memoria felicius, quæ tantum venerationis in tam paruulo ære possedit.*

17. Cic. pro Balbo. Diog. Laërt. *Quantum porrò honoris Athenis Xenocrati sapientia pariter ac sanctitate claro tributum est: Qui cùm testimonium dicere coactus ad aram accessisset, vt more ciuitatis iuraret omnia se verè retulisse; vniuersi iudices consurrexerunt, proclamaruntq́, ne iusiurandum diceret: Quòdque sibimetipsis postmodum dicendæ sententiæ loco remissuri non erant, sinceritati eius concedendum existimarunt.*

VALERII MAXIMI LIBER TERTIVS.

DE INDOLE,

CAP. I.

CVIVS EXEMPLA sunt Rom.
1 Aemilij Lepidi pueri.
2 M. Catonis Vticensis.
3 Cassij Longini.

EXTERNVM vnum.
1 Alcibiadis Atheniensis.

ATTINGAM *nunc quasi cunabula quædam & elementa virtutis: animiq́, procedente tempore ad summum*

1 *mum gloriæ * cumulum peruenturi, certo cum indolis experimento, † datos gustus referam.* *al. culmen.

Æmilius Lepidus puer etiam tum progressus in aciẽ, hostem interemit, ciuem seruauit: cuius tam memorabilis operis index est in Capitolio statua bullata, & incincta prætexta S. C. posita. Iniquum enim putauit, eum honori nondum tempestiuum videri, qui iam virtuti maturus fuisset. Præcurrit igitur Lepidus ætatis stabilimentum fortiter faciendi celeritate: duplicémq; laudem è prœlio retulit, cuius eum vix spectatorem anni esse patiebantur. Arma enim infesta, & districti gladij, & discursus telorum, & aduentantis equitatus fragor, & concurrentium exercituum impetus, iuuenibus quoq; aliquantum terroris incutit. Inter quæ Aemiliæ gentis pueritia coronam mereri, spolia rapere valuit. Simile quid refert Macrobius Sat. I. de Tarq Prisci regis filio.

Hic spiritus ne M. quidem Catonis pueritiæ defuit. 11.
Nam cum in domo M. Drusi auunculi sui educaretur, & ad eum Trib. plebis Latini de ciuitate impetranda conuenissent, à Q. Poppedio Latinorum principe, Drusi autem hospite rogatus, vt socios apud auunculum adiuuaret; constanti vultu non facturum se respondit. Iterum deinde, ac sæpius interpellatus, in proposito perstitit. Tunc Poppedius in excelsam ædium partem leuatum, † abiecturum inde se, nisi precibus obtemperaret, minatus est: nec hac re ab incepto moueri potuit. Expressa est itaque illa vox hominum, Gratulemur nobis Latini, & socij, hunc esse tam paruum, quo senatore ne sperare quidem nobis ciuitatem licuisset. Tenero ergo animo caro totius Curiæ grauitatem percepit, perseuerantiaque sua Latinos iura nostræ ciuitatis apprehendere cupiens repulit. A.V. dclxii. Plutar. Catone minore.

2

Idem cùm salutandi gratia prætextatus ad Syllam A.V.

 venisset,

dclxxi. Plutar. *venisset, & capita proscriptorum in atrium allata vidisset, atrocitate rei commotus pædagogum suum Sarpedonem nomine interrogauit, quapropter nemo inueniretur, qui tam crudelem tyrannũ occideret: Cúmq; is, non voluntatem hominibus, sed facultatem deesse, quòd* * al. Sylla. *salus eius magno militum præsidio custodiretur, respondisset: vt ferrum sibi daretur, obsecrauit, affirmando perfacilè se eum interfecturum, quòd in lecto illius considere soleret. Pædagogus & animum Catonis agnouit, & propositum exhorruit eumq́; postea ad Syllam excussum semper adduxit. Nihil hoc admirabilius: Puer in officina crudelitatis deprehensus, victorem non extimuit; tum maximè Consules, Municipia, Legiones, Equestris ordinis maiorem partem trucidantem. Ipsum Marium si quis eo loci statuisset, celerius aliquid de fuga sua, quàm de Syllæ nece cogitasset.*

III. A. V. dclxxviii. Cicer. Plutar. Bruto. *Cuius filium Faustum C Cassius condiscipulum suũ in schola proscriptionem paternam laudantem ipsumque, cùm per ætatem potuisset, idem facturum minitantem, colapho percussit. Dignam manum, quæ publico parricidio se non contaminaret.*

EXTERNA.

I. Plutar. *Et vt à Græcis aliquid, Alcibiades ille, cuius nescio vtrùm bona an vitia patriæ perniciosiora fuerint: illis enim ciues suos decepit, his afflixit: cùm adhuc puer ad Periclem auunculum suum venisset, eumq́; secretò tristem sedentem vidisset, interrogauit quid ita tantam in vultu confusionem gereret: At illo dicente, mandato se ciuitatis Propylæa Mineruæ, quæ sũt ianuæ arcis, ædificasse, consumptaq́; in id opus ingenti pecunia, non inuenire quo pacto ministerij rationem redderet, atque ideo conflictari. Ergo, inquit, quære potiùs quemadmodum*

dum

dum rationem, non reddas. Itaque vir amplißimus atque prudentißimus suo consilio defectus, puerili vsus est, atque id egit vt Athenienses finitimo implicati bello rationibus exigendis non vacarent. Sed viderint Athenæ vtrùm Alcibiadem lamententur an glorientur: quoniam adhuc inter execrationem hominis & admirationem, dubio mentis indicio fluctuantur.

DE FORTITVDINE, CAP. II.

CVIVS EXEMPLA ROM. SVNT.

1 M. Horatius Cocles.
2 Clœlia virgo.
3 Romulus.
4 A. Cornelius Cossus.
5 M. Marcellus.
6 Duellorum victores T. Manlius Torquatus M. Valerius Coruus, & P. Scipio Aemilianus.
7 C. Atilius.
8 Equites Rom. in prœlio ad Verruginem
9 Iidem in prœlio contra Samnites.
10 Milites Rom. in retinenda classe Punica.
11 Miles Rom. in prœlio Cannensi.
12 P. Licin. Crassus proc.
13 Q. Metellus Scipio procos.
14 M. Cato Vticensis.
15 M. F. M. Bruti.
16 M. Cato maioris Catonis filius.
17 P. Scipio Nasica.
18 M. Aemilius Scaurus.
19 C. Iulius Cæsar proc.
20 Tres milites, Vibius Acceius, Valerius Flaccus, T. Pedanius.
21 Q. Cotius Achilles.
22 C. Atilius.
23 M. Cæsius Scæua.
24 L. Sicinius Dentatus.

EXTERNA.

1 T. Iubellius Campanus.
2 Gobrias Persa.
3 Leonidas Spartanus.
4 Othryadas Spartanus.
5 Epaminondas Theban.
6 Theramenes Athenien.
7 Theogenes Numantin.
8 Asdrubalis Pœni vxor.
9 Hermonia Gelonis regis filia.

Nos *quia iam initia procursi*[illegible] *virtutis patefecimus, actum ipsum persequemur; cuius ponderosissima vis, & efficacißimi lacerti, in fortitudine consistant. Nec præteris me, conditor Vrbis nostræ Romuli, principatum tibi*

tibi in hoc genere laudis aßignari oportere. Sed patere, obsecro vno te præcurri exemplo, cui & ipse aliquantum honoris debes: quia beneficio illius effectum est, ne tam præclarum opus Roma dilaberetur.

I. A.V. ccxlv. Liu.2. Dion.5. *Etruscis in vrbem ponte Sublicio irrumpentibus, Horatius Cocles extremam eius partem occupauit: totúmq; hostium agmen, donec post tergum suum pons abrumperetur, infatigabili pugna sustinuit, Atque, vt patriam periculo imminenti liberatam vidit, armatus se in Tiberim misit: cuius fortitudinem dij immortales admirati, incolumitatem sinceram ei præstiterunt. Nam neque altitudine deiectus quassatúsve, neque pondere armorum pressus, nec vllo vorticis circuitu actus; nec telis quidem, quæ vndique congerebantur, læsus, tutum natandi euentum habuit. Vnus itaque tot ciuium, tot hostium in se oculos conuertit, stupentes illos admiratione, hos inter lætitiam & metum hæsitantes: vnusq; duos acerrima pugna consertos exercitus, alterum repellendo, alterum propugnando, distraxit. Denique vnus vrbi nostræ tantum scuto suo, quantum Tiberis alueo, munimenti attulit: Quapropter discedentes Etrusci dicere potuerunt: Romanos vicimus, ab Horatio victi sumus.*

II. A.V. cclxv. Liu.2. Plutar. poplic. Dion.2. *Immemorem me propositi mei Clœlia penè facit: eadem enim tempestate, certè aduersus eundem hostem & in eodem Tiberi inclytum ausa facinus. Inter ceteras enim virgines obses hosti Porsenæ data, nocturno tempore custodiam egressa, equum conscendit, celeríq; traiectu fluminis, non solùm obsidione,† sed etiam metu patriam puella soluit, viris lumen virtutis præferendo.*

III. A.V. iiij. Liu.1. Plutar. Dion.2 Propertius l.4. *Redeo nunc ad Romulum, qui ab Acrone Ceniensium rege ad dimicandum prouocatus, quanquam & numero & fortitudine militũ superiorem se crederet, tutiúsq;*

erat

erat toto cum exercitu, quàm solum in aciem descendere, sua potißimùm dextra omen victoriæ rapuit: nec incepto eius fortuna defuit. Occiso enim Acrone fusisq́; hostibus, opima de eo spolia Ioui Feretrio retulit. Hactenus istud: quia publica religione consecrata virtus, nulla priuata laudatione indiget.* *al. corripuit.

A Romulo proximus Cornelius Cossus, eidem deo spolia consecrauit, cùm magister equitum ducem Fidenatium in acie congressus interemisset. Magnus initio huiusce generis inchoatæ gloriæ Romulus: Cosso quoque multum acquisitum est, † quòd Romulum imitari valuit. IV. A.V. ccxv. Liu. 4. Propertius 4.

2

Ne M. quidem Marcelli memoriam ab his exemplis separare debemus, in quo tantus animi vigor fuit, vt apud Padum Gallorum regem, ingenti exercitu stipatum, cum paucis equitibus inuaderet: quem protinus obtruncatum, armis exuit, eaq́; Ioui Feretrio dicauit. V. A.V. dxxxi. Propertius 4.

Eodem virtutis & pugnæ genere vsi sunt T. Manlius Torquatus, & Valerius coruus, & AEmilianus Scipio. Hi enim vltro prouocatos hostium duces interemerunt: sed quia sub alienis auspicijs rem gesserant, spolia Ioui Feretrio non posuerunt consecranda. Idem Scipio Aemilianus, cùm in Hispania sub Lucullo duce militaret, atque Intercatia præualidum oppidum circumsederetur, primus mœnia conscendit: Neque erat in eo exercitu quisquam aut nobilitate, aut animi indole, aut futuris actis, cuius saluti magis parci & consuli deberet: sed tunc clarißimus quoque iuuenum, pro amplificanda & tuenda patria, plurimum laboris, ac periculi sustinebat, deforme sibi existimans, quos dignitate præstares, ab his virtute superari,* VI. A.V. ccxcii. & cdiv. Liu. 7. Gell. 9. A.V. dcii. Liu. 48. * al. prouocantes. A.V. dcii. Liu. 48. Appia. Iberica.

ideoq́;

ideoq; Æmilianus hanc militiam, alijs propter difficultatem vitantibus sibi depoposcit.

VII. A.V. ccclxiii. Liu.5. Plutar. Camillo. *Magnum inter hæc fortitudinis exemplum antiquitas offert, Romani à Gallorum exercitu pulsi cùm se in Capitolium & in arcem conferrent, inq; his collibus morari omnes non possent, necessarium consilium in plana vrbis parte seniorum relinquendorum ceperunt, quo facilius iuuentus reliquias imperij tueretur. Ceterùm ne illo quidem tam misero tamq; luctuoso tempore ciuitas nostra virtutis suæ oblita est. Defuncti enim honoribus apertis ianuis, in curulibus sellis, cum insignib. magistratuum, quos gesserant sacerdotiorumq; quæ erant adepti, consederunt, vt & ipsi in occasu suo splendorem & ornamenta vitæ præteritæ retinerent, † & plebem ad fortius sustinendos casus suo vigore prouocarent. Venerabilis eorum aspectus primò hostibus fuit, & nouitate rei, magnificentia cultus, & ipso audaciæ genere commotio. Sed quis dubitaret, quin & Galli, & victores, illam admirationem mox in risum & in omne contumeliæ genus conuersuri essent? Non expectauit igitur hanc iniuriæ maturitatem * C. Atilius; verùm barbam suam permulcenti Gallo scipionem vehementi ictu capiti inflixit, eiq; propter dolorem ad se occidendum ruenti cupidius corpus obtulit. Capi ergo virtus nescit; patientia dedecus ignorat Fortunæ succumbere tristius ducit omni fato, noua & speciosa genera interitus excogitat, si quisquam interit qui sic extinguitur.* 3

* al. M. Atilius. Liu. & Plutar. M. Papirium vocant.

VIII. A.V. cccxxx. Liu.4. *† Reddendus est nūc Romanæ iuuētuti debitus honos, & gloriæ titulus, quæ C. Sempronio Atratino consule cū Volscis apud Verruginem parum prospere dimicante, ne acies nostra iam inclinata propelleretur, equis delapsa, seipsam centuriauit, atque hostium exercitum rupit.* 4

Quo

Quo dimoto, proximum tumulum occupauit, effecitq́, vt omnis Volscorum in se conuersus impetus, legionibus nostris ad confirmandos animos salutare laxamentum daret. Itaque cùm iam de trophæis statuendis cogitarēt; prælium nocte dirimente, victoréſne an victi abirent, incerti discesserunt.

Strenuus ille quoque flos ordinis equestris, cuius mira IX.
virtute Fabius Maximus Rullianus magister equitum A.V.
bello quod aduersus Samnites gerebatur, male commissi cdxxix.
prælij crimine leuatus est. Namque Papirio Cursore pro- Liu.8.
pter auspicia repetenda ad Vrbem proficiscente, castris præpositus, ac vetitus in aciem exercitum ducere, nihilominus manus cum hoste, sed non tam feliciter, quàm temere conseruit: procul enim dubio superabatur. Ceterum optimæ indolis iuuentus detractis equorum frenis vehementer eos calcaribus stimulatos in aduersos Sam-
*nites egit, obstinataq́ animi * præstantia extortam* *al præ
manibus hostium victoriam, & cum ea spem maximi sentia.
ciuis Rulliani patriæ restituit.

Qualis demum roboris illi milites? Qui vehementi X.
ictu remorum concitatam fuga Punicam classem, nan- A.V.
*tes lubrico pelagi, quasi * camporum firmitatem, pe-* dxxv.
dites in litus retraxerunt? circiter.
*al.brachiorū.

Eiusdem temporis & notæ miles, qui Cannensi præ-
lio, quo Annibal magis vires Romanorū contudit, quàm XI.
animos fregit, cùm ad retinenda arma inutiles vulneri- A.V.
bus manus haberet, spoliare se conantis Numidæ cer- dxxxvij
uicem cōplexus os, naribus & auribus corrosis, deforme Liu.22.
redddit, inq́ plenæ vltionis morsibus expirauit. Sepone iniquum pugnæ euētum, quantum interfectore fortior interfectus? Pœnus enim in victoria obnoxius morienti, solatio fuit: Romanus in ipso fine vitæ vindex sui extitit.

Militis

XII. *Militis huius in aduerso casu tam egregius tãq; virilis*
A.V. dcxxiii. *animus, quã relaturus sum, imperatoris. P. enim Craf-*
Orof. 5. *sus cum Aristonico bellum in Asia gerens à Thracibus,*
c. 10. *quorum is magnum numerum in præsidio habebat in-*
L. Flor. 2. fine. *ter Eleam & Smyrnam exceptus, ne in ditionem eius*
perueniret; dedecus, accersita ratione mortis effugit.
Virgam enim, qua ad regendum equum vsus fuerat in
vnius barbari oculum direxit, qui vi doloris accensus
latus Crassi sica confodit: dúmq; se vlciscitur, Roma-
num imperatorem maiestatis amissæ turpidine libe-
rauit. Ostendit fortuna Crassus, quàm indignum vi-
rum tam graui contumelia afficere voluisset; quoniam
quidem iniectos ab ea libertati suæ miserabiles laqueos
prudenter pariter ac fortiter rupit, donatumq; se tam
Aristonico dignitati suæ reddidit.

XIII. *Eodem mentis proposito vsus est Scipio namque in-*
A.V. dccvii. *feliciter Cn. Pompeij generi sui defensis in Africa par-*
Liu. 114 *tibus classe Hispaniam petens, cùm animaduertisset*
Appia. *nauem, qua vehebatur, ab hostibus captam, gladio præ-*
Ciuil. 2 *cordia sua transverberauit: Ac deinde prostratus in*
Dion. & alii. *puppi, quærentibus Cæsarianis militibus vbinam esset*
imperator, respondit: Imperator bene se habet. tantùmq;
XIV. *eloqui valuit, quantum ad testandam animi fortitu-*
A.V. dccvii. *dinem æternæ laudi satis erat.*

Plutar. *Tui quoque clarissimi excessus Cato Vtica moni-*
Appia. *mentum est, in qua ex fortissimis vulneribus tuis plus*
Ciuil. 2 *gloriæ quàm sanguinis manauit: Siquidem constan-*
XV. A.V. *tissimè in gladium incumbendo, magnum hominibus*
dccix. *documentum dedisti, quanto potior esse debeat probis*
Plutar. Bruto. *dignitas sine vita, quàm vita sine dignitate.*

Cuius filia minimè muliebris animi: quæ cùm Bruti
viri sui consilium, quod de interficiendo Cæsare ceperat,

ea nocte. quam dies teterrimi facti secutus est, cognouisset, regressa cubiculum Bruto, cultellum tonsorium quasi vnguium resecandorum causa poposcit, eiq; velut fortè elapso, se vulnerauit. Clamore deinde ancillarum in cubiculum reuocatus Brutus, obiurgare eam cœpit quod tonsoris præripuisset officiũ. Cui secretò Porcia, Non est, inquit hoc temerariũ factum meum, sed in tali statu nostro amoris mei erga te certissimum indicium. Experiri enim volui, si tibi propositum ex sententia parum cessisset, quam æquo animo me ferro essem interẽptura.

Felicior progenie sua superior Cato, à quo Porciæ familiæ principia manarunt. Qui cum ab hoste in acie vehementi periculo peteretur, è vagina gladius eius elapsus decidit: Quem subiectum prœliantium globo, & vndique hostilibus pedibus circundatum, postquam abesse sibi animaduertit; adeo constanti animo in suam potestatem redegit, vt illum non periculo oppressus rapere, sed metu vacuus sumere videretur. Quo spectaculo attoniti hostes, postero die ad eum supplices pacem petentes venerunt. XVI. A. V. DXXCV. Plutar. Paullo. Iust. 33.

*Togæ quoq; fortitudo militaribus operibus inserenda est, quia eandem laudem foro atq; castris edita meretur. Cùm Ti. Gracchus in tribunatu profusis largitionibus fauore populi occupato remp. * oppressam teneret: palamq; dictitaret, interempto senatu, omnia per plebem agi debere, in ædem Fidei publicè conuocati Patres conscripti à consule Mucio Sceuola, quidnam in tali tempestate faciendum esset, deliberabant: cunctisq; consentientibus, vt consul armis remp. tueretur, Scæuola negauit se quidquam vi esse acturum. Tum Scipio Nasica. Quoniam inquit, consul dum iuris ordinem sequitur, id agit, vt cum omnibus legibus Romanum imperium* XVII. A. V. DCXX. Plutar. Grach. * al. obsessam.

 corruat;

corruat; egomet priuatus voluntati veſtræ me ducem offero: Ac deinde læuam manum apertæ togæ circundedit, ſublataq́; dextera proclamauit: Qui rempub. ſaluam eſſe volunt, me ſequantur: eáq́; voce, cunctatione bonorum ciuium diſcuſſa, Gracchum cum ſcelerata factione, quas merebatur, pœnas perſoluere coëgit.

XVIII. A.V. dcliii. Appia. Ciuil. 1 Cic pro Rabirio

Item cũ tribunus plebis Saturninus, & Prætor Glaucia, & Equitius deſignatus Trib. plebis maximos in ciuitate noſtra ſeditionum motus excitaſſent, nec quiſquam ſe populo concitato opponeret: Primum M. AEmilius Scaurus C. Marium conſulatum ſextum gerentem hortatus eſt, vt libertatem legéſq́; manu defenderet: protinúſq́; arma ſibi afferri iuſſit: Quibus allatis, vltima ſenectute confectum & penè dilapſum corpus induit, ſpiculoq́; innixus ante fores Curiæ conſtitit, ac paruulis extremi ſpiritus reliquijs, ne reſpub. expiraret, effecit; Præſtantia enim animi ſui ſenatum & equeſtrem ordinem ad vindictam exigendam impulit.*

* al. præſentia.

XIX. A.V. dcxcvi. Cæſar de bello Gal 2. Plutar. Sueton.

*Sed vt ſuperiùs armorum & togæ, ita nunc etiã ſiderum clarum decus Diuum Iulium, certiſſimam veræ virtutis effigiem: repræſentemus. Cùm innumerabili multitudine, & feroci impetu Neruiorum, inclinari aciem ſuam videret; timidius pugnanti militi ſcutum detraxit, eóque tectus acerrimè præliari cœpit. Quo facto fortitudinem per totum exercitum diffudit, labentémq́; belli fortunam diuino animi ardore reſtituit. Idem alio prœlio legionis Martiæ aquiliferum ineundæ fugæ gratiam iam co[illegible]ſum, faucibus comprehensũ, in contrariam partem [illegible]traxit, dexterámque ad hoſtem tendens, Quorſum tu, inquit, abis? illic ſunt cum quibus * dimicamus: & manibus quidem vnum militem, adhortatione verò tam acri omnium legio-*

* al. dimicandum eſt

nem

nium trepidationem correxit, vinciq́; paratas vincere docuit.

Ceterùm vt humana virtutis actū exequamur: cùm Annibal Capuam, in qua Romanus exercitus erat, obsideret, Vibius Acceus Pelignæ cohortis præfectus, vexillum trans Pœnicum vallum proiecit: seipsum suosq́; commilitones (si eo hostes potiti essent) execratus: & ad id petendum subsequente cohorte primus impetum fecit. Quod vt Valerius Flaccus tribunus tertiæ legionis aspexit, conuersus ad suos Spectatores, inquit, vt video, aliena virtutis huc venimus: sed absit hoc dedecus à sanguine nostro, vt Romani gloria cedere Latinis velimus.

xx. A.V. dxli. Liu 25. sed in expugnatione castrorum Annonis cōtigisse scribit.

Ego certè aut speciosam optaui mortem, aut felicem audaciæ exitum: Vel solus igitur præcurrere paratus sum. His auditis, Pedanius Centurio conuulsum signum dextra retinens: Iam hoc, inquit, intra hostile vallum mecum erit: proinde sequantur qui id capi nolunt, & cum eo in castra pœnorum irrupit, totamq́; secum traxit legionem. Ita trium virorum fortis temeritas. An-
5 *nibalem paulo antè spe sua Capuæ potitorem, † ne castrorum quidem suorum potentem esse passa est.*

Quorum virtuti nihil cedit Q. Cotius, qui propter fortitudinem Achilles cognominatus est. Nam vt reliqua eius opera non exequar: aliūde tamen duobus factis, quæ relaturus sum, quantus bellator fuerit, cognoscetur. Q. Metello consule legatus in Hispaniam profectus, Celtibericum sub eo bellum gerens, postquam cognouit à quodam gentis huius iuuene, se ad dimicandum prouocari: erat autem illi fortè prandendi gratia mensa posi-
6 *ta: relicta ea, arma sua extra vallum deferri, † equūq́; clàm educi iussit, ne à Metello impediretur: Et illum Celtiberum insolentissimè obequitantem consectatus*

xxi. A.V. dcxi.

 interemit,

interemit, detractasq́; corporis eius exuuias, ouãs lætitia in castra retulit. Idem Pirefium nobilitate ac virtute Celtiberos omnes præstantem, cùm ab eo in certamen pugnæ deuocatus esset, succumbere sibi coëgit. Nec timuit flagrãtissimi pectoris iuuenis gladium ei suum & sagulum vtroque exercitu spectante tradere. Ille vero etiam petijt, vt hospitij iure inter se iuncti essent, quando inter Romanos & Celtiberos pax foret restituta.

xxII. A.V. dcciv. Plutar. Suet. C.Acil. vocant. Herod. 6. Iust. 2. Suet.

† *Ne C. Atilij quidem præterire possumus, qui cùm* 7
*decimæ legionis miles pro C. Cæsaris partibus maritima
pugna præliaretur, abscissa dextra, quam Massilienſiũ
naui inieceraт, læua puppim apprehendit: nec ante dimicare destitit, quàm captam profundo mergeret: Quod factũ parum iusta notitia patet. Ac Cynægyrum Atheniensem simili pertinacia in conspectandis hostibus vsum, verbosa laudum suarum cantu Græcia, omnium seculorum memoria literarum præconio inculcat.*

xxIII. A.V. dccv. Cæsar de bell. ciuil. 3. Luca. 6. Plutar. Sueton. Appian. Ciuil. 2.

Classicam Atilij gloriam terrestri laude † *M. Cæsius* 8
Scæua eiusdem imperatoris centurio subsecutus est. Cũ enim pro castello, cui præpositus erat, dimicaret, Cneiq́; Pompeij præfectus, iussu eius, summo studio & magno militum numero ad id capiendum mitteretur, omnes, qui propiùs accesserant, interemit: ac sine vllo regressu pedes pugnans super ingentem stragem, quam ipse fecerat, corruit. † *Cuius capite, humero, fœmore saucij, &* 9
oculo eruto cæci, scutum centum & viginti ictibus perfossum apparuit. Tales in castris Diui Iulij disciplina milites acuit, quorum alter dextera, alter oculo amisso hostibus inhæsit: ille post hanc iacturam victor, hic ne hac quidem iactura victus.

† *Tuum verò Scæua inexsuperabilem spiritum in* 10
vtraque

vtraque parte rerum naturæ, qua admiratione prosequar, nescio quoniam excellenti vitute dubium reliquisti, inter vndásne pugnam fortiorem edideris, an
11 *in terra vocem emiseris.* †*Bello namque, quo C. Cæsar,* A.V. dcxciix.
non contentus opera sua Oceani claudere litoribus, Britannicæ insulæ cælestes iniecit manus, cum quatuor cō Plutar.
militonibus rate transvectus, in scopulum viciniū insulæ, quam hostium ingentes copiæ obtinebant: postquam Cæsare
æstus regressu suo spacium, quo scopulus & insula diui-
12 *debantur,*† *in vadum transitu facilem redegit, ingenti multitudine barbarorum affluente, ceteris rate ad litus regreßis, solus immobilem stationis gradum retinēs, vndique ruentibus telis, & ab omni parte acri studio ad te inuadendum nitentibus quinque militum diurno prœlio suffectura pila, vna dextra, hostium corporibus adegisti: Ad vltimum destricto gladio, audacißimum quemque modò vmbonis impulsu, modò mucronis ictu depellens hinc Romanis, illinc Britannicis oculis incredibili, nisi cernereris, spectaculo fuisti. Postquam deinde ira ac pudore cuncta conari fessos coëgit, tragula femur traiectus, saxíque pondere ora contusus galea iam ictibus discussa, & scuto crebis foraminibus absumpto, profundo te credidisti; ac duabus loricis onustus, inter vndas, quas hostili cruore infeceras, enatasti: Visóq; imperatore armis non amißis, sed benè impensis, cum laudem mereceris, veniam petijsti. Magnus prœlio, sed maior disciplinæ militaris memoria: itaque ab optimo virtutis æstimatore: cùm facta tum etiam verba tua, centurionatus honore, donata sunt.*

Sed quod ad prœliatorum excellentem fortitudinem attinet, meritò L. Sicinij Dentati commemoratio omnia Romana exempla finierit: cuius opera honoréſque ope- xxiv. A.V. ccxcix. trib. pl.

fuit occisus anno ccciv.x. virorũ fraude. Dio.10. Plin. 7. cap. 27. *operum vltra fidem veri excedere iudicari possent; nisi ea certi auctores, inter quos M. Varro, monimentis suis testata esse voluissent: Quem centies & vigesies in aciem descendisse tradunt, eo robore animi atque corporis vtentem, vt maiorem semper victoriæ partem traxisse videretur. Sex & XXX spolia ex hoste retulisse, quorum in numero octo fuisse, cum quibus inspectante vtroque exercitu ex prouocatione dimicasset, XIV. ciues ex media morte raptos seruasse, quinque & XL vulnera pectore excepisse, tergo cicatricibus vacuo. Nouem triumphales imperatorum currus secutum, totius ciuitatis oculos in se numerosa donorum pompa conuertentem. Præferebantur enim aureæ coronæ octo, ciuicæ* Hastas puras intelligit. *XIV. murales tres. obsidionalis vna. torques CLXXXIII. armillæ CLX. hastæ XVIII. phaleræ XXV. ornamenta etiam legioni nedum militi satis multa.*

EXTERNA.

1. A.V. dxlij. Liu.26 *Ille quoque ex pluribus corporibus in vnum magna cum admiratione Calibus cruor confusus est: in quo oppido cum Fuluius Flaccus propter Campanam perfidiam principes ciuitatis ante tribunal suum capitali supplicio afficiendos iudicaret, literisq; à senatu acceptis, finem pœnè eorum statuere cogeretur, vltrò se ei T. Iubellius Taurea Campanus obtulit, & quàm potuit clara voce, Quoniam inquit, Fului cupiditate tanta hauriendi sanguinis nostri teneris, quid cessas in me cruentam securim distringere, vt gloriari possis fortiorem aliquanto virum, quàm ipse es, tuo iussu esse interemptũ. Eo deinde dicente, libenter id se esse facturum, nisi senatus volũtate impediretur: At me, inquit, cui nihil Patres conscripti præceperunt, aspice, oculis tuis quidem gratum, animo verò tuo maius opus edentem.*

Preti-

Protinúsque, interfecta coniuge ac liberis, gladio incubuit. Quem illum virum penitus fuisse, qui suorum ac sua cæde testari voluit, se Fuluij crudelitatem sugillare, quàm senatus misericordia vti maluisse?

Age Gobriæ quantus ardor animi? quia cum sordida & crudeli Magorum tyrannide Persas liberaret, vnúmque ex iis obscuro loco abiectum corporis pondere vrgeret, præclari operis socio plagam ei inferre dubitanti, ne dum Magum petit, ipsum vulneraret, Tu vero, inquit, nihil est quod respectu mei timidius gladio vtaris: vel vtrumque illum agas licet, dum hic quàm celerrimè pereat. II. Herod. 3. Iusti. 1.

13 *Hoc loci† Leonidas Spartanus nobilis occurrit: cuius proposito, opere, exitu, nihil fortius. Nam cum CCC. ciuibus apud Thermopylas toti Asiæ obiectus, grauem illum & mari & terra Xerxem, nec hominibus tantùm terribilem, sed Neptuno quoque compedes & cælo tenebras minitantem, pertinacia virtutis ad vltimam desperationem redegit. Ceterùm perfidia & scelere incolarum eius regionis, & loci oportunitate, qua plurimum id iuuabatur, spoliatus; occidere dimicans, quàm assignatam sibi à patria stationem deserere, maluit. Ideoque tam alacri animo suos ad id prælium, quo perituri erant, cohortatus est, vt diceret, Sic prandete commilitones tanquam apud inferos cœnaturi. Mors erat denuntiata: Lacedæmonij, perinde ac victoria esset promissa, * ductori intrepidé paruerunt.* III. Herod. 7. Iusti. 2. *al. dicto intrepidi.

Othryadæ quoque pugna pariter ac morte speciosa Thyreatium laude, quam spatio latius solum cernitur. Qui sanguine suo scriptis literis, direptam hostibus victoriam, tantum non post fata sua in finium IV. Herod. 1.

Suid. *num patriæ cruento trophæi titulo retulit.*

Plutar. Parellel v. Iusti. 6. Aemil. Prob. in vir. Suid.

Excellentissimos Spartanæ virtutis prouentus miserabilis lapsus sequitur. Epaminondas maxima Thebarum felicitas idémque Lacedæmonis prima clades, cùm vetustam eius vrbis gloriam, inuictámque ad id tempus publicam virtutem ad Leuctra & Mantineam, secundis prœlijs, contudisset; traiectus hasta, sanguine & spiritu deficiens, recreare, se conantes, primùm an clypeus suus saluus esset, deinde an penitus fusi hostes forent, interrogauit. Quæ postquam ex animi sententia comperit. Non finis, inquit, commilitones, vitæ meæ, † sed me 14 *liùs & auctius initium aduenit. Nunc enim vester Epaminondas nascitur, quia sic moritur. Thebas ductu & auspicijs meis caput Græciæ factas video: fortis & animosa ciuitas Spartana iacet. armis nostris abiecta: Amara dominatione Græcia liberata est. Orbus quoque non tamen sine liberis morior; quoniam mirificas filias Leuctra & Mantineam relinquo. E corpore deinde suo hastam educi iussit eoque vulnere expirauit. Quod si eum dij immortales victorijs suis perfrui passi essent, sospes gloriosior patria mœnia non intrasset.*

VI. Cicer. Tusc. 1.

Ac ne Theramenis quidem Atheniensis in publica custodia, mori coacti parua mentis constantia, in qua triginta tyrannorum iussu porrectam veneni potionem non dubitanter hausit. Quodque ex ea superfuerat, iocabundus illisum humo clarum edere sonum coëgit. † Renidensque seruo publico, qui eam tradiderat, Critiæ, 15 *inquit, propino: Vide igitur vt hoc populũ ad eum continuo perferas Erat autem is ex xxx. tyrannis crudelissimus, Profectò est supplicio se liberare, tam facilè supplicium perpeti. Itaque Theramenes, perinde ac in domestico lectulo moriens, vita excessit; inimicorum exisli-*

exiſtimatione punitus, ſuo iudicio finitus.

VII. A.V. dcxx. Liu. 59.

*Sed Theramenes à literis & doctrina virilitatem
traxit. Numantino verò Theogeni ad conſimilem vir-
tutē capeſſendam, quaſi magiſtra gentis ſuæ ferocitas,
16 extitit. Perditis namq; & afflictis rebus Numantino-
rum, †cùm omnes ciues nobilitate, pecunia honoribúſq;
præſtaret; vicū ſuum, qui in ea vrbe ſpecioſiſſimus erat
contractis vndiq; nutrimentis ignis, incendit, protinúſ-
que ſtrictum gladium in medio poſuit, ac binos inter ſe
dimicare iuſſit: ut victus, inciſa ceruice ardentibus tectis
17 ſuperiaceretur: Qui cùm tam forti † lege mortis omnes
abſumpſiſſet, ad vltimum ſe ipſe flammis immerſit.*

VIII. A.V. dcvij. Liu 51. Appia. Libyca.

Verùm vt æquè populo Rom. inimicæ vrbis excidium referam: Carthagine capta, vxor Aſdrubalis exprobrata ei impietate, quòd à Scipione ſoli ſibi impetrare vitam contentus fuiſſet; dextra læuáq; communes filios mortem non recuſantes, trahens, incendio ſe flagrantis patriæ iniecit.

IX. A.V. dxxxix. Liu. 24.

Muliebris fortitudinis exemplo æquè fortem duarum puellarum caſum adijciā. Cum peſtifera ſeditione Syracuſarum, tota regis Gelonis ſtirps euidentiſſimis exhauſta cladibus, ad vnicam filiam Harmoniam virginem eſſet redacta, & in eam certatim ab inimicis impetus fieret: nutrix eius æqualem illi puellam, regio cultu ornatam, hoſtilibus gladijs obiecit. Quæ ne cùm ferro quidem trucidaretur, cuius eſſet conditionis, ederet: proclamauit admirata illius animum Harmonia, & tantæ fidei ſupereſſe non ſuſtinuit: Reuocatóſque interfectores profeſſa quænam eſſet, in cædem ſuam conuertit. Ita alteri tectum mendacium, alteri veritas aperta finis vitæ fuit.

DE PATIENTIA,

CAPVT III.

CVIVS EXEMPLA Rom. sunt duo.
1 C. Mucius Cordus primus Scæuola dictus.
2 Pompeïus legatus ad Gentium regem.

EXTERNA.
1 Puer Macedo.
2 Zeno Eleates.
3 Alter Zeno.
4 Anaxarchus Abderita.
5 Theodorus Syracusanus.
6 Indi.
7 Seruus Afer in pœnis & morte ridens.

EGREGIIS *virorum pariter ac feminarum operibus fortitudo se oculis hominum subiecit: Patientiáq; in medium procedere hortata est, non sanè infirmioribus radicibus stabilitam, aut minus generoso spiritu abundantem, sed ita similitudine iunctam, vt cum ea vel ex ea nata videri possit.*

1. *Quid enim iis, quæ supra retuli, facto Mucij conuenientius? cùm à Porsena rege Etruscorũ vrbem nostram* A.V. ccxlv. Liu. 2. Dion. 5. *graui ac diutino bello vrgeri ægrè ferret, castra eius clam ferro cinctus intrauit: immolantémq; ante altaria conatus est occidere. Ceterùm inter molitionem pij pariter ac fortis propositi oppressus, nec causam aduentus texit, & tormenta quantopere contemneret, mira patientia ostendit.* †*Perosus enim (credo) dexteram suam,* 1 *quòd eius ministerio in cæde regis vti nequisset, iniectam foculo exuri passus est. Nullum profectò dij immortales admotum aris cultum attentioribus oculis viderunt. Ipsum quoque Porsenam oblitum periculi, vltionem suam vertere in admirationem coëgit. Nam, Reuertere, inquit, ad tuos Muci, & eis refer, te, cùm vitam meam petieris, à me vita donatum. Cuius clementiam non adulatus Mucius, tristior Porsenæ salute, quàm sua lætior; vrbi se cum æternæ gloriæ cognomine, Scæuulam reddidit.*

2 †*Pompeij etiam probabilis virtus: qui dum legationis officio fungeretur, à Gentio rege interceptus, cùm senatus consilio prodere iuberetur ardenti lucernæ admotum digitum cremandum præbuit: eáque patientia regi simul & desperationem tormentis quicquam ex se cognoscendi excussit, & expetendæ populi Rom. amicitiæ magnam cupiditatem ingenerauit. Ac ne plura huiusce generis exempla domi scrutando, sæpius vt ciuilium bellorum detestandam memoriam progredi cogar, duobus Romanis exemplis, contentus, quæ vt clarissimarum familiarum commendationem, ita nullum publicum mœrorem continent, externa subnectam.* 11. A. V. dxxciv. circiter

EXTERNA.

Vetusto Macedoniæ more regi Alexandro nobilissimi pueri præsto erant sacrificanti. 1.
3 †*E quibus vnus thuribulo arrepto, ante ipsum astitit, in cuius brachio carbo ardens delapsus est: quo etsi ita vrebatur, vt adusti corporis eius odor ad circumstantium nares perueniret; tamen & dolorem silentio pressit, & brachium immobile tenuit, ne sacrificium Alexandri, aut concusso thuribulo impediret; aut edito gemitu regias aures *aspergeret.* * al. exasperaret
Rex quoque patientia pueri magis delectatus, hoc certius
4 *perseuerantiæ experimentum sumere voluit* †*consulto enim sacrificauit diutius, nec hac re eum à proposito repulit Si huic miraculo Darius inseruisset oculos, scisset eius stirpis milites vinci non posse, cuius infirmam ætatem tanto robore præditam animaduertisset.*

Est & illa vehemens & constans animi militia, literis pollēs venerabilium doctrinæ sacrorum antistes philosophia, quæ vbi pectore recepta est hominum, inhonesto
5 *atque inutili affectu dispulso,* † *totos in solido virtutis munimento cōfirmat, potentiores metu ac dolore faciēs.*

Incipiam

II. Suid. Diog. Laert. Cicer. Tusc. I. *Incipiam autē à Zenone Eleate: qui cùm esset in dispicienda rerum natura maxima prudentia, inq; excitandis ad vigorem iuuenum animis promptissimus, præceptorum fidem exēplo virtutis suæ publicauit, Patriam enim egressus, in qua frui secura libertate poterat, Agrigentum miserabili seruitute obrutum petijt, tanta fiducia ingenij ac morum suorum fretus, vt sperauerit & tyranno & Phalari vesanæ mentis feritatem à se diripi posse. Postquam deinde apud illum plus consuetudinem dominationis, quàm consilij salubritatem valere animaduertit, nobilissimos eius ciuitatis adolescentes cupiditate liberandæ patriæ inflāmauit. Cuius rei cùm indicium ad tyrannum manasset, conuocato in forum populo, torquere eum vario cruciatus genere cœpit: subinde querens, quosnam consilij participes haberet: At ille nec eorum quempiam nominauit, sed proximum quemque ac fidissimum tyranno suspectum reddidit: Increpitansq; Agrigentinis ignauiam ac timiditatem, effecit vt subito mentis impulsu concitati, Phalarim lapidibus prosternerent. Senis ergo vnius eculeo impositi, non supplex vox, nec miserabilis eiulatus; sed fortis cohortatio totius vrbis animum fortunamq; mutauit.*

De eius morte variant aucto-res, vt Cicer. Off. 2. Ouid. Ibidem

III. Idem cum superiore vt alii aucto-res iam dicti tradunt *Eiusdem nominis philosophus, cùm à Nearcho tyranno de cuius nece consilium inierat, torqueretur, supplicij pariter, atque indicandorum conscirorum gratia, doloris victor, sed vltionis cupidus, esse dixit quod eum secreto audire admodum expediret: laxatoq; eculeo, postquam insidijs oportunum tempus animaduertit, aurem eius morsu corripuit, nec antè dimisit, quàm & ipse vita & ille corporis parte priuaretur.*

IV. Diog. *Talis patientiæ æmulus Anaxarchus, cum à tyranno Cypriorum Nicocreōte torqueretur, nec vlla vi inhiberi posset,*

posset quo minus amarissimorum eum maledictorum Cicer. Tusc. 2.
verberibus inuicem ipse torqueret: ad vltimum ampu- Ouid.
tationem linguæ minitanti, Non erit, inquit, effemina Ibidem
te adolescens hæc quoque pars corporis mei tuæ ditionis:
protinùsq; dentibus abscisam, & commanducatam lin- Plutar. Alex.
guam, in os eius ira patens exspuit. Multorum aures illa
lingua, & in primis Alexandri regis admiratione sui
6 *attonitas habuerat, † dum terræ conditionem, habitum*
maris siderum motus, totiúsq; denique mundi naturã
prudentissimè & facundissimè expromsit. Penè tamen
occidit gloriosius, quàm viguit, quia tam forti fine il-
7 *lustrem professionis actum comprobauit, † Anaxar-*
chúsq; vitam non modò non deseruit, sed mortem red-
didit clariorem.

In Theodoro quoque viro grauissimo Hieronymus I. A.V.
tyrannus frustra tortorũ manus fatigauit Rupit enim dxxxviii
verbera, fidiculas laxauit, soluit eculeum, laminas ex- Liu 24.
8 *extinxit, priùs quam † efficere potuit, vt tyrannicidij*
conscios indicaret. Quin etiam satellitem in quo totius
dominationis summa, quasi quodam cardine, versaba-
tur falsa criminatione inquinando, fidum lateri eius
custodem eripuit; beneficioque patientiæ, non solùm quæ
occulta fuerunt, texit sed etiam tormenta sua vltus est:
quibus Hieronymus dum inimicum cupidè lacerat, a- VI. A.V.
micum temerè perdidit. dcliv.

Apud Indos verò patientiæ meditatio tam obstinatè Plin. 7.
vsurpari creditur, vt sint qui omne vitæ tempus nudi cap. 2.
9 *exigant, modò † Caucasi montis glaciali rigore corpora* Cicer.
sua durantes, modò flammis sine vllo gemitu obijciẽtes: Tusc. 5. Philost.
Atque haud parua his gloria contemptu doloris acqui- Apol. de Brach-
ritur, titulus namque sapientiæ datur. mannis

Hæc è pectoribus altis & eruditis orta sunt: Illud VII.
tamen

tamen nõ minus admirabile, quod seruilis animus cepit.
A.V. xxxij. Iust 44. Liu, 21. *Seruus barbarus Asdrubalem, quòd dominum suum occidisset, grauiter ferens, subito aggressus interemit. Cumq; comprehensus omni modò cruciaretur, lætitiam tamen quam ex vindicta ceperat, in ore constantissimè retinuit. Non ergo fastidioso aditu virtus excitata ingenia viuida ad se penetrare patitur, neque haustum sui cum aliquo personarum discrimine largum malignúmve præbet; sed omnibus æqualiter exposita, quid cupiditatis potius, quàm quid dignitatis attuleris, æstimat. Inq; captu bonorum suorum tibi ipsi pondus examinandum relinquit, vt quantum subire animo sustinueris, tantum tecum auferas.*

DE HVMILI LOCO NATIS QVI clari euaserunt.

CAPVT IV.

APVD ROMANOS.	5 M. Perperna.
1 Tullus Hostilius rex.	6 M. Porcius Cato.
2 L. Tarquinius Priscus rex.	APVD EXTEROS.
	1 Socrates Atheniensis.
3 Ser. Tullius rex.	2 Euripedes & Demosthenes.
4 C. Terentius Varro.	

† *Qvo sæpè euenit, vt & humili loco nati ad summam dignitatem consurgant, & generosissimarum imaginum fœtus, in aliquod deuoluti dedecus acceptam à maioribus lucem in tenebras conuertant.* 1
† *Quæ quidem planiora suis exemplis reddentur: vt primùm de ijs ordiar, quorum in meliorem statum facta mutatio, splendidam relatu præbet materiam.* 2

1. Liu. 1. Dion 3. à Valerio dissentiũt. *Incunabula Tulli Hostilij agreste tugurium cepit, eiusdem adolescentia in pecore pascendo fuit occupata: validior ætas imperium Romanum rexit & duplicauit:* †*senectus excellentissimis ornamentis decorata, in altissimo maiestatis fastigio fulsit.* 3

Verum

Verùm Tullus etsi magnus, & admirabilis incremen- A.V.
ti; domesticum tamen exemplum est. Tarquiniū autem xxcii.
Priscum ad Romanum imperium occupandum fortuna circiter. II.
4 *in vrbem nostram aduexit: † alienū quod ortum Corin-* A V.
tho: fastidiendum, quod mercatore Damarato genitum: cxxxviii
5 *erubescendum, quòd etiam exule. † Ceterùm tam pro-* Liu. I. Dion. 3.
spero conditionis suæ euentu, industriosum pro ignomi-
6 *niosō, pro inuiso gloriosū reddidit: † Dilatauit enim im-*
perij fines, cultū deorum nouis sacerdotijs auxit, nume-
rum senatus amplificauit, equestrē ordinem vberiorem
reliquit: Quæque laudū eius consummatio est, præclaris
7 *virtutib. effecit, ne hac ciuitas pœnitentiā ageret, † quòd*
regē à finitimis potius mutuasset, quàm de suis legisset.

In Ser. autē Tullio fortuna præcipuè vires suas osten- III.
dit: vernam huic vrbi natum, regem dando: Cui quidem
diutissimè imperium obtinere, quater lustrum condere,
ter triūphare contigit: Ad summam aut vnde processe- A.V.
rit, aut quo peruenerit; statuæ ipsius titulus abundè te- clxxv. Liu. I.
8 *statur, † seruili cognomine, & regia appellat. perplexus.* Dio. 4.

Miro quoque gradu Varro ad consulatum ex macel- IV. Liu. 22.
laria patris taberna conscendit: Et quidem fortuna pa- A.V.
9 *rum duxit † sordidissimæ mercis capturis alito, XII. fa-* dxxxvii
sces largiri; nisi etiam L. Aemilium Paullum dedisset Liu. &
collegam: Atque ita se in eius sinum infudit, vt cùm a- alij.
pud Cannas culpa sua vires populi Rom. exhausisset,
Paullum, qui prœlium committere noluerat, occidere
pateretur; illum in vrbem incolumem reduceret. Quin
etiam senatum gratias ei agentem, quòd redire voluis-
10 *set, ante portas eduxit: extuditq́; † vt grauissimæ cladis*
auctori etiam Dictatura deferretur.

Non paruus consulatus rubor M. Perpernæ, vtpote V. A.V.
qui consul antè quàm ciuis; sed in bello gerendo vtilior dcxxiii.
aliquanto

Vell. 2. *aliquanto Reip. Varrone imperatore. Regem enim Ari-*
Iust. 36. *stonicum cepit, Craßianaq́, stragis punitor extitit. Cùm*
Stra. 14. De triū- *interim cuius vita triumphauit, † mors Papia lege dā-*
pho nihil *nata est. Namque patrem illius, nihil ad se pertinentia*
alii, *ciuis Romani iura complexum, Sabelli iudicio petitum,*
nam in prouin- *redire in pristinas sedes coēgerunt. Ita M. Perperna no-*
cia mor *men adumbratum, falsus consulatus, caliginis simile*
tuum *imperium, caducus triumphus, aliena in vrbe improbè*
scribūt. *peregrinatus est.*

VI. *M. verò Porcij Catonis incrementa publicis votis ex-*
A. V. *petenda fuerunt: qui nomen suum Tusculi ignobile, Ro-*
dxiix. circiter. *ma nobilißimum reddidit. Ornata sunt enim ab eo li-*
Plutar. *terarum Latinarum monimenta, adiuta disciplina*
Cic. in *militaris, aucta maiestas senatus, prorogata familia, in*
Caton. *qua maximum decus posterior est ortus Cato.*

EXTERNA.

I. *Sed vt Romanis externa iungamus: Socrates non so-*
Diog. Laërt. *lùm hominum consensu, verùm etiam Apollinis oraculo*
Plato in *sapientißimus iudicatus, Phanarete matre obstetrice,*
Theæt. & Eu- *& Sophronisco patre marmorario genitus ad clarißi-*
thydem *mum lumen gloriæ excessit, neque immeritò. Nam cùm*
Plato. *eruditißimorum virorum ingenia in disputatione cæ-*
Phædo- ne Cic. *ca vagarentur, mensurásq́, Solis & Lunæ, & ceterorum*
Tusc. 5. *siderum loquacibus magis, quàm certis argumentis ex-*
*al. ha- *plicare conarentur, totius etiam mundi* ambitum com-*
bitum. *plecti auderent: primus ab his indoctis erroribus † abdu-* 12
II. *ctum animum, intima conditionis humanæ, ac in secef-*
Gel. 15. cap. 20. *su pectoris repositos affectus scrutari coēgit: si virtus per*
vide *seipsam æstimetur, vita magister optimus.*
Suid. de Euripi- *Quam matrem Euripides, aut quem patrem De-*
de. Plut *mosthenes habuerit, ipsorum quoque seculo ignotum*
Demost *fuit: alterius autem matrem olera, alterius patrem cul-*

tellos

tellos venditasse omnium penè doctorum literæ loquuntur: Sed quid aut illius tragica, aut huius oratoria vi clarius?

QVI A PRÆCLARIS PARENTIBVS degenerârunt.

CAP. V.

1 Cn. Scipio Africani maioris filius.
2 Q. Fabius Allobrog. F.
3 P. Clodii & Fuluiæ F.
4 M. Hortensius Corbio.

SEQVITVR *duplicis promissi pars adopertis illustrium virorum imaginibus reddenda: quoniam quidem sunt referenda quæ ab earum splendore degenerauerunt, teterrimis ignauiæ ac nequitiæ sordibus imbuta nobilia portenta.*

Quid enim monstro similius, quam superioris Afri- 1. A.V.
cani filius Scipio? Qui in tanta domestica gloria ortus, dlxiii.
à paruulo admodum regis Antiochi præsidio capi susti- Liu. 37.
nuit: cùm ei voluntaria morte absumi satius fuerit, Appia. Syriaca
quàm inter duo fulgentissima cognomina patris & pa- A.V.
trui altero oppressa Africa iam parto, altero iam ma- dlii.
iore ex parte recuperata Asia surgere incipiente, manus Liu. 30.
vinciendas hosti tradere, eiúsq; beneficio precarium spi- Polyb. 16.
ritum obtinere: de quo mox L. Scipio speciosissimum deorum hominúmque oculis subiecturus erat triumphũ.

Idem præturæ petitor candidam togam adeò turpi- A.V.
tudinis maculis obsolefactam in campum detulit, vt dlxxiix.
nisi gratia Cicerei, qui patris eius scriba fuerat, adiutus Liu. 11. de eius
esset, honorem à populo impetraturus non videretur. prætura
Quanquam quid interfuit vtrùm repulsam, an sic adeptam præturam domum referret? quàm cum propinqui quam anno sequenti
ab eo pollui animaduerterent, id egerunt ne aut sellam gessit,
ponere, aut ius dicere auderet. Insuperq; è manu eius vide
annulũ, in quo caput Africani sculptum erat, detraxe- Val. 4. cap. 5.

 runt.

A cēſo rib. notatus ac ſenatu motus. *runt Dî boni quas tenebras ex quo fulmine naſci paſſi eſtis!*

Liuius. *Age Q. Fabij Max. Allogobrici & ciuis, & imperatoris clariſſimi filius Q. Fabius Max. quàm perditam luxuria vitam egit? cuius vt cætera flagitia obliterentur,*
II. A.V. dcxcij. *tamen abundè illo dedecore mores nudari poſſunt, quòd ei Q. Pompeius prætor vrbanus paternis bonis interdixit: neque in tanta ciuitate, qui illud decretum reprehenderet, inuentus eſt. Dolenter enim homines ferebant pecuniam quæ Fabiæ gentis ſplendori ſeruire debebat, † flagitijs diſijci. Quem ergo nimia patris indulgentia hæredem reliquerat, publica ſeueritas exhæredauit.* 1
III. A.V. dcxcv trib. pl. Cicerone expulit plebeia factione ſtipatus.

Poſſedit fauorem plebis Clodius Pulcher, adhærenſq; Fuluianæ ſtolæ pugio, militari decus muliebri imperio ſubiectum habuit: quorum filius Pulcher, præterquam quod eneruem & frigidam iuuentam egit, perdito etiam amore vulgatiſſimæ meretricis infamis fuit, moriſq; erubeſcendo genere conſumptus eſt: Abdomine enim auide deuorato, fœdæ ac ſordidæ intemperantiæ ſpiritum reddidit.
A.V. dccxii. Fuluia M. Antonio poſt Clodiũ nupta gladio accincta bellum Cæſari Octauiano intulit. Dio 44.

Iam Q. quidem Hortenſij, qui in maximo & ingenuorum ciuium, & ampliſſimorũ prouentu, ſummum auctoritatis atque eloquentiæ gradum obtinuit, nepos Hortenſius Corbio omnibus ſcortis abiectiorem & obſcœniorem vitam exegit: ad vltimumq; lingua eius tam libidini cunctorũ inter lupanaria proſtitit, quàm aui pro ſalute ciuium in foro excubuerat.

IV. Tacit. 2 Suet. Tib.

DE ILLVSTRIBVS QVI IN VESTE AVT cetero cultu licentiùs ſibi indulſerunt.

CAP. VI.

1 P. Scipio maior
2 L. Scipio Aſiaticus.
3 L. Cornelius Sylla.
4 C. Duillius.

5 C. Pa-

5 C. Pampirius Maso. 7 M. Cato Vticensis.
6 C. Marius.

ANIMADVERTO in quàm periculosum iter processerim. Itaque me ipse reuocabo, ne si reliqua eiusdem generis naufragia consectari perseuerauero, aliqua inutili relatione implicer. Referam igitur pedem, deforméque vmbras in imo gurgite turpitudinis sua iacere patiar. Satius est enim narrare qui illustres viri in cultu ceteroq; ritu, aliqua ex parte nouando sibi indulserint.

1 *P. Scipio, cùm in Sicilia† agendo, traijciendoque in Africam exercitu oportunum quarendo gradum, Carthaginis ruinam animo volueret; inter consilia ac molitiones huius tanta rei operam gymnasio dedit palliúq;* I. A V. dlviii. Liu. 39.
& crepidis vsus est. Nec hac re segniores Pœnicis exercitibus manus intulit: sed nescio an ideò alacriores quia vegeta & strenua ingenia, quo plus recessus sumũt, hoc vehementiores impetus edunt. Crediderim etiam fauorem eum sociorum vberiorem se adepturũ existimasse si victum eorum & solennes exercitationes comprobasset: II. Cic pro C. Rabirio.
Ad quas tum veniebat, cùm multum ac diu fatigasset humeros, & cetera membra militari agitatione firmi- III. A.V.
2 *tatem suam probare coëgisset† consistebatq; in his labor eius, in illis remissio laboris.* dclxxiv Cic. Rabiriana.

L. verò Scipionis statuã chlamydatam & crepidatam in Capitolio cernimus: Quo habitu videlicet, quia aliquando vsus erat effigiem suam formatam poni voluit. IV. A V. cdxciii.

L. quoque Sylla, cùm imperator esset, chlamydato sibi & crepidato Neapoli ambulare deforme non duxit. Cic in Catone

C. autem Duilius, qui primus naualem triumphum ex Pœnis retulit: quotiesćũq; epulaturus erat, ad funalem cereum, praeunte tibicine & fidicine, à cœna domũ Liu 17. L Flor. cap. 2.

 reuerti

reuerti solitus insignem bellicæ rei successum nocturna celebratione testando.

V. A.V. Plin. 15 cap. 29. *Papirius quidem Maso, cùm bene gesta Rep. triumphum à senatu non impetrasset, in Albano monte triũphandi & ipse initium fecit, & ceteris postea exemplũ præbuit: Proq; laurea corona, cùm alicui spectaculo interesset, †myrtea semper vsus est.* 3

VI. A.V. dclii. Plin. 33 cap. 11. *Iam C Marij penè insolens factum, nam post Iugurthinum, Cimbricumq;, & Teutonicum triumphum, cantharo semper potauit: quòd Liber Pater, †inclytum* 4
ex Asia ducens triumphum, hoc vsus poculi genere ferebatur: vt inter ipsum haustum vini, victoriæ eius suas victorias compararet.

VII. A.V. dcxcix. Plutar. Pæd. in Scaurianam. *M autem Cato Prætor, M. Scauri ceterorúmq; reorum iudicia, nulla indutus tunica, sed tantummodo prætexta amictus egit.*

DE FIDVCIA SVI, CAP. VII.

QVAE IN ROMANIS.

1 P. Scipione maiore.
2 P. Scipione AEmiliano cos. II.
3 P. Nasica Serapione cos.
4 M. Liuio Salinatore cos.
5 P. Furio Philo cos.
6 L. Licinio Crasso proc.
7 M. Catone maiore reo.
8 M. Aemilio Scauro reo
9 M. Antonio oratore.
10 Senatu Romano.
11 L. Accio poëta.

QVAE IN EXTERNIS.

1 Euripide poëta.
2 Antigenida tibicine.
3 Zeuxide Pictore.
4 Phidia sculptore.
5 Epaminonda Thebano.
6 Annibale Pœno.
7 Cotye Thracum rege.
8 Androclida, Leonida, & Agide Spartanis.

SED *hæc, atque his similia, virtutis aliquid sibi in consuetudine nouanda, licentiæ sumentis indicia sunt. Illis autem quæ deinceps subnectam, quantum sui fiduciam habere soleant, cognoscetur.*

A.V. dxli. *P. & Cn. Scipionibus in Hispania cum maiore parte exer-*

exercitus ab acie Punica oppressus, omnibúsq; prouinciæ Liu. 25.
eius nationibus Carthaginiensium amicitiam secutis, Appia. Iberica
nullo ducum nostrorum illuc ad corrigendam rem pro- Polyb.
ficisci audente, P. Scipio quartum & vigesimũ annum
agens iturum se pollicitus est. Quæ quidem fiducia po- 1.
pulo Rom. salutis ac victoriæ spem dedit. Eademque in A.V.
ipsa Hispania vsus est. Nam cum oppidum Badiam cir- dxlii. Liu. 26.
cunsederet, tribunal suum adeuntes, in ædem, quæ intra Ap. Po-
mœnia hostium erat vadimonia in posterum diem face lyb 10.
re iussit: cõtinuoq; vrbe potitus, & tempore & loco, quo A.V. dxliv.
prædixerat, sella posita, ius eis dixit. Nihil hac fiducia Zonar.
generosius, nihil prædictione verius, nihil celeritate effi obscuræ
cacius nihil etiã dignitate dignius. Nec minus animo Plutar.
1 *sus, †minùsve prosperus illius in Africam transitus, in* Apoph. A.V.
quam ex Sicilia exercitum senatu vetante traduxit; dxlix.
quia nisi plus in ea re suo, quam patrum conscriptorũ Liu. 29.
consilio credidisset secũdi Punici belli finis inuentus non App. Affric.
esset. Cui facto par illa fiducia, quòd postquam Africam A.V.
attigit, speculatores Annibalis in castris deprehensos & dli.
ad se perductos, nec supplicio affecit, nec de consiliis ac Liu. 30.
viribus Pœnorum percunctatus est. Sed circa omnes ma- Zonar.
nipulos diligentissimè deducendos curauit. Interroga-
tosq; an satis ea considerassent, quæ speculari iussi erant
prandio dato ipsis iumentisq; eorum, incolumes dimisit:
Quo tam pleno fiduciæ spiritu prius animos hostium,
quàm arma contudit. Verùm vt ad domestica eximiæ
eius fiduciæ acta veniamus: cùm à L. Scipione ex Antio- A.V. dlxvi.
chensi pecunias HS. quadragies ratio in curia reposcere- Liu. 38.
2 *tur: † prolatum ab eo librum, quo acceptæ & expensæ* Auct.
summæ cõtinebantur, & refelli inimicorum accusatio de. Vir.
poterat; discerpsit: indignatus de ea re dubitari, quæ sub Illust.
ipso legato administrata fuerat. Quin etiã in hunc mo-

dum egit: Non reddo patres conscripti ærario vestro HS. quadragies rationem alieni imperij minister, quod meo ductu, meiúq; auspicijs bis millies HS. vberius feci.
† *Neque enim huc puto malignitatis ventum, vt de mea innocentia quærendum sit. Nam cùm Africam totam potestati vestræ subiecerim, nihil ex ea quod meum diceretur, præter cognomen retuli. Non igitur me Punicæ, non fratrem meum Asiaticæ gazæ auarum reddiderunt: sed vterque nostrum magis inuidia, quam pecunia locupletior est. Tam constantem defensionem Scipionis vniuersus senatus comprobauit.* 3

Liu. 38. *Sicut & illud factum: quòd cùm ad necessarium Reip. vsum pecuniam ex ærario promi opus esset; idque Quæstores, quia lex obstare videretur, aperire non auderent, priuatus claues popoſcit, patefactoq; ærario, legem vtilitati cedere coëgit.* ‡ *Quam quidem ei fiduciam conscientia illa dedit, quia meminerat omnes leges à se esse seruatas. Non fatigabor eiusdem facta identidem referendo, quoniam nec ille quidem in consimili genere virtutis edendo fatigatus est. Diem illi ad poculum M. Næuius tribunus pleb. aut (vt quidam memorant) duo Petillij dixerant: † quo ingenti frequentia in forū deductus, rostra conscendit, capitique suo corona triumphali imposita, Hac, inquit Quirites, die, Carthaginē magna sperantem leges vestras accipere iussi. proinde æquum est vos mecum ire in Capitolium supplicatum. Speciosissimam eius deinde vocem æque clarus euentus secutus est: siquidem & senatum totum, & vniuersum equestrem ordinem, & cunctam plebem Iouis Optimi Maximi puluinaria petens, comitem habuit. Restabat vt tribunus apud populum sine populo ageret, desertúsq; in foro cum magno calumniæ suæ ludibrio, solus moraretur:* 4

A.V. dlcvi

Liu. 38. Gell. 4. cap. 18.

5

Cuius

Cuius deuitandi ruboris causa, in Capitolium processit: deq; accusatore, Scipionis venerator est factus.

Auiti spiritus egregius successor Scipio AEmilianus, II.
cùm vrbem praualidam occideret suadentibus quibus- A.V. dcxxix.
dam vt circa mœnia eius ferreos murices spargeret omniáq; vada tabulis plumbatis consterneret, habentibus clauorum cacumina, ne subita eruptione hostes in præsidia nostra impetum facere possent: respondit, Non esse eiusdem, & capere aliquos velle, & timere.

In quamcunque memorabilium partem exemplorum conuertar, velim nolim, in cognomine Scipionum III.
hæream necesse est. Qui enim licet hoc loci Nasicam præterire fidentis animi, dictíque clarissimum auctorem?
Annona caritate increbescente, C. Curatius Tribunus A.V. dcxv.
pleb. productos in concionem C O S S. compellebat, vt de frumento emendo, atque ad id negotium explicandum mittendis legatis in curiam referrent. Cuius instituti minimè vtilis interpellandi gratia Nasica contrariam actionem ordiri cœpit. Obstrepente deinde plebe, Tacete quæso Quirites, inquit; plus enim ego, quàm vos quid reipub. expediat, intelligo. Qua voce audita, omnes ple-
6 *no venerationis silentio, † maiorem eius auctoritatis, quàm suorum alimentorum respectum egerunt.*

7 *Liuij quoque Salinatoris † æterna memoriæ tradendus* IV.
animus: qui cùm Asdrubalem, exercitúmque Pœnorum
in Vmbria delesset, & ei diceretur, Gallos ac Ligures ex A.V.
acie sine ducibus & signis sparsos ac palantes parua dxlvi.
manu opprimi posse; respondit, parci eis oportere ne ho- Liu. 27.
stibus tantæ cladis domestici nuntij deessent.

Bellica hæc præsentia animi: togata illa, sed non minus laudabilis, quam P. Furius Philus consul in senatu
exhibuit, Q. enim Metellum, Q. q; Pompeiū consulares A.V. dcxvii.

viros vehementes inimicos suos, cupitam sibi profectionem in prouinciam Hispaniam, quam sortitus erat, identidem exprobrãtes, legatos secum illuc ire coëgit. † *O* 8
fiduciam non solùm fortem, sed penè etiam temerariã; qua duobus acerrimis odijs latera sua cingere est ausus, vśumq; ministerij vix tutum in amicu è sinu inimicorum petere sustinuit!

VI. A.V. dclix. Cicer. Varr. 5.
Huius factum si cui placet, necesse est L. etiam Crassi qui apud maiores eloquentia clarißimus fuit, propositum non displiceat: † *nam cùm ex consulatu prouin-* 9
ciam Galliam obtineret, atque in eam C. Carbo, cuius patrem damnauerat, ad speculanda acta sua venisset; nòn solùm eum inde non summouit, sed insuper locum ei in tribunali aßignauit, nec vlla de re, nisi eo in consilium adhibito cognouit. Itaque acer & vehemens Carbo nihil aliud Gallica peregrinatione consecutus est quam vt animaduerteret sontem patrem suum ab integerrimo viro in exilium missum.

Cato verò superior sæpènumero ab inimicis ad caussa
VII. A.V dlxxv circiter. *al. vltimum.
dictionem vocatus, nec vllo vnquam crimine conuictus: ad vltimum tantum fiduciæ in sua innocẽtia reposuit, vt ab his in questionem publicam deductus, Ti. Gracchum à quo in administratione reip. ad multum odiũ dißidebat, iudicem deposceret. Qua quidem animi*
VIII. A V dclxi
præstantia pertinaciam eorum insectandi se inhibuit.

Eadem M Scauri fortuna, æquè senectus longa ac robusta, idem animus. Qui cũ pro rostris accusaretur, quod à rege Mithridate ob remp prodendam pecuniam accepisset, causam suã ita egit: Est quidem iniquum Quirites, cùm inter alios vixerim, apud alios me rationẽ vitæ reddere. Sed tamẽ audebo vos, quorũ maior pars honoribus & actis meis interesse nõ potuit, interrogare: Varius
Pæd in Scaurianã. Auct. [illegible] Illust. Quinctil. 5.c. 12.

Sucro-

Sucronensis Aemilium Scaurum regia mercede corruptum imperium populi Rom. prodidisse ait: Aemilius Scaurus huic se affinem esse culpa negat: Vtri creditis? Cuius dicti admiratione populus commotus, Varium ab illa dementissima actione pertinaci clamore depulit.

IX. A.V. dcxxxix Valer. 6 cap. 8. *Contra M. Antonius ille disertus non enim respuendo, sed amplectendo causa dictionem, quàm innocens esset, testatus est. Quaestor proficiscens in Asiam, Brundusium iam peruenerat: vbi literis certior factus incesti se postulatum apud L. Cassium praetorem, cuius tribunal propter nimiam seueritatem scopulus reorum dicebatur: cùm id vitare beneficio legis Memmiae liceret, quae eorum, qui reip. causa abessent, recipi nomina vetabat: in vrbem tamen recurrit: Quo tam pleno fiduciae bonae consilio, cùm absolutionem celerem, tum profectionem honestiorem consecutus est.*

X. A V. cdlxxii. Iust. 18. *Sunt & illo speciosa fiduciae publica exempla. Nam eo bello, quod aduersus Pyrrhum gerebatur, Carthaginienses C. ac XXX. nauium classem in praesidium Romanis Ostiam vltrò cùm misissent: senatui placuit legatos ad ducem eorum ire, qui dicerent populum Rom. bella suscipere solere, quae suo milite gerere posset: proinde classem Carthaginem reduceret.* A.V. dxlii. Liu. 26. Zonar. Collin. scribit Liu. *Idem post aliquot annos Cannensi clade exhaustis Romani imperij viribus, supplementum exercitus in Hispaniam mittere ausus, fecit ne hostilium locus castrorum, tum maximè Capenam portam armis Annibale pulsante, minoris veniret, quam si Poeni illum non obtinerent. Ita se gerere in aduersis rebus quid aliud est, quàm saeuientem fortunam, in adiutorium sui pudore victam conuertere?*

XI. C. Caesarem *Magno spatio diuisus est à senatu ad poëtam Acciū transitus. Caeterùm vt ab eo decentiùs ad externa trās-*

Strabonem intelligit, qui bel lo Ma- riano periit. eamus, producatur in medium. Is Iulio Cæsari, amplissimo & florentissimo viro, in collegio poetarum venienti nunquam assurrexit: non maiestatis eius immemor, sed quod in comparatione communium studiorum, aliquanto superiorem se esse confideret: Quapropter insolentiæ crimine caruit, quia ibi voluminum, non imaginum certamina exercebantur.

EXTERNA.

I. *Nec Euripides quidē Athenis arrogans visus est, cum postulante populo, vt ex tragœdia quandam sententiam tolleret, progressus in scenam, dixit: Se, vt eum doceret, non vt ab eo disceret, fabulas componere solere. Laudanda profecto fiducia est, quæ* æstimationem sui certo pondere examinat, tantum sibi arrogans, quantum à contemptu & insolentia distare satis est.*

* al. existimatione.

Itaque etiam quod Alcestidi tragico poetæ respondit, probabile: apud quem cùm quereretur, quòd eo triduo non vltra tres versus maximo impenso labore deducere potuisset, atque is se centum perfacilè scripsisse gloriaretur: Sed hoc inquit, interest, quòd tui in triduum tantummodo, mei vero in omne tempus sufficient. Alterius enim fœcundi cursus scripta intra primas memoriæ metas corruerunt, alterius cunctante stylo elucubratum opus per omne æui tempus plenis gloriæ velis feretur.*

*al. producere.

II. *Adijciam scenæ eiusdem exemplum: Antigenidas tibicen discipulo suo magni profectus, sed parum feliciter populo se approbanti, cunctis audientibus, dixit: Mihi cane, & Musis, Quia videlicet perfecta ars fortunæ lenocinio defecta, fiducia iusta non exuitur. † quamq; scit se laudem mereri, eam etsi ab alijs non impetrat, domestico tamen acceptam iudicio refert.*

III. *Zeuxis, autem cùm Helenā pinxisse, quid de eo opere homines*

homines censuri essent, expectandum non putauit: sed
11 *protinus † hos versus adiecit:*

Iliad. γ

Οὐ νέμεσις τρῶας τε, καὶ εὐκνήμιδας ἀχαιοὺς
Τοιῇ δ᾽ ἀμφὶ γυναικὶ πολὺν χρόνον ἄλγεα πάσχειν
Αἰνῶς ἀθανάτῃσι θεαῖς εἰς ὦπα ἔοικεν.

Adeò ne dextra sua multum pictor arrogauit, vt eo tantum forma comprehensum crederet, quantum aut Leda cælesti partu egere, aut Homerus diuino ingenio exprimere potuit?

IV.

*Phidias quoque Homeri versibus egregio dicto allusit. Simulacro enim Iouis Olympij perfecto, quo nullum præstantius aut admirabilius humanæ *fabricatæ sunt manus; interrogatus ab amico, quonam mentem suam dirigens, vultum Iouis propemodum ex ipso cælo petitũ*
12 *eboris lineamentis esset amplexus: † illis se versibus quasi magistris vsum respondit:*

*al fabrefecere.

Iliad. α

V.

Ἦ, καὶ κυανέῃσιν ἐπ᾽ ὀφρύσι νεῦσε Κρονίων,
Ἀμβρόσιαι δ᾽ ἄρα χαῖται ἐπερρώσαντο ἄνακτος,
Κρατὸς ἀπ᾽ ἀθανάτοιο, μέγαν δ᾽ ἐλέλιξεν ὄλυμπον.

Plutar. Politic.

13 *Non patiũtur me † tenuiorib. exemplis diutius insistere fortissimi duces. Siquidem Epaminondas, cùm ei ciues irati, sternendarũ in oppido viarũ contumeliæ causa curam mandarent (erat enim illud ministerium apud eos sordidissimum) sine vlla cunctatione id recepit: daturumq́ue se operam vt breui speciosissimum fieret, asseuerauit: Mirifica deinde procuratione, abiectissimum negotium pro amplissimo ornamento expetendum Thebis reddidit.*

Patiẽtẽ iniuriarũ à suis ciuibus illatarũ fuisse, tradit Probus.

δείκνυσι καὶ ἀρχὴν ἀνήρ.

VI.

A.V. dlxxiix. circiter

Annibal verò, cùm apud regem Prusiam exularet, auctorq́ue ei committendi prœlij esset, atque is non idem sibi extu portendi diceret; An tu, inquit, vitulinæ carũculæ, quã imperatori veteri mauis credere? Si verba numeres,
14 *† breuiter & abscisè, si sensũ æstimes, copiosè & valẽter.*

Cicer. diuin. 2

Plutar. de exil.

Hispanias

†Hispanias enim ereptas populo Rom. Galliarum, ac 15
Liguriæ vires in suam redactas potestatem, & nouo transitu Alpium iuga patefacta, & Trasimenum lacum dira inustum memoria, & Cannas Pœnicæ victoriæ clarissimum monimentum, & Capuam possessam & Italiam laceratam, ante pedes hominis effudit, vniúsq; hostiæ iocinori, longo experimento testatam gloriam suam, postponi æquo animo non tulit: Et sanè quod ad exploranda bellica sacrificia, æstimandósq; militares ductus attinebat; omnes foculos, omnes aras Bithyniæ, Marte ipso iudice, pectus Annibalis prægrauasset.

VII. Ath. 11 *Capax generosi spiritus illud quoque dictum regis Cotys: vt enim ab Atheniensibus ciuitatem sibi datam cognouit, Et ego, inquit illis meæ gentis ius dabo. Æquauit Athenis Thraciam, ne vicissitudine talis beneficij imparem se iudicando, humiliùs de origine sua sentire existimaretur.*

VIII. Plutar. in Apoph. Laconic. *Nobiliter etiam vterque Spartanus, & qui increpitus à quodam, quòd in aciem claudus descenderet, pugnare, non fugere propositum sibi esse respondit. Et qui referente quodam, sagittis Persarum solem obscurari solere: Bene narras, inquit, in vmbra enim melius prœliabimur. Eiusdem vir vrbis atque animi, hospiti suo patriæ muros excelsos latósq; ostendenti, dixit: Si mulieribus istos comparastis, rectè: si viris, turpiter.*

DE CONSTANTIA, CAP. VIII.

APER-

1 *† Apertvm & animoſum bonæ fiduciæ pectus e-*
2 *menſo † quaſi debitum ſupereſt opus conſtantiæ. Na-*
tura enim comparatum eſt, vt quiſquis ſe aliquid or-
dine ac rectè mente complexum confidit, vel iam ge-
ſtum, ſi obtrectetur, acriter tueatur: vel nondum edi-
tum, ſi interpelletur, ſine vlla cunctatione ad effectum
perducat.

Sed dum exemplar propoſitæ rei perſequor, latiùs mi- I.
bi circumſpicienti ante omnia ſe Fuluij Flacci conſtan- A.V.
tia offert. Capuam fallacibus Annibalis promiſsis Italiæ dlxii.
regnum nefaria defectione paciſci perſuaſam armis oc- Liu. 26.
3 *cupauerat: † Tam deindè culpæ hoſtium iuſtus æſtima-*
tor, quàm ſpecioſus victor, Campanum ſenatum impij
decreti auctorem funditus delere conſtituit. Itaque ca-
tenis onuſtum in duas cuſtodias Theanam Calenámque
diuiſit: conſilium executurus, cùm ea peregiſſet, quo-
rum adminiſtrandorum celerior eſſe neceſsitas videba-
tur. Rumore autem de mitiore ſenatus ſententia orto,
ne debitam pœnam ſcelerati effugerent, nocte admiſſo
equo, Theanam contendit; interfectiſque qui ibi aſſerua-
4 *bantur, † è veſtigio Cales transgreſſus, perſeuerantiæ ſuæ*
opus executus eſt: Et iam deligatis ad palum hoſtibus,
literas à P. C. nequicquam Campanis ſalutares accepit.
5 *In ſiniſtra enim eas manu, † ſicut erant traditæ, reti-*
nuit: ac iuſſo lictore lege agere, tum demum aperuit,
poſtquam illis obtemperari non poterat. Qua conſtan-
*tia victoriæ quoque gloriam * antecellit: quia ſi eum* *al ante
intra ſeipſum partita laude æſtimes, maiorem puni- ceſsit.
ta Capua, quam capta reperies.

Atque iſta quidem ſeueritatis, illa verò pietatis con- II. A.V.
ſtantia admirabilis, quam Q. Fabius Maximus infati- dxxxvi.
gabilem patriæ præſtitit: Pecuniam pro captiuis Anni- Liu. 22.
bali Plutar.

bali numerauit, fraudatus ea publicè, tacuit. Dictatori ei magistrum equitum Minucium iure imperij senatus æquauerat. silentium egit. Compluribus præterea iniurijs lacessitus, in eodem animi habitu permansit, nec vnquam sibi reip. permisit irasci, tam perseuerans in amore ciuium fuit. Quid in bello gerendo, nonne par eius constantia? Imperium Romanum Cannensi prœlio penè destructum vix sufficere ad exercitus comparandos videbat. Itaque frustrari & eludere Pœnorum impetus, quàm manum cum his tota acie conserere melius ratus, pluribus comminationibus Annibalis irritatus, †sæpe etiam specie benè gerendæ rei oblata; nunquam à consilij salubritate, ne parui quidem certaminis discrimine recessit. Quodq́; est difficillimum, vbique ira ac spe superior apparuit. Ergo vt Scipio pugnando, ita hic non dimicando, maximè ciuitati nostræ †succurrit. Alter enim celeritate sua Carthaginem oppressit: alter cunctatione id egit, ne Roma opprimi posset.

A.V. dxxxvii Liuius, Plutar.

6

7

III. C. *etiam Pisonem mirificè & constanter turbulento reip. statu egisse* consulem narratione insequenti patebit. M. Palicani seditiosissimi hominis pestiferis blanditijs præreptus populi fauor, consularibus comitijs summum dedecus admittere conabatur, amplissimum ei imperium deferre cupiens, cuius teterrimis actis exquisitum potius supplicium, quàm vllus honos debebatur. Nec deerat consternatæ multitudini furialis fax tribunitia, quæ temeritatem eius & ruentem comitaretur, & languentem actionibus suis inflammaret. In hoc miserando pariter & erubescendo statu ciuitatis, †tantũ non manibus tribunorũ pro Rostris Piso collocatus, cum hinc atque illinc eum ambissent, & an Palicanum suffragijs populi consulem creatum, renuntiaturus esset,* 8
interro-

A.V. dcxxcvi
*al. cõsulatũ.

interrogaretur primò respondit, Non existimare se tantis tenebris offusam esse remp. vt huc indignitatis veniretur. Deinde cùm perseueranter instarent, ac dicerent:
9 *Age, si ventum fuerit: Non renuntiabo, inquit. † Quo quidem tam abscisso respõso consulatum Palicano, priùs quàm illum adipisceretur, eripuit. Multa & terribilia Piso contempsit, dum speciosum mentis suæ flecti non vult rigorem.*

Metellus autem Numidicus, propter consimile perseuerantiæ genus, excepit quoque indignam maiestate ac moribus suis procellã. Cùm enim animaduerteret, quo tenderent Saturnini tribuni plebis funesti conatus, quãtoq́; malo Reipub. nisi his occurreretur, erupturi essent, in exilium, quàm in legem eius ire maluit. Potest aliquis hoc viro dici constantior? qui ne sententia sua pelleretur, patria, in qua summum dignitatis gradum obtinebat, carere sustinuit. IV. A.V. dcliii. Liu. 69. App. Ciuil. Cic. pro Balbo.

*Cæterùm vt neminem ei prætulerim, Ita Q. Scæuolam Augurem meritò comparauerim. Depulsis prostratisq́; inimicorum partibus, Sylla occupata vrbe, senatum armatus coegerat, ac summa cupiditate ferebatur, vt C. Marius quàm celerrimè hostis iudicaretur: Cuius vo-*V. A.V. dclxv.
10 *luntati † nullo obuiam ire audente, solus Scæuola interrogatus de hac re, sententiam dicere noluit. Quin etiam truculentius sibi minitanti Syllæ, Licet, inquit, mihi agmina militum, quibus Curiam circunsedisti, ostentes: licet mortem identidem miniteris, nunquam tamen efficies, vt propter exiguum senilémq́; sanguinem meum, Marium, à quo Vrbs & Italia conseruata est, hostem iudicem.*

Quid feminæ cum concione? si patrius mos seruetur, nihil. Sed vbi domestica quies seditionũ agitata fluctib. est, VI.

est.prisca consuetudinis auctoritas conuellitur, plúsque valet quod violentia cogit, quàm quod suadet & præ-
A.V. *pit verecundia. Itaque & Sempronia Ti. & C Graccho-*
dclii *rum soror, vxor Scipionis Aemiliani, non vt absurdè*
Appian. Ciuil 1. *grauissimis virorū operibus inserens, maligna relatione comprehendam; sed quia à tribuno plebis producta ad populum, in maxima confusione nihil à tuorum amplitudine degenerasti, honorata memoria prosequar. Coacta es eò loci consistere, vbi principum ciuitatis perturbari frons solebat: Instabat tibi toruo vultu minas profundens amplissima potestas, † clamore imperitæ* 11
multitudinis obstrepens, totum forum acerrimo studio
Valer. item l. 9.c.6. *nitebatur, vt equitio, cui Semproniæ gentis falsum ius quærebatur, tanquam filio Tiberij fratris tui osculum dares: tu tamen illum, nescio quibus tenebris protractum, portentum, execrabili audacia, ad vsurpandam alienam propinquitatem tendentem, repulisti.*

VII. *Non indignabūtur vrbis nostræ lumina, si inter eorum eximium fulgorem, centurionum quoque virtus spectandam se obtulerit. Nam vt humilitas amplitudinem venerari debet, ita nobilitati fouenda magis quàm*
*al. Titius. A. V. dccvii. Hirtius de bello Afric. *spernenda bonæ indolis nouitas est. An abigi debet *Pōtius ab horum exemplorum contextu? qui pro Cæsaris partibus excubans, Scipionis præsidio interceptus, cùm vno modo salus ab eo daretur, si se futurum Cn. Pompeij generi ipsius militem affirmasset, ita respondere non dubitauit: Tibi quidem Scipio gratias ago: sed mihi vti ista conditione vitæ non est opus.*

VIII. A.V. dccxxiii *Sine vllis imaginibus nobilem animum, & idē constantia propositum secutus C. Meuius centurio diui Augusti cùm Antoniano bello sæpènumero excellentes pugnas edidisset, improuisis hostium insidijs circumuētus, & ad*

*& ad Antonium Alexandriā perductus, interrogatúsq́,
quidnam de eo statui deberet: Iugulari me, inquit, iube:
quia nec salutis beneficio, nec mortis supplicio adduci
12 possum, † vt Cæsaris miles esse desinam, & tuus esse in-
cipiam. Ceterùm quo constantius vitam contempsit, eo
faciliùs impetrauit. Antonius enim virtuti eius incolu-
mitatem * tribuit.* *al. præstitit.

EXTERNA.

Complura huius notæ Romana exempla superant, 1.
sed satietas modò vitanda est. Itaque stylum meum ad A.V.
externa iam delabi permittam, quorum principatum dxliii.
teneat Blassius, cuius constantia nihil pertinacius. Sala Liu. 16.
piam enim patriam suam præsidio Punico occupatam, Blaciū vocat.
*Romanis cupiens restituere, Dasium acerrimo studio se-
cum in administratione reipublicæ dissidentem, & ani-
mo toto Annibalis amicitiæ vacantem, sine quo proposi-
tum consilium peragi non poterat, ad idem opus aggre-
diendum maiore cupiditate, quàm spe certiore, tentare
ausus est: qui protinus sermonē eius adiectis quæ se com-
mendatiorem, & inimicū inuisiorem factura videban-
tur, Annibali retulit: A quo adesse iussi sunt, vt alter cri-
men probaret, alter defenderet. Ceterùm pro tribunali
cùm res gereretur, & quæstioni illi omnium oculi essent
13 intenti, † dum aliud fortè citioris curæ negotiū tracta-
tur, Blassius vultu dissimulante, & voce summissa, mo-
nere Dasium cœpit, vt Romanorum potius quàm Car-
thaginiensium partes foueret. Enimuero tunc ille pro-
clamat, se in conspectu ducis aduersus eum solicitari:
13 † quod quia & incredibile videbatur, & ad vnius tantū
aures penetrauerat, & dictabatur ab inimico, veritas
fide caruit: Sed non ita multo post Blassij mira constātia
Dasiū ad se traxit, Marcellóq́, Salapiā, & quingentos*

Numidas, qui in ea custodiæ causa erant, tradidit.
II. Plutar. *Phocion verò, cùm Athenienses rem aliter atque ipse*
in vita. *suaserat, prosperè administrassent, † adeò perseuerans* 15
sententiæ suæ propugnator extitit, vt in concione lætari
quidem se successu eorum, sed consilium tamen suum
aliquanto melius fuisse diceret. Non enim damnauit,
quod rectè viderat: † quia quod alius malè consuluerat, 16
bene cesserat: felicius hoc existimãs, illud etiam sapien-
tius. Blandũ animum sanè temeritati casus facit, † vbi 17
prauo consilio propitius aspirat: & quo vehementius no-
ceat, insperatius prodest. Placidi, & misericordes, &
Phociō *liberales, omniq; suauitate temperati mores Phocionis,*
bonus *quos optimè profectò consensus omnium bonitatis co-*
appellatus. *gnomine decorandos censuit. Itaq; constantia, quæ na-*
Aemil Pro *turæ rigidior videbatur, leni è mansueto pectore fluxit.*
bus in *Socratis autem virilitatis robore palliatus animus*
vita. III. *† aliquanto præfractius perseuerantiæ exemplũ edidit.* 18
Plato in *Vniuersa ciuitas Atheniensium iniquissimo ac truculẽ-*
apolog. *tissimo errore instincta, de capite decem Prætorum, qui*
Socrat. *apud Arginusas Lacedæmoniam classem deleuerant tri-*
Xenop. 4. *stem sententiam tulerat. Forte tunc eius potestatis So-*
crates cuius arbitrio plebiscita ordinarentur, indignum
iudicans tot & tam benè meritos ex indigna causa, im-
petu inuidiæ abripi, temeritati multitudinis constantiã
suam obiecit: maximoq; concionis fragore, & incitatis-
simis minis compulsus non est, vt se publicæ dementiæ
auctorem adscriberet: Quæ oppositu eius legitima gras-
sari via prohibita, iniusto Prætorum cruore manus suas
contaminare perseuerauit: Nec timuit Socrates, ne con-
sternatæ patriæ, vndecimus furor mors ipsius existeret.
IV. *† Proximum, etsi non eiusdem splendoris est, tamen* 19
adeò certum constantiæ haberi potest experimentum,
cùm

cùm efficacis operæ forensis, tum fidei non latentis. Athenis Ephialtes accusare publicè iussus, & inter ceteros Demostrati nomen deferre coactus est, cuius filius erat Demochares, excellentis formæ puer, animo eius flagrantissimo inhærens amore. Itaque communis officij sorte truculentus accusator, priuati affectus conditione miserabilis reus, puerum ad se exorandum, quo parcius patris criminibus insisteret, venientem, neque repellere, neque supplicem genibus suis aduolutum intueri sustinuit. Sed operto capite flens & gemens, preces expromere passus est. Nihiloq; minus sincera fide accusatum De-
20 *mostratum damnauit: † victoriam nescio laude an tormento maiore consecutus: quoniam prius quàm fontem opprimeret, seipsum vicit.*

Quem Syracusanus Dion diuersitate exempli prægrauat: qui quibusdam monentibus vt aduersus Heraclidem & Calippum, quorum fidei plurimum credebat, tanquam insidias ei nectentes cautior esset; respondit, se vita malle excedere, quàm metu violentæ mortis amicos inimicosq; iuxtà ponere. V. Plutar. in vita.

Quod sequitur, & rei ipsius admiratione & claritate auctoris illustre. Alexander Macedonum rex inclyta iam pugna, excellentissimis opib. Darij contusis, æstu & itineris feruore in Cilicia percalefactus, Cydno, qui aquæ liquore conspicuus, Tarsum interfluit, corpus suum im- VI. Plutar. Curtius lib. 3. Arrian lib. 2.
25 *mersit: † Subito deinde ex nimio haustu rigoris obstupefactis neruis, ac torpore hebetatis artubus, maxima cum exanimatione totius exercitus, in oppidum castris propinquum defertur. Iacebat æger Tarsi, inque valetudine eius aduersa, instantis victoriæ spes fluctuabat. Itaque conuocati medici, attentissimo consilio salutis remedia circumspiciebant. Qui cùm*

ad vnam potionem sententiam direxissent, atque eam Philippus medicus suis manibus temperatam Alexandro (erat autem ipsius amicus & comes) porrexisset. à Parmenione missæ literæ superveniunt admonentes vt rex insidias Philippi, perinde ac pecunia corrupti à Dario, caueret. Quas cum legisset, sine vlla cũctatione medicamentum hausit, ac tunc legẽdas Philippo tradidit: Pro quo tam constanti erga amicum iudicio, dignissimũ à Dijs immortalibus mercedem recepit qui incolumitatis eius præsidiũ falso interpellari indicio noluerũt.

VALERII MAXIMI

LIBER QVARTVS.

DE ANIMI MODERATIONE,

CAPVT I.

QVAE IN ROMANIS.
1 P. Valerio Poplic cos.
2 M. Furio Camillo exule
3 C. Martio Rutilo cẽs II
4 L. Quinctio Cincinnato cos.
5 Q. Fabio Max Rullian.
6 P. Africano maiore.
7 M. Claudio Marcello cos. IV.
8 Ti. Sempronio Graccho trib. pleb
9 C. Claudio Nerone cos
10 P. Scipione Aemilian. cens.
11 Q. Mucio Scæuula.
12 Q. Metello Macedonico.
13 Q. Metello Numidico exule.
14 M. Catone Vticensi.
15 M. Calpurnio Bibulo procos.

QVAE IN EXTERNIS.
1 Archita Tarentino.
2 Platone Atheniensi.
3 Dione Syracusano.
4 Thrasybulo Atheniensi
5 Stasippo Tegeate.
6 Pittaco Mitylenæo.
7 Septem sapientibus.
8 Theopompo Spartanorum rege.
9 Antiocho rege Syriæ.

TRANSGREDIAR ad saluberrimam partem animi moderationem, quæ mentes nostras impotentis

tenti temeritatis incursu transuersas ferri non patitur. Quo euenit, vt reprehensionis morsu sit vacua, & laudis quaestu opulentissima: itaque effectus suos in claris viris recognoscat.

Atque vt ab incunabulis summi honoris incipiam, 1.
P. Valerius, † qui populi maiestatem venerando, Poplicolæ nomen assecutus est, cùm, exactis regibus, imperij eorum vim vniuersam, omniáq; insignia sub titulo consulatus in se translata cerneret, inuidiosum magistratus fastigium moderatione ad tolerabilem habitum deduxit: fasces securibus vacuefaciendo, & in concione populo summittendo; numerum quoque eorum dimidia ex parte minuit, vltro Sp. Lucretio collega assumpto: ad quem, quia maior natu erat; priores fasces transferri iussit. Legem etiam comitijs centuriatis tulit, nequis magistratus ciuem Romanum aduersus prouocationem verberare aut necare vellet. Ita quo ciuitatis conditio liberior esset, imperium suum paulatim destruxit. Quid quòd ædes suas diruit, quæ excelsiore loco positæ, instar arcis habere videbantur: nonne quantum domo inferior, tantum gloria superior euasit?

A.V. ccxliv. Liu. 2. Plutar. Dio. 5. Plutarch. in problem. cap. 94.

Vix iuuat abire à Poplicola, sed venire ad Furium 11.
*Camillum libet, cuius tam moderatus ex magna ignominia ad summum imperium transitus fuit; vt cùm præsidium eius ciues capta à Gallis vrbe Ardeæ exultantis petijssent, non prius Veios ad accipiendum exercitum iret, quàm de Dictatura sua omnia solenni * iure acta comperisset. Magnificus Camilli Veientanus triũphus, egregia Gallica victoria sed ista cunctatio longè admirabilior. Multo enim, multoq; seipsum quã hostem superare operosius est. nec aduersa præpropera festinatione fugientẽ, nec secunda effuso gaudio apprehendentem.*

A.V. ccclxiij. Liu. 5. Plutar. * al. more.

III. *Par Furio moderatione Marcius Rutilus Censori-*
A.V. cdxxcviii. *nus. Iterum enim censor creatus, ad cõcionem populum*
Plutar. *vocatum quam potuit grauissima oratione corripuit,*
Coriol. *quod eam potestatem bis sibi detulisset; cuius maiores,*
A.V. *quia nimis magna videretur, tempus coarctandum iu-*
ccxix. Liu. 4. *dicassent: Vterque rectè, & Censorinus, & populus: al-*
& 9. *ter enim vt moderatè honores crederent, praecepit: al-*
IV. A.V. *ter se moderato credidit.*

ccxc ii. Liuius lib. 3. *Age. L. Quinctius Cincinnatus qualem consulem e-gitqũm honorẽ eius Patres conscripti continuare vellent, non solùm propter illius egregia opera, sed etiam quòd populus eosdem tribunos in proximum annum creare conabatur, quorum neutrum iure fieri poterat: vtrumq; discussit, senatus simul studiũ inhibendo, & tribunos verecundia sua exemplum sequi cogendo. Ita vnus in causa fuit, vt amplissimus ordo, populúsque tutus esset ab iniusti facti reprehensione.*

V. A.V. cdlxi. *Fabius verò Maximus cùm a se quinquies, & à patre, auo proauo, maioribúsq; suis sepènumero consulatum gestum animaduerteret comitijs, quibus filius eius summo consensu consul creabatur, quàm potuit constanter cum populo egit, vt vacationem aliquando huius honoris Fabiae genti daret: non quod filij virtutibus diffideret (erat enim illustris) sed ne maximum imperium in vna familia continuaretur. Quid hac moderatione valẽtius aut efficacius; quae etiam patrios affectus, qui potentissimi habentur, superauit.*

VI. A.V. dlii. IpseVal 8. c. 15. Liu. 38. *Non defuit maioribus grata mens ad praemia superiori Africano exoluenda; siquidẽ maxima eius merita paribus ornamentis decorare conati sunt. Voluerunt illi statuas in comitio, in rostris, in curia in ipsa deniq; Iouis Opt. Max. sella ponere: voluerũt imaginem eius, triumphali*

phali ornatu indutam, Capitolinis pulumaribus applicare: voluerũt ei continuum per omnes vitæ annos consulatum perpetuámque dictaturam tribuere. Quorum sibi nullum neque plebiscito dari, neque senatusconsulto decerni patiendo penè tantum in recusandis honoribus se gessit, quantum gesserat in emerendis.

Eodem robore mentis causam Annibalis in senatu protexit, cùm eum ciues sui missis legatis tanquam se ditiones apud eos mouentem accusarent: Adiecit quoque non oportere Patres conscriptos se reip. Carthaginiensium interponere: altissimáq; moderatione alterius saluti consuluit, alterius dignitati, victoria tenus, vtriusque hostem egisse contentus. A.V. dlviii. Liu. 33.

At M. Marcellus qui primus & Annibalem vinci, & Syracusas capi posse docuit: cùm in consulatu eius Siculi de eo questum in vrbem venissent, nec senatum vlla de re habuit, quia collega Valerius Leuinus fortè aberat, ne ob id Siculi in querendo timidiores essent. At vt is redijt, vltro de his admittendis retulit, querentésq; de se patienter sustinuit. Iussos etiam à Leuino discedere remanere vt sua defensioni interessent, coëgit: Ac deinde vtraque parte perorata, etiam excedentes curia, subsecutus est; quo liberius senatus sententiam ferret, Improbatis quoque eorum querelis supplices & orantes vt ab eo in clientelam reciperentur, clementer excepit: Super hæc Siciliam sortitus, eam prouinciam collegæ cessit. Toties laudatio Marcelli variari potest, quoties nouis ipse gradibus moderationis aduersus socios, vsus est. VII. A.V. dxlii. Liu 26. Plutar.

Quàm Ti. etiam Gracchus admirabilem se exhibuit! Tribunus enim plebis, cùm ex professo inimicitias cum Africano, & Asiatico, Scipionibus gereret, & Asiati- VIII. A.V. dlxvi. Liu 38. Gell. 7.
2 *cus iudicatæ pecuniæ satisdare non posset, †atque ideo à* cap. 19.

*consule in vincula publica duci iussus esset, appellassetq́; collegium tribunorum, nullo volente intercedere, secessit à collegis, decretúmq́; composuit: Nec quisquam dubitauit, quin eo scribendo, *irati hostis aduersus Asiaticum verbis vsurus esset. At is primum iurauit se cum Scipionibus in gratiam non rediisse; deinde tale decretũ recitauit. Cùm L. Cornelius Scipio die triumphi sui ante currum actos hostium duces in carcerem coniecerit, indignum & alienum à maiestate populi Rom. videri †eodem ipsum duci. Itaque id non se passurum fieri.* 3 *Libenter tunc opinionem suam populus Rom. à Gracccho deceptam cognouit, moderationémque eius debita laude prosecutus est.*

* al. iracundis.

IX. A V. dxlvi. Liu. 28. *C. quoque Claudius Nero inter cetera præcipua moderationis exempla numerandus est. Liuij Salinatoris in Asdrubale opprimendo gloriæ particeps fuerat: attamen eum triumphantem equo sequi quàm triumpho quem ei senatus æquè decreuerat, vti maluit; quia res in prouincia Salinatoris gesta fuerat. Sine curru ergo triumphauit, eo quidem clarius quòd illius victoria tantummodo laudabatur, huius etiam moderatio.*

X. A.V. dcxi. *Ne Africanus quidem posterior nos de se tacere patitur: Qui censor cùm lustrum conderet, inq́; solito fieri sacrificio scriba ex publicis tabulis †solẽne ei precationis* 4 *carmen præiret, quo dij immortales, vt populi Rom. res meliores ampliorésq́; facerent, rogabãtur: Satis, inquit, bonæ ac magnæ sunt: itaque precor vt eas perpetuò incolumes seruent. Ac protinus in publicis tabulis ad hunc modum carmen emendari iussit. Qua votorũ verecundia deinceps censores in cõdendis lustris vsi sunt. Prudenter enim sensit tunc incrementum Romano imperio petendum fuisse, cùm intra septimum lapidem triumphi* quæ-

quærebantur: Maiorem autem totius terrarum orbis partem possidenti, vt auidum esset quicquam vltra appetere ita abundè felix si nihil ex eo, quod obtinebat, amitteret. Neque alia eius in censura moderatio pro tribunali apparuit, Centurias recognoscens equitum. post quam C. Licinium Sacerdotem citatum processisse animaduertit: dixit se scire illum verbis conceptis peierasse. Proinde si quis eum accusare vellet, vsurum testimonio suo, sed nullo ad id negotium accedente, Traduc equum, Cic. pro Cluent. Plutar. Apoph.
5 *inquit Sacerdos, ac lucrifac censoriam notam: † ne ego in tuam personam, & accusatoris, & testis, & iudicis partes egisse videar.*

Quod animi temperamentum etiam in Q. Scæuola excellentissimo viro adnotatum est. Testis namque in reum productus, cum id respondisset, quod salutem periclitantis magnopere læsurum videbatur, discedens adiecit, ita sibi credi oportere, si & alij idem asseuerassent: quoniam vnius testimonio aliquem credere pessimi esset exempli: Et religioni igitur suæ debitam fidem, & communi vtilitati salubre consilium reddidit. XI.

Sentio quos ciues, quæve facta eorũ ac dicta quam XII.
6 *angusto ambitu orationis amplectar. † Sed cũ magna & multa breuiter dicenda sint de claritate excellentibus viris, sermo infinitis personis rebúsq; circunfusus, vtrũque præstare non potest. Itaque propositi quæque nostri ratio non laudanda sibi omnia, sed recordãda sumpsit. Quapropter bona cum venia duo Metelli, Macedonicus & Numidicus, maxima patriæ ornamenta, strictim se narrari patientur. Acerrimè cum Scipione Africano Macedonicus dissenserat, eorúmq; ab æmulatione virtutis profecta contentio, ad graues testatásq; inimicitias progressa fuerat. Sed cùm interemptum Scipionem*

A.V. dcxxiiii *conclamari audisset, in publicum se proripuit, mæstoq; vultu & voce confusa, Concurrite, concurrite inquit, ciues, mœnia Vrbis nostræ euersa sunt: Scipioni enim Africano intra suos penates quiescenti nefaria vis illata est O remp pariter Africani morte miseram, & Macedonici tam humana támque ciuili lamentatione felicem! eodem enim tempore, & quantum amisisset principem, & qualem haberet, recognouit. Idem filios suos monuit vt funebri eius lecto humeros subijcerent, atque huic exequiarum illum honorem vocis adiecit Non fore, vt postea in officium ab illis viro maiori præstari posset. Vbi illa tot in curia iurgia? vbi tam multæ pro rostris altercationes? vbi maximorum ducum & ciuium tantorum togata prælia? Omnia nimirum ista præcipua veneratione prosequenda deleuit moderatio.*

Plin. 7. cap. 44.

XIII. A.V. dcliiii. Liu. 69. Auctor de viris Illust. cap. 62. *Numidicus autem Metellus populari factione patria pulsus in Asiā secessit: † in qua cùm ei forte ludos Trallibus spectanti literæ redditæ essent, quibus scriptum erat, maximo senatus & populi consensu reditum illi in Vrbem datum: non è theatro prius abijt, quàm spectaculum ederetur: non lætitiam suam proximè sedentibus vlla ex parte patefecit. sed summum gaudium intra se continuit. Eundem constat pari vultu, & exulem fuisse, & restitutum, adeo moderationis beneficio, medius semper inter secundas & aduersas res animi firmitate versatus est.* 7

XIV. A.V. dcxvii. Plutar. Dio 39. *Tot familijs in vno genere laudis enumeratis, † Portium nomen velut ex huiusce gloriæ silentione prætereundum? Negat fieri debere posterior Cato, non paruo summæ moderationis fisus indicio. Cypriacam pecuniā maxima cum diligentia & sanctitate in vrbē deportauerat: cuius ministerij gratia, senatus relat. interponi iu-* 8

iubebat, vt Pratorijs comitijs extra ordinem ratio eius haberetur. Sed ipse id fieri passus nō est, iniquum esse affirmans, quod nulli alij tribueretur, sibi decerni. Ac nequid in persona sua nouaretur, campestrem experiri temeritatem, quàm curiæ beneficio vti, satius esse duxit.

Ad externa iam mihi exempla transire conanti, M. Bibulus vir amplißimæ dignitatis, & summis honorib. functus manus iniecit: Qui cùm in prouincia Syria mo- XV. A.V. dcciii. Cæsar de bello ciuil 3.
9 *raretur, duos egregios indolis filios suos † à Gabinianis militibus occisos esse cognouit. Quorum interfectores ad eum vinctos regina Cleopatra misit, vt grauißimæ cladis vltionem arbitrio suo exigeret: At ille oblato beneficio, quo nullum maius lugenti tribui potuerat, dolorem moderationi cedere coëgit, carnificésq; sanguinis sui, intactos e vestigio ad Cleopatram reduci iussit: dicendo, potestatem huius vindictæ non suā sed senatus esse debere.* Sen. ad Marcia.

EXTERNA.

Tarentinus Architas, dum se Pythagoræ præceptis Menaponti penitus immergit, magno labore, longoq; tempore solidum opus doctrinæ complexus; postquam in patriam reuertitur, ac rura sua reuisere cœpit: animaduertit negligenti villici corrupta & perdita: intuénsq; malè meritum. Sumpsissem, inquit, à te supplicium, nisi tibi iratus essem: Maluit enim impunitum dimittere, quàm propter iram grauiùs iusto punire. I. Cicero Tusc. 4.

Nimis liberalis Architæ moderatio, Platonis temperatior: nam cùm aduersus delictum serui vehementiùs exarsisset, veritus ne ipse modum vindictæ despicere non posset, Speusippo amico castigationis arbitriū mandauit, deforme sibi futurum existimans, si commisisset, vt parem reprehensionē culpa serui & animaduersio Platonis mereretur. Quo minus miror, quod in Xenocrate II. Plut. de lib. ed. Diog. Laert.

dis-

discipulo suo tam constanter moderatus fuit. Audierat
eum de se multa impiè locutum: sine vlla cunctatione
criminationem respuit. Instabat certo vultu iudex,
caussam quærens cur sibi fides nō haberetur: adiecit, non
esse credibile, vt quem tantoperè amaret, ab eo inuicem
non diligeretur. Postremò cùm ad iusiurandum † inimi- 10
citias serentis malignitas confugisset, ne de periurio eius
disputaret affirmauit nunquam Xenocratem illa dictu-
rum fuisse, nisi ea dici expedire sibi iudicasset. Non in
corpore mortali, sed in arce cœlesti, & quidē armatum
animum eius, vitæ stationem putes peregisse, humano-
rum vitiorum incursus à se inuicta pugna repellentem,
cunctosq́; virtutis numeros altitudinis suæ sinu clausos
custodientem.

III. Plutar. in vita. *al præstantē.

Nequaquam Platoni literarum commendatione
par Syracusanus Dion: sed quod ad præstandam mode-
rationem attinet, vehementioris experimenti. Patria
pulsus à Dionysio tyranno, Megaram petierat: vbi cum
Theodorum principem eius vrbis domi conuenire vellet,
neque admitteretur, multum diúque ante fores reten-
tus, comiti suo, Patienter hoc ferendum est, ait: forsitan
enim & nos, cùm in gradu dignitatis nostræ essemus, a-
liquid tale fecimus. Qua tranquillitate consilij, ipse si-
bi conditionem exilij placidiorem reddidit.

IV. Aemil Probus in vita. Iustin.5

Thrasybulus etiam hoc loci apprehendendus est: qui
populum Athenienſem XXX. Tyrannorum sæuitia sedes
suas relinquere coactum, dispersamq́; & vagam vitam
miserabiliter exigentem, animis pariter atque armis
confirmatum in patriam reduxit. Insignem deinde re-
stitutione libertatis victoriā clariorem aliquanto mode-
rationis laude fecit. Plebiscitū enim interposuit, nequa
præteritarum rerum mentio fieret: hæc obliuio, quam
Athe-

Athenienses ἀμνηστίαν vocant, concussum & labentem ciuitatis statum, in pristinum habitum reuocauit.

Non minoris admirationis illud: Stasippus Tegeates, hortantibus amicis vt grauem in administratione reipublicæ æmulum, sed alioqui probum & ornatum virũ, qualibet ratione vel tolleret vel summoueret, negauit se facturum, ne quem in tutela patriæ bonus ciuis locũ
11 *obtineret, malus & improbus occuparet: † séq; potius vehementi adversario vrgeri, quàm patriam egregio aduocato carere præoptauit.*

VI. Diog. Laërt. in vita.

Pittaci quoque moderatione pectus instructum, qui Alcæum poëtam, & amaritudine odij, & viribus inge-
12 *nij aduersus se pertinacissimè vsum, † tyrannidẽ à ciuibus delatam adeptus, tantummodo quid in opprimendo posset admonuit.*

VII. Plutar. Solone. Laërt. in Thalete.

Huius viri mentio subijcit vt de septem sapientium moderatione referam. A piscatoribus in Milesia regione verriculum trahentibus, quidam iactum emerat: Extracta deinde magni ponderis aurea mensa Delphica, orta controuersia est: illis piscium se capturam vendi-
13 *disse affirmantibus, † hoc fortunam tractus se emisse dicente. Quæ conditione propter nouitatem rei, & magnitudinem pecuniæ: Ad vniuersum eius ciuitatis populũ delata, placuit Apollinem Delphicum consuli, cuinam adiudicari mensa deberet. Deus respondit, illi esse dan-*
14 *dam: qui sapientia ceteros præstaret † his verbis:*
ὃς σοφίῃ πάντων πρῶτος, τοῦ τῷ τρίποδ' ἀνδῶ,
15 *† Tum Milesij consensu Thaleti mensam dederunt: ille cessit *eam Bianti Bias Pittaco, is protinus alij; deincépsq; per omnium septem sapientium orbem, ad vltimum, ad Solonem peruenit: Qui & titulum amplissimæ sapientiæ, & præmium ad ipsum Apollinem transtulit.*

*al. ea.

Atque

VIII. Plutar. Lycurgo. *Atque vt Theopompo quoque Spartanorũ regi moderationis testimonium reddamus: cùm primus instituisset, vt Ephori Lacedæmone crearentur, ita futuri regiæ potestati oppositi, quemadmodum Romæ consulari imperio trib. pl. sunt obiecti: atque illi vxor dixisset, id egisse illum, vt filijs minorem potestatem relinqueret: Relinquam, inquit sed diuturniorem. Optimè quidem, ea enim demum tuta est potentia, quæ viribus suis modum imponit. Theopompus igitur legitimis regnum vinculis constringendo, quo longius à licentia retraxit, propius ad beneuolentiam ciuium admouit.*

IX. A. V. dlxiv. Cic pro Deiotaro. *Antiochus autem à L. Scipione vltra Taurum montem imperij finibus summotus, cùm Asiam prouinciam vicinasq́; et gētes amisisset: gratias agere Pop Rom. non dissimulanter tulit, quod nimis magna procuratione liberatus, modicis regni terminis vteretur. Et sanè nihil est tam præclarum, aut tam magnificum, quod non moderatione temperari desideret.*

DE RECONCILIATIONE,

CAP. II.

1 M. Aemilij Lepidi, & M Fuluii Flacci censorum.
2 M. Liuii Salinatoris, & C. Claudii Neronis cõsulum.
3 P. Afric. maioris, & Ti. Semproni Gracchi
4 M. Tullii Ciceronis & A. Gabini.
5 P. Clodii Pulchri, & L. Cornelii Lentuli.
6 L Caninii Galli, & C. Antonii.
7 M. Cælii Rufi, & Q. Pompeij.

QVÆ quoniam multis & claris autoribus illustrata est, † transgrediamur ad egregium humani animi ab odio ad gratiam deflexum; & quidem eum læto stylo prosequamur. Nam si placidum mare ex aspero, cælumque ex nubilo serenum hilari aspectu sentitur, si bellum pace mutatum plurimum gaudij affert: offensorum etiam 1

iam acerbitas deposita, cãdida relatione celebranda est.

M. Æmilius Lepidus bis consul, & Pontifex Max. I.
splendorisq; honorum par grauitate vitæ diutinas ac vehementes inimicitias cum Fuluio Flacco eiusdem amplitudinis viro gessit. Quas, vt simul censores renuntiati sunt, in campo deposuit: existimans non oportere eos priuatis odijs dissidere, qui publicè summa iuncti essent potestate. Id iudicium animi eius & præsens ætas comprobauit, & nobis veteres Annalium scriptores laudandum tradiderunt. A.V. dlxxiv. Liu.40. Gel.12. cap 8. Cic. de prouin. cos.

II.
Sicuti Liuij quoque Salinatoris finiendarum simultatum illustre consilium ignotum posteritati esse noluerunt: is namque etsi Neronis odio ardens in exilium profectus fuerat, testimonio eius præcipuè afflictus, tamen postquam eum inde reuocatum ciues collegam illi in consulatu dederunt, & ingenij sui, quod erat acerrimum, & iniuriæ, quam grauissimum acceperat, oblitisci sibi imperauit. Ne si dissidente animo consortium imperij vsurpare voluisset, pertinacem se exhibendo inimicum, malum consulem ageret: Quæ quidem mentis ad tranquilliorem habitum inclinatio, in aspero ac difficili temporum articulo plurimum salutis vrbi atque Italiæ attulit: quia pari virtutis impetu connisi, terribiles Pœnicas vires contuderunt. A.V. dxlvi. Liu.27.

Clarum etiam in Africano superiore ac Ti. Graccho depositarum inimicitiarum exemplum. Siquidem ad cuius mensæ sacra odio dissidentes venerant, ab ea & amicitia & affinitate iuncti discesserunt: Non contentus enim Scipio auctore senatu, in Capitolio Iouis epulo cum Graccho concordiam communicasse, filiam quoque ei Corneliam protinus ibi despondit. III. A.V. dlxvi. Liu.37. Gel,12. cap. 8.

Sed huiusce generis humanitas etiam in M. Cicerone IV.

A.V. dcxcix. Cic. Rabiriana. Dio. 39 A.V. dcxc. ii &dcxcix Cic ad Q. fratrem 2. & famil. Quinct. 6, ca. 5.

rone præcipua apparuit; A namque Gabinium repetundarum reum summo studio defendit, qui eum in consulatu suo Vrbe expulerat. Idémque P. Vatinium dignitati suæ semper infestum, duobus publicis iudicijs tutatus est, vt sine vllo crimine leuitatis, ita cum aliqua laude. Quia speciosius aliquanto iniuriæ beneficijs vincuntur, quam mutui odij pertinacia pensantur.

Ciceronis autem factum adeò visum est probabile, vt imitari id ne inimicissimus quidem illi P. Pulcher dubitauerit: qui incesti crimine à tribus Lentulis accusatus, vnum ex his ambitus reum patrocinio suo protexit. † Atque in animum induxit, & iudicem, & Prætorem, & Vestæ ædem intuens, amicum Lentulo agere, inter quæ ille salutem eius fœdo crimine obruere cupiens, hostili voce perorauerat. 2

A.V. dcxcii. Cic. ad Attic. 1. Senec. epist 98 A.V. dcc. vi.

Caninius autem Gallus reum pariter atque accusatorem admirabilem egit, & C. Antonij, quem damnauerat filiam in matrimonio ducendo, & M. Colonio à quo damnatus fuerat, rerum suarum procuratorem habendo.

A.V. dcxciv. vii. A.V. dccii. Cælius ad Cic. Dio. 40.

Cælij verò Rufi vt vita inquinata, ita misericordia, Quam Q. Pompeio præstitit, probanda: cui à se publica quæstione prostrato cum mater Cornelia fidei commissa prædia non redderet, atque iste auxilium suum literis implorasset: pertinacissimè absenti adfuit. Recitauit & eius epistolam iudicio vltimæ necessitatis indicem, qua impiam Corneliæ auaritiam subuertit: † factum propter eximiam humanitatem, ne sub Cælio quidem auctore repudiandum. 3

DE ABSTINENTIA ET CONTINENTIA, CAP. III.

CVIVS EXEMPLA ROM, SVNT.

1 P. Scipio

1 P. Scipio Afric. maior procos
2 M. Cato Vticens. prop.
3 Nero Claudius Drusus & Antonia.
4 Cn. Marcius Coriol.
5 M V. Curius Dentat. cos.
6 C. Fabric. Luscinus cos.
7 Q. Aelius Tubero Catus cos.
8 L. Aemil. Paull. proc.
9 Legati Rom. Q. Fabius Gurges, & Cn. Fabii Pictores, & Q. Ogulnius.
10 L. Calpurnius Piso Frugi cos.
11 M. Cato senior cos.
12 M. Cato Vticensis.
13 P. Scipio Aemilianus.
14 P. Romanus.

EXTERNA SVNT.

1 Pericles Atheniensis.
2 Sophlocles Atheniens.
3 Xenocrates Academicus.
4 Diogenes Cynicus.

MAGNA cura præcipuoq; studio referendum est, quantopere libidinis & auaritiæ furori similes impetus ab illustrium virorum pectoribus, consilio ac ratione summoti sunt. Quia demum ij penates, ea ciuitas, id regnum æterno in gradu facile steterit; vbi minimum virium veneris pecuniæq; cupido sibi vendicauerit. Nam quò istæ generis humani certissimæ pestes penetraue-
1 *rint, † ibi iniuria dominatur, infamia flagrat. Quibus longius relictis, contrarios tam diris vitijs mores commemoremus.*

Quartum & vicesimum annum agens Scipio, cùm in Hispania Carthagine oppressa, maioris Carthaginis capiendæ sumpsisset auspicia, multosq; obsides, quos in ea vrbe Pœni clausos habuerant, in suam potestatem redegisset: eximiæ inter eos formæ virginē, ætatis adultæ, & iuuenis, & cælebs & victor, postquā comperit illustri loco inter Celtiberos natam, nobilissimoq; gentis eius Indibili desponsā, accersitis parentibus, & sponso inuiolatam tradidit. Aurum quoq, quod pro redēptione puellæ allatum erat, summæ dotis adiecit. Qua continentia ac munificentia Indibilis obligatus, Celtiberorum animos Rom. applicando, meritis eius gratiam debitam retulit. 1. A.V. dxliii. Liu. 16. Gell. 6. cap. 8.

II. A. V. dcxv. Plutar. in vita. *Verùm vt huius viri abstinentiæ testis Hispania, ita M. Catonis Epiros, Achaia, Cyclades insulæ, maritima pars Asiæ, prouincia Cypros. Vnde cum pecuniæ deportandæ ministerium sustineret, tam auersum animum ab omni Venere quàm à lucro habuit, in maxima vtriusque intemperantiæ versatus materia: Nam & regiæ diuitiæ potestate ipsius continebantur, & fertilissima deliciarum † tot egregiæ vrbes, necessaria totius nauigationis diuerticula erant. Atque id munatius Rufus, Cypriacæ expeditionis fidus comes, scriptis suis significat: Cuius testimonium non amplector: proprio enim argumento laus ista nititur, quoniam ex eodem naturæ vtero & continentia nata est, & Cato.* 2

III. A. V. dccxliv. cos mortuus in Germania. *† Drusum etiam Germanicum eximiam Claudiæ familiæ gloriam, patriæq; rarum ornamentũ & quod super omnia est, operum suorum pro habitu, ætatis magnitudine, vitrico pariter ac fratri Augustis duobus reipub. diuinis oculis mirificè respondentem, constitit vsum Veneris intra coniugis charitatem clausum tenuisse. Antonia quoque femina laudibus virilem familiæ suæ claritatem supergressa, amorem mariti egregia fide pensauit: quæ post eius excessum, forma & ætate florens, cubiculum, socrus pro coniugio habuit: in eodémq; toro alterius adolescentiæ vigor extinctus est, alterius viduitatis experientia consenuit. Hoc cubiculum talibus experimentis summam imponat.* 3

IV. A. V. cclx. Dion. lib 6. Plutar. *Deinceps ex ijs vocemus quorum animus aliquo in momẽto ponendi pecuniã nunquam vacauit. Cn. Marcius patritiæ gẽtis adolescens, Anci regis clara progenies, cui Corioli Volscorum oppidum captum cognomẽ adiecit, cùm editis conspicuæ fortitudinis operibus a Postumo Cominio consule, accurata oratione apud milites laudatus,*

tus, omnibus donis militaribus, & agri C. iugeribus, & captiuorum electione, & totidem ornatis equis, centenario boum grege, argentoq́; quantum sustinere valuisset, donaretur: nihil ex his præter vnius hospitis captiui salutem, equumq́; quo in acie vteretur, accipere voluit. Qua tam circumspecta animi moderatione, nescias vtrum maiore cũ laude præmia meruerit, an reiecerit.* *al. elegerit.

V.

MV. autem Curius exactissima norma Romanæ fru-
4 *galitatis, †idémq; fortitudinis perfectissimum specimẽ,* A.V.
Samnitum legatis agresti se in scamno assidẽtem foco, cdlxiii. Plutar.
5 *†atque ligneo catillo cœnantẽ (quales epulas apparatus* Apoph.
indicio est) spectandum præbuit. Ille enim Samnitium diuitias contempsit, Samnites eius paupertatem mirati sunt. Nam cùm ad eum magnum auri pondus publicè missum attulissent, benignis verbis inuitatus, vt eo vti vellet, vultum risu soluit, protinúsque Superuacue, inquit, ne dicam inepte legationis ministri, narrate Samnitibus MV. Curium malle locupletibus imperare, quàm ipsum fieri locupletem: atque istud vt pretiosum, ita malo hominũ excogitatũ munus refertote, & mementote me nec acie vinci, nec pecunia corrũpi posse. Cic. Catone. Athen. lib. 10.

Idem cùm Italia Pyrrhum regem exegisset, nihil omnino ex præda regia, quæ exercitũ Vrbemq́; ditauerat, attigit. Decretis etiam à senatu septenis iugeribus agri populo, sibi autem quinquaginta popularis assignationis modum non excessit: parum idoneum reip. ciuem existimans, qui eo quod reliquis tribu[illegible]r, contentus non esset. A. V. cdlxxiix Auct. de viris illust. Plin. 16 cap. 38.

VI.

Idem sensit Fabricius Luscinus, honoribus & auctoritate omni ciue temporibus suis maior, censu par vnicuique pauperrimo: qui à Samnitibus quos vniuersos in A.V. cdxxc. circiter
6 *clientela habebat, †decẽ æris, & quinque pondo argenti,* Gel. 1. cap 14.

 toti-

ex Hygino de Viris Illust. *totidémq; seruos sibi missos, in Samnium remisit, continentia sua beneficio sine pecunia prædiues, sine vsu familia abunde comitatus: quia locupletem illum faciebat, non multa possidere, sed modica desiderare. Ergo domus eius, quemadmodum ære & argento & mancipijs Samnitium vacua, ita gloria, ex his contemptis parta, referta fuit.* A.V. cdlxxiv Plutar. Pyrrho Cic. Catone. *Consentanea repudiatis donis Fabricij vota extiterunt: legatus enim ad Pyrrhum profectus, cùm apud eum Cyneam Thessalum narrantem audisset quendam Atheniensem clarum sapientia, suadere, nequid aliud homines quam voluptatis causa facere vellent: pro monstro eam vocem accepit, continuóq; Pyrrho & Samnitibus istam sapientiam deprecatus est. Licet Athenæ doctrina sua glorientur, vir tamen prudens, Fabricij detestationem, quàm Epicuri maluit præcepta: quod euentus quoque indicauit. Nam quæ vrbs voluptati plurimum tribuit, imperium maximum amisit: quæ labore delectata est, occupauit: Et illa libertatem tueri non valuit, hæc etiam donare potuit.*

VII. A.V. dxxcvi. Plin. 33 cap. 11. *Curij & Fabricij Q. Aelium Tuberonem cognomine Catum discipulum fuisse meritò quis existimauerit: cui consulatum gerenti, cùm Aetolorum gens omnis vsus vasa argentea, magno pondere, & exquisita arte fabricata per legatos misisset, qui superiori tempore gratulandi causa ad eum profecti retulerant, fictilia se in eius mensa vasa vidisse monitos ne continentiæ quasi paupertati succurrendum putarent, cum suis sarcinis abire iussit. Quam benè Aetolicis domestica prætulerat, si frugalitatis eius exemplum posterior ætas sequi voluisset! Nunc quò ventum est? à seruis vix impetrari potest, ne eam supellectilem fastidiant, † qua tunc consul vti non erubuit.* 7

At

At Perse rege deuicto Paullus, cum Macedonicis opibus veterem atque hæreditariam vrbis nostræ paupertatem eò vsque satiasset, vt illo tempore primum populus Rom. tributi præstandi onere se liberaret: penates suos nulla ex parte locupletiores fecit? Præclarè secum actum existimans, quod ex illa victoria alij pecuniam, ipse gloriam occupasset. VIII. A.V. dxcvii Plin. Cicer. offic, 2.

8 *Atque huic animi eius iudicio† Q. Fabius Gurges, Cn. Fabij pictores, Q. Ogulnius subscripserunt: qui legati ad Ptolemæum regẽ missi, munera, quæ ab eo priuatim acceperant, in ærarium & quidem prius, quam ad senatum legationem referrent, detulerunt: de publico scilicet ministerio nihil cuiquam, præter laudem bene administrati offi.ij accedere debere iudicantes. Iam illud humanitatis senatus, & attentæ maiorum disciplinæ indicium est: data sunt enim legatis, quæ in ærarium reposuerant, non solùm patrum conscriptorum decreto, sed etiam populi permissu, eáq́, legatis quæstores promptè vnicuique distribuerunt. Ita in ijsdem Ptolemai liberalitas, legatorum abstinentia Senatus ac populi Romani æquitas debitam probabilis facti portionem obtinuit.* IX. A.V. cdxxc. Zona. 2

Fabiorum & Ogulnij continentiæ Calpurnium Pisonem in consimili genere laudis æmulum fuisse res ipsa documento est. Consul graui fugitiuorum bello à se liberata Sicilia, eos, quorum præcipua opera vsus fuerat, imperatorio more donis prosequebatur. Inter quos filiũ suum locis aliquot prœliatum fortissimè, titulo trium librarum aureæ coronæ decorauit: præfatus non oportere à magistratu è publica pecunia erogari, quod in ipsius domum rediturum esset: tantúmq́, ponderis se testamẽto adolescenti legaturum promisit: vt honorem publicè à duce, pretium à Patre priuatim acciperet. X. A V. dcxx.

XI. *Age siquis hoc seculo vir illustris pellibus hadinis pro*
A.V. *stragulis vtatur, tribúsque seruis comitatus Hispaniam*
dlviii. *regat & quingentorum aßium sumptu trāsmarinam*
Liu 32. *prouinciam petat, eodem cibo eodémque vino, quo*
Plutar. *nautæ, vti contentus sit, nonne mirabilis existime-*
Plin. 14 *tur? Atqui ista patientißimè superior Cato tolerauit,*
cap. 13. *quia illum grata frugalitatis consuetudo in hoc genere*
vitæ cum summa dulcedine continebat.

XII. *Multum à prisca continentia spatio annorum poste-*
A.V. *rior Cato discedit, vtpote in ciuitate iam diuite & lau-*
dcciv. *titia gaudente natus: Is tamen cùm bellis ciuilibus in-*
Plutar. *teresset, filium secum trahens, *duodecim seruos habuit*
in vita. *numero plures, quàm superior, temporum diuersis mo-*
*al. se- *ribus, pauciores.*
ptem.

XIII. *Exultat animus maximorum virorum memoriam*
A.V. *percurrens. Scipio AEmil. post duos inclytos consulatus;*
dcxxiii. *totidemq́; suæ præcipuæ gloriæ triumphos, septem seruis*
Iust. 38 *sequentibus officio legationis functus est: Et puto Car-*
Plutar. *thaginis ac Numātiæ spolijs comparare plures potuerat;*
Apoph. *nisi operum suorum ad se laudem manubias ad Patriā,*
Athen. *redundare maluisset. Itaque cùm per socios & exteras*
lib. 6. *gentes iter faceret non mancipia eius, sed victoriæ, nu-*
Auctor *merabantur: nec quantum auri & argenti sed quantū*
de Viris Illust cap. 58. *amplitudinis pondus secum ferret, æstimabatur.*

Continentia vero etiam in vniuersæ plebis animis sæ-
XIV. *pènumero cognita est, †sed abūdè erit, longè inter se di-* 9
A.V *stantium seculorum, duo ex his exempla retulisse. Pyr-*
cdlxxiii *rhus impetus sui terrore soluto, aciem Epiroticis armis*
Plutar *languentibus, beneuolentiam populi Romani merca-*
Pyrrho *ri quia virtutem debilitare nequiuerat, cupiens; pænè*
Zonar. *totum regiarum opum apparatum in vrbem nostram*
trāstulerat. Ceterū cum & magni pretij, & varij gene-

ris

rii à legatis eius, tam virorum quam feminarum vsui Liu. 34.
munera circa domos ferrentur, nulla cuiquam dono ia- in orat.
nua patuit. Tarentinisq́; petulantiæ animosus magis M. Catonis pro
10 *quam efficax defensor, † haud scio maiore cũ gloria hu-* lege.
ius vrbis moribus, quàm armis repulsus sit. In illa quoq; Oppia.
procella, quam C. Marius & L. Cinna reip. inflixerant, A.V. dclxvi.
abstinentia pop. Rom. mirifica conspecta est. Nam cùm à Velle-
11 *se proscriptorũ penates † vulgi manibus diripiendos ob-* ius.
12 *iecisset; inueniri potuit nemo † qui è ciuili iactura prædã*
peteret. Vnus enim quisque se ab his perinde ac à sacris
ædibus abstinuit. Quæ quidem tam misericors continẽ-
tia plebis, tacitum crudelium victorum conuitium fuit.

EXTERNA.

Ac ne eiusdem laudis commemorationem externis I.
inuidemus: Pericles Atheniensium princeps, cùm tra- Plutar. in vita
gœdiarum scriptorem Sophoclem in Prætura collegam Cic.
haberet, atque is publico officio vnà districtus, præter- offic. I.
euntes ingenui pueri formam impensioribus verbis lau- Stob.
dasset: intemperantiam eius increpans, dixit: Prætori serm. 15
non solùm manus à pecunia lucro, sed etiam oculos à
libidinoso aspectu continentes esse debere.

Sophocles autem ætate iam senior, cum ab eo qui- II.
dam quæreret, an etiamnum rebus Venereis vteretur: Cic. Catone.
Dij meliora, inquit. Libenter enim istinc tanquam ex Plato
aliqua furiosa profugi dominatione. de rep. I

Æquè abstinentis senectæ Xenocratem fuisse accepi- III. Diog.
mus; cuius opinionis nõ parua fides erit narratio quæ se- Laërt.
quitur Phryne nobile Athenis scortũ iuxta eũ vino gra-
13 *uẽ † in peruigilio accubuit, pignore cũ quibusdã iuueni-*
bus posito, an temperantiã eius corrũpere posset: Quam
14 *nec tactu nec sermone aspernatus, † quoad voluerat in*
sinu suo morari, irritã propositi dimisit. Factũ sapientia

imbuti animi abstinens: sed meretriculæ quoque dictum per quam facetum. Deridentibus enim se adolescentibus, quia tam formosa támque elegans poti senis animum illecebris pellicere non potuisset, pactumque victoriæ pretium flagitantibus: de homine se cum iis non de statua pignus posuisse, respondit. Potéstne hac Xenocratis continentia à quoquam magis verè magisq; propriè demonstrari, quàm ab ipsa meretricula expressa est? Phryne pulchritudine sua, nulla ex parte† constantissimam eius abstinentiam labefecit. Quid rex Alexander? an diuitijs eum quatere potuit? ab illo quoque statuam & quidem æquè frustra tentatam putes. Legatos ad eum cum aliquot talentis miserat, quos in Academiam perductos solito sibi id est, modico apparatu, & admodum paruulis copijs excepit. Postero die interrogantibus, cuinam adnumerari pecuniam vellet: Quid vos, inquit hesterna cœna non intellexistis ea me non indigere? Ita rex philosophi amicitiam emere voluit: regi suam vendere noluit. 15

Plut de fortuna Alex. Cicer. Tusc. 5. Diog. Laërt.

IV. *Alexander verò cognomen inuicti assecutus, continētiam Diogenis Cynici vincere non potuit: Ad quem, cùm in sole sedentem accessisset, hortareturq; vt si qua sibi vellet præstari, indicaret: quemadmodum erat in crepidine collocatus, sordidæ appellationis, sed robustæ vir præstantiæ: Mox, inquit, de ceteris: interim à sole mihi velim non obstes. Quibus illa nimirum inhæsit sententia: Alexander Diogenem gradu suo diuitijs pellere tentat, celerius Darium armis. Idem Syracusis, cum olera ei lauanti Aristippus dixisset; †Si Dionysium adulare velles, ista non esse. Imo, inquit, si tu ista esse velles, non adulares Dionysium.* 16

Plut. de exilio. Cicer. Tusc. 5.

Diog. Laërt. Aristippo.

DE PAVPERTATE LAVDATA,

CAPVT IV.

MAXIMA ornamenta eſſe matronis liberos, apud Pomponium Rufum Collectorum libro ſic inuenimus; 1 *Cornelia Gracchorum mater, cum Campana matrona apud illam hoſpita, † ornamenta ſua illo ſæculo pulcherrima oſtenderet: traxit eam ſermone, quouſque è ſchola redirent liberi: Et hæc, inquit, ornamenta mea ſunt. Omnia nimirum habet, qui nihil concupiſcit: eo quidem certiùs quàm qui cuncta poßidet: Quia dominiũ rerum collabi ſolet, bonæ mentis vſurpatio nullum triſtioris fortunæ recipit incurſum. Itaque quorſum attinet, aut diuitias in prima felicitatis parte, aut paupertatem in vltimo miſeriarum ſtatu ponere? cum & illarum frons hilaris multis intus amaritudinib. ſit referta: & huius horridior aſpectus ſolidis & certis bonis abũdet. Quod meliùs perſonis quã verbis repræſentabitur.*

*Regio imperio propter nimiam Tarquinij ſuperbiam finito, conſulatus initium Valerius Poplicola cum Iunio Bruto auſpicatus eſt. Idemq́, poſtea tres conſulatus acceptiſſimos populo Rom. geſſit: & plurimorum ac maximorum*prætextu, titulum imaginum ſuarum amplificauit: cùm interim factorum illud columen patrimonio ne ad exequiarum quidem impenſam ſufficiente deceſſit: ideoque publica pecunia ducta ſunt. Non attinet vlteriore diſputatione tanti viri paupertatem* 1. A.V. ccxliv. Liu. 2. Plutar. in vita. Dio. 5. *al præ texto. A.V. ccl.

ſcrutari: abundè enim patet, quid viuus poſſederit, cui mortuo lectus funebris & rogus defuit.

II. A.V. cclx Liu. 2. *Quanta amplitudinis Agrippam Meneniũ fuiſſe arbitremur, quem ſenatus & plebs pacis inter ſe faciendæ auctorem legit? Quantus ſcilicet eſſe debuit arbiter publicæ ſalutis. Hic niſi à populo collatis in capita ſextantibus funeratus eſſet, ita pecuniæ inops deceſſit, vt ſepultura honore caruiſſet. Verùm idcirco pernicioſa ſeditione* A.V. cclx, Liu 2. *diuidua ciuitas, manibus Agrippæ in vnum contrahi* Dion. I. & alii *voluit: quia eas pauperes quidem, ſed ſanctas animaduerterat: Cuius vt ſuperſtitis nullum fuit, quod incenſum deferretur, †ita & extincti, hodiéq; ampliſſimum eſt patrimonium Romana concordia.* 2

III. A.V. cdlxxiix Plin. 33 cap. 12. Cicer. Lælio. *In C. verò Fabricij, & Q. Aemilij Papi principũ ſeculi ſui domibus argentũ fuiſſe confitear oportet: vterq; enim patellã deorum† & ſalinum habuit. Sed eo lautior Fabricius, quòd patellã ſuã corneo pediculo ſuſtineri voluit.* 3 *Papus quoq; ſatis animosè, qui cum hæreditatis nomine ea accepiſſet, religionis cauſa abalienanda non putauit.*

IV. *Illi etiam prædiuites, qui ab aratro accerſebantur vt coſ. fierent, voluptatis cauſa ſterile atque æſtuoſiſſimum Pupiniæ ſolum verſabant: delitiarumq́; *ignari,* *al. gratia. *vaſtiſſimas glebas plurimo cum ſudore diſſipabant: Imò verò quos pericula reip. imperatores aſſerebant, anguſtiæ rei familiaris, (quid ceſſo proprium nomen veritati reddere?) bubulcos fieri cogebant.*

V. A.V. cdxvi. Cic pro Roſc. Amer. Plin. 18 cap. 3. *Atilium autem, qui ad eum accerſendum à ſenatu miſſi erant ad imperium pop. Rom. ſuſcipiendum† ſemina ſpargentem viderunt: ſed illæ ruſtico opere attritæ* 4 *manus ſalutem publicam ſtabilierunt: ingentes hoſtium copias pеſſundederunt. Quæq́; modo arantium boum iugum rexerant, triumphalis currus habenas retinuerunt.*

nec

nec fuit ijs rubori eburneo scipione deposito, agrestem stiuam aratri repetere. Potest pauperes consolari Atil. sed multo magis docere locupletes, quã non sit necessaria so-
5 *lidæ laudis cupidini nimis† anxia diuitiarũ comparat.*

Eiusdem nominis & sanguinis Atilius Regulus primi VI.
Punici belli gloria cladésq; maxima: cùm in Africa in- A.V.
solentissimæ Carthaginis opes crebris victorijs contun- cdxcviii Liu.18.
deret ac prorogatũ sibi ob benè gestas res in proximum Sen.ad
annum imperium cognosset: consulibus scripsit: villicum Albin.
in agello, quem septem iugerũ in Pupinia habebat, mor- cap. 12.
tuum esse, occasionémq; nactum mercenarium, amoto* * al amisso.
inde rustico instrumento discessisse. Ideoq; petere vt sibi successor mitteretur, ne deserto agro non esset vnde vxor ac liberi sui alerentur. Quæ postquam senatus à coss.
6 *accepit, † & agrum Atilij illico colendum locari, & alimenta coniugi eius ac liberis, résq; quas amiserat redimi publicè iussit. Tãti ærario nostro virtutis Atilianæ exemplum, quo omnis ætas Romana gloriabitur, stetit.*

Aequè magna latifundia L. Quinctij Cincinnati fue- VII.
runt: septem enim iugera agri possedit, ex hisq; tria quæ A.V.
pro amico ad ærarium obsignauerat, multæ nomine a- ccxcii. Liu.3.
misit. Pœnam quoque pro filio Cæsone, quod ad causam Dio.10
dicendam non occurrisset, huius agelli reditu soluit. Et A.V.
tamen ei quatuor iugera aranti, non solùm dignitas pa- ccxix. Liu.3.
tris familiæ constitit, sed etiam dictatura delata est. Dio 10
Angustè se habitare nunc putat, cuius domus tantum patet, quantum Cincinnati rura patuerunt.

Quid Aelia familia, quàm locuples? sexdecim eodem VIII.
tẽpore Aelij fuerunt, quibus vna domuncula erat eodem A.V.
loci quo nunc sunt Mariana monimenta: & vnus in a- dxxxiv. circiter
gro Veiẽte fundus, minus multo cultores desiderans, quã Plutar.
7 *dominos habebat. † Inq; Maximo & Flaminio spectaculi* in Paullo.

locus: quæ quidem loca ob virtutem publicè donata possidebant.

IX. A.V. dxxcvi. Plutar. Plin. 33 cap. 11. A.V. dxciii. Plutar. Liu. 46. Auctor de Viris Illust.

Plutarch in apophth. Roman.

Eadem gens nullum ante scrupulum argenti habuit, quàm Paullus Perse rege deuicto, Q. Aelio Tuberoni genero suo quinque pondo argenti, ex præda donaret Taceo enim quod princeps ciuitatis †filiam ei nuptũ dedit, 8
cuius penates tam ieiunos pecunia videbat: Quin ipse quoque adeò inops decessit, vt nisi fundus quem vnum reliquerat venisset, vxor eius dotem vnde reciperet, non extitisset. Animi virorum & feminarum vigebant in ciuitate eorúmq; bonis, dignitatis æstimatio cunctis in rebus ponderabatur: Hæc imperia conciliabant, hæc iungebant affinitates; hæc in foro, hæc in curia, hæc intra priuatos parietes plurimum poterant. Patriæ enim rem vnusquisque, non suam augere properabat: paupérq; in diuite, quàm diues in paupere imperio versari malebat. Atque huic tam præclaro proposito illa merces reddebatur, quòd nihil eorum quæ virtuti debentur, emere pecunia licebat, inopiaq; illustrium virorum publice succurrebatur.

X. A.V. dxxxix. Zona. 2 Seneca ad Albinam cap. 12.

Itaq; cùm secundo Punico bello Cn. Scipio ex Hispania senatui scripsisset, petens vt sibi successor mitteretur, quia filiam virginem adultæ iam ætatis haberet, neque ei sine se dos expediri posset: senatus ne respub. bono duce careret: patris sibi partes desumpsit: consilióq; vxoris, ac propinquorum Scipionis constituta dote summam eius ex ærario erogauit. †ac puellã nuptum dedit. Dotis mo 9
dus XI. Millia æris fuit: In quo non solũ humanitas Patrum conscriptorum, sed etiam habitus veterum patrimoniorum cognosci potest. Namque adeò fuerũt arcta, †vt Tatia Cæsonis filia maximam dotem ad virum X. millia æris attulisse visa sit: & Megullia, †quia cum quin-

quinquaginta millibus æris mariti domū intrauit. Dotatæ cognomen inuenerit. Ideo senatus Fabricij Luscini Scipionisq; filias ab indotatis nuptijs liberalitate sua vindicauit: quoniā paterna hæreditati præter opimam gloriam nihil erat quod acceptum referrent.

8 *M. autem Scaurus quantulam à patre hæreditatem* XI.
*acceperit, in primo libro eorum, quos de vita sua scripsit refert: Ait enim sibi * decem sola mancipia, totúmque* *al. sex.
censum quinque atque triginta millium nummûm re-
12 *lictum.† In hac penuria ille futurus senatus princeps nutritus est spiritus.*

Hæc igitur exempla respicere, his acquiescere solatijs Epilogus capitis cum cohortatione ad cōtemptum auaritiæ
debemus, qui paruulos sensus nostros nunquam querelis
13 *vacuos esse finimus.† Nullum aut admodum parui ponderis argētum, paucos seruos, septem iugera aridæ terræ,*
14 *†indigētia domi, publicè impensa funera, inopes dotum filias; sed egregios consulatus, mirificas dictaturas, in-*
15 *numerabiles triumphos cernimus.† Quid ergo mediam fortunam, quasi præcipuum generis humani malum, diuturnis conuitijs laceramus: quæ vt non abundantibus, ita fidis vberibus Poplicolas, * Aemilios, Fabricios,* * al. Aelios.
Curios, Scipiones, Scauros, hisq; paria robora virtutis aluit. Exurgamus potius animis, pecuniæq; aspectus debilitatos spiritus pristini temporis memoria recreemus: Namque per Romuli casam perque veteris Capitolij humilia tecta, & æternos Vestæ focos, fictilibus etiamnum vasis contentos iuro, nullas diuitias talium virorū paupertati posse præferri.

DE VERECVNDIA,

CAPVT V.

1 Populi Romani.	4 L. Licin. Crassi cādidati.
2 C. Terentii Varro. cos.	5 C. Pompeii Magni proc.
3 C. Cicereii candidati,	6 C. Iulii Cæsaris dictat.

EX-

EXTERNORVM. 2 Legatorum Spartanorũ, 1 Spurinæ Etrusci.

A qua tempestiuus ad verecundiam transitus videtur. Hæc enim iustissimis viris præcepit, vt priuatas facultates negligerent, publicas quàm amplissimas esse cuperent. Digna cui perinde atque cælesti numini extruantur templa aræq́; consecrentur: quia parens est omnis honesti consilij, tutela solemnium officiorum magistra innocentiæ, chara proximis, accepta alienis, omni loco, omni tempore fauorabilem præ se ferens vultum.

1. A.V. Liu 34. cicer. Corneliana, Pæd. Valerius item 2. cap. 1. A.V. dclxix. Cic. in Catone Plutar. Catone & Flaminino — *Sed vt a laudibus eius ad facta veniamus, à condita Vrbe vsque ad Africanum, T. Longum* COS. *promiscuus senatui & populo spectandorum ludorum locus erat: nunquam tamen quisquam ex plebe ante Patres conscriptos in theatro spectare sustinuit: Adeo circunspecta nostra ciuitatis verecundia fuit. Quæ quidem certissimum sui documentum etiam illo die exhibuit, quo L. Flamininus extrema parte theatri constitit; quia à M. Catone & L. Flacco censoribus senatu motus fuerat, consulatus iam honore defunctus, frater etiam T. Flaminini, Macedoniæ, Philippiq́; victoris: Omnes enim eum transire in locum dignitati suæ debitum coëgerunt.*

11. A.V. dxxxvii Liu 24. Valer. Max 3. cap. IV. — *Confregit rempublicam Terentius Varro Cannensis pugnæ temerario ingressu: idem delatam sibi ab vniuerso senatu & populo dictaturam recipere non sustinendo, pudore culpam maximæ cladis redemit. †Effecitq́; vt clades Deorum iræ, modestia ipsius moribus imputaretur. Itaque titulo imaginis eius speciosius non recepta dictatura, quàm aliorum gesta adscribi potest.* 1

Nos autem ad præclarius verecundiæ opus transgrediamur. Magna cum inuidia fortuna Prætorijs

comi-

comitijs Africani superioris filium Cn. Scipionem, & scribam Cicereium in cāpum deduxerat; vtq; nimis impotens sermone vulgi carpebatur, quòd tanti viri sanguinem clientelámq; comitiali certamine confuderat. Cete ùm crimen eius in suam laudem Cicereius conuertit. Nam vt vidit omnib. se cēturijs Scipioni antefer ri, templo descendit abiectaq; candida toga competitoris sui suffragatorē agere cœpit, vt scilicet Praturam melius Africani memoriæ concederet, quàm sibi vendicaret. A.V. dlxxix. Liu. 41. sed intercidit histor. Vide annales nostros

2 *† Nec minimum est verecundiæ pretiū, Scipio tunc honorem adeptus est Cicereio tamē magis gratulati sunt.*

Ac ne protinus comitijs abeamus, consulatum petens L. Crassus, cùm omnium candidatorum more cirū forum supplex populo ire cogeretur, nunquā adduci potuit vt id præsente Q. Scæuola grauissimo & sapientissimo viro socero suo faceret. Itaque rogabat eum vt à se, dum ineptæ rei deseruiret, discederet maiorem verecundiam dignitati eius, quam candidæ togæ suæ respectum agens. IV. A.V. dcliix. Cic. de Orat. 1.

Pompeius autem Magnus Pharsalica acie victus à Cæsare, cùm postero die Larissam intraret, oppidíq; illius vniuersus populus obuiam ei processisset: Ite, inquit, & istud officium præstate victori. Dicerem. A.V. dccv. Dio. 42. Plutar. in vita. Luc. 7.

3 *† non di gnus qui vinceretur, nisi à Cæsare superatus esset: certè modestus in calamitate. Nam quia dignitate sua vti iam non poterat, vsus est verecundia.*

Quam præcipuam in C quoque Cæsare fuisse, & sepènumero apparuit, & vltimus eius dies significauit, Cū pluribus enim parricidarum violatus mucronibus, inter VI. A.V. dccix.

4 *ipsum illud tēpus, † quo diuinus spiritus mortali discernebatur à corpore, ne tribus quidem & viginti vulneribus, quin verecundiæ obsequeretur, absterreri potuit: Si-* Suet. Plutar. in vita.

5 *quidem vtraque togā manu dimisit, † vt inferiori parte*

cor-

corporis tecta collaberetur. In hunc modum non homines expirant, sed dij immortales sedes suas repetunt.

EXTERNA.

1. *Quod sequitur externis adnectam, quia antè gestum est quàm Etruriæ ciuitas daretur. Excellentis in ea regione pulchritudinis adolescens nomine Spurina, cum mira specie complurium fœminarum illustrium sollicitaret oculos, ideoque viris ac parentibus earum se suspectum esse sentiret, oris decorem vulneribus confudit, deformitatémque sanctitatis suæ fidem, quàm formam irritamentum alienæ libidinis, esse maluit.*

II. *Athenis quidam vltima senectutis, cùm spectatum ludos in theatrum venisset, eúmque nemo è ciuibus sessum reciperet, ad Lacedæmoniorum legatos fortè peruenit. Qui hominis ætate moti, canos eius & annos assurgendi officio venerati sunt, sedémque ei inter ipsos honoratissimo loco dederunt. Quod vbi fieri populus aspexit, maximo plausu alienæ vrbis verecundiam comprobauit. Ferunt tunc vnum è Lacedæmonijs dixisse: Ergo Athenienses quid sit rectum, sciunt, sed id facere negligunt.*

Cic. Catone

Plutarch. in apophth. Laconic. pag. 396 edit. Lugdun. 1549

DE AMORE CONIVGALI,

CAP. VI.

CVIVS EXEMPLA ROM. SVNT.	EXTERNA.
1 Ti Gracchus maior.	1 Artemisia Mausoli regis.
2 C. Plautius Numida.	2 Hipsicratea Mithridatis regis
3 M. Plautius.	3 Lacænæ Minyarum.
4 Iulia C.F. Cn. Magni.	
5 Porcia M.F. M. Bruti.	

A placido & leni affectu ad æquè honestum, verum aliquanto ardentiorem & concitatiorem pergam, legitimique amoris, quasi quasdam imagines, non sine maxima veneratione cõtemplandas, lectoris oculis subijciam

valenter inter coniuges stabilita fidei opera percurrens, ardua imitatu, ceterùm cognosci vtilia, Quia excellentissima animaduertenti, ne mediocria quidem præstare rubori oportet esse.

I. *Ti. Grachus anguibus domi suæ mare ac femina apprehensis certior esset factus ab aruspice mare dimisso, vxori eius; femina ipsi celerem obitum instare: salutarem coniugi potius, quàm sibi partem augurij secutus, marem necari, feminam dimitti iussit: sustinuitq; in conspectu suo seipsum interitu serpentis occidi. Itaque Corneliam nescio vtrùm feliciorem dederim, quod talem virum habuerit, an miseriorem, quòd amiserit. O te Thessaliæ rex Admete crudelis, & diri facti crimine sub magno iudice damnatum! qui coniugis tuæ fata pro tuis permutari passus es, eáq; ne tu extinguereris voluntario obitu consumpta, lucem intueri potuisti. Et certè prius parentum indulgentiam tentaueras, femineo animo impar iuuentus.* Plutar. Gracchis. Cic. de diuin. Hyg. in Fabulis Plato in sympos.

II. *Vilior Graccho iniquæ fortunæ victima, quamuis senatorij vir ordinis C. Plautius* Numida, *sed in consimili amore par exemplum. Morte enim vxoris audita, doloris impotens, pectus suum gladio percussit. Interuentu deinde domesticorum inceptū exequi prohibitus, colligatúsq; vt primum occasio data est scissis fascijs, & vulnere diuulso, constanti dextera, spiritum luctus acerbitate permistum, ex ipsis præcordijs & visceribus hausit. Tam violenta morte testatus, quantum maritalis flamma illo pectore clausum habuisset.*

III. *Eiusdem nominis, ita amoris quoque M. Plautius. Nam cùm imperio senatus classem sociorum sexaginta nauium in Asiā reduceret,* Tarentūq; *appulisset, atque ibi vxor eius* Orestilla, *quæ illuc eum prosecuta fuerat,*

 morbo

morbo pressa decessisset; funerata ea, atque in rogum imposita, inter officium ungendi & osculandi, stricto ferro incubuit. Quem amici sicut erat, togatũ & calceatum corpori coniugis iunxerunt: ac deinde subiectis facibus, vtrunque vnà cremauerunt. Quorũ ibi factum sepulchrum Tarenti etiamnum conspicitur, quòd vocatur ΤΩΝ ΦΙΛΟΥΝΤΩΝ. *Nec dubito, quin si quis modò extinctis sensus inest, Plautius, & Orestilla, fati consortione gestientes vultus tenebris intulerint: Sanè vbi idem & maximus & honestissimus amor est, aliquanto praestat morte iungi, quam vita distrahi.*

IV. *Consimilis affectus Iulia C. Caesaris filia annotatus*
A.V. dcxcix. *est. Quae cùm aedilitijs comitijs Pompeij Magni coniugis*
App'an. *sui vestem cruore respersam è campo domum relatã vi-*
Ciuil. 2 *disset; territa metu ne qua ei vis esset allata, exanimis*
Velleius. *concidit, partũmq́, quem vtero conceptum habebat, su-*
Plutar. *bita animi consternatione & graui dolore corporis ejj-*
cere coacta est. Atque ita expirauit; magno quidem cum totius terrarum orbis detrimento: cuius tranquillitas tot ciuilium bellorum truculentissimo furore perturbata non esset, si Caesaris & Pompeij concordia communis sanguinis vinculo constricta mansisset.

V. *Tuos quoque castissimos ignes Portia, M Catonis fi-*
A.V. *lia, cuncta secula debita admiratione prosequentur:*
dcxxi. Dio. 47 *Quae cùm apud Philippos victum & interemptum vi-*
Plutar. *rum tuum Brutum cognosceres, quia ferrum non da-*
Bruto. *batur, ardentes ore carbones haurire non dubitasti, mu-*
App. ciuil, 4. *liebri spiritu virilem patris exitum imitata. Sed nescio an hoc fortius, quod ille vsitato, tu nouo genere mortis absumpta es.*

EXTERNA.

I. Gel. 10. cap. 18. *Sunt & alienigeni amores iusti, obscuritate ignoran-*

tia

tiæ non obrui,è quibus paucos attigisse satis erit Gentis Cariæ regina Artemisia virum suum Mausolũ fato absumptum quantopere desiderârit, leue est, post conquisitorum omnis generis honorum monimentiq́, usq́, ad septem miracula prouecti, magnificentiam argumentari. Quid enim aut eos colligas aut de illo inclyto tumulo loquare,cum ipsa Mausoli viuum ac spirans se pulchrum fieri concupierit.eorum testimonio.qui illam extincti ossa potione aspersa bibisse tradunt. Cicer. Tusc.3. Suid. mœrore ẽotabuisse scribit ex Theopompo

Hipsicratea quoque regina Mithridatem coniugem suũ effusis charitatis habenis amauit:propter quem præcipuum formæ suæ decorem in habitum virilem conuertere voluptatis loco habuit: Tonsis enim capillis equo se & armis assuefecit, quo faciliùs laboribus & periculis eius interesset Quin etiam victum à Cn.Pompeio per efferatas gentes fugientem,animo pariter & corpore infatigabili secuta est: Cuius tanta fides asperarum atque difficilium rerum Mithridati maximũ solatium & iucundissimum lenimentum cum domo enim & penatibus vagari se credidit, vxore simul exulante. II. Plutar. Põpeio A. V. dcxxcvii

Verùm quid Asiam,quid barbariæ immensas solitudines.quid latebras Pontici sinus scrutor? cùm splendidissimum totius Græciæ decus Lacedæmon,†præcipuum vxoriæ specimen nostris ostentet oculis,plurimis & maximis patriæ suæ laudibus admiratione facti comparandum.

1

Minyæ,quorum origo ex inclyto sociorũ Iasonis numero Lemniorum in insula concepta, per aliquot seculorum vices stabili in sede manserat, à Pelasgis expulsi armis,alienæ opis indigi,excelsa Taygetorum montium iuga supplices occupauerãt.† Quos Spartana ciuitas recepit respectu Tyndaridarũ, namq; in illo nobilis famæ naui- III. Hero.4 Plutar. de claris mulieribus,

2

nauigio destinatum sideribus par fratrum fulserat: Deductósq; inde, legibus commodísque suis immiscuit. Sed non tantum beneficium in iniuriam benemerita vrbis, regnum affectantes, verterunt. Igitur publica custodia inclusi, capitali seruabantur supplicio: Quod cum vetere instituto Lacedæmoniorum nocturno tempore passuri essent, †coniuges eorum illustris ibi sanguinis, velut 3
allocuturæ perituros viros, impetrato à custodibus aditu, carcerem intrauerunt: commutatáq; veste per simulationem doloris, velatis capitibus eos abire passæ sunt. Hoc loco quid aliud adiecerim, quàm dignas fuisse, quibus Minyæ nuberent?

DE AMICITIAE VINCVLO,

CAP. VII.

QVO IVNCTI Rom.
1 Ti. Sẽpronius Gracchus cum C. Blosio.
2 Sempro. Gracchus cum Pomponio & Lætorio.
3 L. Rheginus cum Q. Seruilio Cepione.
4 T. Volun cum M. Lucul.
5 L. Petron. cum P. Cælio
6 Sex. Terent. cũ D. Bruro
7 C. Lælius cum Scip. & M. Agrip. cum Augusto

EXTERNI.
1 Damon cum Pythia.
2 Alexander magnus cum Hephæstione.

CONTEMPLEMVR *nunc amicitiæ vinculũ potens & prævalidum, neq; vlla ex parte sanguinis viribus inferius. Hoc etiam certius & exploratius, quòd illud nascendi sors, fortuitum opus; hoc vniuscuiúsq; solido iudicio in coacta voluntas contrahit. †Itaq; celerius est sine* 1
reprehensione propinquum auertere, quàm amicũ: quia altera diremptio iniquitatis, altera vtique leuitatis crimini subiecta est. Cùm enim deserta sit futura vita hominis nullius amicitiæ cincta præsidio, tam necessarium subsidium temere assumi non debet: semel autem rectum apprehensum sperni non conuenit. Sincera vero fidei amici præcipuè in aduersis rebus cognoscuntur: in quibus

quibus quicquid præstatur, totum à constanti beneuolentia proficiscitur. Felicitatis cultus, maiore ex parte adulationi, quàm charitati erogatus, certè suspectus est: perinde ac si plus semper petat, quàm impendat. Accedit huc, quod infractæ fortunæ homines, magis amicorũ studia desiderant, vel præsidij, vel solatij gratia. Nam læta quidem & prospera negotia, vtpote cùm diuina suffragatione foueãtur, humana minùs indigent. Tenaciùs igitur eorum nomina posteritatis memoria apprehendit, qui aduersos amicorum casus non deseruerunt? quàm qui prosperũ vitæ cursũ comitati sunt. Nemo de Sardanapali familiaribus loquitur. Orestes Pylade penè amico, quam Agamemnone patre notior est. Siquidem illorum amicitia in consortione deliciarum & luxuriæ contabuit: horum duræ atque asperæ conditionis solatiũ, ipsarum miseriarum experimento enituit. Sed quid externa attingo cùm domesticis priùs liceat vti?

Inimicus patriæ fuisse Ti. Gracchus existimatus est; nec immeritò, quia potentiam suam saluti eius prætulerat. Quàm constantis tamen fidei amicũ etiam in hoc tam prauo proposito C. Blosium Cumanum habuerit, operæ pretiũ est cognoscere. Hostis iudicatus, vltimo supplicio affectus, sepulturæ honore spoliatus, beneuolentia tamen eius non caruit. Nam cũ senatus Rupilio, & Lænati consulibus mandasset, vt in eos, qui cũ Gracchò cõsenserãt, more maiorum animaduerterent, & ad Læliũ, cuius consilio præcipue consules vtebantur, pro se Blosius deprecatum venisset, familiaritatisq; excusatione vteretur, atque is dixisset, Quid si te Gracchus templo Iouis Opt. Max. faces subdere iussisset, obsecuturúsne voluntati eius, propter istam quam iactas familiaritatem, fuisses? Nunquam istud, inquit, Gracchus impetrasset. 1. A.V. dcxxi. Cicer. Lælio. Plutar. Gracchis.

rasset. Satis, imò etiam nimium: totius namque senatus consensu dãnatos mores defendere ausus est. Verùm quod sequitur, multo audacius, multoq́ periculosius: compressus enim perseuerauit interrogatione Lælij, in eodem constantiæ gradu stetit: séque etiam hoc, si modo Gracchus annuisset, facturum respondit. Quis illum sceleratum putasset fuisse, si tacuisset? † Quis non etiam sapientem, si pro necessitate temporis locutus esset? At Blosius nec silentio honesto, nec prudenti sermone salutem suam, nequa ex parte infelicis amicitiæ memoriam desereret, tueri voluit. 2

11. A.V. dcxxxii Plutar. Gracchis.

In eadem domo æquè robusta constantis amicitiæ exempla oboriuntur. Prostratis enim iam & perditis C. Gracchi consilijs rebúsq́; cùm tota eius conspiratio latè quæreretur? desertum omni auxilio, duo tantum amici, Pomponius & Lætorius ab infestu & vndiq; ruentibus telis, oppositu corporum suorum texerunt: Quorũ Pomponius, quo is faciliùs euaderet, concitatum sequentium agmen in porta Trigemina aliquandiu acerrima pugna inhibuit: nec viuus pelli potuit, sed multis confectus vulneribus, transitum eis super cadauer suum (credo etiam post fata inuitus) dedit. Lætorius autem in ponte Sublicio constitit, & eum, donec Gracchus transiret, ardore spiritus sui sepsit: ac vi iam multitudinis obrutus, conuerso in se gladio, celeri salute profundum Tiberis petijt: quámq́; in eo ponte charitatem toti patriæ Horatius Cocles exhibuerat, vnius amicitiæ adiecta voluntaria morte, præstitit. Quam bonos Gracchi, si aut patris aut materni aui sectam vitæ ingredi voluissent, habere milites potuerant! Quo enim impetu, qua perseuerantia animi Blosius & Pomponius, & Lætorius, trophæa ac triumphos eorum adiuuissent, furiosi conatus tam strenui

strenui comites! sinistris quidem auspicijs amicitiæ conditionem secuti: sed quo miseriora, hoc certiora fideliter cultæ nobilitatis exempla.

L. autem Rheginus, si ad debitam publico ministerio sinceritatem exigatur, posteritatis conuitio lacerãdus: si amicitia fido pignore æstimetur, in optimo laudabilis conscientiæ portu relinquendus est. Trib. enim plebis Capionem in carcerem conicctum quòd illius culpa exercitus noster à Cimbris & Teutonis videbatur deletus, veteris arctæq; amicitiæ memor, publica custodia liberauit: neceatenus amicum egisse contentus, etiam fugæ eius comes accessit. Prò magnum & inexuperabile tuum numen amicitia! cum ex altera parte respublica manum injiceret, ex altera tua illum dextera traheret: & illa vt sacrosanctus esse vellet, exigeret, tu exilium indiceres. Adeò blando vteris imperio, quòd is supplicium honori prætulerit. III. A.V. dclviii.

Admirabile hoc opus tuum; sed quod sequitur, aliquanto laudabilius. Recognosce enim† quousq, T. Volumnij constantem erga amicum suum charitatem sine vllã reipublicæ iniuria euexeris; qui ortus equestri loco, cùm M. Lucullum familiariter coluisset, eúmq; M. Antonius quia Bruti & Cassij partes secutus fuerat, interemisset: magna fugiendi licentia, exanimi amico adhæsit: hucúsque in lacrymas & gemitus profusus, vt nimia pietate caussam sibi mortis accerseret. Nam propter præcipuam & perseuerantem lamentationẽ ad Antonium pertractus est: cuius postquam in conspectu stetit, Iube me, inquit, Imperator, protinus ad Luculli corpus perductum occidi. Neque enim absumpto illo superesse debeo, cùm eo infelicis militiæ auctor extiterim. Quid hac fidelius beneuolentia? mortem amici, hostis IV. 3 A.V. dccxi.

odio leuauit, vitam ſuam conſilij crimine aſtrinxit: †quoq; illum miſerabiliorem redderet, ſe fecit inuiſiorẽ. 4
Nec difficiles Antonij aures habuit, ductuſq; quò voluerat, Luculli dexteram auidè oſculatus, caput, quod abſciſum iacebat, ſubleuatum pectori ſuo applicauit, ac deinde demiſſã ceruicẽ victoris gladio præbuit. †Loquatur nunc Græcia Theſeum nefandis Pirithoi amoribus ſubſcribentem, Ditis ſe patris regnis commiſiſſe. Vani eſt iſtud narrare, ſtulti credere. Miſtum cruorem amicorũ, & vulneribus innexa vulnera, mortémq; morti inhærentem videre: hæc vera Romanæ amicitiæ indicia; illa gentis ad fingendum paratæ monſtro ſimilia mendacia. 5

V. *L. quoque Petronius huiuſce laudis conſortionẽ meritò vẽdicat: †pari etenim & inclytæ amicitiæ auſo par gloriæ portio auferenda eſt. Admodũ humili loco natus ad equeſtrem ordinem, & *ſplendidæ militiæ ſtipendia P. Cælij beneficio peruenerat, cui gratum animum, quia in læta materia exhibere non contigerat: in ea, quam iniquam fortuna eſſe voluit, cum multa fide præſtitit. Erat ab Octauio cõſule Placentiæ præpoſitus Cælius: quæ à Cinnano exercitu capta, & ſenior iam & graui valetudine affectus, ne in poteſtatem hoſtium veniret, ad auxilium dextræ Petronij confugit: Quem is ab incepto conſilio fruſtra conatus abſtrahere, in iiſdem perſeuerãtem precibus interemit, cædiq; eius ſummam iunxit: ne eo iacente, per quem omnia dignitatis incrementa aſſecutus fuerat, ſupereſſet. †Ita alterius fato magnanimitas, alterius pietas cauſam præbuit.* 6 7

*al. ſplẽdida.

A.V. dclxvi.

VI. *Iungendus eſt Petronio Ser. Terentius, quanquam ei, ſicut cupierat, pro amico ſuo perire non contigit. Incepto namque egregio, non irrito euentu æſtimari debet: quia quantum in illo fuit, & ipſe extinctus eſt, & D. Brutus* peri-

periculum mortis euaſit. Qui fugiens à Mutina, vt ad ſe interficiendum ab Antonio miſſos equites aduenisse cognouit, quodam in loco iuſta pœna debitum ſpiritum tenebris furari conabatur: Eoq́; iam facta irruptione, Terentius fideli mendacio obſcuritate ipſa ſuffragante, Brutum ſe eſſe ſimulauit, & corpus ſuum trucidandum equitibus obiecit. Verùm cognitus à Furio, cui Brutianæ vltionis officium mandatum fuerat: nece ſua amici ſupplicium diſcutere non potuit: Sic inuitus fortuna cogente vixit.

A.V. dcxx. Dio. 46. Heluiū Blaſionē quēdam vt Brutū exēplo ſuo animaret, vltro ſe occidiſſe ſcribit.

Ab hoc horrido & triſti pertinacis amicitiæ ad latū
& ſerenum vultum tranſeamus: atque eam inde euo-
catam, vbi omnia lacrymis, gemitu, cædibus fuerant re-
ferta, in eo, quo dignior eſt felicitatis domicilio colloce-
mus, gratia, honore, abundantiſſimiſq́; opibus fulgen-
8 *tem. †Prodite igitur ab illa, quæ ſanctorum vmbris*
dicata eſſe creditur, ſede, hinc Decime Lali, illinc M. A-
9 *grippa, †alter virorum, alter deorum maximum ami*
cum & certa mente, & ſecundis omnibus ſortiti: to-
túmque beata turba gregem, qui veſtro ductu veneran-
da ſinceræ fidei ſtipendia, laudibus & præmijs onuſtus,
peregit, in lucem vobiſcum protrahite: Veſtros enim cō-
ſtantes animos, veſtra ſtrenua miniſteria, veſtram ex-
pugnabilem taciturnitatem, proq́; dignitate & ſalute
amicorum perpetuam excubationem, teſtatiorem be-
neuolentiam, & rurſus harum rerum vberrimos fru-
ctus poſterior intuens ætas, in excolendo iure amicitiæ,
quàm libentius, tam etiam religioſius operata erit.

VII. C. Lælium vocant alii omnes: hic amicitia Scipionis felix, M Agrip. Auguſt

EXTERNA.

Hæret animus in domeſticis: ſed aliena quoque benefacta referre Romanæ vrbis candor hortatur, Damon & Pythias, Pythagoricæ prudentiæ ſacris initiati, tam

1. Cicer. offic. 3. *fidelem inter se amicitiam iunxerant, vt cùm alterum ex his Dionysius Syracusanus interficere vellet, atque is tempus ab eo, quo priùs quàm periret, domum profectus res suas ordinaret, impetrauisset: alter vadem se pro reditu eius tyranno dare non dubitauit. Solutus erat periculo mortis, qui modò ceruices gladio subiectas habuerat, †eidem caput suum subiecerat, cui securò viuere* 10 *licebat. Igitur omnes, & in primis Dionysius nouæ atque ancipitis rei exitum speculabantur. Appropinquãte deinde definita die, nec illo redeunte; vnusquisque stultitiæ tam temerarium sponsorem damnabat: At is nihil se de amici constantia metuere prædicabat. Eodem autem momento, & hora à Dionysio constituta, qui eam acceperat superuenit: Admiratus amborum animum tyrannus, supplicium fidei remisit; insuperq́; eos rogauit vt se in societatem amicitiæ, tertium sodalitij gradum †intima culturũ beneuolentia reciperent. Hæ sanè vires* 15 *amicitiæ, mortis contemptum ingenerare, vitæ dulcedinem extinguere, crudelitatem mansuefacere, odium in amorem conuertere, pœnam beneficio pensare potuerũt, quibus penè tantum venerationis, quantum deorũ immortalium ceremonijs debetur. Illis enim publica salus, his priuata continetur: atque vt illarum ædes sacra do-*
*al. quæ dam. *micilia, ita harum fida hominum pectora quasi *quodam sancto spiritu referta templa sunt.*

II. Q. Curt 3 Diod. Sicul. in vita Alex. *Quod ita esse, rex Alexander sensit. Darij castris, in quibus omnes necessarij eius erant, potitus, Hephæstione gratissimo sibi latus suum tegente, ad eos alloquendos venit. Cuius aduentu mater Darij recreata humi prostratum caput erexit, Hephæstionémque quia ei & statura & forma præstabat, more Persarum adulata, tanquam Alexandrum salutauit. Admonita deinde erro-*

erroris, per summam trepidationem excusationis verba quaerebat. Cui Alexander, Nihil est, inquit, quod hoc nomine confundaris, nam & hic Alexander est. Vti prius gratulemur? qui hoc dicere voluit, an cui audire cōtigit? Maximi enim animi Rex, etiam totum terrarum orbē aut victorijs aut spe complexus, tam paucis verbis se cum comite suo partitus est. O donum inclyta vocis, danti pariter atque accipienti speciosū!

12 *† Quod priuatim quoq; meritò veneror, clarissimi ac disertissimi viri promtissimam erga me beneuolentiam expertus. Nec metuo ne parum conueniat mihi Pompeium meum instar esse Alexandri: cùm illi Hephaestio suus, alter fuerit Alexander. Ego verò grauissimo crimini sim obnoxius, constantis & benignae amicitiae exempla sine vlla eius mentione transgressus: cuius in animo, velut in parentum amantissimorum pectore, latior vitae meae status viguit, tristior acquieuit. A quo omnium incrementa commodorum vltro oblata cepi: per quem tutior aduersus casus steti: qui studia nostra ductu & auspicijs suis lucidiora & alacriora reddidit. Itaque paui inuidiā quorundam optimi amici iactura; videlicet quia fructu torserā: non*

De Sexi Pōpeio Maecenate suo loquitur cuius meminit lib. 2. cap. 1.

13 *quidem meo merito: † gratiam meam, quantacunque fuit cum his, quia ea vti voluerant, partitus. Verū nulla tam modesta felicitas est, quae malignitatis dentes vitare possit. Ac quo secessu quosdam fugeris, aut quibus in-*

14 *sulis misericordiae permulseris; non cohibebis, † ne alienis malis perinde ac bonis suis laetentur ac gestiant. Diuites sunt aliorum iacturis, locupletes, calamitatibus, immortales funeribus. Sed illi quatenus alienis incommodis suorum adhuc expertes insultent, optima vindex insolentiae varietas humanae conditionis viderit.*

DE

DE LIBERALITATE, CAP. VIII.

1 Q. Fabii Max. Verrucos. dict.
2 Paullæ Busæ Canusinæ.
3 Q. Considii, eq Rom.
4 Pop. Rom. erga Attalum regem.
5 Eiusdem pop. Rom. erga Græcos.

EXTERNORVM.

1 Hieronis regis Syracus. erga Romanos.
2 Gilliæ Agrigentini erga conciues suos.

NOSTRVM opus pio egressu† ad proprium dolorem 1
prouectum in suum ordinem reuocetur, liberalitatisq; commemorationi vacemus, cuius duo sunt maximè probabiles fontes; verum iudicium, & honesta beneuolentia. Nam cùm ab his oritur, tunc demum ei ratio constat: †dono autem ipsi gratiam magnitudo quidem sua 2
sed efficaciorem aliquanto oportunitas conciliat.

I. A.V. dxxxvi. Liu. 22 Plut. in vita. *Accedit enim pretio rei, inæstimabile momentum occasionis, quæ Q. Fabium Maximum tot ante secula ob paruam pecuniæ summam erogatam, ad hoc vsque tempus laudabilem fecit. Captiuos ab Annibale interposita pactione nummorum receperat: qui cum à senatu non præstarentur, misso in Vrbem filio, fundum, quem vnicum possidebat, vendidit, eiúsque pretium Annibali protinus numerauit. Si ad calculos reuocetur, paruum, vtpote septem iugeribus, & hoc in Pupinia addictis redactum: †si animo erogantis, omni pecunia maius: Se* 3
enim patrimonij, quàm patriam fidei inopem esse maluit: eo quidem maiore cum commendatione, quo proni studij certius indicium est supra vires niti, quàm viribus ex facili vti. Alter enim quod præstat, potest; alter etiam plus quàm potest.

II. *Itaque eiusdem temporis femina Busa nomine, regionis autem Apuliæ ditissima, meritò quidem liberalitatis testimonium recepit: sed si excellentes opes suas*

Fa-

Fabianis rei familiaris angustijs non cōparauerit. Nam etsi circa decem millia ciuium nostrorum, Cannensis prœlij reliquias, benignissime intra Canusina mœnia alimentis sustentauit; saluo tamen statu fortunarum suarum, munificam se populo Romano præstitit: Fabius in honorem patriæ, paupertatem inopia mutauit. A.V. dxxxvii Liu.22

III. A.V. dcxc. Cic Q. Cōsidii meminit Verr.3. & pro Cluent.

In Q quoque Considio saluberrimi exempli, nec sine paruo ipsius fructu, liberalitas annotata est: qui Catilinæ furore ita consternata republ. vt ne à locupletibus quidem debita pecunia, propter tumultum, pretijs possessionum diminutis, solui creditoribus possent: cùm centies atque quinquagesies HS. summam in fœnore haberet, neque de sorte quenquam debitorum suorum, neque de vsura à suis appellari passus est: quantúmque in ipso fuit, amaritudinem publicæ confusionis priuata tranquillitate mitigauit: Oportunè mirificé q; testatus, nummorum suorum, non ciuilis sanguinis se esse fœneratorem. Iam qui hac præcipuè negatione delectantur, cùm pecuniam cruentam domum retulerint, quàm improbando gaudio exultent, recognoscent; si diligenter senatusconsultum, quo Considio gratiæ actæ sunt, legere non fastidierint.

IV. A.V. dlxiii. Liu.38. Stra.13 Cicer. pro Sestio.

Queri mecum iamdudum populus Romanus videtur, quòd cùm singulorum munificentiam consecter, de sua taceam: Ad summam enim eius laudem pertinet, quem animum regibus, & vrbibus, & gentibus præstiterit recognosci: quia omne præclari facti decus crebra memoria in seipso reuirescit. Asiam bello captam Attalo regi muneris loco possidendam tradidit; eo excelsius & speciosius Vrbis nostræ futurum imperiū credens, si ditissimam atque amœnissimam partem terrarum orbis, in beneficio, quàm in fructu suo reponere maluisset. Ipsa victoria

donum

donum felicius: quia multum occupasse, habere inuidiam potuit: tantum tribuisse, gloria carere non potuit.

VI. A.V. dlvii. Plutar. Flaminino. Liu. 33. *Illius verò Romanæ liberalitatis cælestem spiritum nullæ literæ satis dignis laudibus prosequentur. Philippo enim Macedonum rege superato, cùm ad Isthmicum spectaculum tota Græcia conuenisset,* † *T. Quinctius Flamininus tuba signo silentio facto, per præconem hæc* 5 *verba recitari iussit, S.P.Q.R. & C. Quinctius Flamininus imperator, omnes Græciæ vrbes, quæ sub ditione Philippi regis fuerant liberas atque immunes esse iubet. Quibus auditis, maximo & inopinato gaudio homines perculsi primò veluti non audisse se, quæ audierant credentes, obticuerunt. Iterata deinde pronuntiatione præconis, tanta cœlum amoris alacritate compleuerunt, vt certò constet, aues, quæ supernolabant, attonitas pauentésque decidisse. Magni animi fuisset à captiuorum capitibus seruitutem detraxisse quot tunc nobilissimis & opulentissimis vrbibus pop. Rom. libertatem largitus est. Ad cuius maiestatem pertinet,* † *non solum quæ ipse* 6 *benignè tribuit, sed etiam quæ ipso tribuente sensit cõmemorari.* † *Vt enim illic collocata, ita hic repetita lau-* 7 *dis commendatio.*

EXTERNA.

I. A.V. dxxxvi. Liu. 22. *Hiero Syracusanorum rex, audita clade, qua Romani apud Thrasimenum lacum erant afflicti,* † *trecenta millia modiûm tritici, & ducenta millia hordei, aurique ducenta & XL. pondo Vrbi nostræ muneri misit. Neque ignarus verecundiæ maiorum nostrorum, quòd nollent accipere, in habitum id victoriæ formauit, vt eos religione motos, munificentia sua vti cogeret. voluntate mittendi priùs iterum prouidentia cauendi ne remitteretur, liberalis.*

Sub-

Subnectam huic Agrigentinum Gilliam, quem pro- 11.
pemodum ipsius liberalitatu præcordia constat habuis-
se: Erat opibus excellens, sed multo etiam animo, quàm
diuitijs locupletior, sempérq; in eroganda potius, quàm
in contrahenda pecunia occupatus: adeò vt domus eius
quasi quædam munificentiæ officina crederetur. Illinc
enim publicis vsibus apta monimenta extruebantur, il-
linc grata populi oculis spectacula edebantur, illinc epu-
9 *larum magnifici apparatus,† labentíque annonæ sub-*
sidia eriebantur. Et cùm hæc vniuersis, priuatim ali-
10 *menta inopia laborantibus, †dotes virginibus pauper-*
tate pressis, detrimentorum incursu quassatis solatia e-
rogabantur. Hospites quoque tum vrbanis penatibus,
tum etiam rusticis tectis benignissimè excepit, varijs
muneribus ornati dimittebātur. Quodam verò tempore
quingentos simul Gelensium equites, vi tempestatis in
possessiones suas compulsos, aluit ac vestiuit. Quid mul-
ta? non mortalem aliquem, sed propitiæ fortunæ beni-
gnum esse diceres sinum. Ergo quod Gillias possidebat,
omnium quasi commune patrimonium erat: pro cuius
11 *salute & incrementis, tum† Agrigentina ciuitas, tum*
etiam vicinæ regiones notis excubabant. Colloca ex con-
traria parte arcas inexorabilibus claustris obseratas;
nonne præstantiorem aliquanto existimes illam impen-
sam, quàm hanc custodiam.

VALE-

VALERII MAXIMI
LIBER QVINTVS.

DE HVMANITATE ET CLEMENTIA,
CAPVT I.

1 Senatus Romani.	9 Cn Pōpeij magni proc.
2 L Corn. Scipionis cos.	10 C Iulij Cæsaris cos. 11
3 T. Quinctij Crispini.	11 M Antonij 111. viri.
4 M. Claudij Marcel. proc.	EXTERNORVM.
5 Q Metelli Macedonici procos.	1 Alexandri magni.
	2 Pisistrati Atheniensis.
6 P. Scipionis Aemiliani procos.	3 Pyrrhi Epirotarū regis.
	4 Antigoni Maced. regis.
7 P. Afric. maioris Proc.	5 Campanorum.
8 L. Aemilii Pauli cos. 11.	6 Annibalis Pœni.

*LIBERALITATI quas aptiores comites, quàm humanitatem & clementiam dederim? quoniam idem genus laudis expetunt: quarum prima inopia proxima occupatione, tertia ancipiti fortuna præstatur. Cumq; nescias quam maximè probes, eius tamen commendatio præcurrere videtur, cui nomen ex ipso*numine quæsitum est.*

*al homine.

1. *Ante omnia autem humanissima & clementissima senatus acta referam. Qui cùm Carthaginiensium legati ad captiuos redimendos in Vrbē venissent. protinus his nulla pecunia accepta, reddidit iuuenes numerū duūm millium & septingentorum quadraginta triū explentes. Verùm † tantū hostium exercitum demissū, tantam pecuniam contemptam, tot Punicis iniurijs veniam datam, ipsos legatos obstupuisse arbitror, ac secum dixisse: O munificentiam gentis Romanæ, deorum benignitati æquandam! O etiam nostram legationem supra votafelicem! nam quod beneficium nunquam* dedissemus, accepimus. Illud quoq; non paruum humanitatis senatus iudicium*

A.V. dlii.

Liu. 30. ducētos nobiles sine pretio redditos scribit.

*al petissemus.

indicium est: Syphacem enim: quendam opulentissimū Numidiæ regem captiuum, in custodia Tiburi mortuū, publico funere censuit efferēdum, vt vitæ dono honorem sepulturæ adijceret. Consimilique clementia in Perse vsus est: Nā cùm Albæ in qua custodia causa relegatus erat, decessisset; quæstorem misit, qui eum publico funere efferret: ne reliquias regias iacere inhonoratas pateretur. Hostibus illa, & miseris, & fato functis officia regibus erogata: hæc amicis & felicibus & viuis tributa sūt. Cōfecto Macedonico bello, Musicanes Massanissæ filius, cum equitibus, quos in præsidium Romanorum adduxerat, ab imperatore Paullo ad patrem remissus, tempestate classe dispersa, Brundusium æger delatus est: Quod vbi senatus cognouit, continuò illo quæstorem ire iussit, cuius cura, & hospitium adolescenti expediretur, & omnia, quæ ad valetudinem opus essent, præberentur: impensæq; liberaliter cum ipsi, cum toti comitatui præstarentur. Naues etiam vt prospicerentur, †quibus se benè ac tutò cum suis in Africam traijceret. Equitib. singulas libras argenti, & quingenos sestertios dari imperauit. Quæ tam prompta & exquisita patrum conscriptorum humanitas efficere potuit, vt etiamsi expirasset adolescens, æquiore animo desiderium eius pater toleraret. Idem senatus, cùm ad gratulandum sibi Prusiam Bithyniæ regem Perse deuicto venire audisset, obuiam illi P. Cornelium Scipionem quæstorem Capuam misit: censuitq; vt domus ei Romæ quam optima conduceretur, & copiæ non solùm ipsi, sed etiam comitibus eius publicè præberentur. In eoq; excipiendo tota vrbs vnius humani amici vultū habuit. Ita qui amantissimus nostri venerat, duplicata erga nos beneuolentia in regnū suum reuersus est. Nec Aegyptus quidem Romanæ humanitatis

A.V. dxxvi. Liu. 45. Plut in Paullo, de morte regis. A.V. dxxcv. Liu. 45.

2

A.V. dxxcvi. Liu. 45.

A.V. expers fuit. Rex enim Ptolomæus à minore fratre regno
d.c. spoliatus, petendi auxilij gratia cùm paucis admodum
Liu. 46. seruis, squalore obsitus, Romam venerat, ac se in hospitium Alexandrini pictoris contulerat. Id postquam senatui relatum, accersito iuuene, quàm potuit accuratâ excusatione vsus est quod nec quæstorem illi more maiorum obuiam misisset, nec publico eum hospitio excepisset: eáque non sua negligentia, sed ipsius subito & clandestino aduentu facta dixet: Et illum è curia protinus ad publicos penates deduxit, hortatúsque est, vt depositis sordibus adeundi ipsius diem peteret. Quin etiam curæ habuit, vti munera ei quotidie per quæstorẽ darentur. His gradibus officiorum iacentem ad regium fastigium erexit: effecitq́; vt plus spei in auxilio populi Rom. quàm metus in sua fortuna reponeret.

II. Atq; vt ab vniuersis Patribus conscriptis ad singulos
A.V. veniam, L. Cornelius consul primo Punico bello cum Ol-
cdxcix. biam oppidum cepisset, † pro quo fortissimè dimicans, 3
Silius. Ital 9. Anno dux Carthaginiensium occiderat, corpus eius è tabernaculo suo amplo funere extulit: Nec dubitauit hostis exequias ipse celebrare: tum demum victoriam & apud deos & apud homines minimum inuidia habituram credẽs, cùm plurimum humanitatis, habuisset.

III. † Quid de Quinctio Crispino loquar, cuius mansue- 4
tudinẽ potentissimi affectus ira atq; gloria quatere non potuerunt? Badium Campanũ & hospitio benignissimè
A.V. domi suæ exceperat, & aduersa valetudine correptũ at-
dxli. Liu. 25. tentissima cura recreauerat: A quo post illam nefariam Campanorum defectionem in acie ad pugnam prouocatus, cum & viribus corporis, & animi virtute aliquãto esset superior; monere ingratũ, quam vincere maluit. Nã quid agis inquit, demens? aut quo te praua cupiditas

trans-

transuersum rapit? parum habes publica impietate furere, nisi etiam priuata lapsus fueris? vnus tibi Romanorum videlicet Quinctius placet, † in quo scelestè exerceas arma, cuius penatibus, & honoris vicißitudinem, & salutem tuam debes? At me fœdus amicitiæ, diiq; hospitales sancta nostro sanguini vestris pectoribus vilia pignora, hostili certamine congredi tecum vetãt: Quinetiam si in concursu in exercituum fortuito vmbonis mei impulsu prostratum agnouissem, applicatum iam ceruicibus tuis mucronẽ reuocassem. Tuum ergo crimen erit hospitem occidere doluisse: meum non erit hospes occisus. Proinde aliam, qua occidas, dexteram quære, quoniam mea te seruare didicit. Dedit vtrique cæleste numen debitum exitum: siquidem in eo Prælio Badius obtruncatus est, Quinctius insigni pugna clarus euasit.

IV. *Age, M. Marcelli clementia: quàm clarum quamq; memorabile exemplum haberi debet? qui captis à se Syracusis in arce earum constitit, vt vrbis modò opulentissimæ, tunc afflictæ, fortunam ex alto cerneret. Ceterùm casum eius lugubrẽm intuens, fletum cohibere non potuit; quem si quis ignarus vir aspexisset, alterius victoriam esse credidisset. Itaq; Syracusana ciuitas in maxima clade tua aliquid admistum gratulationis habuisti: quia si tibi incolumem stare fas non est, leniter sub tam mansueto victore cecidisti.*

A.V. dcxi. Liu. 25. Plutar.

V. *Q. verò Metellus Celtibericum in Hispania gerens bellum, cùm vrbem Centobricam obsideret, & iam admota machina, partem muri quæ sola conuelli poterat, deiecturus videretur; humanitatem propinquæ victoriæ prætulit. Nam cùm Rethogenis filios qui ad eum transierat, Centobricẽses machinæ ictibus obiecissent; ne pueri in conspectu patris crudeli genere mortis consumerẽtur, (quam-*

A.V. L. Flor. dcxi. L. Flor cap. 17. Versobrigas vocat.

(quamquam ipse Rethogenes negabat esse impedimento, quo minus etiam per exitum sanguinis sui expugnationem perageret) ab obsidione discessit. Quo quidem tam Clementi facto, etsi non vnius ciuitatis mœnia omnium tamen Celtiberarum vrbium animos cepit: effecitq; vt ad redigendas eas in ditionem populi Rom. non multis sibi obsidionibus opus esset.

VI. A.V. dcvii. Cicer. Verr 6. *Africani quoque posterioris humanitas speciosè latéque patuit. Expugnata enim Carthagine, circa Siciliæ ciuitates literas misit, vt ornamenta templorũ suorum a Pœnis rapta, per legatos recuperarent, inq; pristinis sedibus reponenda curarent. Beneficium dijs pariter atque hominibus acceptum.*

VII. A.V. dxliv. Liu. 27 *† Huic facto par eiusdem aui humanitas. A quæstore suo hasta subiectos captiuos vendente puer eximiæ formæ & liberalis habitus missus est. De quo cũ explorasset Numidam esse orbum relictum à Patre educatum apud auunculum Massanissam, eo ignorante immaturam aduersus Romanos ingressam militiam; errori illius veniam dandam, & amicitiæ regis fidissimi pop. Rom. debitam venerationem tribuendam existimauit. Itaque puerum annulo, fibulaq; aurea & tunica laticlauia, Hispanoque sagulo, & ornato equo donatum, datis qui eum prosequerentur equitibus, ad Massanissam remisit. Eos igitur victoriæ maximos fructus rati Romani dijs templorum ornamenta, regibus sanguinem suum restituere.* 6

VIII. A.V. dxxc. Liu. 45. Plutar. *L. etiam Paulli in tali genere laudis memoria apprehendenda est. Qui cùm Persen, parui temporis momento captiuum ex rege, ad se adduci audisset: occurrit ei Romani imperij decoratus ornamentis: Conatúmq; ad genua procũbere, dextra manu alleuauit, † & Græco* 7

ser-

sermone ad spem exhortatus est: Introductum etiam in
8 *tabernaculum, † lateri suo proximum in concilio sedere iussit: nec honore mensæ indignum iudicauit. Proponatur in conspicuo acies, quo prostratus est Perses, & harum rerum, quas retuli, contextus vtro magis spectaculo delectentur homines dubitabunt: Nam si egregium est hostem abijcere, non minus tamen laudabile, infelicis scire misereri.*

Hæc L. Paulli humanitas admonet me, ne de Cn. Pompeij clementia taceam. Regem Armeniæ Tigranem, qui & per se, magno cum pop. Rom. bella gesserat, & infestissimum Vrbi nostræ Mithridatem Põto pulsum, viribus suis protexerat, in conspectu suo diutius iacere supplicem passus non est sed benignis verbis recreatum, diadema quod abiecerat, capiti reponere iussit. Certisq́; rebus imperatis, in pristinum fortunæ habitum restituit: æquè pulchrum esse iudicans & vincere reges & facere. IX. A.V. dxxcvii Dio. 32 Plutar.

Quàm præclarum tributa humanitatis specimẽ Cn. Pompeius. quàm miserabile desiderata idem euasit exemplum! Nam qui Tigranis tempora insigni regio texerat, eius caput tribus coronis triumphalibus spoliatũ, in suo modo terrarum orbe, nusquam sepulturæ locum habuit: sed abscissum à corpore, inops rogi, nefarium Aegyptiæ perfidiæ munus portatum est, etiam ipsi victori miserabile. Vt enim id Cæsar aspexit, oblitus hostis, soceri vultum induit, ac Pompeio tum proprias, tum etiam filiæ suæ lacrymas reddidit: caput autem pluri mis & pretiosissimis odoribus cremandum curauit. Quòd si non tam mansuetus animus diuini principis extitisset, paullo ante Romani imperij columen habitum (sic vt mortalium negotia fortuna versat) inhuma X. A.V. dccv. Plutar. Cæs. Pomp. App. ciuil. 2.
9 Sed crocodili lacrymas, nã fictꝰ pe ctore fleuit, vt Luc. & Dio. 42

A.V. dccvii. Dio. 43 Plutar. Cæs. & Catone xi. *tum iacuisset. Catonis quoque morte Cæsar audita, & se illius gloriæ inuidere, & illum suæ inuidisse dixit: patrimoniúmq; eius liberis ipsius incolume seruauit. Et hercule diuinorum Cæsaris operum non parua pars Catonis salus fuisset.*

A.V. dcxi. Plutar. App. 4. *M. etiam Antonij animus talis humanitatis intellectu non caruit. M. enim Bruti corpus liberto suo sepeliendum tradidit: quoq; honoratius cremaretur, iniici ei suum paludamentum iussit: iacentem non hostem, sed ciuem deposito æstimans odio. Cúmq; interceptum à liberto paludamētum comperisset, ita percitus protinus in eum animaduertit, hac ante præfatione vsus: Quid? tu ignorasti cuius tibi viri sepulturā commiserim? Fortem piámq; eius victoriam Philippicam libenter dij viderunt: sed ne ista quidem generosissimæ indignationis verba inuiti audierunt.*

EXTERNA.

Commemoratione Romani exempli in Macedoniam
1. *deductus, morum Alexandri præconiū facere cogor: cu-*
Front. 4 cap 6. *ius infinitam gloriam bellica virtus, ita præcipuum amorem clementia meruit. Is, dum omnes gentes infatigabili cursu lustrat, quodam loci tempestate niuali oppressus, seniorem confectum militem Macedonem, nimio frigore obstupefactum, ipse sublimi & propinqua igni sede sedens, animaduertit. Factaq; non fortunæ, sed ætatis vtriusque æstimatione, descendit, & illis manibus quibus opes Darij afflixerat, †corpus frigore complicatū in suam sedem imposuit: Id ei salutare futurum dicens, quod apud Persas capitale extitisset, solium regium occupasse. Quid ergo mirū est, si sub eo duce tot annis militare iucundum ducebant, cui gregarij militis incolumitas proprio fastigio charior erat? Idem non hominum*

vlli, sed naturæ fortunæq; cedens, quamquam violentia morbi dilabebatur, in cubitum tamen erectus dextram omnibus, qui eam contingere vellent, porrexit. Q. Curt. 10.

11 † *Quis autem illam osculari non curreret, quæ iam fato oppressa, maximi exercitus complexui, humanitate, quam spiritu viuidiore sufficit?*

Non tam robusti generis humanitas, sed & ipsa tamen memoria prosequenda Pisistrati Atheniensium tyranni narrabitur. Qui, cùm adolescens quidam amore filiæ eius virginis accensus, in publico obuiam sibi factam osculatus esset: hortante vxore vt ab eo capitale supplicium sumeret, respondit: Si eos, qui nos amant, interficimus; quid his faciemus, quibus odio sumus: Minimè Plutar. Apoph. Thrasybulum nominat.

12 *digna vox, cui adijciatur,* † *eam ex tyranni ore manasse.*

In hunc modum filiæ iniuriam tulit, suam multo laudabilius. A Thrasippo namque amico inter cœnam sine fine conuitio laceratus, ita & animum & vocem ab ira cohibuit, vt putares satellitem à tyranno malè audire. Abeuntem quoque veritus ne propter metũ maturiùs se conuiuio subtraheret, inuitatione familiari cœpit retinere. Thrasippus concitatæ temulentiæ impetu euectus, os eius sputo respersit: nec tamen in vindictã sui accendere potuit. Ille verò etiam filios suos violatæ patris maiestati subuenire cupientes retraxit. Postero quoque die Thrasippo supplicium à se voluntaria morte exigere volente, venit ad eum, dataq; fide in eodem gradu amicitiæ mansurum ab incepto reuocauit. Si nihil aliud dignum honore vel memoria gessisset, his tamen factis abundè se posteritati commendasset. Senec. de Ira, 3 cap. 11. III. A.V. cdlxxiii circiter.

13 *Æquè mitis animus Pyrrhi regis.* † *Audierat quosdam Tarentinorum in conuiuio parum honoratum de se* Plut. in vita.

*sermonem habuisse, accersitosq; qui ei interfuerant percontabatur, an ea, quæ ad aures eius peruenerant, dixissent. Tum ex his vnus: Nisi inquit, vinum nobis defecisset, ista quæ tibi relata sunt, præ ijs quæ de te locuturi eramus, lusus ac iocus fuissent. Tam vrbana crapulæ excusatio, tamque simplex veritatis confessio, iram regis conuertit in risum. Qua quidem clementia & moderatione assecutus est, vt & sobrij sibi Tarentini gratias agerent, & ebrij benè precarentur. Ab eadem altitudine humanitatis legatis Romanorum ad redimendos captiuos castra sua petentibus, quo tutiùs venirent, Lyconem Molossum obuiam misit quoque honoratiùs exciperentur, † ipse cum ornato equitatu extra portam occurit, Secundarum rerum prouentu non adeò corruptus, vt officij*prospectum in ijs deponeret, qui tum maximè armis cum eo dissidebant.* 14

Plutar. in vita

A. V. cdlxxiv circiter.

*al. profectum

Cuius tam mitis ingenij debitum fructum vltimo fati sui tempore recepit: Nam cùm diris auspicijs Argiuorum inuasisset vrbem, abscisumq; caput eius Alcyoneus Antigoni regis filius ad patrem propugnatione laborantem, lætus velut aliquod felicissimum victoriæ opus attulisset: Antigonus correptò iuuene, quòd tanti viri subitæ ruinæ, immemor humanorum casuum, effuso gaudio insultaret: humo caput sublatum, causea, qua velatum caput suum more Macedonum habebat, texit: corporique Pyrrhi redditum, honoratissimè cremandum curauit. Quin etiam filium eius Helenum captiuum ad se pertractum, & cultum & animum gerere regium iussit, ossaq; Pyrrhi ei aurea Vrna Inclusa, Epirũ in patriam ad Alexandrum fratrem portanda dedit.

IV. Plutar. in vita, Iust. 25

Καύσια. Suid.

Campani autem exercitum nostrum cum consulib. apud Caudinas furcas, sub iugum à Samnitibus missum

V. A. V. cdxxxii Liu. 9.

*nec inermem tantum, sed etiam nudum vrbem suam
intrantem; perinde ac victorem, & spolia hostium præ
se ferentem venerabiliter exceperũt: Protinúsq; consulib.
insignia honoris, militibus vestem, arma, equos, cõmea-
tum benignissimè præstando, & inopiam & deformita-
tem Romanæ cladis mutârunt: Quo animo si pro im-* A.V.
perio nostro aduersus Annibalem quoque vsi fuissent, dxlii.
truculentis securibus materiã sæuiendi non præbuissent. Liu 26. vi.
Facta mentione acerrimi hostis, mansuetudinis eius A.V.
operibus, quam Romano nomini præstitit, locum qui in- dxxxvii
ter manus est finiam. Annibal enim Aemilij Paulli apud Liu. 22. A.V.
Cannas trucidati quæsitũ corpus, quantum in ipso fuit, dxli.
inhumatum iacere passus non est. Annibal Ti. Gracchum Liu 25. A V.
Lucanorum circumuentum insidijs, cum summo honore dxlv.
sepulturæ mandauit; & ossa eius in patriam portanda Liu 27.
militibus nostris tradidit. Annibal M. Marcellum in a- Plutar.
gro Brutio, dum conatus Pœnorum cupidius quàm con- Marcel.
*sideratiùs speculatur, interemptum, legitimo*iure ex-* *forte, funere.
tulit: Punicoq; sagulo, & corona donatum laurea, rogo *al. torbosque
imposuit. Ergo humanitatis dulcedo etiam in efferata
15 *barbarorum ingenia penetrat, * † toruosq; & truces
hostium mollit oculos, ac victoriæ insolentissimos spiri-
tus flectit. Nec illi difficile & arduum est, inter arma
contraria, inter districtos cominus mucrones placidum
iter reperire. Vincit iram, prosternit odium, hostilemq;
sanguinem hostilibus lacrymis miscet. Quæ etiam ad-
mirabilẽ Annibalis vocem pro funeribus Romanorum
ducum arbitria statuentis expressit. Quare aliquanto ei
plus gloriæ Paullus, Gracchus, & Marcellus sepulti,
quàm oppressi attulerunt: Siquidem illos Punico astu
decepit, Romana mansuetudine honorauit. Vos quoque
fortes, ac piæ vmbræ, non pœnitendas sortita estis*

M 5 exequias

exequias: nam vt optabilius in patria, ita speciosius pro patria collapsa, supremi officij decus infelicitate amissum, virtute recuperastis.

DE GRATITVDINE, CAP. II.

1 Senatus Romani.	8 C. Marij cos. IIII.
2 Iuuentutis Romanæ.	9 L. Syllæ dictatoris.
3 Plebis Romanæ.	10 Libitinariorum.
4 M. Minuc. Rufi mag. eq.	EXTERNORVM regũ.
5 Q. Terentii Culeonis.	1 Darii Persarum.
6 Ciuium è Græcia liberatorum.	2 Mithridatis Ponti.
7 Q. Metelli Pii cos.	3 Attali Asiæ.
	4 Masanissæ Numidiæ.

†GRATAS verò ingratasq́; animi significationes, & facta libuit oculis subijcere, vt virtuti ac vitio iusta merces æstimationis ipsa comparatione accederet. Sed quoniam contrario proposito sese distinxerunt, nostro quoque stylo separentur: prioremq́; locum obtineãt, †quæ laudem, quàm quæ reprehensionem merentur. 1 2

1. A.V. cclxv. Liu. 2. Plutar. Dion. 8. *Atque vt à publicis actis ordiar, Marcium Coriolanũ patriam oppugnare conantẽ, admotoq́; portis Vrbis ingenti Volscorum exercitu, funus ac tenebras Romano imperio minitantem; Veturia mater & Volũnia vxor nefariũ opus exequi precibus suis passæ non sunt. In quarum honorem senatus matronarum ordinem benignissimis decretis adornauit. Sanxit namq; vti feminis semita viri cederent, confessus plus satis reip. in stola, quàm in armis fuisse, vetustisque * aurum insignibus nouum vittæ discrimẽ adiecit: Permisit quoque his purpurea veste: & aureis vti segmentis. Super hæc ædem & aram fortunæ Muliebri eo loco, quo Coriolanus exoratus fuerat, faciundum curauit, memorem beneficij animum suum exquisito religionis cultu testando.*

*forte in auriũ

Quem secundi etiam belli Punici tempore exhibuit.

Cùm

Cùm enim à Fuluio Capua obsideretur, ac duæ Campanæ mulieres beneuolentiam erga Romanos dimittere ex animis noluissent, Vestia Opidia materfamilias, & Clutia Facula meretrix; quarum altera quotidie pro salute nostri exercitus sacrificauit, altera captis militibus Romanorum alimenta subministrare non destitit. Vrbe illa oppressa senatus his & libertatem & bona restituit: & si quid amplius præmij petissent, libenter se daturum asseuerauit. Vacasse in tanto gaudio Patribus conscriptis duabus humilibus feminis referre gratiam, nedum tam præ se tulisse, mirandum. A.V. dxli. Liu. 26. A.V. dxliii. Liu. 26.

3 *Quid illa quoque iuuentute Romana gratius? † quæ* C. *Nantio & Minutio* cos. *vltrò nomina sua militari sacramento obtulit, vt Tusculanis, quorum fines Aequi occupauerant, præsidium ferrent: quia paucis antè mēsibus constantissimè & fortissimè imperium Romani populi defenderant. Ergo quod auditu nouum est, ne patriæ grata voluntas cessasse videretur, exercitus se ipse conscripsit.* II. A.V. cxcv. Liu. 3. Dio. 10 sed triēnio tardius.

4 *Magnum grati populi specimen in Q. Fabio Maximo enituit: Nam cùm † quinque consulatibus salutariter reip. administratis decessisset, certatim æs contulit; quo maior ac speciosior eius funeris pompa duceretur. Eleuet aliquis præmia virtutis, cùm animaduertat fortes viros feliciùs sepeliri, quàm viuere ignauos.* III. A.V. cdlxiv. circiter. Auctor de Viris Illust. cap. 32.

5 *† Fabio alteri etiam incolumi summa cū gloria gratia relata est. Dictatori ei magister equitum Minutius scito plebis, quod nunquam antea factum fuerat, æquatus, partito exercitu separatim in Samnio cum Annibale cōflixerat: Vbi temere inito certamine pestiferum habiturus exitū, subsidio Fabij conseruatus, & ipse eum patrem appellauit, & à legionibus suis patronū salutari voluit:* IV. A.V. dxxxvi. Liu 22. Plut. in Fabio.

voluit: Ac deposito æqualis imperij iugo, magisterium
equitū, sicut par erat, dictaturæ subiecit: imprudentisq́;
vulgi errorem gratæ mentis significatione correxit.

V. dlii. A V. Liu.30. Plutar Apoph
Tam hercle probabiliter, Quàm Q. Terentius Culeo
prætoria familia natus, & inter paucos senatorij ordi-
nis splendidus, optimo exemplo Africani superioris cur-
rum triumphantis, quia captus à Carthaginiensibus,
ab eo fuerat recuperatus, pileum capite gerens, secutus
est. Auctori enim libertatis suæ, tanquam patrono acce-
pti beneficij confessionem, spectante populo Romano
meritò reddidit.

VI. A.V. dlxix Liu.34. Plutar. in vita.
At Flaminini de Philippo rege triumphantis currū,
non unus, sed duo millia ciuium Romanorū pileata co-
mitata sunt; quæ Punicis bellis intercepta, & in Græcia
seruientia, cura sua collecta, in pristinum gradum resti-
tuerat. † Geminatum ea die decus imperatoris, à quo 6
simul & deuicti hostes, & conseruati ciues spectaculum
patriæ præbuerunt. Illorum quoque salus dupliciter o-
mnibus accepta fuit: & quia tam multi, & quia tam
grati exoptatum libertatis statum recuperauerunt.

A.V. VII. dclxxiii Cic. pro Plancio
Metellus verò Pius pertinaci erga exulem patrem
amore, † tam clarum lacrymis quam alij victoris cogno 7
men assecutus, non dubitauit cō̃sul pro † Q. Calidio præ- 8
turæ candidato supplicare populo, quod Tribunus plebis
legem, qua † pater eius in ciuitatem restitueretur tule- 9
rat. Quin etiam patronum eum domus & familiæ suæ
semper dictitauit. Nec hac re de principatu quem procul
dubio obtinebat, quicquam decerpsit; quia non humili,
sed grato animo longè inferioris hominis maximo me-
rito eximiam summittebat dignitatem.

VIII. *Nam C. quidem Marij non solum præcipuus, sed*
etiam præpotens, grata mentis fuit impetus: Duas etiam
Ca-

Camertium cohortes, mira virtute vim Cimbrorũ su- A.V.
stinentes, in ipsa acie, aduersus conditionem fœderis ci- dcli.
uitate donauit: Quod quidem factum & verè & egre- Plut. in
gie excusauit, dicendo inter armorum strepitum, verba vita.& App.
se iuris ciuilis exaudire non potuisse. Et sanè id tempus Cic. pro
erat quo magis defendere, quàm audire leges oportebat. Balbo,

C. Marij vestigia vbique L. Sylla certamine laudis IX.
10 *subsequutur. † Dictator enim Pompeio etiam priuato* A.V.
caput adaperuit, & sella assurrexit, & equo descendit: dclxxii.
Eáq; se libenter facere in concione prædicauit, memor Plutar.
ab eo duodeviginti annis nato partes suas exercitui pa- Pomp.
terno adiutas. Multa insignia Pompeio, sed nescio an hoc
quicquam admirabilius contigerit, quàm quod magnitudine
beneficij Syllam sui obliuisci coëgit.

11 *Sit aliquis in summo splendore etiam † sordidis gra-* X. A.V.
tis locus, M. Cornuto prætore funus Hirtij & Pansæ iuf- dccx.
su senatus locante qui tunc Libitinam exercebant, cùm
rerum suarum vsum, tum ministerium suum gratuitũ
polliciti sunt; quia hi pro republica dimicantes occide-
rant: Perseuerantique postulatione extuderunt, vt exe-
quiarum apparatus sestertio nummo ipsis præbentibus* *al. nũ-
addiceretur: Quorum laudem adiecta lege conditio mum.
auget magis, quàm extenuat, quoniam quidem quæstũ
contempserunt, nulli alij rei quàm quæstui viuentes.

EXTERNA.

Pace cinerum suorum reges gentium exterarum se-
cundùm hunc tam contemptum gregem referri se pa-
tientur: qui aut non attingendus, aut non nisi vltima
parte domesticorum exemplorum collocandus fuit. Sed
dum honesti actus etiam ab infimis editi, memoria non
intercidant: licet separatum locum obtineant: vt nec his
adiecti, ne illis prælati videantur.

Da-

I. *Darius priuata adhuc fortuna, amiculo Sylosontis*
Stra 14 Hero.3 *Samij delectatus, curiosiore contemplatione fecit, vt vl-*
Vnde adagium *tro sibi, & quidem à cupido daretur. Cuius muneris*
ἡ συλο- *quam grata æstimatio animo eius esset allapsa, regno*
σῶντος *potitus ostendit: totam namque vrbem, & insulam Sa-*
χλα- *miorum Sylosonti fruendā tradidit. Non enim pretium*
μύς. *rei æstimatum, sed occasio liberalitatis est honorata;*
Aelian. *magisq; à quo donum proficisceretur, quàm ad quem*
Varr. *perueniret, prouisum.*
hist. 4. *Mithridates quoque rex magnificè gratus apparuit,*
II. *quoniam pro Leonico acerrimo salutis suæ defensore à*
Rhodijs nauali pugna excepto, omnes hostium captiuos
*al circūscribi *permutauit, satius esse existimans ab inuisissimis* * cir-*
cumueniri quàm benèmerito gratiam non referre.

III. A V. dcxx. *Liberalis populus Rom. magnitudine muneris, quod*
Liu. 58. *Attalo regi Asiam dedit dono: Sed Attalus etiam testa-*
Plin. 33 *menti æquitate gratus, qui eandem Asiam populo Rom.*
cap. 11. *legauit. Itaque nec huius munificentia, nec illius tam*
memor beneficij animus tot verbis laudari potest; quot
amplissimæ ciuitates vel amicè datæ, vel piè redditæ
sunt.

IV. *Ceterùm nescio an præcipuè Massanissæ regis pectus*
grati animi pignoribus fuerit refertū: † Beneficio enim 12
Scipionis & Romanorum amicitiæ, & perampli regni
modo liberaliter auctus; memoriam inclyti muneris ad
vltimum vitæ finem, longa etiam à dijs immortalibus
senectute donatus, constantissima fide perduxit. Adeò vt
eum non solùm Africa, sed etiam cunctæ gentes scirent
amiciorem Corneliæ familiæ, atque vrbi Rom. quàm
sibimetipsi semper fuisse. Ille, cùm graui Carthaginien-
sium bello premeretur, ac vix tutelæ sui regni sufficeret:
tamen Scipioni Æmiliano, quia nepos Africani erat,

bonam magnamque partem Numidici exercitus, quem adLucullum consulem, à quo ad auxilia petenda missus fuerat in Hispaniam duceret, promptissima mente tradidit, præsentiq́, periculo respectum pristini beneficij antepofuit. Ille, cùm iam ætate deficiente magnas regni opes, quatuor & quinquaginta filiorum numerum relinquens in lectulo laberetur, MV. Manlium, qui pro consule Africam obtinebat, literis obsecrauit vt ad se Scipionem Aemilianum sua eo tunc militantem mitteret: feliciorem mortem suam futuram ratus, si in complexu dextræ eius supremum spiritum ac mandata potuisset. Ille aduentum Scipionis fatis suis præcurrentibus, hæc vxori liberisq́, præceperat: vnum in terris populum Rom. & vnam in populo Rom. Scipionis domum nosse, integra omnia Aemiliano se seruare, eum diuidendi regni arbitrum haberent: Quod is statuisset, perinde ac testamento cautum immutabile ac sanctum obtinerent. Tot tamq́, varijs rebus se Massanissa infatigabili pietatis serie ad centesimum extendit annum. His & horum similibus exemplis, beneficentia generis humani nutritur atq; augetur. Hæ sunt eius faces, hi stimuli, propter quos iuuandi & emerendi cupiditate flagrat. Et sane amplissimæ & speciosissimæ diuitiæ sunt, feliciter erogatis beneficijs late posse censeri. Quorum quoniam religiosum cultum instituimus, nunc neglectum, sugillandi gratia, quo sit gratior referemus.

[Margin: v. A.V. dcii. Appian. Iberica]

[Margin: A.V. dcv. Liu 50. Appia. in Lyb. Zonar. Cic. in somnio Scipionis.]

DE INGRATITVDINE,
CAP. III.

1 Senatus Rom. in Romulum.
2 Populi Rom. in M. Camillum & alios.
3 P. Sextilii in C. Cæsaoratorem.
4 Cn. Popillii in M. Ciceronem.

5 Cn,

5 Cn. Pompeii Magni in Cn. Carbonem.
EXTERNORVM.
1 Carthaginensium in Annibalem.
2 Spartanor. in Lycurgum.
3 Atheniensium in Thesea & alios.

I. A.V. xxxvii. Liu. 1. Plutar. in vita. *VRBIS nostræ parentem senatus in amplissimo dignitatis gradu ab eo collocatus in curia lacerauit, nec duxit nefas ei vitam adimere, qui æternum Romano imperio spiritum ingenerauerat. Rude nimirum illud & ferox seculum, conditoris sui cruore fœdè maculatū, ne summa quidem posteritatis dissimulare pietas potest.*

II. A.V. ccclxii. Liu. 5. Plutar. *Hunc ingratum lapsæ mentis errorem, consentanea nostræ ciuitatis pœnitentia sequitur. Virium Romanarū & †incrementum latissimum, & tutela certissima Furius Camillus in Vrbe incolumitatem suam tueri non* 1 *valuit; cuius ipse salutem stabilierat felicitatem auxerat † Siquidē à L. Apuleio Tribuno pl. tanquam peculator Veientanæ prædæ reus factus, duris atque (vt ita dicam* 2 *ferreis sententijs in exilium missus est. Et quidem eo tēpore, quo optimo iuuene filio spoliatus, solatijs magis alleuandus, quàm cladibus onerandus erat: Sed immemor patria tanti viri maximorum meritorum, exequijs filij, damnationem patris iunxit. At, inquit, ærario* A.V. dii. Liu. 38. Appia. Polyb. *abesse Tribunus plebis querebatur quindecim millia æris, tanti namque pœna finita est. Indignam summam, propter quam populus Rom. tali principe careret. Priore* A. V. dlxvi. Liu. 38. *adhuc querela vibrāte, alia deinceps exurgit. Africanus superior, non solùm contusam & confractam belli Punici armis remp. sed penè iam exsanguem atque morientē † Africæ dominam reddidit: cuius clarissima opera* 3 *iniurijs pensando † ciueis, vici eum ignobilis ac desertæ* 4 *paludis accolam fecerunt: Eiusq. voluntarij exilij acerbitatem non tacitus ad inferos tulit, sepulchro suo inscribi iubendo,* INGRATA PATRIA NE OSSA QVI-

DEM

DEM MEA HABES. *Quid ista aut necessitate*
indignius, aut querela iustius, aut vltione moderatius?
Cineres ei suos negauit, quam in cineres collabi passus
non fuerat. Igitur hanc vnam Scipionis vindictam in-
grati animi vrbs Roma sensit: maiorem me hercule
Coriolani violentia. Ille enim metu patriam pulsauit,
hic verecundia. De qua ne queri quidem tanta vera A.V.
constãtia nisi post fata sustinuit. Talia passo (credo) quæ dlxvi.
fratri eius accidêre solatio esse potuerunt: cui rex Antio- Liu. 38.
chus deuictus, & Asia imperio populi Rom. adiecta, spe-
ciosissimusq́; triumphus, vt peculatus reus fieret, & in
carcerem duci iuberetur, caussam præbuit. Nihilo virtu-
te minor fuit posterior Africanus: sed ne exitu quidem
felicior: Duabus enim vrbibus Numantia atque Car- A.V.
thagine imperio Romano imminentibus, ex rerum na- dcxxv.
tura depulsis, raptorem spiritus domi inuenit, mortis Liu. 59.
punitorem in foro non reperit. Quis ignorat tantũ lau- Velleius,
dis Scipionem Nasicam toga, quantum armis vtrunque Plutar.
Africanum meruisse? Qui pestifera Ti. Gracchi manu Gracch.
5 *†faucibus apprehensam rempub. strangulari passus non* A.V. dcxx.
est. Sed is quoque propter iniquissimam virtutum sua- Plutar.
rum apud ciues æstimationem, sub titulo legationis Per- Gracch
gamum secessit. Et quod vitæ superfuit, ibi sine vllo in- Appia. ciuil. 1.
gratæ patriæ desiderio peregit. Cic pro Flacco.

In eodem nomine versor, necdum Corneliæ gentis
querelas exhausi. Nam P. Lentulus clarissimus & amã-
tissimus reip. ciuis, cùm in Auentino C. Gracchi nefarios
conatus, & aciem pia ac forti pugna, magnis vulneribus A.V.
exceptis fugasset: prœlij illius, quo leges, pacem, liberta- dcxxxii
témq; in suo statu retinuerat, hanc mercedẽ tulit, ne in Cicero
vrbe nostra moreretur. Siquidem inuidia & obtrecta- Catil. 4
tione compulsus, legatione à senatu libera impetrata,

 habitaq́;

habitáque concione, qua à dijs immortalibus petijt, ne vnquam ad ingratum populum reuerteretur, in Siciliã profectus est, ibique perseueranter morando compotem se voti fecit. Quinque igitur Cornelij totidem sunt notissima ingratæ patriæ exempla. Atque horum quidem secessus voluntarij.

A.V. cccxvii. Liu.4. Cicer. Catil. I & in orat. pro domo. *† Ahala verò, cùm magister equitum Sp. Mælium regnum affectantem occidisset; custodita libertatis ciuiũ, exilio suo pœnas pependit.* 6

Ceterùm vt senatus populiq́, mens in modum subitæ tempestatis concitata, leni querela prosequenda est, ita singulorũ ingrata facta liberiore indignatione proscindenda sunt: Quia potentes consilij cum vtrumq; ratione perpendere liceret, scelus pietati prætulerunt. † Quo 7 *enim Iambo, qua procella verborũ, impium Sextilij caput obrui meretur? † quod C. Cæsarẽ à quo cùm studio-* 8 *sè, tum etiam feliciter grauissimi criminis reus defen-*

III. A.V. dclxvi. Cic. de orat. 3. Liu. 80. *sus fuerat, Cinnanæ proscriptionis tempore profugum præsidiũ suum in fundo Tarquiniensi cladis conditione implorare, beneficij iure repetere coactum, à sacris perfidæ mensæ, & altaribus nefandorum Penatium auulsum, truculento victori iugulandum tradere non exhorruit. Finge accusatorẽ eius fortuna publica in supplicijs nomen conuersum, tam luctuosam illum opem genibus annixum orasse, crudeliter tamen repulsus videretur: quia etiam quos iniuriæ inuisos faciunt, gratiosos miseria reddunt. Verùm Sextilius non accusatorem, sed patronum sæuissimæ inimici violentiæ suis manibus obiecit: si metu mortis, vita indignus: si præmij spe, morte dignissimus.*

IV. A.V. dccx. *Sed vt ad alium consentaneum, huic ingrati animi actum transgrediar, M. Cicero C. Popillium Lænatem,*

Picena

Picenæ regionis, rogatu M. Cælii, non minore cura, quã eloquentia defendit, eumq́; causa admodum dubia fluctuantem, saluum ad Penates suos remisit. Hic Popillius postea, nec re nec verbo à Cicerone læsus, vltro M. Antonium rogauit, vt ad illum proscriptum persequendum & iugulandum mitteretur: Impetratisq́; detestabilis ministerij partibus, gaudio exultans Caietam cucurrit, & virum, omitto quod amplißimæ dignitatis, certè salutis eius auctorem studio etiam præstantis officij priuatim sibi venerandum, iugulum prabere iußit. Ac protinus caput Romanæ eloquentiæ, & pacis clarißimã dexteram per summum & securum otium amputauit. Eaq́; sarcina tanquam opimis spolijs, alacer in Vrbem reuersus est. Neque ei scelestum portanti onus succurrit, illud se caput ferre, quod pro capite eius quondam perorauerat. Inualida ad hoc monstrum sigillandum literæ: quoniam qui talem Ciceronis casum satis dignè deplorare poßit, alius Cicero non extat. Plutar. Liu. 120 Appia. ciuil. 4.

Quo te nunc modo Magne Pompeij attingam nescio: Nam & amplitudinem fortunæ tuæ, quæ quondã omnes terras, & omnia maria fulgore suo occupauerat, intueor; & ruinã eius maiorem esse, quàm vt manu mea attentari debeat, memini. Sed nobis tamen tacentibus Cn. Carbonis, à quo admodum adolescens de paternis bonis in foro dimicans protectus es, iussu tuo interempti mors animis hominum obuersabitur, nõ sine aliqua reprehensione: quia tam ingrato facto, plus L. Syllæ viribus, quam propriæ indulsisti verecundiæ. V. A. V. dclxxi. Plutar. Pom. Appian. ciuil. 1.

EXTERNA.

At ne nostra confeßis alienigenæ vrbes insultẽt: Carthagin. Annibal. qui pro illorũ incolumitate & victoria tot imperatores, totq́; exercitus nostros trucidauerat, V. A. V. dlviii. Liu. 33.

 quot

Aemil. Prob. in Annib. *quot gregarios milites hostiū si occidisset, magnæ gloriæ foret; è conspectu suo submouere in animū induxerunt.*

11\. Plutar. in vita. Hero, & Stob. ser. 17. *Nemīnē Lycurgo aut maiorem aut vtiliorem virum Lacedæmon genuit: vtpote cui Apollo Pythius oraculum petenti respondisse fertur: nescire se vtrum illum hominum an deorum numero aggregaret. Huic tamen neque vitæ summa sinceritas, neque constantissimus erga patriam amor, neque leges salutariter excogitatæ auxilio esse potuerunt, quo minus infestos ciues experiretur: Sæpe enim lapidibus petitus, aliquando furore publico eiectus, etiam priuatus oculo: ad vltimum ipsa patria pulsus est. Quid aliæ faciant vrbes, vbi etiam illa quæ constantiæ, & moderationis, & grauitatis eximiam sibi laudem vendicat, tam ingrata aduersus tam bene meritum extitit?*

III. Plutar. in vita Cic. de leg. 2. *al. sparsimque *Detrahe Athenienfibus Thesea nullæ aut non tam claræ Athenæ erunt: siquidem ille vicatim dispersos ciues suos in vnam vrbem contraxit; *separatimq; & agresti more viuenti populo, amplissimæ ciuitatis formā atque imaginem imposuit. Idem sæua potentissimi regis Minois imperia vix dum ætate pubescente repulit. Idem effrænatam Thebanorum insolentiam domuit. Idem opem liberis Herculis tulit, & quicquid vbique monstri aut sceleris fuit, virtute animi ac robore dextræ comminuit. Huius tamen summoti ab Athenienfibus,*

Plutar. in vita, Iust. 2. *Scyros exule minor insula, ossa mortui cepit. Iam Solon, qui tam præclaras tamque vtiles Athenienfibus leges tulit, vt si his perpetuò vti voluissent, sempiternum habituri fuerint imperiū: qui Salamina velut hostilem arcem ex propinquo saluti eorum imminentem recuperauit. qui Pisistrati tyrannidem primus vidit orientem, & solus armis opprimi debere, palam dictitare ausus est,*

est; senectutem Cypri profugus exegit: neque ei in patria, de qua optime meruerat, humari contigit. Benè egissent Athenienses cum Miltiade si eum, post trecenta millia Persarum Marathone deuicta, in exilium protinus misissent, ac non in carcere & vinculis mori coëgissent. Prob. in vita. Hero. 6 Iusti. 2.

9 *Sed† vt puto hactenus sæuire aduersus optimè meritum abundè non duxerũt. Imò ne corpus quidem eius, sic expirare coacti, sepultura prius mandari passi sunt, quàm filius eius Cimon eisdem vinculis se constringendũ traderet. Hanc hæreditatem paternam maximi ducis filius, & futurus ipse ætatis suæ dux maximus, solam se sortitum, catenas scilicet & carcerem, gloriari potuit. Aristides etiam, quæ totius Græciæ iustitia censetur, continentiæ quoque eximium specimen, patria excedere iussus est Felices Athenas, quæ post illius exilium inuenire aliquem aut virum bonum, aut amantem sui ciuem potuerunt, cum quo tunc ipsa sanctitas migrauit!* Plutar. & Prob. in vita.

Themistocles eorum, qui ingratam patriam experti sunt celeberrimum exemplum, cum illam incolumem, clarã, opulentam principem Græciæ reddidisset, eousq́; sensit inimicam, vt ad Xerxis, quem paullo ante destruxerat, non debitam sibi misericordiam perfugere necesse haberet. Plutar. & Prob.

10 *Phocion verò his dotibus, † quæ ad pacãdum hominem potentissimæ iudicantur, eloquentia & integritate instructissimus, *non tantùm in eculeo ab Atheniensibus impositus est, sed certè post obitum nullam Atticæ regionis, quæ ossibus eius injiceretur, glebulam inuenit, iussus extra fines projici, intra quos optimus ciuis vixerat. Quid obest igitur, quin publica dementia sit existimanda, summo consensu maximas virtutes, quasi grauissima delicta punire, beneficiaq́; iniurijs rependere? Quod cum vbique, tum præcipuè Athenis intolerabile* Plutar. & Prob. *al. tantũ non.

lerabile videri debet: in qua vt be aduersus ingratos actio constituta est. Et rectè: quia dandi & accipiendi be-
cap. 6. *neficij commercium,† sine quo vix vita hominum constat* 11
perdit & tollit, quisquis benemerito parem referre gratiam negligit. Quantam ergo reprehensionem merentur. qui cùm aequissima iura, sed iniquissima haberent ingenia: moribus suis; quam legibus vti maluerunt? Quòd si qua prouidentia deorum effici posset, vt excellentissimi viri, quorum modo casus retuli, legem ingratorum vindicem retinentes, patriam suam in ius ad aliam ciuitatem pertraherent; nonne ingeniosum & garrulum populum, mutum atque elinguem hac postulatione reddidisset? † Discordes foci tui, paucis diuidua 12
tuguria ô Graecia facta sunt. Columen luces Marathon Persicis trophaeis: Salamis & Artemisium Xerxis naufragia numerantur: praualidis manibus exhausta moenia pulchrioribus operibus consurgunt: harum rerum auctores† vbi vixerint, vbi iacent respõde. Nempe The- 13
sea paruulo in scopulo sepeliri, & Miltiadem in carcere mori, & Cimona paternas induere catenas, & Themistoclem victorem victi hostis genua complecti Solonémque cum Aristide & Phocione Penates suos ingrata fugere coëgisti † cùm interim cineribus vestris foedè ac 14
Sophocles in Oedipo Colon. *miserabiliter dispersis, Oedipodis ossa, cade patris nuptijs matris contaminata, inter ipsum Areopagum diuini atque humani certaminis venerabile domicilium, & excelsis praesidijs Mineruae arcem. † honore ara deco-* 15
Legē de actione contra ingratos intelligit. *rata quasi sacrosancta colis: Adeò tibi aliena mala tuis bonis gratiora sunt Lege itaque legem, quae te iureiurando obstrictam tenet: & quia benemeritis debita reddere praemia noluisti, laesis iusta piacula exolue.*
†*Tacent muta illorum vmbrae fati necessitate constri-* 16
ctae,

cta: at immemores beneficiorum Athenas omnis lingua sermone licenti in reprehensionem soluta, non tacet.

DE PIETATE IN PARENTES, CAP. IV.

CVIVS EXEMPLA Romana sunt.	EXTERNA.
1 Cn. Marcius Coriolan	1 Pero filia patrem mamma nutriens.
2 P. Scipio Afric. maior.	2 Cimona Atheniensis.
3 T Manlius Torquatus.	3 Duo fratres Hispani.
4 M. Aurelius Cotta.	4 Cleobis & Bythō, Amphinom. & Anapus.
5 C. Flamin. trib pl.	5 Scythæ.
6 Claudia virgo Vestalis.	6 Crœsi regis filius mutus
7 Filia matrem in carcere, mamma nutriens.	7 Pulto Pinnensis iuuenis

SED omittamus ingratos, & potius de pijs loquamur: aliquanto enim satius est fauorabili quàm inuisæ rei vacare. Venite igitur in manus nostras prospera parentum vota, felicibus auspicijs propagatæ soboles; quæ efficitis vt & genuisse iuuet, & generare libeat.

Coriolanus maximi vir animi, & altissimi consilij, optiméq; de republica meritus, iniquissimæ damnationis ruina prostratus, ad Volscos infestos tunc Romanis confugit. Magno vbique pretio virtus æstimatur. Itaque quò latebras quæsitum venerat, † ibi breui summum adeptus est imperium. Euenitq; vt quem pro se salutarem imperatorem ciues habere noluerant; penè pestiferum aduersus se ducem experirentur. Frequente enim, fusis exercitibus nostris victoriarum suarum gradibus, aditum iuxta mœnia Vrbis Volsco militi struxit. Quapropter fastidiosus ille in æstimandis bonis suis populus, qui reo nō pepercerat, exuli coactus est supplicare. Missi ad eum deprecandum legati, nihil profecerunt. Missi deinde sacerdotes cum infulis, æquè sine effectu redierunt. Stupebat Senatus, trepidabat populus, viri pariter

Margin notes: 1. — 1 — A V. cclxii. Liu. 2. Plutar. Dion. 8. — A.V. cclxv. Liu. Plutar. Dionys

ac mulieres exitium imminens lamentabantur. Tunc Veturia Coriolani mater Volumniam vxorē eius & liberos secum trahens, castra Volscorum petijt.† Quā vbi 2
filius aspexit, Expugnasti, inquit, & vicisti iram meā, patria, †precibus huius admotis: cuius vtero te, quamuis 3
meritò mihi inuisam, dono: Continuoq́; Romanum agrum hostilibus armis liberauit. Ergo pectus dolore acceptæ iniuriæ, spe potiundæ victoriæ, verecundia detrectandi ministerij, metu mortis refertum, totum sibi pietas vacuefecit: vniusciusq́; parentis aspectus bellum atrox salutari pace mutauit.

II. A.V. dxxxv. Liu. 21. Plin. 16 cap. 4.

Eadem pietas viribus suis inflammatum Africanum superiorem, †vix dum annos pueriltatis egressum, ad 4
opem patri in acie ferendam virili robore amauit. Consulem enim eum apud Ticinum fluuium aduersis auspicijs cum Annibale pugnantem grauiter saucium, interceßu suo seruauit: neque illum aut ætatis infirmitas, aut militiæ tirocinium, aut infelicis prœlij etiam veterano bellatori pertimescendus exitus interpellare valuit, †quo minus duplici gloria conspicuam coronā, imperatore simul & patre ex ipsa morte rapto, mereretur. 5

III. A. V. cccxci. Liu. 7. Cic. offic. 3. *al. bene finiendi.

Auribus ista tam præclara exēpla Romana ciuitas accepit, illa vidit oculis.†L Manlio Imperioso diem ad 6
populū Pōponius tribunus pl. dixerat, †quòd occasione 7
**bene conficiendi belli ductus, legitimum obtinendi imperij tempus exceßisset. Quodq́; filium optimæ indolis iuuenem rustico opere grauatum publicis vsibus subtraheret. Id postquam Manlius adolescens cognouit, protinus vrbem petijt, & se in Pomponij domum prima luce direxit: qui existimans in hoc eum venisse, vt patris crimina, à quo plus iusto asperè tractabatur, deferret; excedere omnes iußit cubiculo, quò licentiùs remotis*

arbitris

arbitrii iudicium perageret. Nactus occasionẽ opportunam proposito suo iuuenis, gladium, quem tectum attulerat, distrinxit, tribunumq́, minis ac terrore compulsum iurare coëgit, à patris eius accusatione recessurum: Eóque effectum est, ne Imperiossus caussam diceret. Cõmendabilis est pietas, quæ mansuetis parentibus præstatur, sed Manlius quo horidiorem patrem habuit, hoc laudabilius periculo eius subuenit; quia ad eum diligendum, præter naturalem amorem, nullo indulgentiæ blandimento inuitatus fuerat.

Hanc pietatem æmulatus M. Cotta, eo ipso die, quo IV.
togam sumpsit virilem; protinus vt è Capitolio descen- A V.
dit, †C. Carbonem, à quo pater eius damnatus fuerat, dcxxcvii Dio, 56.
postulauit: † peractúmque reum iudicio afflixit, & ingenium & adolescentiam præclaro opere auspicatus.

Apud C. quoque Flaminium auctoritas patria æquè V.
potens fuit, Nam cùm tribunus pl. legem de Gallico agro A.V. dxxi.
viritim diuidendo, inuito & repugnante senatu, pro- Cic. de
mulgasset, precibus minisq́, eius acerrimè resistens, ac ne inuentione 2.
exercitu quidem aduersus se conscripto, si in eadem sen-
tentia perseueraret, absterritus; postquam pro rostris ei & in Bruto.
legem iam referenti pater manum iniecit, priuato factus imperio, descendit è rostris, ne minimo quidẽ murmure destitutæ concionis reprehensus.

Magna sunt hæc virilis pietatis opera, sed nescio an VI.
his omnibus valentius, & animosius Claudiæ Vestalis A.V. dcx.
virginis factum. Quæ cùm patrem suum triumphan- Suet.
tem è curru violentia tribuni pleb. manu detrahi ani- Tiberio
maduertisset; mira celeritate vtrisque se interponendo, Cic pro M. Cæ-
amplissimam potestatem inimicitijs accensam depulit. lio.
Igitur alterum triumphum pater in Capitolium, alterum filia in ædem Vestæ duxit. Nec discerni potuit,

vtri plus laudis tribueretur, an cui victoria, an cui Pie-
tas comes aderat.

Ignoscite vetustissimi foci, veniamq́; æterni date i-
gnes, si à vestro sacratissimo tẽplo †ad necessarium ma- 10
gis, quàm speciosum vrbis locum contextus operis nostri
progressus fuerit: Nulla enim acerbitate fortunæ, nullis
sordibus pretium charæ pietatis euilescit: Quin etiam
VII. eo certius, quo miserius experimentum habet. Sangui-
Plin. 7. cap. 36. nis ingenui mulierem prætor apud tribunal suum capi-
tali crimine dãnatam, triumuiro in carcere necandam
tradidit. † Quo receptã, is qui custodiæ præerat, miseri- 11
cordia motus, non protinus strangulauit. Aditũ quoque
ad eam filiæ, sed diligenter excussæ, nequid sibi inferret,
dedit: existimans futurũ, vt inedia consumeretur. Cùm
autem iam dies plures intercederent, secum ipse quærens
quidnam esset, quòd tamdiu sustentaretur; curiosius
obseruata filia, animaduertit illam exerto vbere fa-
mem matris lactis sui subsidio lenientem. Quæ tam
admirabilis spectaculi nouitas ab ipso ad triumvirum,
à triumviro ad Prætorem, † à Prætore ad concilium iu- 12
dicum perlata, remissionem pœnæ mulieri impetrauit.
Quo non penetrat, aut quid non excogitat pietas, quæ in
carcere seruandæ genetricis nouam rationem inuenit?
Quid enim tam inusitatum, quid tam inauditum,
quàm matrem natæ vberibus alitam? Putaret aliquis
hoc contra rerum naturam factum; nisi diligere paren-
tes, prima naturæ lex esset.

EXTERNA.

1. †Idem de pietate Perus existimetur, quæ patrem 13
a] Camona. suum Cimona consimili fortuna affectum, pariq́; cu-
stodiæ traditum, iam vltimæ senectutis, velut infan-
tem pectori suo admotum aluit. Hærent ac stupent ho-
mi-

*minum oculi cum huius facti pictam imaginem vident, casusq; antiqui conditionem, præsentis spectaculi admiratione renouant; in illis mutis membrorũ lineamentis viua ac spirantia corpora intueri credentes. Quod necesse est animo quoque euenire, aliquanto efficaciore pictura literarum: vetera pro recentibus admonitos recordari.** Deest aliqua dictio, forte, faciente

Ne te quidem Cimon silentio inuoluam, qui patri tuo sepulturam voluntarijs vinculis emere non dubitasti. Nam etsi maximo tibi postea & ciui & duci euadere contigit; plus tamen aliquanto laudis in carcere, quam in curia assecutus es. Ceteræ enim virtutes admirationis tantummodo multum, pietas verò etiam amoris plurimum meretur. II. Probus in vita. Iust. 2. Val. c. superiore.

Vos quoque fratres memoria complectar. quorum animus origine fuit nobilior. Siquidem admodum humiles in Hispania nati, pro parentum alimentis spiritum erogãtes, speciosa exitu vitæ inclaruistis. Duodecim enim millia numũm, quæ post mortem vestram his darentur, III.

14 *† à Paciæcis pacti, vt eorum patris interfectorem *Epastum gentis suæ tyrannum occideretis. Nec ausi solum* * al. Pastum.

15 *insigne facinus estis, † sed etiam strenuo ac forti exitu clausistis. Iisdem enim manibus Paciæcis vltionem, Epasto pœnam, genitoribus alimenta, vobis gloriosa fata peperistis: itaque tumulis etiam nunc viuitis, quia parẽtum senectutem tueri, quàm vestram expectare, satius esse duxistis.*

Notiora sunt fratrũ paria. Cleobis & Bython, Amphinomus & Anapus: illi, quòd ad sacra Iunonis peragenda matrem vexerunt: hi, quòd patrem & matrem humeris per medios ignes Ætnæ portârunt: sed neutris pro spiritu parentum expirare propositum fuit. IV. Cicero Tusc. I. Plutar. Solone Hero. I Solin. cap ...

Nec

V. Hero 4. *al. minuerim *al. fortè si.

*Nec ergo Argiuam detrecto laudẽ, aut AEtnæi monstris gloriam*insoluerim: verùm obſcuriori propter ignorantiam pietati notitia lumen admoueo: *ſicut Scythis libenter pietatis teſtimonium reddo. Dario enim totius regni ſui viribus in eorum regiones ſubinde impetum facienti, paulatim cedentes, †ad vltimas Aſiæ ſolitudines perueneran. Interrogati deinde ab eo per legatos, quem fugiendi finem, aut quod initium pugnandi facturi eſſent; reſponderunt, Se nec vrbes illas, nec agros cultos, pro quibus dimicarent, habere. Ceterum cùm ad parentum ſuorum monumenta veniſſent, ſciturũ quemadmodum Scythæ prœliari ſolerent. Quo quidem vno tam pio dicto, immanis & barbara gens ab omni ſe feritatis crimine redemit. Prima igitur & optima rerum natura pietatis eſt magiſtra. quæ nullo vocis miniſterio, nullo vſu literarum indigens, proprijs ac tacitis viribus, charitatem parentum pectoribus liberorum infundit. Quid ergo doctrina proficit? †vt politiora, ſcilicet, non vt meliora fiant ingenia: quoniam quidem ſolida virtus naſcitur magis, quàm fingitur.* 16 17

VI. Gel. 5. cap. 9. Hero. 1.

Quis enim plauſtris vagos, & ſiluarum latebris corpora ſua tegentes, in modumq́; ferarum laniatu pecudum viuentes, Dario ſic reſpondere docuit? Illa nimirum, quæ etiam Crœſi filium loquendi vſu defectum, ad protegendam patris incolumitatem miniſterio vocis inſtruxit. Captis enim à Cyro Sardibus, cùm vnus è numero Perſarum, ignarus viri, in cædem eius concitato ferretur impetu: velut oblitus quid ſibi naſcenti fortuna denegaſſet, ne Crœſum regem occideret, proclamando, penè iam impreſſum iugulo mucronem reuocauit. Ita qui ad id tempus mutus ſibi vixerat, ſaluti parentis vocalis factus eſt.

Ea-

18 *Eadem charitas Italico bello †Pinnensem iuuenem, cui Pultoni erat cognomen, tanto animi corporisq; robore armauit: Vt cùm obsessa vrbis suae claustris praesideret, & Romanus imperator, patrem eius captiuum, in conspectu ipsius deportatum destrictis militum gladijs circumdedisset, occisurum se minitans, nisi irruptioni suae iter praebuisset, solus è manibus senem rapuerit, duplici pietate memorandus, quòd & patris seruator, nec patriae fuerit proditor.* VII. A.V. dclxiv.

DE BENEVOLENTIA FRATERNA, CAP. V.

1 P. Afiic maioris. 3 T. Caesaris Augusti.
2 M. Fabii Vibulani cos. 4 Militis cuiusdam.

HANC pietatem proximus fraternae beneuolentiae gradus excipit. Nam vt meritò primum amoris vinculum ducitur, plurima & maxima beneficia accepisse: ita proximum iudicari debet simul accepisse. Quàm copiosae enim suauitatis illa recordatio est! In eodē domicilio antequam nascerer, habitaui in ijsdem incunabilis infantiae tempora peregi: eosdē appellaui parentes: eadem pro me vota excubuerunt: parem ex maiorum imaginibus gloriam traxi. Chara est vxor, dulces liberi, iucundi amici, accepti affines; sed postea cognitis nulla beneuolentia accedere debet, quae priorem exhauriat.

Atque hoc teste Scipione Africano loquar, qui tametsi arctißima familiaritate Laelio iunctus erat, attamen senatū supplex orauit; ne prouinciae sors fratri suo erepta, ad eum transferretur: legatumq; se Scipioni in Asiam iturum promisit. & maior natu, minori †& fortißimus imbelli, & gloria excellēs laudis inopi, &, quod super omnia est, nondum Asiatico, iam Africanus Itaq; clarißimorum cognominum alterum sumpsit, alterum dedit, triumphique praetextā huius excepit, illius tradidit I. A.V. dxliii. Liu. 37. Cicero Phil. xi

tradidit: ministerio aliquanto maior, quàm frater imperio.

II. A.V. cclxii. Dio.9. *M verò Fabius cõsul† inclyta pugna Etruscis & Veientibus superatis; delatum sibi summo senatus populiq́; studio triumphum ducere non sustinuit: quia eo prœlio Q. Fabius frater eius consularis fortissimè dimicãs occiderat. Quantam in eo pectore pietatem fraternæ charitatis habitasse existimemus, propter quam amplißimi honoris tantus fulgor extingui potuit?* 2

III. A.V. dccxliv. Liu. vlt Dio. 55. Plin 7. cap. 20. *Hoc exemplo vetustas; illo seculum nostrũ ornatum est: cui contigit fraternũ iugum Claudiæ prius, nunc etiam Iuliæ gentis intueri decus: Tantum enim amorem princeps parensq́; noster insitũ animo fratris Drusi habuit; vt cum Ticini, quò victor hostium ad complectendos parentes venerat, graui illum & periculosa valetudine in Germaniam fluctuare cognoßet, protinus inde metu attonitus erumperet. Iter quoque quàm rapidum & præceps velut vno spiritu corripuerit, eo patet; quòd Alpes Rhenúmq́; trãsgressus, die ac nocte mutato subinde equo, ducenta millia paßuum, per modò deuictam Barbariem, Antabagio duce solo comite contentus, euasit. Sed eum tunc maximo labore & periculo implicatũ, mortaliumq́; frequentia defectum, sanctißimum pietatis numen, & dij fautores eximiarũ virtutum, & fidißimus Rom. imperij custos Iupiter comitatus est. Drusus quoq́; quanquam fato iam suo quàm illius officio propior erat. vigore spiritus & corporis collapsus, eo ipso tamen, quo vita & mors distinguitur, momento, legiones cum insignibus suis fratri† obuiã procedere iußit, vt imperator salutaretur. Præcepit etiã dextra in parte prætorium ei statui, & consulare & imperatorium nomen obtinere voluit. Eodémq́; tẽpore, & fraternæ maiestati cessit, &* 3

cessit, & vita excessit. His scio equidem nullum aliud quàm Castoris & Pollucis specimen consanguineæ charitatis conuenienter adijci posse.

IV. A. V. dclxvi. Liu 79.

Sed omnis memoriæ clarissimis imperatoribus profectò non erit ingratum, si militis summa erga fratrem suum pietas huic voluminis parti adhæserit. Is namq; in castris Cn. Pompeij stipendia peragens, cùm Sertorianum militem acrius sibi in acie instantem cominus interemisset, iacentemq; spoliaret: vt fratrem germanum esse cognouit, multum ac diu conuitio deos ob donum impiæ victoriæ insectatus, propè castra transtulit, & pretiosa veste opertum rogo imposuit. Ac deinde subiecta face protinus eodem gladio, quo interemerat, pectus suum transuerberauit, séq; super corpus fratris prostratum, communibus flammis cremandum tradidit. Licebat ignorantiæ beneficio innocenti viuere: sed vt sua potius pietate quàm aliena venia vteretur, comes fraternæ neci non defuit.

DE PIETATE ERGA PATRIAM, CAPVT VI.

1 L. Iunii Bruti 1. cos.		EXTERNORVM.
2 M. Curtii eq. Rom.		
3 M. Genutii Cipi præt.		
4 Q. Aelii Pæti prætoris,	1	Codri regis Athen.
5 P. Decii Q. f. cos.	2	Thrasibuli Athen.
6 P. Decii P. F. cos.	3	Themistoclis Athen.
7 P. Africani maioris,	4	Philænorum frattum.
8 Ciuium Romanorum.	5	Aristotelis Stagiritæ.

ARCTISSIMIS sāguinis vinculis pietas satisfecit: restat nunc vt patriæ exhibeatur: Cuius maiestati, etiam illa quæ deorū numini æquatur, auctoritas parentū vires suas subiecit: fraterna quoq; charitas æquo animo ac libenti
1 *cedit sūmma quidem cum ratione. † Quia euersa domo, intentatus reip. status manere potest: vrbis ruina pena-*

†penates omnium trahat secum necesse est. Verùm quid 2
attinet verbis ista complecti? quorum tanta vis est, †vt 3
aliqui ea salutis suæ impendio testati sint.

I. A.V. ccxliv. Liu 2. Dio. 5. Plutar. Poplicola.
Brutus consul primus cum Arunte Tarquinij Superbi
regno expulsi filio in acie ita equo concurrit; vt pariter
illatis hastis, †vterque mortifico vulnere ictus exanimis 4
prosterneretur. Meritò adiecerim populo Romano liber-
tatem suam magno stetisse.

II. A.V. cccxci. Liu.7. Oros.2 cap.1. Plutarch. in parallelis
†Cùm autem in media parte fori, vasto ac repenti- 5
no hiatu terra subsideret, responsúmque esset, re illum
tantummodo compleri posse, qua pop. Rom. plurimum
valeret: Curtius & animi & generis nobilißimus ado-
lescens, interpretatus Vrbem nostram virtute armisq́;
præcipuè excellere; militaribus insignibus ornatus, equũ
conscendit, eúmque vehementer admotis calcaribus præ-
cipitem in illud profundum egit, super quem vniuersi
ciues honoris gratiâ certatim fruges iniecerunt, conti-
nuóq́; terra pristinum habitum recuperauit. Magna po-
stea decora in foro Romano fulserunt: nullum tamen
hodie quod pietate Curtij erga patriam clarius obuer-
satur exemplum: cui principatum gloriæ obtinenti, con-
simile factum subnectam.

III. A.V. dxv. Ouid. Met. 15 Plin. 11 cap 37.
Genucio Cipo prætori, paludato portam egredienti, 6
noui & inauditi generis prodigium incidit. Namq; in
capite eius subitò †veluti cornua emerserũt: responsũmq; 7
est regem eum fore, si in vrbem reuertisset. Quod ne ac-
cideret, voluntariũ sibimet ac perpetuum indixit exi-
lium. Dignam pietatem, quæ quod ad solidam gloriam
attinet, septem regibus præferatur. Cuius testandæ rei
gratia †capitis effigies ærea qua excesserat portæ inclusa 8
est, dictáque Raudusculana, quòd olim æra raudera di-
cebantur.

9 *†Genucius laudis huius. qua maior excogitari vix* III.
potest successionem Aelio pretori tradidit. Cui ius dicēti, A.V. dxxxiv.
cùm in capite picus consedisset aruspicésq; affirmassent, Front. 4
conseruato eo fore domus ipsius statum felicissimum, cap. 5.
reip. miserrimum. occiso, in contrarium vtrunque cessu- Plin. 10
rum, euestigio picum morsu suo in conspectu senatus ne- cap 18.
10 *cauit: †Decem & septem milites suae familiae, eximiae*
fortitudinis viros, Cannensi praelio amisit: resp procedente tempore ad summum imperij fastigium excessit.
Haec nimirum exempla Sylla, & Marius, Cinna tanquam stulta retulerunt.

Decius: qui consulatum in familiam suam primus V.
intulit, cùm Latino bello Romanam aciem inclinatam A.V. cdxiii.
& penè iam prostratam videret; caput suum pro salute Liu. 8.
reip. deuouit: Ac protinus concitato equo, in medium zonar.
hostium agmen, patriae salutem sibi mortem petens, irrupit: Factóq; ingenti strage, plurimis telis obrutus, super corruit. Ex cuius vulneribus & sanguine insperata victoria emersit.

Vnicum talis imperatoris specimen esset, nisi animo VI.
suo respondentem filium genuisset. Is namque in quarto A.V.
consulatu patris exemplum secutus, deuotione simili, cdlviii.
aequè strenua pugna, consentaneo exitu labantes perdi Liu. 10.
tásq; vires vrbis nostrae correxit. Itaque dignosci arduum Zonar. Cicero
11 *est, vtrùm Romana ciuitas† vtilius habuerit Decios du* Catone
ces, an amiserit: quoniam vita eorum ne vinceretur obstitit, mors fecit, vt vinceret.

Non est extinctus pro rep. superior Scipio Africanus: VII.
sed admirabili virtute, ne respub. extingueretur, prouidit. Siquidem cum afflicta Cannensi clade vrbs no- A. V.
stra, nihil aliud quam praeda victoris esse Annibalis vi dxxxviii Liu. 12.
deretur: ideoq; reliquiae prostrati exercitus deferendae

Italiæ auctore L.Metello, consilium agitarent: tribunus militum admodum iuuenis, stricto gladio mortem vnicuique minitando iurare omnes nunquam se relicturos patriam coëgit: pietatemque non solum ipse plenißimam exhibuit, sed etiam ex pectoribus aliorum abeuntem reuocauit.

VIII. Age, vt à singulis ad vniuersos transgrediar; quanto
A.V. & quam æquali amore patriæ tota ciuitas flagrauit!
dxxxix. cùm secundo Punico bello exhaustum ærarium ne deo-
Liu. 24. rum quidem cultui sufficeret. & publicani vltro aditos censores hortati sunt, vt omnia sic locarent, tanquam resp. pecunia abundaret, seq; præstituros cuncta: nec vllum assem, nisi bello confecto petituros polliciti sunt. Domini quoque seruorum, quos Sempronius Gracchus ob insignem pugnam Beneuēti manu miserat, pretia ab imperatore exigere supersederunt: In castris etiam non eques, non centurio stipēdium dari sibi desiderauit. Viri atque fœminæ, quicquid auri argentíue habuerunt: itē pueri insignia ingenuitatis ad sustentandā temporis difficultatem contulerūt: Ac ne beneficio senatus, (qui muneribus functos, tributi onere liberauerat) quisquam
A.V. vti voluit: sed insuper id omnes promptißimis animis
ccclviii. præstiterunt. Non ignorabant enim captis Veijs, cùm
Liu 5 deci marum nomine, quas Camillus vouerat, aurum A-
Plutar. Camil pollini Delphico mitti oporteret neq; emendi eius facul-
A.V. tas esset matronas ornamenta sua in ærarium retulis-
ccclxiii. Liu 5. se. Similiterq; audierant mille pondo auri, quæ Gallis obsidione Capitolij promissa debebantur, earum cultu expleta Itaq; & proprio ingenio. & exemplo vetustatis admoniti, nulla sibi in re cessandum existimauerunt.

EX-

EXTERNA.

Sed & externa eiuſdem propoſiti exempla attingã. I.
Rex Athenienſium Codrus, cùm ingenti hoſtium exercitu Attica regio debilitata, ferro ignique vaſtaretur; Iuſtin. 2
diffidentia humani auxilij ad Apollinis Delphici oraculum confugit; pérque legatos ſciſcitatus eſt: quonam modo illud tam graue bellum diſcuti poſſet. *reſpõdit deus,*
12 *Ita finem ei fore, ſi ipſe hoſtili manu occidiſſet.* † *Quod* *al. re-
quidem non ſolùm totis Athenis: ſed in caſtris etiam ſponsũ-
contrarijs percrebruit. Eoq; factum eſt, vt ediceretur, ne que eſt.
quis Codri corpus vulneraret. Id poſtquam cognouit, depoſitis inſignibus imperij familiarem cultum induit, ac pabulantium hoſtium globo ſeſe obiecit, vnumq; ex his falce percuſſum, in cædem ſuam compulit: Cuius interitu ne Athenæ occiderent, effectum eſt.

Ab eodem fonte pietatis Thraſibuli *quoque animus* II.
manauit. Is cùm Athenienſium vrbem triginta tyran- Iuſt.4.
norum teterrima dominatione liberare cuperet, paruáque manu maximæ rei molem aggrederetur, & quidã è conſcijs dixiſſet: Quantas tandem tibi Athenæ, per te libertatem conſecutæ, gratias debebunt? reſpondit: Dij faciant, vt quantas ipſe illis debeo, videar retuliſſe. Quo affectu inclytum deſtructa tyrannidis opus laude cumulauit.

Themiſtocles autem, quem virtus ſua victorem, in- III.
iuria patriæ imperatorem Perſarum fecerat: vt ſe ab Plutar.
ea oppugnanda abſtineret, inſtituto ſacrificio exceptum Probus
patera tauri ſanguinem hauſit, & ante ipſam aram, Thucyd
quaſi quadam Pietatis clara victima concidit. Suid.
Quo quidem tam memorabili eius exceſſu, ne Græcia altero Themiſtocle opus eſſet, effectum eſt.

Sequitur eiuſdem generis exemplum: Cum inter IV.

Sallust. I. Iugurt Pomp. Mel I. cap. 2. *Carthaginem & Cyrenas de margine agri pertinacissima contentio esset, ad vltimum placuit vtrinq; eodem tempore iuuenes mitti, & locū in quem ij conuenissent, finem ambobus haberi populis. Verùm hos pactū Carthaginiensiū duo fratres, nomine Philani perfidia præcurrere, citra constitutam horam maturato gressu in longius promotis terminis. Quod cum intellexissent Cyrenensium iuuenes, diu de fallacia eorum questi, postremò acerbitate conditionis iniuriā discutere conati sunt. Dixerunt namque sic eum finem ratum fore si Philæni viuos se ibi obrui passi essent* Phileno rū aræ Plinius 6.c.4. Solinus cap.30. *Sed consilio euentus non respondit: illi enim, nulla interposita mora, corpora sua his terra operienda tradiderunt. Qui quoniam patriæ, quàm vitæ suæ longiores terminos esse maluerunt; bene iacent, manibus & ossibus suis Punico dilatato imperio. Vbi sunt superba Carthaginis alta mœnia? vbi maritima gloria inclyti portus? vbi cunctis littoribus terribilis classis? vbi tot exercitus? vbi tantus equitatus? vbi immenso Africæ spolio non contenti spiritus? Omnia ista duobus Scipionibus Fortuna partita est. At Philænorum egregij facti memoriam ne patriæ quidem interitus extinxit. Nihil est igitur, excepta virtute quod mortali animo ac manu immortale quæri possit.*

V. Plutar. in Alex. & Diog in vita. Arist. Aelian Var histor. 3 *Iuuenili ardore plena hæc pietas. Aristoteles verò suprema vita reliquias sensilibus ac rugosis membris in summo literarum otio vix custodiens, adeò valenter pro salute patriæ incubuit; vt eam hostilibus armis solo æquatam, in lectulo Atheniensi iacent, Macedonum de manibus, quibus obiecta erat eriperet. † Ita non tā vrbs Stagira euersa Alexandri, quam restituta Aristotelis notum est opus. Patet ergo quam benignæ quamq; profusæ pietatis erga patriam omnium ordinum; omnis ætatis* 13

tis

14 *homines extiterint, sanctißimisque naturæ legibus† mirificorum etiam exemplorum clara mundo subscripserit veritas.*

DE PATRVM AMORE ET INDVLGENTIA in liberos,

CAP. VII.

1 Q. Fabii Max. Rulliani.	EXTERNORVM regum
2 Cæsetii Flaui.	1 Seleuci, Syriæ.
3 Octauii Balbi.	2 Ariobarzanis Cappadoc.

1 *†Det nunc vela pij & placidi affectus parentum erga liberos indulgentia; salubrique aura prouecta, gratã suauitatis secum dotem afferat.*

Fabius Rullianus quinque consulatibus summa cum I. A V.
2 *gloria peractis, †omnibúsque & virtutibus & vita me* dclxii.
ritis stupendus, legatus ire Fabio Gurgiti filio ad bellum Liu. 11.
difficile & periculosum conficiendũ grauatus non est, Oros. 3.
3 *†penè ipso dumtaxat animo si corpore militaturus: vt-* cap. 22.
pote propter vltimam senectutem lectuli otio, quàm la- zonar.
bori præliorum habilior. Idem triumphantis currum, Cic. pro
equo insidens, sequi quem ipse paruulum triumphis suis Muren.
*gestauerat, in maxima voluptate posuit: nec*accessor* *al. ac-
gloriosæ illius pompæ, sed auctor spectatus est. cessio.

Nõ tam Cesetij speciosa equitis Romani sors: sed pa- II.
tria par indulgentia: Qui à Cæsare omniũ iam exter- A.V.
norum & domesticorum hostiũ victore, cum abdicare dccix.
filium suum iuberetur, quòd is tribunus plebis cum Ma- Dio. 44.
rullo collega, inuidiam ei tanquam regnum affectanti Suet. & Plut.
fecerat: in hunc modum respondere sustinuit: Celerius Cæsare
tu mihi Cæsar omnes filios meos eripies, quàm ex his ego Appia.
vnum nota pellam mea. Habebat autem duos præterea ciuil. 2.
optimæ indolis filios, quibus Cæsar se incrementa dignitatis benignè largiturum pollicebatur. Hunc patrem tametsi summa diuini principis clementia tutum præsti-

tit: quis tamen non humano ingenio maius ausū putet, quòd cui totus terrarum orbis succubuerat, non cessit?

III. A.V. dccx. Appia. ciuil 4 aliquanta aliter *Sed nescio an Octauius Balbus concitatioris & ardentioris erga filium beneuolentiæ fuerit. Proscriptus à triumviris, cum domo postica clam esset egressus, iámq; fuga expeditum initiū haberet: postquam intus filium trucidari † falsus clamore è vicinia accepit, ei se neci,* 4 *quam vicinia euaserat, obtulit, occidendumq; militibus tradidit. Pluris nimirum illud momentum, quo illi præter spem videre filium incolumem contigerat, quàm salutem suam æstimans. Miseros adolescentis oculos, quibus amantissimum sui patrem ipsius opera sic expirantem intueri necesse fuit!*

EXTERNA.

I. Appian. Syriaca Plutar. Demetrio. *Ceterū vt ad iucundiora cognitu veniamus, Seleuci regis filius Antiochus nouercæ Stratonices infinito amore correptus, memor quàm improbis facibus arderet, impium pectoris vulnus pia dissimulatione contegebat. Itaque diuersi affectus iisdem visceribus ac medullis inclusi summa cupiditas, & maxima verecūdia, ad vltimā tabē corpus eius redegerunt. † Iacebat ipse in lectulo, moribundo similis: lamentabantur necessarij: pater mœrore* 5 *prostratus de obitu vnici filij déq; sua miserrima orbitate cogitabat: totius domus funebris magis quàm regius erat vultus. Sed hanc tristitiæ nubem Leptinis mathematici, vel, vt quidam tradunt, Erasistrati medici prouidentia discussit: Iuxta enim Antiochum sedens, vt eum ad introitum Stratonices rubore perfundi, & spiritu increbrescere, eaq; egrediente pallere, & excitatiorem anhelitum subinde recuperare animaduertit; curiosiore obseruatione ad ipsam veritatem penetrauit. Intrante enim Stratonice, & rursus abeunte, brachium ado-*

adolescentis dissimulanter apprehendendo, modò vegetiore, modò languidiore pulsu venarum comperit, cuius morbi æger esset; protinùsq́; id Seleuco exposuit. Qui charissima sibi coniuge filio cedere non dubitauit. Quòd in amorem incidisset fortunæ acceptum referens: quòd dissimulare eum vsque ad mortem paratus esset ipsius pudori imputans. Subijciatur animis senex rex, amãs: iam patebit quàm multa quamque difficilia paterni affectus indulgentiæ superauit.

At Seleucus quidem vxore, Ariobarzanes autem fi- II.
6 *lio suo Cappadociæ regno cessit, in conspectu C. Pompeij:* A.V.
†cuius cùm tribunal conscendisset, inuitatúq́; ab eo in dccxcii.
curuli sella sedisset, postquam filium in cornu scribæ Appia.
humiliorem fortuna sua locum obtinentem conspexit, Mithridatica.
non sustinuit infra se collocatum intueri. Sed protinus sella discendit & diadema in caput eius transtulit: hortaríque cœpit vt eò transiret vnde ipse surrexerat. Exciderunt lacrymæ iuueni, cohorruit corpus, dilapsum diadema est: nec quò iussus erat progredi potuit. Quodq́; penè fidem veritatis excedit, lætus erat, qui regnum deponebat: tristis, cui dabatur: Nec vllum finem tam egregium certamen habuisset, nisi patriæ voluntati auctoritas Pompeij adfuisset. Filium enim & regem appellauit, & diadema sumere iussit, & in curuli sella considere coëgit.

QVI SEVERI ADVERSVS LIBEROS,

CAP. VIII.

1 L. Iunius Brutus primus cos.
2 Cassius Viscellinus.
3 T. Manlius Torquatus iurisços
4 M. Aemilius Scaurus.
5 A. Fuluius

Comicæ lenitatis hi patres, tragicæ asperitatis illi, I. A.V. ccxliv. Liu. 2.
7 *†Par Romulo gloria L. Brutus, quia ille vrbẽ, hic liberta-* Dio. 5.

 tem

tem Romanam condidit: filios suos, Tarquinij damnationem à se expulsam reducentes, summum imperium obtinens, comprehensos, proq; tribunali virgis cæsos, & ad palum religatos securi percuti iussit. Exuit patrem, vt consulem ageret; orbùsque viuere, quam publicæ vindictæ deesse maluit.

Vincet amor patriæ, Virgil.

II. A.V. cclxviii Liu. 2. Dio. 8. ex quibusdam Annal. ex aliis aliter

Huius æmulatus exemplū Cassius, filium, † qui tribunus plebis Agrariam legem primus tulerat, multisq; alijs rebus populariter animos hominum amore sui deuinctos tenebat; postquam illam potestatem deposuit, adhibito propinquorum & amicorum consilio, affectati regni crimine domi damnauit: verberibusq; affectum, necari iussit: ac peculium eius Cereri consecrauit. 2

III. A.V dcxii. Liu. 54 Cic. de Finib 1

T autem Manlius Torquatus, præter egregia multa raræ dignitatis, iuris quoque ciuilis & sacrorum pontificalium peritissimus, in consimili facto ne consilio quidem necessariorum indigere se credidit. Nam cùm ad senatum Macedonia de filio eius D. Silano, qui eam prouinciam obtinuerat, querelas per legatos detulisset; à Patribus conscriptis petijt, nequid antè de ea re statuerent, quàm ipse Macedoniū filijq; sui causam inspexisset: Summo deinde cùm amplissimi ordinis, tum etiam eorum qui questū venerant, consensu cognitione suscepta, domi consedit; solusq; vtrique parti per totum biduum vacauit, ac tertio plenissimo die, diligentissimèq; auditis testibus, ita pronuntiauit: Cùm Silanum filium meum pecunias à socijs accepisse mihi probatū sit, & rep. eum & domo mea indignū iudico, protinúsq; è conspectu meo abire iubeo. Tam tristi patris sententia perculsus Silanus, lucem vlterius intueri non sustinuit; suspendioq; se proxima nocte consumpsit. Peregerat iam Torquatus seueri & religiosi iudicis partes, satisfactum erat reipub.

ha-

habebat vltionem Macedonia. potuit tam verecundo obitu filij patris inflecti rigor. at ille neque adolescentis exequijs interfuit, & cùm maximè funus eius duceretur consulere se volẽtibus, vacuas aures accommodauit. Videbat enim se in eo atrio cõsedisse, in quo illius Imperiosi Torquati seueritate conspicua imago posita erat: Prudentissimoq́; viro succurrebat, effigies maiorũ cum titulis suis idcirco in prima ædiũ parte poni solere, vt eorum virtutes posteri non solũ legerent, sed etiam imitarẽtur.

M. verò Scaurus, lumen ac decus patriæ, cum apud Athesim flumen impetu Cimbrorum Romani equitis depulsi, desertos procos. Catulo Vrbem pauidi repeterent, consternationis eius participi filio suo misit qui dicerent; libentius se in acie eius interfecti ossibus occursurum, quàm ipsum tam deformis fugæ reum visurum. Itaque si quid modò reliquum in pectore verecundiæ superesset, IV. A. V. dcli. Auct. de viris illust. lib. cap. 27. Front. l. 4. c. 1.
3 *†conspectum degener irati patris vitaret; recordatione enim iuuentæ suæ. qualis M. Scauro aut habendus aut spernendus esset filius admonebatur. Quo nuncio accepto, iuuenis coactus est fortius aduersus semetipsum gladio vti: quàm aduersus hostes vsus fuerat.*

Necminus animosè A. Fuluius vir senatorij ordinis, euntem in aciem filium retraxit, quàm Scaurus è prœlio fugientem increpuit. Namque iuuenem & ingenio & literis & forma inter æquales nitentem prauo consilio amicitiam Catilinæ secutũ, inq́; castra eius temerario impetu ruentem, medio itinere abstractum, supplicio mortis affecit: præfatus, Non se Catilinæ illum aduersus patriam, sed patriæ aduersus Catilinam genuisse. Licuit, donec ciuilis belli rabies præteriret, inclusum arcere: verum illud cauti patris narraretur opus, hoc seueri refertur. V. A. V. dcxc Salluſt. Catil. Dio. 37.

QVI MODERATI ERGA SVSPECTOS LIBEROS, CAP. IX.

1 L. Gellius Poplicola. 3 Fuluius quidam.
2 Q. Hortensius orator 4 Pater quidam

SED vt hanc incitatam & asperam seueritatem mitiores relatu patrum mores clementiæ suæ mistura temperent, exactæ pœnæ concessa venia iungatur.

I. A.V. dcxcii. Censor fuit. *L. Gellius. † omnibus honoribus ad censuram defun* 1 *ctus.† cùm grauissima crimina de filio, cum nouerca* 2 *commissum stuprum & parricidium cogitatum prope modum explorata haberet, non tamen ad vindictam procurrit continuò, sed penè vniuerso senatu adhibito in consilium, expositis suspicionibus, defendendi se adolescenti potestatem fecit, inspectaq́; diligentissimè causa, absoluit eum de concilij. tum etiam sententia sua: Quòd si impetu iræ abstractus sæuire festinasset, admisisset magis scelus quàm vindicasset.*

II. *Q. autem Hortensij, qui suis tēporibus ornamentum Romanæ eloquentiæ fuit admirabilis in filio patientia* A.V. dccii. Cælius Cic. famil. 8. Cic. in Bruto. *extitit. Cùm enim eovsque impietatem eius suspectam & nequitiam inuisam haberet, vt Mesallam suæ sororis filium heredem habiturus ambitus reum defendens iudicibus diceret, Si illū damnassent, nihil sibi præter osculum nepotū in quibus acquiesceret, superfuturum: Hac scilicet sententia quàm etiam editæ orationi inseruit, filiū potius in tormento animi, quàm in voluptatib. reponens: tamen ne naturæ ordinem confunderet, non nepotes, sed filium hæredem reliquit: Moderatè vsus affectibus suis: quia & viuus moribus eius verū testimonium, & mortuus sanguini honorem debitum reddidit.*

III. *Idem fecit clari generis magnaq́; dignitatis vir Fuluius, sed in filio aliquantum tetriore. Nam cùm au-*

auxilium senatus implorasset, vt suspectus in parricidio & ob id latens per triumvirum conquireretur, ac iussu Patrum conscriptorum comprehensus esset, non solum eum non notauit, sed etiam decedens, dominum omnium esse voluit: Quem sibi genuerat hæredem instituens, non quem expertus fuerat.

Magnorum virorum clementibus actis ignoti patris noua atque inusitatæ rationis consilium adijciam, qui cùm à filio necti sibi insidias comperisset, nec inducere in animum posset, vt verum sanguinem ad hoc sceleris
3 *progressum crederet, † seductam vxorem suppliciter ro-*
4 *gauit, † ne se vlterius celaret, sed diceret siue illum adolescentem subiecisset, siue ex alio concepisset. Asseueratione deinde eius, & iureiurādo se nil tale debere suspicari persuasus, in locum desertū filio perducto, gladium, quem secum occultum attulerat, tradidit, ac iugulum feriendū præbuit, nec veneno, nec latrone ei ad peragendum parricidium opus esse affirmans. Quo facto non paulatim, sed magno impetu recta cogitatio pectus iuuenis occupauit, continuoque abiecto gladio, Tu verò inquit, pater viue: & si tam obsequens es, vt hoc precari filio permittas, me quoque exupera. Sed tantum quæso, ne meus erga te amor eo sit vilior, quod à pœnitentia*
5 *oritur. O † solitudinem sanguine meliorem, pacatioresque penatibus siluas, & alimentis blandius ferrum ac mortis oblatæ, quàm datæ vitæ felicius beneficium!*

QVI FILIORVM OBITVM FORTI ANIMO TVLERVNT,
CAP. X.

ROMANI.
1 M. Horatius Puluillus cos. II.
2 L Aemilius Paull, proc.
3 Q. Marcius Rex, cos.

EXTERNI.
1 Pericles Atheniensis.
2 Xenophon

2 Xenophon, 3 Anaxagoras.

COMMEMORATIS patribus qui iniurias filiorũ patienter exceperunt, referamus eos qui mortes æquo animo tolerârunt.

I. A.V. cclxvi. Dio. 5. Tac. 19 *Horatius Puluillus, cùm in Capitolio Ioui Opt. Max. ædem pontifex dedicaret; interq; nuncupationem solennium verborum postem tenens. mortuum esse filium suum audisset: neque manum à poste remouit. ne tanti templi dedicationem interrumperet: Neque vultum à publica religione ad priuatum dolorem deflexit; †ne patris magis, quàm pontificis partes egisse videretur. Tolle inquit, cadauer.*

II. A V. dxxcvi. Plutar. in vita. Liu. 45. *Clarum exemplum: nec minus tamen illustre quod sequitur Æmilius Paullus nunc felicißimi, nunc miserrimi patris clarißima repræsẽtatio ex quatuor filijs formæ insignis, egregiæ indolis, duos iure adoptionis in Corneliam Fabiámque gentem translatos, sibi ipse denegauit duos et fortuna abstulit Quorum alter triumphum patris funere suo quartum ante diem præcessit: alter in triumphali curru conspectus, post diem tertium expirauit. Itaque qui ad donandos vsque liberos abundauerat, in orbitate subitò destitutus est. Quem casum quo robore animi sustinuerit, orationi quam de rebus à se gestis apud populum habuit, hanc adijciendo clausulam nulli ambiguum reliquit: Cùm in maximo prouentu felicitatis nostræ, Quirites timerem nequid mali fortuna moliretur, Iouẽ Opt. Max. Iunonemq;, reginam, & Mineruam precatus sum, vt si aduersi quid populo Romano immineret totũ in meam domum conuerteretur. Quapropter bene se res habet: annuendo enim votis meis id egerunt, vt vos potiùs meum casum doleatis, quàm ego vestro ingemiscerem.*

Vno

Vno etiam nunc domestico exemplo adiecto, in alienis III.
2 *luctibus orationi meæ vagari permittam.* † *Q. Marcius* A.V. dcxxxv.
Rex superior, Catonis in consulatu collega filium suum Catonis nepotis
magnæ pietatis & magnæ spei, & quæ non parua calami- collega
tatis accessio fuit, vnicum amisit. Cúmq; se obitu eius vt Gell.
subrutum & euersum videret; ita dolorem altitudine l. 13. c. 19
consilij vicit, vt à rogo iuuenis protinus Curiam pete- Quare
ret senatumq; quem eo die lege habere oportebat, euoca- solus
ret. Quod nisi fortiter mœrorem ferre sciisset vnius diei hic merito no-
lucem inter calamitosum patrem, & strenuum consulē, bis su-
neutra in parte cessante officio, partiri non potuisset. spectus est.

EXTERNA.

Princeps Atheniensium Pericles intra quatriduum Plutar.
duobus mirificis adolescentibus filijs spoliatus, ijs ipsis in vita.
diebus & vultu pristinum habitum retinente, & ora-
tione nulla ex parte infractiore concionatus est. Ille verò
caput quoque solito more coronatum gerere sustinuit, Aristop
vt nihil ex vetere ritu propter domesticum vulnus de- interp.
traheret. Non sine causa igitur tanti roboris animus ad
Olympij Iouis cognomen ascendit.

Xenophon autem, quod ad Socraticam disciplinam II.
attinet, proximus à Platone felicis ac beatæ facundiæ Laërt.
gradus, cùm solenne sacrificium perageret, è duobus filijs in vita.
maiorem natu nomine Gryllum, apud Mantineam Stob. ser 106
in prœlio cecidisse cognouit. nec ideo institutum deorum Aelian.
cultum omittendū putauit, sed tantummodo coronam Variar.
deponere cōtentus fuit. Quam ipsam percunctatus quo- hist. 3.
nam modo occidisset, vt audiuit fortissimè pugnantem
interijsse, capiti reposuit; numina quibus sacrificabat,
testatus, maiorē se ex virtute filij voluptatem, quàm ex
morte amaritudinem sentire. Alius remouisset hostiam,
abiecisset altaria, lacrymis respersa thura disiecisset:

Xe-

†Xenophontis corpus religioni immobile stetit, & animus in consilio prudentiæ stabilis mansit: Nam dolori succumbere ipsa clade, quæ nuntiata erat, tristius duxit. 3

111. Laërt. in vita. Cicero Tusc. 3. Aelian. Variar. hist, 3.

Nec Anaxagoras quidem supprimendus est. Audita namque morte filij, Nibil, inquit, mihi inexpectatū aut nouum nuntias: ego enim illum ex me natum sciebam esse mortalem. Has voces vtilißimis præceptis imbuta virtus mittit: quas si quis efficaciter auribus perceperit, non ignorabit †ita liberos esse procreādos, vt meminerit 4 *his à rerum natura, & accipiendi spiritus, & reddendi eodem momento temporis legem dici: atque vt mori neminem solere, qui non vixerit, ita nec viuere aliquem quidem posse, qui non sit moriturus.*

VALERII MAXIMI LIBER SEXTVS.

DE PVDICITIA,

CAPVT I.

QVAM COLVERE Romani

1 Lucretia Sp. F. L. Col.
2 L. Virginis
3 Pontius Aufidianus eq. Rom,
4 P. Mænius.
5 Q. Fabius Max. Seruil.
6 P. Atilius Philiscus
7 M. Claudius Marcellus æd. cur.
8 Q. Metellus Celer trib. pleb.
9 T. Veturius T. F. Caluinus.
10 C. Pescennius III. vir capitalis.
11 Cominius trib. plebis.
12 C. Marius cos. II.
13 Priuati qui adulteria de prehēsa vindicarunt.

EXTERNI.

1 Hippo femina Græca.
2 Chiomara Orgiagontis reguli.
3 Teutonorum vxores.

Εὐχὰ, Pellex Iunonis arā, ne tāgito,

VNDE te virorum pariter ac feminarū præcipuum firmamentū Pudicitia inuocem? Tu enim Prisca religione consecratos Vestæ focos incolis. Tu Capitolinæ Iunonis pul-

puluinaribus incubas. Tu palatij columen augustos pe- Adulatio mēdax,
1 *nates. † sanctißimumq́ Iuliæ gentis genialem thorum*
aßidua statione celebras. Tuo præsidio puerilis ætatis in-
signia munita sunt. Tui numinis respectu sinceræ iu-
uentæ flos permanet. Te custode matronalis stola cense-
tur. Ades igitur & cognosce quæ fieri ipsa voluisti.

Dux Romanæ pudicitiæ Lucretia, cuius virilis ani- I.
mus, maligno errore fortunæ, muliebre corpus sortitus A.V.
2 *est. † A Sex. Tarquinio regis Superbi filio per vim stu-* ccxliv, Liu 1.
prum pati coacta, cùm grauißimis verbis iniuriā suam Ouid.
in consilio necessariorum deplorasset; ferro se, quod veste Fast 2.
tectum attulerat, interemit. Caussamq́ tam animoso Dio, 11
interitu imperium consulare pro regio permutandi, po-
pulo Rom. præbuit.

Atque hanc illatam iniuriam non tulit Virginius II.
plebeij generis sed patricij vir spiritus. ne probro conta-
minaretur domus sua; proprio sanguini non pepercit. A.V.
Nam cùm Ap. Claudius decemuir, filiæ eius virginis ccclii. Liu 3.
stuprum, potestatis viribus fretus, pertinaciùs expeteret, Dio, 11.
deductam in forum puellam occidit, pudicaq́ interemp-
tor quàm corruptæ pater esse maluit.

*Nec alio robore animi præditus fuit * Pontius Aufi-* III. * al P. Aufidianus,
dianus eques Rom. qui postquam comperit filiæ suæ vir-
3 *ginitatem à pædagogo proditā † Fannio Saturnino, non*
contentus sceleratum seruum affecisse supplicio, etiam
ipsam puellam necauit. Itaque ne turpes eius nuptias
celebraret, acerbas exequias duxit.

Quid P Mænius, quam seuerū pudicitiæ custodem e- IV.
git! In libertū namque gratum admodum sibi animad-
uertit quia cū nubilis iam ætatis filiæ suæ osculū dedisse
cognouerat, cùm præsertim nō libidine, sed errore lapsus
videri posset. Cæterū amaritudine pœnæ, teneris adhuc
puellæ

puellæ sensibus, castitatis disciplinam ingenerari magni æstimauit. Eiq; tam tristi exẽplo præcepit, vt non solùm virginitatem illibatam, sed etiam oscula ad virum sincera perferret.

V. A.V. dcxxvii Censor fuit Q. verò Fabius Maximus Seruilianus honoribus quos splendidissimè gesserat, censuræ grauitate consummatis, †exegit à filio vnico pœnas dubiæ castitatis: Is eas pepẽ- 4
dit voluntario secessu conspectum patris vitando.

VI. Dicerem censorium virum nimiũ acerbum extitisse, nisi P. Atilium Philiscum in pueritia corpore quæstum à domino facere coactum, tam seuerum posteà patrem cernerem. Filiam enim suam, quòd ea se stupri crimine coinquinauerat, interemit. Quàm sanctam igitur in ciuitate nostra pudicitiam fuisse existimare debemus, in qua etiam institores libidinis, tam seueros eius vindices euasisse animaduertimus?

VII. A.V. dxxvii. Plutar. in vita. Sequitur excellentis nominis ac memorabilis facti exemplum. M. Claudius Marcellus ædilis curulis C. Scantinio Capitolino trib. pl. diem ad populum dixit, quòd filium suum de stupro appellasset: Eoq; asseuerante† se 5
cogi non posse vt adesset, quia sacrosanctam potestatem haberet, & ob id tribunitium auxilium implorante; totum collegium tribunorum negauit se intercedere, quò minus pudicitiæ quæstio perageretur. citatus itaque Scantinius reus, vno teste, qui tentatus erat, damnatus est. Constat iuuenem productum in rostra defixo in terram vultu perseueranter tacuisse, verecundoq; silentio plurimum in vltionem suam valuisse.

VIII. A V. dcxxciv Metellus quoque celer stuprosæ mentis acer punitor extitit, Cn. Sergio Silo promissorum matrifamiliæ nũmorum gratia diem ad populum dicendo, eumq; hoc crimine damnando. Non enim factum tunc, sed animus in

quæstionem

quæstionem deductus est: plúsq; voluisse peccare nocuit, quàm non peccasse profuit.

Concionis hæc, illa Curiæ grauitas: T. Veturius fi- IX.
lius eius Veturij. qui in consulatu suo Samnitibus, ob A.V.
turpiter ictum fœdus deditus fuerat: cùm propter dome- cdxxvii
sticæ ruinam, & graue æs alienum C. Plotio nexum se Liu.8.
dare admodum adolescentulus coactus esset: seruilibus ab de L.
eo verberibus, quia stuprum pati noluerat, affectus, que- Papirio
relam ad consules detulit. A quibus hac de re certior fa- simile
ctus senatus, Plotium in carcerem duci iussit. In quali- refert &
cunque enim statu positam Romano sanguini pudici- Suidas
tiam tutam esse voluit. in C. Lætor.

Et quid mirum, si hoc vniuersi P.C. censuerunt? C. X.
Pescennius triũvir Capitalis Cornelium fortissimè mi-
litiæ stipendia emeritum, virtutisq; nomine quater ho-
nore primi pili ab imperatoribus donatum, quod cum
ingenuo adolescentulo stupri commercium habuisset,
publicis vinculis onerauit. A quo appellati tribuni, cùm
de stupro nihil negaret, sed sponsionem se facere paratũ
diceret, quod adolescens ille palam atque apertè corpore
quæstum factitasset: intercessionem suam interponere
noluerunt. Itaque Cornelius in carcere mori coactus est.
Non putarunt trib. pleb. remp. nostram cum fortibus
viris pacisci oportere, vt externis periculis domesticas
delicias emerent.

Libidinosi centurionis supplicium, M. Lætorij Mergi XI.
trib. militaris, æque similis fœdus exitus sequitur: Cui A.V.
Cominius trib. pleb. diem ad populũ dixit, quòd corni- cdxxvi
cularium suum stupri caussa appellasset. Nec sustinuit circiter
eius rei sententiam Lætorius, sed se ipse ante iudicij Suidas.
tempus fuga prius subtraxit, deinde etiam morte puni-
uit. Naturæ modum expleuerat; fato tamen functus,

P vni-

vniuersæ plebis sententia crimine impudicitiæ damnatus est: Signa illum militaria, sacratæ aquilæ & certissima Romani imperij custos, seuera castrorum disciplina, vsq; ad inferos persecuta est. Quoniam cuius magister esse debuerat, sanctitatis corruptor tentabat existere.

XII. A.V. dcxlix. Plutar. in vita, Trebonium vocat

Hoc mouit C. Marium Imperatorem, tum, cùm C. Lusium sororis suæ filium tribunum militum à C. Plotio manipulario milite iure cæsum pronuntiauit, quia eum de stupro compellare ausus fuerat.

Plutar. XIII.

Sed vt eos quoque qui in vindicanda pudicitia dolore suo pro publica lege vsi sunt, strictim percurram: Sempronius Musca C. Gelliũ deprehensum in adulterio flagellis cecidit: C. Memmius L. Octauium similiter deprehensum neruis contudit: Carbo Accienus à Vibieno, itẽ Pontius à P. Cernio deprehensi castrati sunt †Cn etiam 6
Furium Brochum quidam deprehendit, & familiæ stuprandum obiecit: Quibus ira sua indulsisse, fraudi non fuit.

EXTERNA.

I. *Atque vt domesticis extra subnectã, Græca femina nomine Hippo cùm hostium classe esset excepta, in mare se, vt morte pudicitiam tueretur, abiecit. Cuius corpus Erechtheo littori appulsum, †proxima vndis humo se-* 7
pultura mandatum, ad hoc tempus tumulus contegit: Sanctitatis vero gloriã æterna traditã memoriæ Græcia laudibus suis celebrando, quotidie florentiorem effecit.

II. A.V. dlxiv. Liu. 38. Plutar. de claris mulier.

Vehementius hoc, illud consideratius exemplũ pudicitiæ. Exercitu & copijs Gallogræcorũ à Cn. Mãlio consule in Olympo monte ex parte deletis, ex parte captis Orgiagõtis reguli vxor miræ pulchritudinis à centurione cui custodienda erat, stuprum pati coacta: postquam ventum est in eum locum, †in quẽ centurio, misso nun- 8
tio,

tio necessarios mulieris pretium, quo eam redimerent, afferre iusserat: Aurum expendente centurione, & in eius pondus animo oculisq; intento, Gallogræcis lingua gentis suæ imperauit, vt eum occiderent. Interfecti dein de caput abscisum manibus retinens ad coniugem venit; abiectoque ante pedes eius, & iniuriæ & vltionis suæ ordinem exposuit. Huius femina quid aliud quisquam, quàm corpus in potestatem hostiũ venisse, dicat? Nam neque animus vinci, nec pudicitia capi potuit. Auct. de Viris illustrib. cap. 55. L Flor. cap. 11.

III. A.V. dcli. Plutar. Oros. cap 16. Flor. 3. cap. 3.

Teutonorũ verò coniuges Marium victorem orarunt, vt ab eo virginibus Vestalibus dono mitterentur, affirmantes æquè se atque illas virilis concubitus expertes futuras. Eáq; re non impetrata, laqueis sibi nocte proxima spiritũ eripuerunt. Dij melius, quòd hunc animum viris earum in acie non dederũt. Nam si mulierum suarum virtutem imitari voluissent, incerta Teutonicæ victoriæ trophæa reddidissent.

QVÆ LIBERE DICTA AVT FACTA, CAP. II.

A ROMANIS.	
1 Legato Priuernatium.	9 Diphilo Tragœdo.
2 L. Marcio Philippo cos.	10 M. Castricio Placent.
3 Scipione Aemiliano.	11 Ser Sulpicio Galba.
4 Cn. Calpurnio Pisone.	12 A. Cascellio iurifcon.
5 M Catone Vticensi.	AB EXTERNIS.
6 Cn. Lentulo Marcellino cos	1 Machæra Macedonica muliere.
7 M Fauonio.	2 Syracusana quadam.
8 Heluio Mãcia Formian.	3 Theodoro Cyrenæo.

Libertatem autem vehementis spiritus dictis pariter ac factis testatam, vt non inuitauerim; ita vltro venientem non exclusierim. Quæ inter virtutem vitiumq; posita, si salubri modo se temperauerit, laudẽ: si quo non debuit, profuderit, reprehensionẽ meretur. Atq; vulgi sic 4

auribus gratior, quam sapientissimo cuiusq; animo probabilior est. Vtpote frequentius aliena venia, quàm sua prouidẽtia tuta. Sed quia humanæ vitæ partes persequi propositũ est; nostra fide, propria æstimatione referatur.

I. A.V. cdxxiv. Liu. 8. *Priuerno capto. interfectisq; qui id oppidum ad rebellandum incitauerant. senatus indignatione accensus consilium agitabat, quidnam sibi de reliquis quoque Priuernatibus faciendum esset, Ancipiti igitur casu salus eorum fluctuabat, eodem tempore & victoribus & iratis subiecta. Ceterùm cum auxilium vnicum in precibus restare animaduerterent, †ingeniti Italici sanguinis obliuisci non potuerunt. Princeps enim eorum in* 1
Curia interrogatus, quam pœnam mererentur, respondit: Quam merentur, †qui se dignos libertate iudicant. 2
Verbis arma sumpserat, exasperatosq; Patrũ conscripti. animos inflammauerat. Sed Plautius consul fauens Priuernatium causæ, regressum animoso eius dicto obtulit; quæsiuitq; qualem cum eis Romani pacem habituri essent impunitate donata. At is constantissimo vultu: Si bonam dederitis, inquit, perpetuam; si malam, non diuturnam. Qua voce perfectum est, vt victis non solùm venia, sed etiam ius & beneficium nostræ ciuitatis daretur.

II. A.V. dclxii. Cic. de Orat. 3. *Sic in senatu Priuernas loqui ausus est. L. verò Philippus consul aduersus eundem ordinem libertatem exercere non dubitauit. Nam segnitiem pro Rostris exprobrans alio sibi senatu opus esse dixit: tantumq; à pœnitentia dicti abfuit, vt etiam L. Crasso, summæ dignitatis & eloquentiæ viro, id in Curia grauiter ferenti, manũ iniici iuberet. Ille reiecto lictore, Non es, inquit, mihi Philippe consul, quia nec ego quidem tibi senator sũ.*

III. *†Quid? populũ ab incursu tuo tutum libertas reli-* 3
quit?

4 *quit?imo & similiter aggressa,† & æquè experta est patientem C. Carbo trib. pleb. nuper sepulta Gracchanæ seditionis turbulentissimus vindex, idémq; orientium ciuilium malorum fax ardentissima, P. Africanum, à Numantiæ ruinis summo cum gloria fulgore venientē ab ipsa penè porta in Rostra perductū, quid de Ti. Gracchi morte, cuius sororem in matrimonio habebat, sentiret, interrogauit: vt auctoritate clarissimi viri inchoato iam incēdio multum incrementi adijceret: Quia non dubitabat quin propter tam arctam affinitatem, aliquid pro interfecti necessarij memoria miserabiliter esset locuturus. At is iure eum cæsum videri respōdit.* A.V. dcxxii. Liu. 59. Plutar. Apoph Velleius.

5 *† Cui dicto cùm concio tribunitio furore instincta violenter succlamasset, Taceant, inquit, quibus Italia nouerca est. Orto deinde murmure. Non efficietis, ait, vt solutos verear, quos alligatos adduxit. Vniuersus populus iterum ab vno contumeliosè correptus erat. Quantus est honos virtutis? tacuit actutum: Recens victoria ipsius Numātina, & patris Macedonica,*

6 *† deuictaq; Carthaginis spolia auita, ac duorum regum Syphacis & Persæ ante triumphales currus catenatæ ceruices*

7 *† tunc totius fori frementis ora clauserunt: Nec timori datum est silentiū, sed quia beneficio Aemiliæ & Corneliæ gentis, multi metus Vrbis atque Italiæ finiti erant, plebs Romana, libertatis Scipionis libera non fuit.*

Quapropter minus mirari debemus, quòd amplissima Cn. Pompeij auctoritas toties cum libertate luctata est: IV. A.V. dcxvi. circiter

8 *nec sine magna laude, † quoniā omnis generis hominum licentiæ ludibrio esset; quieta fronte tulit. Cn. Piso, cùm Maniliū Crispum reum ageret, eúmq; euidenter nocentem gratia Pōpeij videret eripi, iuuenili impetu ac*

9 *† studio accusationis prouectus, multa & grauia crimina*

prepotenti defensori obiecit. Interrogatus deinde ab eo, cur se quoque non accusaret: †*Da, inquit, prades reip. te* 10
si postulatus fueris. ciuile bellum non excitaturũ; etiam de tuo prius quam de Manilij capite in consilium iudices mittam. Ita eodem iudicio duos sustinuit reos, accusatione Manilium, libertate Pompeium: & eorum alterum lege peregit, alterum professione, qua solum poterat.

V. A.V. decii. Dio 40 Plutar. Pompo & Cato ne

Quid ergo libertas sine Catone? *Non magis quàm Cato sine libertate. Nam cùm in senatorem nocentem & infamem reum iudex sedisset, tabellæq́ Cn. Pompeij laudationem eius continentes, prolatæ essent. proculdubio* †*efficaces futuræ, protinus submouit eas è quæstione,* 11
legem recitando, qua cautum erat, ne senatoribus tali auxilio vti liceret. Huic facto persona admirationem ademit. Nam quæ in alio audacia videretur, in Catone *fiducia cognoscitur.*

VI. A.V. dcxcvii Dio. 39

Cn. Lentulus Marcellinus consul, cùm in concione de Magni Pompeij nimia potentia quereretur, assensúsq́ ei clara voce vniuersus populus esset: Acclamate, inquit, Quirites, acclamate, dum licet: iam enim vobis impunè facere non licebit. Pulsata est tunc eximij ciuis potentia, hinc inuidiosa querela, hinc lamentatione miserabili.

VII. A.V dcxcix. circiter

Cui candida fascia crus alligatum habenti, Fauonius, Non refert, inquit, qua in parte corporis sit diadema: Exigui panni cauillatione regias eius vires exprobrans. At is neutra in parte mutato vultu, vtrumq́ cauit, ne aut hilari fronte libenter agnoscere potentiam, aut tristi iram profiteri videretur. Eáq́ patientia inferioris etiam generis, & fortunæ hominibus aditũ aduersus se dedit: E quorum turba duos retulisse abundè erit:

VIII.

Heluius Mancia Formianus, Libertini filius vltima sene-

senectutis, L.Libonem apud censores accusabat: in quo A.V.
certamine cùm pompeius Magnus humilitatem ei ata- dcxciix.
temq; exprobrans, ab inferis illum ad accusandum re- A.V.
missum dixisset: non mentiris, inquit, Pompei: venio dclxxii.
enim ab inferis L. Libonem accusaturus: sed dum illic Plutar.
moror vidi cruentum Cn. Domitium Ahenobarbum Pomp.
deflentem, quod summo genere natus, integerrimæ vitæ, Liu.89.
amantißimus patriæ, in ipso iuuentutis flore, tuo iussu Appia 1
esset occisus. Vidi pari claritate conspicuum Brutum fer- A. V. dclxxvi
ro laceratum, querentem, id sibi prius perfidia. deinde Liu 90.
etiam crudelitate tua accidisse. Vidi Cn. Carbonē acer- Plutar. Zonar.
rimum pueritiæ tuæ, bonorumq; patris tui defensorem, A.V.
in tertio consulatu suo catenis, quas tu ei iniici iusseras, dclxxi.
vinctum, obtestantē te, aduersus omne fas ac nefas, cùm Plutar.
in summo esset imperio, à te equite Romano trucidatū. Appia. Zonar.
Vidi eodem habitu & quiritatu prætorium virum. Per- A.V.
pernam sæuitiam tuam execrantem, omnesq; eos vnâ dcxci, Plutar.
voce indignantes quòd indemnati sub te adolescentulo Appia.
12 *carnifice occidissent.* † *Obducta iam veietis cicatricibus* Velleius
bellorum ciuilium vastißima vulnera, municipali ho- Liu.96.
mini seruitutem paternam redolenti, effrenata temeri-
tate, intolerabiliq; spiritu impunè reuocare licuit. Itaq;
eo tempore & fortißimum erat Cn. Pompeio maledice-
re, & tutißimū Sed non patitur nos hoc longiore quere-
la prosequi personæ insequentis aliquanto sors humilior.

Diphilus Tragœdus, cùm Apollinaribus ludis inter 13
actum ad eum versum venisset, in quo hæc sententia cō- A.V.
tinetur, Miseria nostra Magnus est: directis in Pompeiū dcxciv.
manibus, pronuntiauit: Reuocatúsque aliquoties à po- Cic. ad
pulo, sine vlla cunctatione, nimiæ illum & intole- Attic.2
rabilis potentiæ reum gestu perseueranti egit. Ea- epist.19
dem petulantia vsus est in ea quoque parte, Vir-
tutem

tutem istam veniet tempus cùm grauiter gemas.

X. A.V. dclxix. Liuius lib. 84. *M. etiam Castricij libertate inflammatus animus, qui cùm Placentiæ magistratum gereret, Cn. Carbone consule iubente decretum fieri, quo sibi obsides à Placētinis darentur, nec summo eius imperio obtemperauit, nec maximis viribus cessit: Atque etiam dicenti, multos se gladios habere, respondit, Et ego annos. Obstupuerunt tot legiones tam robustas senectutis reliquias intuentes. Carbonis quoque ira, quia materiā sæuiendi per quam exiguam habebat, paruulum vitæ tempus ablatura, in seipsa collapsa est.*

XI. A.V. dccviii. circiter *Iam Ser. Galbæ temeritatis plena postulatio, qui Diuum Iulium consummatis victorijs, in foro ius dicentē, in hunc modum interpellare sustinuit: C. Iuli Cæsar, pro Cn. Pompeio Magno quondam genero tuo in tertio eius consulatu pecuniam spopondi, quo nomine nunc appellor. Quid agam? dependam? Palam atque aperte ei bonorum Pompeij venditionem exprobrando, vt à tribunali submoueretur, meruerat: sed illud ipsa mãsuetudine mitius pectus, æs alienū Pompeij ex suo fisco solui iussit.*

XII. A.V. dccxl. circiter *al. vide rentur. *A. Cæsellius, vir iuris ciuilis scientia clarus, quàm periculosè contumax! Nullius enim aut gratia aut auctoritate compelli potuit, vt de aliqua earum rerum, quas triumviri dederant formulam componeret. Hoc animi iudicio † victoriarū beneficia extra omnem ordinem legum ponens. Idem cum multa de temporibus Cæsaris liberiùs loqueretur, amiciq́, ne id faceret monerent: Duas res, quæ hominibus amarissimæ *videntur, magnā sibi licentiam præbere respondit; senectutem & orbitatem.* 13

EXTERNA.

I. Plutar. po ph. *Inserit se tātis viris mulier alienigeni sanguinis, quæ à Philippo rege temulento immerenter damnata, Prouo-*

uocarem ad Philippum, inquit, sed sobrium. Excussit crapulam, oscitanti ac praesenti animo ebrium resipiscere, causáque diligentiùs inspecta iustiorem sententiam ferre coēgit. Igitur aequitatem, quàm impetrare non poterat, extorsit: potiùs praesidium à libertate, quàm ab innocentia mutuata.

Iam illo non solum fortis, sed etiam vrbana libertas. Senectutis vltimae quaedam, Syracusanis omnibus Dionysij tyranni exitum, propter nimiam morum acerbitatem, & intolerabilia onera votis expetentibus, sola quotidie matutino tēpore deos, vt incolumis ac sibi superstes esset, orabat. Quod vbi is cognouit indebitam sibi admiratus beneuolētiam, accersit eam, & quid ita hoc, aut quo suo merito faceret, interrogauit. Tum illa, Certa est, inquit, ratio propositi mei: puella enim, cùm grauem tyrannum haberemus, carere eo cupiebam: quo interfecto aliquanto tetrior arcem occupauit. Eius quoq; finiri dominationem magni aestimabam: tertium te superioribus importuniorem habere cepimus rectorē. Itaq; timens, ne si tu fueris absumptus, deterior in locū tuum succedat; caput meum pro tua salute deuoueo. Tam facetam audaciam Dionysius punire erubuit. II.

Inter has & Theodorum Cyrenaeum quasi animosi spiritus coniugium esse potuit, virtute par, felicitate dissimile. Is enim Lysimacho regi mortem sibi minitanti, Enimuero, inquit, magnifica res tibi contigit, quia cantharidis vim assecutus es. Cumq; hoc dicto accensus, cruci eum suffigi iussisset, Terribilis haec (ait) purpuratis sit tuis: mea quidem nihil interest, humine, an sublime putrescam. III. Seneca Tranquil. Cicero Tusc. 1. & 5.

DE SEVERITATE, CAP. III.

1 Populi Romani.	8 Cognatorũ in veneficas
2 P. Mucij Scæuolæ trib. plebis.	9 Egnatii Metelli.
	10 C. Sulpitii Galli.
3 Senatus Rom.	11 Q. Antistij Veteris.
4 M'V. Curii Dentati cos.	12 P. Sempronii Sophi.
5 L. Domitij Ahenobarbi pr.	EXTERNORVM.
	1 Lacedæmoniorum.
6 M Horatii Tergemini.	2 Atheniensium.
7 Sen. Rom. in incestas.	3 Cambysis regis Persarũ

ARMET se duritia pectus necesse est, dum horridæ ac tristis seueritatis acta narrantur; vt humaniore cogitatione seposita, rebus auditu asperis vacet. Ita enim districtæ & inexorabiles vindictæ, & varia pœnarum genera in medium procurrent, vtilia quidem legum munimenta, sed minimè in placido & quieto paginarum numero reponenda.

1.

A.V. *M. Mãlius, vnde Gallos depulerat, inde ipse præcipi-*
Liu 6, *tatus est, quia fortiter defensam libertatem nefariè op-*
Plutar. *primere conatus fuerat. Cuius iustæ vltionis nimiũ hæc*
Camil. *præfatio fuit: Manlius eras mihi, cùm præcipites agebas*
Zonar. *Senones: † postquam mutari cœpisti, vnus factus es ex*
Senonib. Huius supplicio æternæ memoriæ nota inserta 1
est: Propter illum enim lege sanciri placuit, ne quis pa-
tricius in arce aut Capitolio habitaret, quia domum eò
loci habuerat, vbi nunc ædẽ Monetæ videmus. † Par in- 2
A.V. *dignatio ciuitatis aduersus Sp. Casium erupit: cui plus*
cclxviii *suspicio concupitæ dominationis nocuit, quàm tres ma-*
Liu. 2. *gnifici consulatus, ac duo speciosissimi triumphi profue-*
Dio 8. *runt. Senatus enim populusq; Rom. non contentus capi-*
Cic. pro domo *tali eum supplicio afficere, interempto domum superie-*
sua. *cit, vt penatium quoq; strage puniretur. In solo autem*

ædem

3 ædem Telluris fecit. Itaque † quod priùs domiciliū impo- A.V.
tentis viri fuerat, nūc religiosæ seueritatis monumētum ccxiv.
est. Eadē ausū Sp. Meliū consimili exitu patria multa- Liu 4. Cicero
4 uit. Area vero domus eius, † quo iusti supplicij notitia ad pro do-
posteros perueniret, Æquimelij appellationem traxit. mo

Quantum ergo odij aduersus hostes libertatis insitū A.V. dcxxxii
animis antiqui haberent, parietum ac tectorum, in qui- & dcliii
bus versati fuerant, ruinis testantur. Ideoq́, & M. Flac- Liu. 61.
ci, & L. Saturnini seditiosissimorum ciuium corporibus & 69. Plutar.
trucidatis, penates ab imis fundamentis eruti sunt. Ce- Mario
terùm Flacciana area, cùm diu penatibus vacua man- & Grac
sisset, à Q. Catulo Cimbricis spolijs adornata est. chis. A.V.

Viguit in nostra ciuitate Ti. & C. Gracchorū sum- dclii.
ma nobilitas, ac spes amplissima: sed quia statum ciui- Cic. pro
tatis conati erant conuellere, insepulta cadauera iacue- domo. A.V.
runt: supremumq́ humanæ cōditionis honos filijs Gracchi dcxx. &
& nepotibus Africani defuit: Quin etiam familiares dcxxxii
eorum, nequis reip. inimicis amicus esse vellet, de robore Liu. 58.
præcipitati sunt. & 61. Plutar.

Idem sibi tam licere P. Mucius tribunus pleb. quàm & App.
senatui & populo Rom. credidit. qui omnes collegas suos ciuil. 1.
qui duce Sp. Cassio id egerant, vt magistratibus nō sub Liu. 38 Festus.
rogatis communis libertas in dubium vocaretur, viuos 11.
cremauit. Nihil profectò hac seueritate fidentius: vnus A.V. cclxviii
enim tribunus eam pœnam nouem collegis inferre au- Zonaras
5 sus est, quam nouem tribuni ab vno collega † exigere per-
horruissent.

6 † Libertatis rigida adhuc custos, & vindex seueritas, I 11.
sed pro dignitate ac disciplina æquè grauis inuenta est. A.V.
M. enim Clodium senatus Corsis, quia turpem cum his dxvii.
pacem fecerat, dedidit: Quem ab hostibus non acce- Zonaras Amm.
ptum, in publica custodia necari iussit. Semel læsa Marc. I

maie-

maiestate imperij, quot modis ira pertinax vindex! factum eius rescidit, libertatē ademit, spiritum extinxit, corpus contumelia carceris & detestanda Gemoniarum scalarum nota fœdauit. Atque hic quidem senatus animaduersionem meruerat. Cn. autem Cornelius Scipio
A.V. dcxliv. *Hispalli filius, priùs quàm mereri posset, expertus est:*
Nam cùm ei Hispania prouincia sorte obuenisset, ne illuc iret, decreuit, adiecta caussa, quòd rectè facere ne
A.V. dclxiii. *sciret:* † *Itaque quæstor Cornelius propter vitam inhonestè actam sine vllo prouinciali ministerio, tantùm non repetundarum lege damnatus est. Ne in C. quidem* 7
Vettieno qui sinistræ manus digitos, † *ne bello Italico* 8
militaret, sibi absciderat, seueritas senatus cessauit: Publicatis enim bonis eius, ipsum æternis vinculis puniendum censuit, effecitq́; vt quem honestè spiritum profundere in acie noluerat, turpiter in catenis consumeret.

IV. A.V. cdlxxviii. *Id factū imitatus MV. Curius consul,* † *cùm delectū* 9
Liu 14. *subitò edicere coactus esset, & iuniorum nemo respon-*
Nō Marcel. ex Varr Vendidit tenebrionē inquit Varro. *disset: coniectis in sortem omnibus tribubus, Polliæ quæ proxima exierat, primum nomen vrna extractum citari iussit: Neque eo respondente, bona adolescentis hastæ subiecit. Quod vt illi nuntiatum est, ad consulis tribunal cucurrit, collegiúmq; tribunorū appellauit. Tunc MV. Curius præfatus non opus esse eo ciue reip. qui parêre nesciret: & bona eius & ipsum vendidit.*

V. A.V. dclv. Cicero Verr 7 *Aequè tenax propositi L. Domitius: Nam cùm Siciliā propr. regeret, & ad eum eximiæ magnitudinis aper allatus esset, adduci ad se pastorem, cuius manu occisus erat, iussit.* † *Interrogatūq́; quo telo eam bestiam confecisset,* 10
postquam comperit vsum venabulo, cruci suffixit. Quia ipse ad exturbanda latrocinia, quibus prouincia vastabatur, ne quis telum haberet, edixerat. Hoc

ali-

quis in fine seueritatis, & sæuitiæ ponendum dixerit: disputatione enim vtroque flecti potest. Ceterùm ratio publici imperij Prætorem nimis asperum existimari non patitur.

Sic se in viris puniendis seueritas exercuit. Sed ne in feminis quidem supplicio afficiendis segniorem se egit. VI.

†Horatius vnus è prœlio trium Curiatiorum, conditione pugnæ omnium Albanorum victor; cùm ex illa clarissima acie domum repetens sororem suam virginem Curiatij sponsi mortem profusiùs, quàm illa ætas debebat, flentem vidisset; gladio, quo patriæ rem benè gesserat, interemit: Parum pudicas ratus lacrymas, quæ præpropero amori dabantur. Quem hoc nomine reum apud populum actum, pater defendit. ita paullo propensior animus puellæ ad memoriam futuri viri, & fratrem ferocem vindicem, & vindictæ tam rigidum assensorem patrem habuit. A. V. xxcvii. Liu. 1. Dio 3.

*Consimili seueritate senatus postea vsus, Sp. Postumio Albino, & Q. Marcio Philippo consulibus mandauit, vt de his quæ sacris Bacchanalium*incestu vsæ fuerant, inquirerent: A quibus cum multæ essent damnatæ in omnes cognati intra domos animaduerterunt: lateq́; patens opprobrij deformitas, seueritate supplicij emendata est. Quia quantum ruboris ciuitati nostræ mulieres turpiter se gerendo incusserant, tantum laudis grauiter punitæ attulerunt.* VII. A.V. dlxvii. Liu. 39. *al. incestæ vitæ

Publicia autem, quæ Postumium Albinum consulem, item Licinia, quæ Claudium Asellum viros suos veneno necauerunt, propinquorum decreto strangulatæ sunt: Non enim putauerunt seuerissimi viri in tam euidenti scelere longum publicæ quæstionis tempus expectandū. Itaque quarum innocentium defensores fuissent, ocius VIII. A.V. dxcix. Liu. 48.

tium

II. *tium maturi vindices exstiterunt.*

Plin. 14 cap. 13. Tertul. Apolog c.6. *Magno scelere horum seueritas ad exigendam vindictam concitata est. Egnatij autem Metelli longè minori de caussa; qui vxorem, quòd vinum bibisset, † fustim* 12
interemit. Idq; factum non accusatore tantùm, sed etiam reprehensore caruit; vnoquoq; existimante, optimo illam exemplo violatæ sobrietatis pœnas pependisse. Et sanè quæcunque femina vini vsum immoderatè appetit, omnibus & virtutibus ianuam claudit, & delictis aperit.

X. *† Horridum C. quoque Sulpicij Galli maritale supercilium. Nam vxorem dimisit; quòd eam capite aperto foris versatam cognouerat; abscissa sententia, sed tamen aliqua ratione munita. Lex enim, inquit, tibi meos* 13
tantùm præfinit oculos, quibus formam tuam approbes. 14
His decoris instrumenta compara, his esto speciosa, horum te certiori crede notitiæ: Vlterior tui conspectus supervacua irritatione accersitus, † in suspicione & crimine subhæreat necesse est. 15

XI. *Nec aliter sensit Q. Antistius Vetus repudiando vxorem, quòd illam in publico cum quadam libertina vulgari secretò loquentem viderat. Nam (vt ita dicam) incunabulis & nutrimentis culpæ, non ipsa commotus*
*al. citiorem. culpa, * citeriorem delicto præbuit ultionem; vt potius*
XII. *caueret iniuriam, quàm vindicaret.*

Iungendus est his P. Sēpronius Sophus, qui coniugem repudij nota affecit, nihil aliud quàm se ignorante ludos ausam spectare. Ergo dum sic olim feminis occurritur, mens earum à delictis aberat.

EXTERNA.

Ceterùm etsi Romanæ seueritatis exemplis tot terrarum orbis instrui potest; tamen externa summatim

cog-

*cognoscere fastidio non erit. Lacedæmonij libros Archilochi è ciuitate sua exportari iusserunt, quod eorum parum verecundam ac pudicam lectionem arbitrabantur. Noluerunt enim ea liberorum suorum animos imbui, ne plus moribus noceret, quàm ingenium prodesset. Itaque maximum poëtam, aut certo summo proximū, quia domum sibi inuisam obscenis maledictis lacerauerat, carminum exilio multârunt.

*al cognoscē. I. Plutar. Apoph. Lycābæ soceri.

Athenienses autem Timagoram, inter officium salutationis Darium regem more gentis illius adulatum, capitali supplicio affecerunt: vnius ciuis humilibus blanditijs totius vrbis suæ decus persicæ dominationi summissum grauiter ferentes.

II Plutar. Artaxerxe.

Iam Cambyses inusitatæ seueritatis, quo mali cuiusdam iudicis ex corpore pellem detractam, sellæ intendi, in eaque filium eius iudicaturum considere iussit. Cæterum & rex, & barbarus, atroci ac noua pœna iudicis, ne quis postea corrumpi iudex posset, prouidit.

III. Hero. 5

DE GRAVITER DICTIS AVT FACTIS.
CAP. IV.

A ROMANIS.	AB EXTERNIS.
1 T. Manlio Torquato,	1 Cinninienfi populo.
2 P Scipione Aemiliano.	2 Socrate Athenienfi,
3 C. Popillio Lænate.	3 Alexandro Magno.
4 Rutilio Rufo,	4 Lacedemoniis.
5 M. Iunio Bruto procos.	5 Pædareto Spartano.

MAGNAM & bonam laudis partem in claris viris etiam illa vendicant, quæ aut ab his grauiter dicta aut facta pertinax memoria viribus æternis comprehendit. Quorum ex abundanti copia, nec parca nimis nec rursus auida manu, quod magis desiderio satisfaciat, quàm satietati abundet, hauriamus.

Ciuitate nostra Cannensi clade perculsa, cùm admodum tenui filo, suspensa reip. salus ex sociorum fide pende-

I. A.V. dxxxvii Liu. 23.

deret, vt eorum animi ad imperium Romanum tuendum constantiores essent? maiori parti senatus principes Latinorũ in ordinem suum sublegi placebat. Vt† An- 1
nius olim, Campani etiam consulem alterum Capuæ creari debere asseuerabant. sic contusus & æger Romani imperij spiritus erat. †Tunc Mālius Torquatus, stirpis 2
eius qui Latinos apud Veserim inclyta pugna fuderat, quam poterat clara voce denuntiauit: si quis sociorum inter patres conscriptos sententiam dicere ausus esset, continuò eum se interempturum. Hæ vnius minæ, & Romanorum languentibus animis calorem pristinum reddiderunt, & Italiam† ad ius ciuitatis nobiscum ex- 3
æquandum consurgere passæ non sunt: †namque vt po- 4
puli Rom. armis, ita verbis illius fracta cessit.

Aliter refert hæc Liuius.

† Par eiusdẽ quoque Manlij grauitas, cùm consula- 5
tus omnium consensu deferretur, eúmq; sub excusatione aduersæ valetudinis oculorum recusaret; instantibus cunctis, Alium, inquit, Quirites quærite, ad quem hunc honorem transferatis: Nam si me gerere eum coëgeritis, nec ego mores vestros ferre, nec meum imperium perpeti poteritis. Si priuati tam ponderosa vox, quàm graues fasces consulis extitissent!

A.V. dxlii. Liu.26. Zonar. Auct. de Viris Illust. cap 28.

11\. *Nihilo segnior Scipionis Aemiliani aut in curia aut in concione grauitas: qui cùm haberet consortem censuræ Mummium, vt nobilem, ita eneruis vitæ, pro rostris dixit, se ex maiestate reip. omnia gesturum, si sibi ciues vel dedissent collegam, vel non dedissent.*

A.V. dcxi. Auct. de Viris Illust. cap.58.

Idem, cum Ser. Sulpicius Galba & Aurelius Cotta consules in senatu contenderent, vter aduersus Viriatum in Hispaniam mitteretur: ac magna inter patres conscriptos dissensio esset; omnibus quonam eius sent. inclinaretur expectantibus; Neutrum, inquit, mihi mitti placet,

A.V. dcix.

6 cet †*quia alter nihil habet, alteri nihil est satis. Aequè malam licentis imperij magistram iudicans inopiam atque auaritiam. Quo dicto, vt neuter in prouinciam mitteretur obtinuit.*

C. verò Popillius à senatu legatus ad Antiochũ mis- III.
sus vt bello se, quo Ptolemæum lacessebat abstineret: cùm A. V.
ad eum venisset, atque is prompto animo & amicissimo dxxcv.
vultu dextram ei porrexisset; inuicem ei suam porri- Liu. 45.
gere noluit, sed tabellas senatusconsultum continentes Cicero
tradidit: Quas vt legit Antiochus, dixit se cum amicis Phili. 8
collocuturum. Indignatus Popillius quòd aliquã moram Plin. 34
interposuisset; virga solum, quo insistebat, denotauit: At priùs, inquit, quam hoc circulo excedas, da responsum. quod senatui referam. Non legatum locutum sed ipsam curiam ante oculos positam crederes: continuò enim rex affirmauit fore, ne amplius de se Ptolemæus quereretur: Ac tum demum Popillius manum eius tanquam socij apprehendit. Quàm efficax est animi sermonisque abscisa grauitas! Eodem momento Syriæ regnum terruit, Aegypti texit.

P. autem Rutilij verba priùs an facta æstimem, ne- IV.
scio: nam vtrisque æquè admirabile inest robur. Cum amici cuiusdam iniustæ rogationi resisteret, atque is per summam indignationem dixisset: Quid ergo, inquit
mihi opus est amicitia tua. si quod rogo, non facis? re- A. V.
spõdit. Imò quid mihi tua. si propter te aliquid inhonestè dclx.
facturus sum? Huic voci consentanea illa opera, quòd Liu 70.
Cic. in
magis ordinũ dissensione, quàm vlla culpa sua reus fa- Bruto,
ctus, nec obsoletam vestem induit, nec insignia senatoris & de
deposuit, nec supplices ad genua iudicum manus teten- Orat. 1.
Oros 5.
dit; nec dixit quidquam splendore præteritorum anno- c 17.
rũ humilius. Effecitq;, vt periculũ illud non impedimen-

 tum

tum grauitatis eius esset, sed experimentum. Atque etiam cùm ei reditum in patriam Sullana victoria præstaret, in exilio, nequid aduersum leges faceret, remansit. Quapropter † Felicis cognomen iustiùs quis moribus 7
grauissimi viri, quàm impotentis armis aßignauerit. Quod quidem Sulla rapuit, Rutilius meruit.

v. M. Brutus suarum prius virtutum quàm patriæ pa-
A.V. rentis parricidia (vno enim facto & illas in profundum
dccxi. præcitauit, & omnem sui nominis memoriam inexpia-
Plutar. bili detestatione perfudit) vltimum prœlium initurus,
Bruto. negantibus quibusdam id committi oportere: Fidenter, inquit, in aciem descendo. hodie enim aut rectè erit, aut nihil curabo. Præsumpserat videlicet neque viuere se sine victoria, neque mori sine securitate posse.

EXTERNA.

I. Cuius mentio mihi subijcit, quod aduersus D. Bru-
A.V. tum in Hispania grauiter dictum est, referre: Nam cùm
dcxvii. se ei tota penè Lusitania dedidisset: ac sola gentis eius vrbs Cinninia pertinaciter arma retinere, tentata redemptione, propemodum vno ore legatis, Bruti respondit: Ferrum sibi à maioribus, quo vrbem tuerentur, non aurum, quo libertatem ab imperatore auaro emerent, relictum. † Melius sine dubio istud nostri sanguinis ho- 8
mines dixissent, quàm audissent.

II. Sed illos quidẽ natura in hac grauitatis vestigia de-
Laërt. in vita duxit. Socrates autem Græcæ doctrinæ clarißimum co-
Cic. de lumen, † cùm Athenis causã dicturus esset, defensioneq́; 9
orat. 2. ei Lysias, à se compositam, qua in iudicio vteretur, recitasset, demissam & supplicem, imminentiq́; procellæ accommodatam, Aufer, inquit, quæso istam: nam ego si adduci possẽ vt eam in vltima Scythiæ solitudine perorarem, tum me ipse morte multandum concederẽ. Spiritum

tum contempsit, ne careret grauitate: maluitq́; Socratis extingui, quàm Lysias superesse.

III. *Quantus hic in sapientia: tantus in armis Alexander illam vocem nobiliter edidit. Dario enim vno iam & altero prœlio virtutem eius experto, atque ideò partem regni Tauro tenus monte, & filiam in matrimonium cum decies centum millibus talentûm pollicente; cum Parmenion dixisset, Se, si Alexander esset, vsurum conditione, respondit: Et ego vterer, si Parmenion essem. Vocem duabus victorijs respondentem, dignámque cui tertia, sicut euenit, tribueretur.* Plutar. in vita. Q. Curt 4. Arrian. 2.

IV. *Atque hæc quidem animi magnifici & prosperi status: illa verò, quæ legati Lacedæmoniorum apud patrem eius miseram fortunæ suæ conditionem testati sunt generosior, quàm optabilior. Intolerabilibus enim oneribus ciuitatem eorum implicanti, si quid morte grauius imperare perseueraret, mortem se prælaturos responderunt.*

V. *Nec parum graue Spartani cuiusdam dictum: siquidem nobilitate & sanctitate præstans, & in petitione magistratus victus maximæ sibi lætitiæ esse prædicauit, quòd aliquos patria sua se meliores viros haberet. Quo sermone repulsam honori adæquauit.* Plutar. Apoph.

DE IVSTITIA, CAP. V.

TEMPVS est iustitiæ quoque sancta penetralia adire, in quibus semper æqui ac probi facti respectus religiosa

cum obseruatione versatur: & ibi studium verecundiæ
est,& cupiditas rationi cedit:nihilq́; vtile, quod parum
honestum videri possit, ducitur. Eius autē præcipuū &
certissimū inter omnes gentes nostra ciuitas exemplū est.

1. †*Camillo cōsule Faliscos circumsedente, magister ludi* 1
A.V. ccciix. *plurimos & nobilissimos inde pueros, velut ambulandi*
Liu.5. *gratia eductos, in castra Romanorum perduxit: Quibus*
Plutar. *interceptis, non erat dubium quin Falisci, deposita belli*
Camil. *gerendi pertinacia, tradituri se nostro imperatori essent.*
Frōt. 4. cap.4. *De† ea re senatus censuit, vt pueri vinctum magistrum* 2
L.Flor. 1.c.22. *virgis cedentes in patriam remitterentur. Qua iustitia*
animi eorum sunt capti, quorum mœnia expugnari non
poterant: namque Falisci beneficio magis quàm armis
victi, portas Romanis aperuerunt. Eadē ciuitas aliquo-
ties rebellando, semperq́; aduersis contusa prœlijs tādem
se Q. Lutatio consuli dedere coacta est. Aduersus quam
A.V. dxij. *sæuire cupiens populus Rom. postquam à Papirio (cuius*
Liu.19. *manu iubente consule, verba deditionis scripta erant)*
Zonar. *doctus est Faliscos non potestati, sed fidei se Romanorum*
Oros. 4 cap 6. *commisisse; omnem iram placida mente deposuit, pari-*
terq́; & viribus odij, non sanè facilè vinci assuetis, & vi-
ctoriæ obsequio, quæ promptissimè licentiam submini-
A.V. cdxxcv. circiter. *strat, ne iustitiæ suæ deesset, obstitit. Idem, cùm P. Clau-*
dius Camarinos ductu atque auspicijs suis captos sub
hasta vendidisset, etsi ærarium pecunia, fines agris auctos
animaduertebat; tamen, quia parum liquida fide id
gestum ab imperatore videbatur, maxima cura con-
quisitos redemit, ijsq́; habitandi gratia locum in Auen-
tino assignauit, & prædia eis restituit. Pecuniam etiam
non ad Curiam, sed ad sacraria ædificanda, sacrificiá-
que facienda tribuit: iustitiæque promptissimo tenore
effecit, vt exitio suo lætari possent, quia sic renati erant.

Mæ-

Mœnibus nostris & finitimis regionibus, quæ adhuc retuli: quod sequitur, per totum terrarum orbem manauit. Timochares Ambraciensis Fabricio consuli pollicitus est se Pyrrhum veneno per filium suum, qui potionibus eius præerat, necaturum. Ea res cùm ad senatum esset delata, missis legatis Pyrrhum monuit vt aduersus huius generis insidias cautius se gereret: memor Vrbem à filio Martis conditam: & armis bella non venenis gerere debere: Timocharis autem nomen suppressit, vtroque modo æquitatem amplexus: quia nec hostem malo exemplo tollere, neque eum qui benèmereri paratus fuerat, prodere voluit. A.V. cdlxxv. Plutar. Pyrrho Gel. 3. cap. 8. Cicero offic. 3.

Summa iustitia in quatuor quoque tribunis pleb. eodem tempore conspecta est. Nam cùm C. Atratino (sub quo duce aciem nostram apud Verruginem à Volscis inclinatam cum ceteris equitibus correxerant) diem ad populum L. Hortensius collega eorum dixisset, pro Rostris iurauerunt in squalore se esse, quoad imperator ipsorum reus esset futurus. Non enim sustinuerūt egregij iuuenes, cuius armati periculum vulneribus & sanguine suo defenderant; eius togati vltimum discrimen potestatis insignia retinentes, intueri; Qua iustitia mota concio, actione Hortensium desistere coëgit. II. A.V. cccxxxi Liu. 4.

Nec se etiam aliter eo facto, quod sequitur, exhibuit, cùm Ti Gracchus & C. Claudius, ob nimis seuerè gestam censuram, maiorem ciuitatis partem exasperasset, diem his P. Rutilius tribunus plebis perduellionis ad populum dixit præter communem consternationem, priuata etiam ira accensus, quia necessarium eius ex publico loco parietem demoliri iusserant. Quo in iudicio primæ classis permultæ Centuriæ Claudium aperte damnabant: de Gracchi absolutione vniuersa consentire vi- III. A. V. dxxciv. Liu. 34. Auctor de Viris Illust. cap. 57.

debatur: Qui clara voce iurauit, si de collega suo grauius esset iudicatum, in factis paribus se eandem cum illo pœnam exilij subiturum. Eaq; iustitia tota illa tempestas ab vtriusq; fortunis & capite depulsa est. Claudiũ, enim populus absoluit: Graccho causæ dictionem trib. Rutilius remisit.

IV. A.V. dcxix. *Magnam laudem & illud collegium tribunorum tulit, quod cùm vnus ex eo L. Cotta fiducia sacrosanctæ potestatis creditoribus suis nollet satisfacere, decreuit; Si neque solueret pecuniam neq; daret cum quo sponsio fieret appellãtibus se creditoribus auxilio futurum: iniquum ratum, maiestatem publicam priuatæ perfidiæ obtentui esse. Itaque Cottam in tribunatu quasi in alioquo sacrario latentem, tribunitia inde iustitia extraxit.*

V. A.V. dcl. Pæd Scauria na Cic pro Deiotaro. *Cuius vt ad alium æquè illustrem transgrediar. Cn. Domitius tribunus plebis M. Scaurum principem ciuitatis in iudicium populi deuocauit; vt si fortuna aspirasset ruinam: sin minus, certè ipsa obtrectatione amplissimi viri incrementum claritatis apprehenderet. Cuius opprimendi cùm sũmo studio flagraret, seruus Scauri ad eum noctu peruenit, instructurum se eius accusationem multis & grauibus domini criminibus promittens† Erant in eidem pectore Domitij inimicus & dominus diuersa æstimatione nefarium iudicium perpendentes; Iustitia vicit odium. Continuò enim & suis auribus obseratis, & indicis ore clauso, duci eum ad Scaurũ iussit. Accusatorem etiam reo suo, ne dicam diligẽdum, certè laudandum: quem populus cum propter alias virtutes tum hoc nomine libentius & consulem, & censorem, & pont. max. fecit.* 3

VI. A.V. *Nec aliter se L. Crassus in eodem iustitiæ experimento gessit. C. Carbonis nomen infesto animo vtpote ini-*

inimicissimi sibi detulerat: sed tamen scrinium eius à seruo allatum ad se, complura continens quibus facilè opprimi posset: vt erat signatum, cum seruo catenato ad eum remisit. Quo pacto igitur inter amicos viguisse tūc iustitiā credimus: cùm inter accusatores quoque & reos tantum virium obtinuisse videamus? dcxxxiv Cic de leg 3. de orat. 3. in Brut.

Iam L. Sulla non se tam incolumem, quàm Sulpiciū Rufum perditum voluit, tribunitio furore eius sine fine vexatus. Ceterùm cùm eum proscriptum, & in villa latentem à seruo proditum comperisset; manumissum parricidam, vt fides edicti sui extaret, præcipitari protinus è saxo Tarpeio cum illo scelere parto pileo iussit. Victor alioquin insolens, hoc imperio iustissimus. VII. A.V. dclxv. Liu. 77.

EXTERNA.

Verùm ne alienigenæ iustitiæ obliti videamur, Pittacus Mitylenæus, cuius aut meritis tantum ciues debuerunt, aut moribus crediderunt, vt suis & suffragijs tyrannidem deferrent; tamdiu illud imperiū sustinuit, quamdiu bellum de Sygeo cum Atheniensibus gerendū fuit. Postquam autem pax victoria parta est, continuò reclamantibus Mitylenæis deposuit; ne dominus ciuium vltrà quàm reip. necessitas exegerat, permaneret. Atque etiam, cùm recuperati agri dimidia pars consensu omnium offerretur; auertit animum ab eo munere; deforme iudicans, virtutu gloriam magnitudine prædæ minuere. I. Laërt. in vita.

Alterius nunc mihi prudentia referenda est, vt alterius repræsentari iustitia possit. Cum saluberrimo consilio Themistocles migrare Athenienses in classē coëgisset, Xerxeq; rege & copijs eius Græcia pulsis ruinas patriæ in pristinum habitum reformaret, & opes clandestinis molitionibus ad principatum Græciæ capessendum nu- II. Plutar. in vita. Cicero offic. 3.

nutriret; in concione dixit, habere se rem deliberatione sua promissam, quam si fortuna ad effectum perduci passa esset; nihil maius aut potentius Atheniensi populo futurum, sed eam vulgari non oportere. Postulauitq́, vt aliquis sibi, cui illam tacite exponeret, daretur: datus est Aristides. Is postquam cognouit classem illam Lacedæmoniorum, quæ tota apud Gytheum subducta erat, velle incendere, vt consumpta dominatio maris ipsis cederet; processit ad ciues, & retulit, Themistoclem vt vtile consilium, ita minimè iustum animo voluere. E vestigio vniuersa concio quod æquum non videretur, ne expedire quidem proclamauit, ac protinus Themistoclem incepto desistere iussit.

III. Cic. de legib 2. Stob ser. 42. Aelian. Var. histor.

Nihil illis etiam iustitiæ exemplis fortius. Zaleucus vrbe Locrensium à se saluberrimis atque vtilissimis legibus munita, cùm filius eius adulterij crimine damnatus, secundùm ius ab ipso constitutum, vtroque oculo carere deberet, ac tota ciuitas in honorem patris pœnæ necessitatem adolescentulo remitteret, aliquandiu repugnauit: Ad vltimum precibus populi euictus, suo priùs, deinde filij oculo eruto, vsum videndi vtriq́, reliquit. Ita debitum supplicij modum legi reddidit, æquitatis admirabile temperamento, se inter misericordē patrem & iustum legislatorem partitus.

IIII. Cic. de lege 2. Laert in Pyth. Arist. Polit 2. *al. sarciam.

†Sed aliquanto Charondæ Thurij præfractior atque 4
*abscisior iustitia. Ad vim & cruorem vsq́, seditiosas cōciones ciuium pacauerat, lege cauendo, vt si quis eas cum ferro intrasset, continuò interficeretur. Interiecto deinde tempore ex longinquo rure gladio cinctus, domum repetens, subito indicta concione, sicut erat, in eā processit, ab eoq́, qui proximè constiterat, soluta à se legis suæ monitus: Idem ego illam, inquit, *sanciam, ac protinus ferro,*

quod

quod habebat, districto incubuit. Cumq; liceret culpam vel dissimulare, vel errore defendere: pœnam tamen repræsentare maluit, ne qua fraus iustitiæ fieret.

DE FIDE PVBLICA,

CAP. VI.

QVAM COLVERE
1 Senatus Rom.
2 L. Manlius, M. Attil. cos.
3 Idem senatus Rom.
4 P. Africanus superior.
5 Idem senatus Rom.
EXTERNI.
1 Saguntini.
2 Petellini.

Huius imagine ante oculos posita, venerabile fidei numen dexteram suam, certissimũ salutis humanæ pignus, ostẽtat. Quã semper in nostra ciuitate viguisse, & omnes gentes senserunt, & nos paucis exemplis recognoscamus.

Cùm Ptolemæus rex tutorem populum Rom filio reliquisset, senatus M. Æmilium Lepidum pont. max. bis consulem ad pueri tutelam gerẽdam Alexandriam misit: amplissimiq; † & integerrimi viri sanctitatẽ reip. vsibus & sacris operatam externæ procurationi vacari voluit; ne fides ciuitatis nostræ frustra petita existimaretur Cuius beneficio regia incunabula conseruata pariter ac decorata, incertum Ptolomæum reddiderunt: patriæne fortuna magis an tutoris maiestate gloriari deberet. I. A.V. dcxv. circiter. Tacit, 2 Iust. 30. & 31.

2 *Speciosa quoque illa Romana fides. † Ingenti Pœnorum classe circa Siciliã deuicta: duces eius fractis animis cõsilia petendæ pacis agitabant. Quorũ Amilcar ire se ad consules negabat audere; ne eodem modo catenæ sibi inijcerentur, quo ab ipsis Cornelio Asinæ cõsuli fuerant iniectæ. Anno autem certior. Rom. animi æstimator, nihil tale timendũ ratus, maxima cum fiducia ad colloquium eorũ tetendit: Apud quos cùm de belli fine ageret, & tribunus militum ei dixisset, posse illi meritò euenire quod Cornelio accidisset: vterque consul, tribuno tacere iusso,* II. A.V. cdxcvii Zonar. A.V. cdxcii. Polyb. 1 Liu. 17. Zonar. L. Flor. 2, cap 2

Isto te, inquit metu. Anno fides ciuitatis nostræ liberat. Claros illos fecerat tantum hostium ducem vincire potuisse, sed multo clariores fecit, noluisse.

III. *Aduersus * eosdem hostes parem fidem in iure legationis tuendo patres conscripti exhibuere. M enim Æmilio Lepido, C. Flaminio* cos. *L. Minucium, & L. Mālium Carthaginiensium legatis, † quia manus his attulerant, per feciales Culeo prætor ex SC dedēdos curauit. Se tunc senatus, non eos quibus hoc præstabatur, aspexit.* 3

*al. eundem hostem.

A.V. dlxvi. Liu. 38.

IV. *Hæc exempla superior Africanus secutus, cùm onustam multis, & illustrium Carthaginiensium, viris nauem in suam potestatem redegisset, inuiolatam dimisit, quia se legatos ad eum missos dicebant: Tametsi manifestum erat illos vitandi præsentis periculi gratia falsum legationis nomen amplecti, vt Romani imperatoris potius decepta fides, quā frustra implorata iudicaretur.*

A.V. dl. Liu. 30. App. in Punica. Pol. 15. sed Paulo aliter

V. *Repræsentemus etiam illud senatus nullo modo prætermittendum opus. Legatos ab vrbe Apollonia Romam missos Q. Fabius & Cn. Apronius ædiles orta contentione pulsauerunt. Quod vbi comperit, continuò eos per feciales legatis dedidit, quæstoremq́ue cum his Brūdusium ire iussit, ne quam in itinere à cognatis deditorū iniuriam acciperent. Illam Curiam, mortalium quis concilium ac non fidei templum dixerit? Quam vt ciuitas nostra semper benignam præstitit; † ita in sociorum quoque animis constantem cognouit.* 4

A.V. dcxxcvii. Zonar. 2 & Liu. 15

EXTERNA.

I. *Nam † ante duorū in Hispania Scipionum, totidemq́ue Romani sanguinis exercituū miserabilem stragem, Saguntini victricibus Annibalis armis intra mœnia vrbis suæ cōpulsi, cùm vim Punicā vlterius nequirent arcere, collatis in forū quæ vnicuiq́ue erant carissima, atque vndique* 5

A.V. dxxxiv. Liu 21 Polyb. & alii.

6 *dique circumdatis accensisq; ignis nutrimentis, † ne à societate nostra desciscerent, publico & communi rogo semetipsi superiecerunt. Crediderim tunc ipsam Fidem, humana negotia speculantem, mœstum gessisse vultum, perseuerantissimum sui cultum iniquæ fortunæ iudicio tam acerbo exitu damnatum cernentem.*

Idem præstando Petellini eundem laudis honorem II. A.V.
7 *meruerunt. Ab Annibale, † quia deficere nostram amiti-* dxxxvii
tiam noluerant obsessi: legatos ad senatum auxilium Liu.23.
implorantes miserunt. Quibus propter recentem cladem
9 *Cannensem succurri non potuit: † ceterū permissum est, vti facerēt, quod vtilissimum incolumitati ipsorum videretur,*
9 *deretur, liberum ergo erat Carthaginiensium gratiam amplecti. Illi tamen feminis † omniq; ætate imbelli vrbe eiecta, quo diutius armati famem traherent, pertinacissimè in muris perstiterunt, expirauitq; priùs eorum tota ciuitas, quàm vlla ex parte Romanæ societatis re-*
10 *spectum deponeret. † Itaque Annibali non Petelliā, sed fidei Petellinæ sepulchrum capere contigit.*

DE FIDE VXORVM ERGA MARITOS, CAP. VII.

1 Aemiliæ L. F. Tertiæ, P. Africani maioris
2 Thuriæ Q. Lucretii Vespillonis.
3 Sulpiciæ Lentuli.

ATQVE vt vxoriam quoque fidem attingamus:
1 *Tertia Aemilia Africani prioris vxor, † mater Corneliæ* I. Vide
Gracchorum, tantæ fuit comitatis & patientiæ, vt cùm Gel.6.
sciret viro suo ancillulam ex suis gratam esse, dissimu- cap.8.
2 *lauerit: † ne domitorem orbis Africani femina impudicitiæ reum ageret: Tantumq; à vindicta mens eius ab-* A.V.
fuit, vt post mortem Africani manumissam ancillam dlxx.
in matrimonium liberto suo daret.

Q. Lucretium proscriptum à triumviris vxor Thu- II.
ria

A. V. dccx. Dio.45. Appian ciuil.4. *ria inter cameram & tectum cubiculi abditum, vna conscia ancilla, ab imminente exitio, non sine magno periculo suo, tutum præstitit: Singulariq; fide id egit, vt cùm ceteri proscripti in alienis & hostilibus regionibus per summos corporis & animi cruciatus vix euaderent; ille in cubiculo & in coniugis sinu salutem retineret.*

III. A. V. dccx. Appia. ciuil. 4. *Sulpicia autem cùm à matre Iulia diligentissimè custodiretur, †ne Lentulũ virum suum proscriptũ à triũviris in Siciliã sequeretur, nihilominus † famulari veste sumpta, cum duabus ancillis, totidémque seruis ad eum clandestina fuga peruenit. Nec recusauit seipsam proscribere, vt ei fides sua in coniuge proscripto constaret.* 3 4

DE FIDE SERVORVM ERGA DOMINOS, CAP. VIII.

1 M. Antonii oratoris seruus, 5 Cn Plotij Plãci famil.
2 C. Marii C. F. cos. seruus, 6 Vrbinij Anapionis Seruus.
3 C. Gracchi Philocrates,
4 C. Cassii Pindarus, 7 AntiiRestionis seruus

RESTAT *vt seruorum etiam erga dominos, quo minus exspectatã, hoc laudabiliorem fidem referamus.*

I. A. V. dcxxxix Val. 3. cap. 7. *M. Antonius, auorum nostrorum temporibus clarissimus orator, incesti reus agebatur: cuius in iudicio accusatores seruum in quæstionem perseuerantissimè postulabant: quòd ab eo, cùm ad stuprum iret, laternam prælatam contenderent. Erat autem is etiam tum imberbis & stabat coram, videbátque rem ad suos cruciatus pertinere, nec tamen eos fugitauit. Ille verò, vt domũ quoque ventum est, Antoniũ hoc nomine vehementiùs confusum & solicitum vltrò est hortatus, vt se iudicibus torquendum traderet: affirmãs nullum ore suo verbum exiturum, quo caussa eius læderetur. Ac promisit fidem mira patientia præstitit: plurimis etiam laceratus verberibus, eculeoque impositus, candentibus*

etiam

1 *etiam laminis vstus, † omnem vim accusationis custodita rei salute subuerit. Argui fortuna merito potest, quòd tam pium & tam fortem spiritum seruili nomine inclusit.*

Consulem autem C. Marium Prænestinæ obsidionis miserabilem exitum sortitum, cuniculi latebris frustra II. A.V. dclxxi.
2 *euadere conatum, leuique vulnere à Thelesino, † cum quo commori destinauerat, perstrictum seruus suus, vt Sullanæ crudelitatis expertem faceret, gladio traiectũ interemit, cùm magna præmia sibi proposita videret, si eum victoribus tradidisset: Cuius dexteræ tam oportunum ministerium nihil eorum pietati cedit, à quibus salus dominorum protecta est. Quia eo tempore Mario non vita, sed mors in beneficio reposita erat.* Liu. 88. Oros. 5. cap. 21. Plutar. Velleius.

*Aequè illustre quod sequitur C. Gracchus, ne in potestatem inimicorum veniret, Philocrati seruo suo ceruices incidendas præbuit. Quas cùm celeri ictu abscidisset, gladium cruore domini madentem per sua egit præcordia. Europum alij hunc vocitatum existimant: ego de nomine nihil disputo, famularis tantũmodo fidei robur admiror. Cuius si * præstantiam animi generosus iuuenis imitatus foret, suo non serui beneficio imminentia supplicia vitasset: nunc commisit, vt Philocratis quàm Gracchi cadauer speciosius iaceret.* III. A. V. dcxxxii Plutar. App. I. Oros. 5. cap. 12. *al præsentiam

Alia nobilitas, alius furor, sed fidei par exemplum. Pindarus C. Cassium Philippensi prælio victum, nuper ab eo manumissus, iussu ipsius obtruncatum, insultationibus hostium subtraxit. Séq; è conspectu hominum voluntaria morte abstulit, ita vt ne corpus quidem eius absumpti inueniretur. Quis deorum grauissimi sceleris vltor, illam dexteram, quæ in necem patriæ parentis exarserat, tanto torpore illigauit, vt se tremebũda Pindari IV. A V. dccxi. Plutar. Bruto. Appia. ciuil. 4. Dio. 47

dari genibus submitteret ne publici parricidij, quas merebatur pœnas, arbitrio pij victoris exolueret? Tu profectò, tu Diue Iuli cælestibus tuis vulneribus debitam exegisti vindictam, perfidum erga te caput sordidis auxilijs supplex fieri cogendo, eo animi æstu compulsum, vt neque retinere vitam vellet, neque finire manu sua auderet.

V. A.V. dccx. Plin. 13 cap 3. Solin. cap 48. *Adiunxit se ijs cladibus* C. *Plotius Plancus Munacij Planci consularis & censorij frater, qui cùm à triumviris proscriptus in regione Salernitana lateret, delicatiore vitæ genere, & odore vnguenti, occultam salutis custodiam detexit: Istis enim vestigijs, eorum† qui miseros persequebantur, sagax inducta cura, abditum fuga illius cubile odorata est. A quibus comprehensi serui, multumque ac diu torti, negabant se scire vbi dominus esset. Non sustinuit deinde Plancus tam fideles tamq; boni exempli seruos vlterius cruciari: sed processit in medium, iugulúmque gladijs militum obiecit. Quod certamen mutuæ beneuolentiæ arduum dignosci facit, vtrùm dignior dominus fuerit, qui tam constantem seruorum fidem experiretur, an serui, qui tam iusta domini misericordia quæstionis sæuitia liberarentur.* 3

VI. A.V. dccxx. App. ciuil. 4. Macrob Sat. 1. c. 11. *† Quid Vrbinij Panopionis seruus, quàm admirabilis fidei! Qui cùm ad dominum proscriptum occidendũ domesticorum indicio certiores factos milites in Reatinã villam venisse cognosset, commutata cum eo veste, permutato etiam annulo, illum postico clàm emisit, se autem in cubiculum ac lectulum recepit, & vt Panopionem occidi passus est. Breuis huius facti narratio, sed non parva materia laudationis. Nam si quis ante oculos ponere velit subitum militum accur-* 4

sum

sum conuulsa ianua claustra, minacem vocem, truces vultus, fulgentia arma, rem vera æstimatione prosequetur: Nec quam cito dicitur aliquem pro alio mori. voluisse, tam id ex facili etiam fieri potuisse arbitrabitur. Panopion autem quantum seruo deberet, amplum ei faciendo monimentum ac testimonium pietatis grato titulo reddendo testatus est.

Contentus essem huius generis exemplis: nisi vnum VII.
me dicere admiratio facti cogeret, Ancius Restio proscri- A.V. dcxx,
ptus à triumviris, cùm omnes domesticos, circa rapinam Macrob
& prædam occupatos videret, quàm maximè poterat Stat. 1.c.11
dissimulata fuga se penatibus suis intempesta nocte App. 4.
subduxit. Cuius furtiuũ egressum seruus ab eo vinculo-
rum pœna coercitus, inexpiabiliq; literarum nota per
summã oris contumeliã inustus, curiosis speculatus ocu-
lis ac vestigia huc atque illuc errantia beneuolo studio
subsecutus, lateri voluntarius comes adrepsit. Quo qui-
dem tam exquisito tamq; ancipiti officio perfectissimũ
spectatæ pietatis cumulum expleuerat: His enim, quo-
rum felicior in domo status fuerat, lucro intentis, ipse
cùm nihil aliud quàm vmbra & imago suppliciorũ suo-
5 *rum esset. † maximum sibi emolumentũ eius, à quo tam*
grauiter punitus erat, salutem indicauit. Cumq; abun-
6 *dè foret iram remittere, adiecit etiam charitatẽ: † nec*
solùm hactenus beneuolentia processit, sed in eo con-
seruando mira quoque arte vsus est. Nam vt sensit cu-
pidos sanguinis milites superuenire, amoto domino rogũ
extruxit: eiq; egentem à se comprehensum & occisum
senem superiecit. Interrogãtibus deinde militibus, vbi-
7 *nam esset Antius, † manum rogo intentans, ibi illum*
datis sibi crudelitatis piaculũ vri respondit. Quia ve-
risimilia loquebatur, habita est voci fides: quo euenit,

vt

† vt Antius statum quaerendae incolumitatis hac occasione assequeretur.

DE MVTATIONE MORVM AVT FORTVNÆ, CAP. IX.

IN ROMANIS.

1 T. Mālio L. F. Torquat.
2 P. Africano maiore.
3 C Valer Flac Flamine.
4 Q Max Allobrogic.
5 Q Lutatio Catulo
6 C Cornelio Sulla felice
7 T. Aufidio.
8 P. Rupilio.
9 P Ventidio Basso.
10 L Cornelio Lentulo Lupo
11 Cn Cornelio Scipione Asina.
12 Licinio Crasso Diuite.
13 Q Seruilio Cæpione.
14 C ario
15 C. Iulio Cæsare.

IN EXTERNIS.

1 Polemone Atheniensi.
2 Themistocle Atheniēsi.
3 Cimone Atheniensi
4 Alcibiade Atheniensi.
5 Polycrate Samio.
6 Dionysio Syracusano.
7 Suphace Numid rege.

MVLTVM animis hominum & fiduciae adijcere, & solicitudinis detrahere potest morū ac fortunae in claris viris recognita mutatio, siue nostros status siue proximorum ingenia contemplemur. Nam cùm aliorum fortunas spectando, ex contemptione abiecta atque contempta emersisse claritatem videamus, quid oberit, quin & ipsi meliora de nobis semper cogitemus? memores stultum esse † perpetuae infelicitatis se praedamnare: 1
spémq, quae etiam incerta rectè fouetur, interdum certam in desperationem conuertere.

I. A.V. ccxci. Liu 7. A.V. cdxii. Liu. 8.

Manlius Torquatus adeò hebetis atque obtusi cordis inter initia iuuēta existimatus est, † vt à patre L Mālio 2
amplissimo viro, quia & domesticis & reip. vsibus inutilis videbatur, rus relegatus agresti opere fatigaretur. Is postmodū patrem reum iudiciali periculo liberauit: filiū victorē, quod aduersus imperiū suum cum hoste manum con-

conseruerat, securi percussit: patriam Latino tumultu Liu.7.
3 *fessam, speciosissimo triumpho recreauit.* † *In hoc credo* A.V. cdxiii.
fortunæ maligna nubilo adolescentiæ contemptu persu- Liu.8.
sum, quo senectutis eius decus lucidius enitesceret.

Scipio autem Africanus; quem dij immortales nasci II.
voluerunt, vt esset in quo se virtus per omnes numeros Gel 6.
hominibus efficaciter ostenderet; solutiores vitæ primos cap 8.
adolescentiæ annos egisse fertur. Remotos quidem à lu- & hoc lib. c.7.
xuriæ crimine, sed tamen Punicis trophæis, deuictæ Car- Valer.
thaginis ceruicibus imposito iugo, teneriores.

C. quoque Valerius Flaccus secundi Punici belli tem- A.V.
poribus luxu perditam adolescentiam inchoauit. Ceterũ dlii.
4 *†à P. Licinio pont. Max. flamen captus, quo facilius à* III.
vitijs recederet; ad curam sacrorum & ceremoniarum A.V.
conuerso animo, vsus duce frugalitatis religione, quan- dxliv. Liu.27.
tum prius luxuriæ fuerat exemplum, tantum postea
modestiæ & sanctitatis specimen euasit.

Nihil Q. Fabio Maximo, qui Gallica victoria co- IV.
gnomen Allobrogici sibimet ac posteris peperit, adole- A V.
scente magis infame; nil eodem fene ornatius, aut specio- dcxxviii Liu. 61
sius illo seculo nostra ciuitas habuit. Pæd.

Quis ignorat Q. Catuli auctoritatem in maximo Ver. 2.
clarissimorum virorum prouentu excelsum gradum ob- Vell. V.
tinuisse? Cuius si superior ætas reuoluatur, multi luxus, A.V.
multæ deliciæ reperientur. Quæ quidem ei impedimento dcxxv
non fuerunt, quo minus patriæ princeps existeret, no- Liu.90.
menq́; eius in Capitolino fastigio fulgeret, ac virtute ci- Flor. 3. cap. 23.
uile bellum ingenti motu oriens sepeliret. Plut. 10

L. verò Sulla vsque ad quæsturæ suæ comitia vitam c. 2. Cic
libidine, vino, ludicræ artis amore, inquinatã perduxit. in Pison
Quapropter C. Marium Consulem molestè tulisse tra- VI. A.V.
ditur, quod sibi asperrimum in Africa bellum gerenti dcxlvi.

Liu.66. *tam delicatus quaestor sorte obuenisset: Eiusdem virtus*
Plutar. in vita. *quasi perruptis & disiectis nequitiae, qua obsidebatur,*
A.V. *claustris, catenas Iugurthae manibus iniecit: Mithrida-*
dclxvii. *tem compescuit: socialis belli fluctus repressit: Cinnae do-*
Plutar. *minationem fregit, eumq; qui se in Africa quaestorem*
Appian Mithrid *fastidierat. Illam ipsam prouinciam proscriptum &*
A. V. *exulem petere coëgit. Quae tam diuersa tamq; inter se*
dclxiv. Plutar. *contraria si quis apud animum suum attentiore compa-*
Liu.7. *ratione expendere velit, duos in vno homine Sullas fuis-*
Appian *se crediderit: turpem adolescentem & virum dicerem*
ciuil.1. *fortem, nisi ipse felicem se appellari maluisset.*
A.V. dclxv. † *Atque vt nobilitatẽ beneficio poenitentiae se ipsam* 5
Liu.77. *admonuimus respicere, ita altiora modo suo sperare au-*
Plutar *sos subtexamus. T. Aufidius* † *cùm Asiatici publici exiguã* 6
Appia. ciuil.1. *admodum particulam habuisset, postea totã Asiam pro*
VII. *consulari imperio obtinuit. Nec indignati sunt socij*
A. V. *eius parere fascibus, quem aliena tribunalia adulãtem*
dcxxc. Cic. pro *viderant. Gessit se etiam integerrimè atque splendidis-*
Flacco, *simè* † *eoq; modo demonstrauit pristinum quaestũ suum* 7
& in Bruto. *fortunae, praesens verò dignitatis incrementum moribus*
VIII. *ipsius imputari debere.*
At P. Rupilius non publicanum in Sicilia egit, † *sed* 8
opera publicanis dedit. Idem vltimam inopiã suam au-
ctorato socijs officio sustentauit. Ab hoc postmodum con-
A.V. *sule leges vniuersi Siculi acceperunt, acerbissimoq; prae-*
dcxxi. Cicero *donum ac fugitiuorum bello liberati sunt. Portus ipsos, si*
Ped. *quis modò mutis rebus inest sẽsus, tantam in eodẽ homi-*
Ver.4. *ne varietatem status admiratos arbitror. Quem enim*
Liu.59. *diurnas capturas exigentem animaduerterãt, eundem*
Flor. 3. cap 16. *iura dantem, classesq; & exercitus regentem viderunt.*
IX. *Huic tanto incremento maius adijciã. Asculo capto,*
A V. † *Cn. Pompeius Magni pater P. Ventidiũ aetate impube-* 9
dclxiv. *rem*

rem in triumpho sui populi oculis subiecit. Hic est Ventidius, qui postea Romæ ex Parthis, & per Parthos de Crassi manibus in hostili solo miserabiliter iacentibus, triumphum duxit. Itaque qui captiuus carcerem exhorruerat, victor Capitolium felicitate celebrauit. In eodem etiã illud eximiũ, quòd eodẽ anno Prætor & consul est factus. Vell. Gell. 15 cap 4. Dio. 43. Plutar. Anton. App. a. Parth. Dio. & alii.

10 *† Casuum nunc cõtẽplemur varietatem. L. Lentulus consularis lege Cæcilia repetundarũ crimine oppressus, censor cum L. Censorino creatus est. Quem quidem fortuna inter ornamenta & dedecora alterna vice versauit, consulatui illius damnationem, damnationi censuram subijciendo: & neque bonis eum perpetuis frui, neque malis æternis ingemiscere patiendo.* X. A.V. dcvi.

Iisdem viribus vti voluit in Cn. Cornelio Scipione Asina: Qui consul à Pœnis apud Liparas captus cum belli iure õnia perdidisset, lætiore subinde vultu eius adiutus, cuncta recuperauit; consúlq; etiam iterum creatus est: XI. A.V. cdxciii. Liu. 17. Polyb. 1 Zonar.

11 *Quis crederet illum à duodecim securib. † ad Carthag. peruenturum catenas? quis rursus existimaret à Punicis vinculis ad summa imperij peruenturum fastigia? sed tamen ex consule captiuus, & ex captiuo cõsul factus est.* A.V. cdxcix. Polyb. Zonar.

Quid? Crasso nónne pecuniæ magnitudo locupletis XII. A.V. dcxciv.

12 *nomen dedit? sed eidem postea inopia † turpem decoctoris superlationem iniunxit. Siquidem bona eius à creditoribus, quia solidum præstare non poterat, venierunt. Ita quoque amara sugillatione non caruit: quia cùm egens ambularet, Diues ab occurrentibus salutabatur.* Cicero Attic. 2 epi. 13.

Crassum casus acerbitate Q. Cæpio præcurrit is namque præturæ splendore, triumphi claritate, cõsulatus decore, maximi pontificatus sacerdotio, vt senatus patronus diceretur, assecutus, in publicis vinculis spiritum deposuit, corpùsq; eius funesti carnificis manib. laceratum XIII. A V. dcxlviii Liu 67,

in scalis Gemonijs iacens, magno cum horrore totius fori Romani conspectum est.

XIV. A.V. dcxxix. circiter Cic. pro Plancio A.V. dcxxxvii. circiter

Iam C. Marius maxima fortunæ luctatio est: omnes enim eius impetus tam corporis, quã animi robore fortissimè sustinuit. 13 † *Arpini honoribus iudicatus inferior, quæsturam Romæ petere ausus est; patientia deinde repulsarum, irrupit magis in Curiam, quàm venit. In tribunatus quoque & ædilitatis petitione consimilem campi notam expertus:* 14 † *Præturæ candidatus supremo loco inhæsit, quam tamen non sine periculo obtinuit: ambitus enim accusatus, vix atq; ægrè absolutionem à iudicibus impetrauit.* 15 † *Ex illo Mario tam humili Arpini, tam ignobili Romæ, tamq; fastidiendo candidato, ille Marius euasit, qui Africam subegit, Iugurtham regem ante currum egit, qui Teutonorum, Cimbrorumq; exercitus deleuit. Cuius bina trophæa in vrbe spectãtur, cuius septem in fastis consulatus leguntur. Cui post exilium consulem creari, proscriptòque facere proscriptionem contigit. Quid huius conditione inconstantius aut mutabilius? quem si inter miseros posueris, miserrimus: inter felices, felicissimus reperietur.*

A.V. dclxix Sal. Iugurth, Vell. Flor. & alii. A.V. dclxvii. Liu. 80. App. Plutar. & alii.

XV. A.V. dclxvii. Suet. Plutar.

C. autem Cæsar, cuius virtutes aditum sibi in cœlum struxerunt, inter prima iuuentæ initia priuatus Asiam petens, à maritimis prædonibus circa insulam Pharmacusam exceptus, quinquaginta se talentis redemit. Parua igitur summa clarissimum mundi sidus in piratico myoparone rependi fortuna voluit. 16 † *Quid est ergo quod amplius de ea queramur, si ne consortibus quidem diuinitatis suæ parcit? Sed caleste numen se ab iniuria vindicauit: continuò enim captos prædones crucibus affixit.*

EXTERNA.

5. *Attenso studio nostra commemorauimus, remissiore*

17 *nunc animo aliena narrentur. Perdita luxuria Athenis* Diog.
adolescens Polemo, †neq; illecebris tantũmodo, sed etiã Laërt.
ipsa infamia gaudens; cùm è conuiuio non post occasum in vita.
solis, sed post ortum surrexisset, domúmq; repetens Xe- Horat.
nocratis philosophi patentem ianuam vidisset; vino gra- Sat. 3.
uis vnguentis delibutus, sertis capite redimito, pellucida libro 2.
veste amictus, refertam turba doctorum hominum Suidas
*scholam eius intrauit: nec contentus tam deformi in-
troitu consedit etiã, vt clarissimum eloquium, & pru-
dentissima præcepta temulentiæ lasciuijs eluderet. Orta
deinde, vt par erat, omnium indignatione; Xenocrates*
18 *vultũ in eodem habitu continuit, † omissúq; de quibus
disserebat, de modestia ac temperantia loqui cœpit. Cu-
jus grauitate sermonis resipiscere coactus Polemo, pri-
mum coronam capite detractam proiecit, paulo pòst
brachium intra pallium reduxit, procedente tempore o-
ris conuiualis hilaritatem deposuit; Ad vltimum totam
luxuriã exuit, vniusq; orationis saluberrima medicina
sanatus, ex infami ganeone maximus philosoph. euasit.
Peregrinatus est huius animus in nequitia, nõ habitauit.*

Piget Themistoclis adolescentiam attingere, siue pa-
19 *trem aspiciam, † abdicationis inurentem notã, siue ma-*
trem suspendio finire vitam propter filij turpitudinem II.
coactam; cùm omnium postea Graij sanguinis virorum Probus
20 *clarissimus extiterit, † mediũq; Asiæ & Europæ vel spei* & Plut.
vel desperationis pignus fuerit: Hæc enim salutis eum in vita.
sua patronum habuit, illa vadem victoriæ assumpsit. Aelian.
Variar. histo. 2

*Cimonis verò incunabula opinione stultitiæ fuerũt
referta: eiusdem stultitiæ imperia salutaria Athenien-* III.
ses senserunt: Itaque coëgit eos stuporis semetipsos dam- Probus
nare, qui eum stolidum crediderant. in vita.

Iam Alcibiadem quasi duæ fortunæ partitæ sunt: IV.

Prob. & Plut. in vita, Iustin. 4. & 5. *Altera quæ ei nobilitatem eximiam, abundantes diuitias formam præstantissimam, fauorem ciuium propensũ, summa imperia, præcipuas potẽtiæ vires flagrantissimum ingenium assignaret: altera quæ damnationem, exilium, venditionem bonorum, inopiam odiũ patriæ, violentam mortem infligeret.* † *Nec aut hæc aut illa simul uniuersa; sed variè perplexa, freto atq; æstus similia.* 21

V. Herod. 3. Strab 14. Cic. finib. 5. Plin. 37 cap. 1. *Ad inuidiam vsque Polycratis Samiorum tyranni abundantissimis bonis conspicuus vitæ fulgor excessit: nec sine causa. Omnes enim conatus eius placido excipiebantur itinere: spes certum cupitæ rei fructũ apprehendebant: vota nuncupabantur simul & soluebantur: velle ac posse in æquo positum erat. Semel dumtaxat vultum mutauit, per quam breui tristitiæ salebra succussũ; tunc cùm admodum gratum sibi annulum de industria in profundum, ne omnis incommodi expers esset, abiecit: Quem tamẽ continuò recuperauit, capto pisce, qui eum deuorauerat.* † *Sed hunc felicitatis semper plenis velis prosperum cursum tenere non potuit. Comprehensum enim Orontes Darij regis præfectus, in excelsissimo Micalensis montis vertice cruci affixit. E qua putres eius artus, & tabido cruore manantia membra, atque illam læuam, cui Neptunus annulum piscatoris manu restituerat situ marcidam Samos amara seruitute aliquãdiu pressa, liberis ac lætis oculis aspexit.* 22

VI. Iust. 21. Cicero Tusc. 3. *Dionysius autem cum hæreditatis nomine à patre Syracusanorum, ac penè totius Siciliæ tyrannidem accepisset, maximarum opum dominus, exercituũ dux, rector classiũ, † equitatuum potens, propter inopiam literas puerulos Corinthi docuit. Eodemq; tempore, tanta mutatione maiores natu, nequis nimis fortunæ crederet, magister ludi factus ex tyranno, monuit.* 23

Sequitur hunc Syphax rex, consimilem fortunæ iniquitatem expertus, quem amicum hinc Roma per Scipionem, illinc Carthago per Asdrubalem vltrò petitum ad penates deos eius venerat. Ceterùm eò claritatis euectus, VII. A.V. Liu. 28. Pol. 11. App in Punica.
24 *† vt validißimorum populorum tantum non arbiter victoria existeret: parui temporis interiecta mora ca senatus à Lælio legato ad Scipionem imperatorem pertractus est. Cuiusq; dexteram regio insidens solio arroganti manu attigerat, ad eius genua supplex procubuit.* A.V. dl. Liu. 30. Pol. 14. App.
25 *† Caduca nimiùm hæc & fragilia, puerilibusq; consentanea crepundijs sunt quæ vires atque opes humanæ vocantur. Affluunt subito, repente dilabuntur, nullo in loco, nulla in persona stabilibus nixæ radicibus consistunt: sed incertißimo flatu fortunæ, huc atque illuc acta, quos in sublime extulerunt: improuiso decursu destitutos, profundo cladiũ miserabiliter immergunt.* Epilog. totius capitis.
26 *† Itaque neque existimari neque dici debent bona, quæ vt inflictorum malorum amaritudine desiderium sui duplicent propẽsiore fauore primò delinitos, maiore postea maiorum cumulo opprimere solent.*

VALERII MAXIMI
LIBER SEPTIMVS.

DE FELICITATE,
CAPVT I.

1 Q Metelli Macedonici. 2 Gygis Lydorum regis.

VOLVBILIS fortunæ complura exempla retulimus:
1 *† constanter propitiæ admodum pauca narrari possunt. Quo patet, eam aduersas res cupido animo infligere, secundas parco tribuere: Eadem vbi malignitatis obliuisci sibi imperauit, non solum plurima ac maxima, sed etiam perpetua bona congerit.*

I. *Videamus ergo quot gradibus beneficiorum Q. Metel-*
Plin. 7. *lum à primo originis die, ad vltimum vsque fati tempus*
cap 44 Cic. de *nunquam cessante indulgentia, † ad summum beatæ* 2
finib. 5. *vitæ culmē perduxerit. Nasci eum in vrbe terrarū prin-*
Vell. 1. *cipe voluit: parentes nobilissimos dedit: adiecit animi*
A.V. dcc. *rarissimas dotes, & corporis vires, vt sufficere laboribus*
A.V. dcvii. *possent: vxorem pudicitia & fœcunditate conspicuam*
consiliauit, Consulatus decus imperatoriam potestatē,
Eutrop. L. Flor *speciosissimi triumphi prætextam largita est: † Fecit, vt* 3
2. c. 14. *eodem tempore tres filios consulares, vnum etiam cen-*
sorium ac triumphalem, & quartum prætorium vide-
ret. Vtque † tres filias nuptum daret, earumq; sobolem 4
sinu suo exciperet. Tot partus, tot incunabula, tot viri-
les togæ, tam multæ nuptiales faces, honorum, imperio-
rum, omnis denique gratulationis summa abundantia;
cùm interim nullum funus, nullus gemitus; nulla causa
tristitiæ Cœlum contemplare: vix tamen ibi talem sta-
tum reperies, quoniam quidem luctus & dolores deorū
A V. dcxxxviii. *quoque pectoribus à maximis vatibus assignare vide-*
Vel 2. *mus Hunc autem vitæ actum eius consentaneus finis ex-*
Plin. 7. cap. 44. *cepit. Nam Q. Metellum vltima senectutis spatio de-*
functum leniq; genere mortis inter oscula complexúsq;
charissimorum pignorum extinctum: filij & generi hu-
meris suis per Vrbem latum rogo imposuerunt.

II. *Clara hæc felicitas: obscurior illa, sed diuino splen-*
dore proposita: Cùm enim Gyges regno Lydiæ armis
Plin 7. *& diuitijs abundantissimo inflatus Apollinem Pythium*
cap. 46 *sciscitatum venisset, an aliquis mortalium se esset*
Solin. 7 *felicior: deus ex abdito sacrarij specu, voce missa, Aglaū*
Sophidium ei prætulit: Is erat Arcadum pauperrimus,
sed ætate iam senior: terminos agelli sui nunquam
excesserat, † paruuli ruris fructibus contentus. Verum 5

pro-

profectò beatæ vitæ finem Apollo, non adumbratum, oraculi sagacitate complexus est. Quocirca insolenter fulgore fortunæ suæ glorianti respondit, magis se probare securitate ridens tugurium, quàm tristem curis & solicitudinibus aulam: paucásq; glebas pauoris expertes, quàm pinguissima Lydiæ arua metu referta: & vnum aut alterum iugum boum facilis tutelæ, quàm exercitus & arma, & equitatum voracibus impensis onerosum: & vsus necessarij horreolum nulli nimis appetendum, quam thesauros omnium insidijs & cupiditatibus expositos. Ita Gyges, dum ad stipulatorem vanæ opinionis deum habere concupiscit, vbinam solida & secura esset felicitas didicit.

DE SAPIENTER DICTIS AVT FACTIS,
CAP. II.

A ROMANIS.	4 Platone Atheniensi.
1 Ap. Claudio	5 Antigono rege
2 P. Scipione Africano.	6 Xenocrate philosopho.
3 Q. Cæcilio L.F. Metel.	7 Aristophane comico.
4 L. Fimbria,	8 Thalete philosopho.
5 L. Papirio L.F. Cursor cos.	9 Anaxagora Clazomenio.
6 Senatu Romano.	10 Demade Atheniensi.
AB EXTERNIS.	11 Anacharse Scytha.
1 Socrate Atheniensi.	12 Agesilao Lacedæm.
2 Solone Atheniensi.	13 Annone Pœno.
3 Biante Prienensi.	14 Here. Pontio Samnite.
	15 Cretensibus.

NVNC id genus felicitatis explicabo, quod totum in habitu animi est: nec votis petitur, sed in pectorib. sapiētia præditis natum dictis factisq; prudentibus enitescit.

Ap. Claudium crebrò solitum dicere accepimus, Negotium populo Rom. melius, quàm otium committi: non quòd ignoraret, quàm iucundus tranquillitatis status esset, sed quòd animaduerteret præpotentia imperia agitatione rerum ad virtutem capessendam excitari, nimia

quiete in desidiam resoluti. Et sanè negotium nomine horridum, ciuitatis nostræ mores in suo statu continuit; blandæ appellationis quies plurimis vitijs respersit.

II. Seneca de iraz. cap 11. Fabio tribuit. *Scipio verò Africanus turpe esse aiebat in re militari dicere. Non putaram; videlicet, quia explorato & excusso consilio, quæ ferro aguntur, administrari oportere arbitrabatur summa ratione. Inemendabilis enim est error, qui violentia Martis committitur. Idem negabat aliter cum hoste confligi debere, quàm aut si occasio uenisset, aut necessitas incidisset: æquè prudenter. Nã & prosperæ gerendæ rei facultatem omittere, maxima dementia est: & in angustias vtique pugnandi compulsum abstinere se prœlio, † pestiferũ ignauiæ adfert exitum: Eorúmque qui ista committunt, alter beneficio fortunæ vti, alter iniuria nescit resistere.* 1

III. A.V. dli. *Q. Quoque Metelli cùm grauis tum etiam alta in senatu sententia: qui deuicta Carthagine, nescire se, illa victoria bonine plus an mali Reip. attulisset, asseuerauit. Quoniam vt pacem restituendo profuisset; ita Annibalem submouendo, nonnihil nocuisset. Eius enim transitu in Italiam, dormientem iam populi Romani virtutem excitatam: metuiq; debere, ne acri æmulo liberata in eundem somnum reuolueretur. In æquo igitur malorum posuit, vri tecta, vastari agros, exhauriri ærarium; & prisci roboris neruos hebetari.*

IV. Cicer. offic. 3. *al. ni. *Quid illud factum L. Fimbriæ consularis, quàm sapiens! à M Lutatio Pythia splendido equite Rom. † iudex aditus de sponsione, quam is cum aduersario, *quòd v.r bonus esset, fecerat; nunquam id iudicium pronuntiatione sua finire voluit. Ne aut probatũ virum, si contra eum iudicasset, fama spoliaret: aut iuraret virum bonũ esse, cum ea res innumerabilibus laudibus contineatur.* 2

Fo-

Forensibus hæc, illa militaribus stipendijs prudentia V.
exhibita est. Papirius Cursor consul cùm Aquiloniã op- A.V. dclx.
3 *pugnans prœlium vellet committere, pullariúsq; † non* Liu. 10.
prosperantibus auibus ementitus optimum ei auspicium Front.
renunciasset, de fallacia illius factus certior, sibi quidem Orof. 3.
& exercitui bonum omen datum credidit, ac pugnam cap. 22.
inijt. Ceterum mendacem ante ipsam aciem constituit;
vt haberent dij, cuius capite, si quid iræ conceperant, ex-
piarent. Directum est autem sine casu siue etiam cælestis
numinis prouidentia, quod primum è contraria parte
missum erat telum, in ipsum pullarij pectus, eumq; exa-
4 *nimem prostrauit † Id vbi consul cognouit, fidente ani-*
mo & hosteis inuasit, & Aquiloniã cepit. Tam citò ani-
maduertit, quo pacto iniuria imperatoris vindicari de-
beret, quemadmodum violata religio expianda foret, &
qua ratione victoria apprehendi posset. Egit virum seue-
rum, consulem religiosum, imperatorem strenuum; ti-
moris modum, pœnæ genus, spei viam, vno mentis im-
petu rapiendo.

Nunc ad senatus acta transgrediar. Cùm aduersus VI.
Annibalem senatus Claudium Neronem & Liuiũ Sali-
natorem consules mitteret; eosq; vt virtutibus pares, ita A.V. dxlvi.
inimicitijs acerrimè inter se dissidentes videret, summo Liu. 27.
studio in gratiam reduxit, ne propter priuatas dissen-
siones, rempubl. parum vtiliter administrarent. Quia
5 *consimili imperio, † nisi concordia inest, maior aliena*
6 *opera interpellandi, quam sua edendi cupiditas nasci-*
tur: † vbi verò etiam pertinax intercedit odium, alter
alteri, quàm è contrarijs castris vtrique certior hostis A.V.
proficiscitur. Eosdem senatus cùm ob nimis asperè a- dxlix.
ctam censuram à Cn. Bæbio trib. pleb. pro Rostris age- Liu. 29.
retur rei, causæ dictione decreto suo liberauit. Vacuum
omnis

A.V. dcxx. Plut. in Gracch Appian ciuil. 1. Liu. 8. A.V. dcii. circiter.

omnis iudicij metu eum honorem reddendo, qui exigere debet rationem, non reddere. Par illa sapientia senatus, qua Ti. Gracchum trib. pl. Agrariam legem promulgare ausum, morte multauit: idem vt secundum legem eius per triumviros ager populo viritim diuideretur, egregiè censuit. Siquidem grauissimæ seditionis eodem tempore & auctorem & causam sustulit.

Quàm deindè se prudenter in rege Massanisa gessit! Nam cùm promptissima & fidelissima eius opera aduersus Carthaginienses vsus esset, eúmq; in dilatando regno auidiorem cerneret: legem ferri iussit, qua Massanisæ ab imperio populi Rom. solutam libertatem tribueret. Quo facto cum optimè meriti beneuolentiam retinuit tum Mauritaniæ & Numidiæ, ceterarúmq; illius tractus gentium nunquam fida pace quiescentem feritatem, à valuis suis repulit.

EXTERNA.

Tempus deficiet domestica narrantem: quoniam imperium nostrum non tam robore corporum, quàm animorum vigore incrementum ac tutelam sui comprehendit. Maiore itaque ex parte Romana prudentia in admiratione tacita reponatur, alienigenisq; huius generis exẽplũ detur aditu: Socrates humanæ sapientiæ quasi quoddam terrestre oraculum, nihil vltra petendum à dijs immortalibus arbitrabatur, quàm vt bona tribuerent. Quia ij demum scirent quid vnicuiq; esset vtile; nos autẽ plerunq; id votis expetere, quod non impetrasse melius foret. Etenim densissimis tenebris inuoluta mortaliũ mens, in quàm latè patentes errores cæcas precationes tuas spargis! Diuitias appetis, quæ multis exitio fuerũt: honores concupiscis, qui complures pessundederunt: regna tecum ipsa voluis, quorum exitus sæpènumero miserabiles

1. Vide Platon. in Alcibiade 2

biles cernuntur: splendidis coniugis iniicis manus, at hæc vt aliquando illustrant; ita nonnunquam funditus domos euertunt. Desine igitur stulta futuris malorum tuorum causis, quasi felicissimis rebus, inhiare: teque totam cælestium arbitrio permitte: Quia qui tribuere bona ex facili solent etiam eligere aptissima possunt.

Idem expedita & compendiaria via eos ad gloriam peruenire dicebat, qui id agerent, vt quales videri vellent tales etiam essent. Qua quidem prædicatione apertè monebat, vt homines ipsam potiùs virtutem, quàm vmbram eius consectarentur. Idem ab adolescentulo Laërt. in vita
7 *quodam consultus, † vxorē duceret, an se omni matrimonio abstineret; respondit vtrum eorum fecisset, acturum pœnitentiam. Hîc te, inquit, solitudo, hîc orbitas, hîc generis interitus, hîc hæres alienus excipiet: illic perpetua solicitudo, contextus querelarum, dotis exprobratio, affinium graue supercilium, garrula socrus lingua, subsessor alieni matrimonij, incertus liberorum euentus. Non passus est iuuenem in contextu rerum asperarum, quasi lætæ materiæ facere delectum.*

Idem cùm Athenienfium scelerata dementia tristem Laërt. in vita. *de capite eius sententiam tulisset, fortique animo & constanti vultu potionem veneni è manu carnificis accepisset; admoto iam labris poculo, vxori Xanthippæ inter fletum & lamentationem vociferanti innocentem eum perimi. Quid ergo, inquit, nocenti mihi mori satius esse duxisti? O immensam illam sapientiam, quæ ne in ipsa quidem vita excessu obliuisci sui potuit!*

Age, quàm prudenter Solon, neminem dum adhuc 11. *viueret, beatum dici debere arbitrabatur: quod ad* Plutar. in vita. *vltimum vsque fati diem ancipiti fortunæ subiecti essemus. Felicitatis igitur humanæ appellationem rogus*

consummat, † qui se incursui malorũ obijcit. Idem cum ex amicis quendam grauiter mærentem videret, in arcem perduxit, hortatúsque est, vt per omnes subiectorum ædificiorum partes oculos circumferret: Quod vt factum animaduertit. Cogita nunc tecum, inquit quàm multi luctus sub his tectis & olim fuerint, hodiéque versentur, insequentibúsq; seculis sint habitaturi: ac mitte mortalium incommoda tanquam propria deflere. Qua consolatione demonstrauit vrbes esse humanarum cladium consepta miseranda. Idem aiebat, si in vnum locum cuncti mala sua contulissent; futurum, vt propria deportare domum, quàm ex cõmuni miseriarum aceruo portionem suam ferre mallent Quo colligebat non oportere nos quæ fortuitò patimur, præcipua & intolerabilis amaritudinis iudicare.

III. Cic. Paradox. Seneca trãquil. 2. cap. 5 *Bias autem, cùm patriam eius Prienem hostes inuasissent; omnibus, quos modò sæuitia belli incolumes abire passa fuerat, preciosarum rerum pondere onustis fugientibus, interrogatus, quid ita nihil ex bonis suis secum ferret Ego verò (inquit, bona mea mecum porto. Pectore enim illa gestabat, non humeris: non oculis visenda sed æstimanda animo. Quæ domicilio mentis inclusa, nec mortalium, nec deorum manibus labefactari queunt: & vt manentibus præsto sunt, ita fugientes non deserunt.*

IV. Plat. ep. 7. Cic. ep. 1. ad Q. fratrem. *Iam Platonis verbis adstricta, sed sensu præualens sententia. Qui tum demum beatum terrarum orbem futurum prædicauit, cùm aut sapientes regnare, aut reges sapere cœpissent.*

V. Stob. ser. 47. *Rex etiã ille subtilis iudicij: quem ferunt traditũ sibi diadema, priusquã capiti imponeret, retentum diu cõsiderasse, ac dixisse: O nobilẽ magis quàm felicem pannũ! quem si quis penitùs cognoscat, quã multis solicitudinibus,*

bus, & periculis, & miserijs sit refertus, ne humi quidem iacentem tollere vellet.

Quid Xenocratis responsum, quàm laudabile? cùm maledico sermoni quorundam summo silentio intercesset vno ex his quærente cur solùs ita linguam suam cohiberet: Quia dixisse me, inquit, aliquando pœnituit, tacuisse nunquam. IV. Stob. ser 35. Plutar. de bona valetudine.

Aristophanis quoque altioris est prudentiæ præceptũ, qui in comœdia, introduxit † remissum ab inferis Atheniensẽ Periclem vaticinantem non oportere in vrbe nutrire leonem, sin autem sit alitus, obsequi ei conuenire. Monet enim, vt præcipuæ nobilitatis & concitati ingenij iuuenes refrenentur. Nimia verò fauore ac profusa indulgentia pasti, quo minus potentiam obtineant, ne impediantur: quòd stultum sit & inutile eas obtrectare vires, quas ipse foueris. Si monidi attribuunt. VII. Aristop in Ranis

Mirificè etiam Thales: nam interrogatus an facta hominum deos fallerent: Nec cogitata, inquit. Vt non solùm manus, sed etiam mentes puras habere vellemus; cùm secretis cogitationibus nostris cæleste numen adesse credidissemus. VIII. Laërt. in vita. καρδίο γνώςης ὁ θεός.

Ac ne quod sequitur quidem minus sapiens. Vnica filia pater Themistoclem consulebat vtrùm eam pauperi, sed ornato ac locupleti parum probato collocaret, cui is, Malo, inquit, virum pecunia, quam pecuniã viro indigentem. Quo dicto stultum monuit, vt generum potiùs quàm diuitias generi legeret. Cicero offic. 2. Plutar. vita & Apoph.

Age, Philippi quàm probabilis epistola, in qua Alex. quorundam Macedonum beneuolentiam largitione ad se attrahere conatũ sic increpuit. Quæ te fili ratio in hãc tam vanam spem induxit, vt eos tibi fideles futuros existimares, quos pecunia ad amorem tui compulisses? à Cic. ofic. 2.

cha-

charitate istud præstatur. At verò ante Philippus maior ex parte mercator Græciæ, quàm victor.

Plutar. Alex. Laërt. Arist. Curt. 8. Iust. 15. *Aristoles autem Callisthenem auditorem suum ad Alexãdrum dimittens monuit, vt cum eo aut rarissimè aut quàm iucundissimè loqueretur: quò scilicet apud regias aures vel silentio tutior, vel sermone esset acceptior. † Ac ille dum Alexandrum Persica Macedonum salutatione gaudentem obiurgat, & ad maiorum mores inuitum reuocare perseuerat; spiritu carere iussus, seram neglecti salubris consilij pœnitentiam egit.* 10

Idem Aristoteles de semetipso in neutram partem loqui debere prædicabat: quoniam laudare se, vani; vituperare stulti esset. Eiusdem est vtilissimum præceptũ, Vt voluptates abeuntes consideremus: quas quidem si ostendendo minuit: Fessas enim pœnitentiæq; plenas, animis nostris subiecit, quo minus cupidè repetantur.

IX. *Nec parum prudenter Anaxagoras interroganti cuidam, quisnam esset beatus; Nemo, inquit, ex his quos tu felices existimas: sed eum in illo numero reperies, qui à te ex miseris constare creditur. Non erit ille diuitijs & honoribus abundãs: sed aut exigui ruris, aut non ambitiosæ doctrinæ fidelis ac pertinax cultor, in* secessu quàm in fronte beatior.*

*al. recessu.

X. Vide Suidam *Demadis quoque dictum sapiens: nolentibus enim Athenienfibus diuinos honores Alexãdro decernere, Videte (inquit) ne dum cælum custoditis, terram amittatis.*

XI. Plutar. Solone Stob. ser. 43. *Quam porrò subtiliter Anacharsis leges aranearum telis comparabat: † Nam vt illas infirmiora animalia retinere: valentiora transmittere; ita his humiles & pauperes constringi, diuites & præpotentes non alligari, videmus.* 11

XII. *Nihil etiam Agesilai facto sapientius: siquidem cùm ad-*

aduersus remp. Lacedæmoniorum conspirationē ortam noctu comperisset, leges Lycurgi continuò abrogauit, quæ de indemnatis supplicium sumi vetabant: Comprehensis autem & interfectis fontibus easdem eueftigio restituit. Atque vtrunque simul prouidit ne salutaris animaduersio vel iniusta esset: vel iure impediretur. Itaque vt semper esse possent. aliquando non fuerunt. Apoph. aliter.

12 † *Sed nescio an Annonis excellentioris prudentiæ consilium, Magone enim Cannensis pugnæ exitum senatui Pœnorum nuntiante inq; tanti successus fidem annulos aureos trium modiorum mensuram explentes effun.ēte, qui interfectis nostris ciuibus detracti erant; quæsiuit an aliquis sociorum post tantam cladem à Romanis defecisset: atque vt audiuit neminem ad Annibalem trāsisse, suasit protinus vt legati Romam, per quos de pace ageretur, mitterentur. cuius si sententia valuisset, neque secundo Punico bello victa Carthago, neque tertio deleta foret.* XIII. A V. dxxxvii Liu 23. Zonar.

Ne Samnites quidem paruas pœnas consimilis erroris pependerunt, quòd Herennij Ponti salutare consilium neglexerunt: Qui auctoritate & prudentia ceteros præstans, & exercitu & eius duce filio suo consultus, quid nam fieri de legionibus Romanis apud Furcas Caudinas inclusis deberet, inuiolatas dimittendas respō lit. Postero die eadem de re interrogatus, deleri eas oportere dixit: vt aut maximo beneficio gratia hostium emeretur, aut grauissima iactura vires confringerentur: Sed improuida temeritas victorum, dum vtramque partem spernit vtilitatis, sub iugum missas in perniciem suam accendit. XIV. A V. cdxxxii Liu. 9. Flor. 1. cap. 16.

*Multis & magnis sapientiæ exemplis paruulum adijciā. *Cretenses cùm acerbissima execratione aduersus* XV. al. Cretes.

 eos

eos, quos vehementer oderunt, vti volunt; vt mala consuetudine delectentur, optant, modestoq́; voti genere efficacißimum vltionis euentum reperiût. Inutiliter enim aliquid concupiscere, & in eo perseueranter morari, exitio vicina dulcedo est.

DE VAFRE DICTIS AVT FACTIS, CAP. III.

A ROMANIS.
1 Antistiti templi Dianæ.
2 L. Iunio Buto.
3 P. Scipione Africano maiore.
4 Q. Fabio Labeone.
5 M. Antonio oratore,
6 Q. Sertorio.
7 Q. Fab. Max Verrucos.
8 M Volusio Satur. æd. pl.
9 Sentio Saturnino
10 Patre quodam.

AB EXTERNIS.
1 Alexandro Magno & quodam asinario.
2 Darii regis equisone.
3 Biante Prienensi.
4 Anaximene.
5 Demosthene oratore.
6 Quodam Atheniensi.
7 Annibale Gigonis F. Pœno.
8 Annibale Amilcaris F. Pœno.
9 Tusculanis.
10 Tullo Attio Volsc duce

EST aliud factorũ dictorũq́; genus à sapientia † pro- 1
ximo deflexu ad vafri nomen progressum: quod nisi fal-
*lacia vires assumpserit, * fidem propositi non inuenit:*
al. finẽ laudemq́; occulto magis tramite quàm aperta via petit.

Ser. Tullio regnante, cuidam patrifamilias in agro
1. A. V. c. *Sabino præcipuæ magnitudinis & eximiæ formæ vacca*
nata est. Quàm oraculorum certißimi auctores in hos
circiter *à dijs immortalibus editam responderunt, † vt quisquis* 2
Liu. 1. Plutar. *eam Auentiniensi Dianæ immolasset; eius patria totius*
Probl. *terrarum orbis imperium obtineret. Lætus eo dominus,*
qm. Antzone *bouem cum summa festinatione Romam actam, † in A-* 3
Cozatius no- *uentino ante aram Dianæ constituit, sacrificio Sabinis*
minat *regimen humani generis daturus. De qua re antistes tẽ-*
pli certior factus, religionem hospiti intulit, ne prius vi-
ctimã caderet, † quam proximi amnis aqua se abluisset. 4

Eoq́;

eóq; alueum Tiberis petente, vaccam ipse immolauit, & vrbem nostram tot ciuitatum, tot gentium dominam, pio sacrificio furto reddidit.

Quo in genere acuminis in primis Iunius Brutus referendus est: Nam cum à rege Tarquinio auunculo suo omnem nobilitatis indolem excerpi, intérque ceteros etiam fratrem suum, quòd vegetioris ingenij erat, interfectum animaduerteret; obtusi se cordis esse simulauit, eáque fallacia maximas virtutes suas texit. Profectus etiam Delphos cum Tarquinij filijs, quò is ad Apollinem Pythium muneribus sacrificijsq; honorandum miserat, aurum deo nomine doni clàm cauato baculo inclusum tulit: qui timebat ne sibi cæleste numen aperta liberalitate venerari tutum non esset. Peractis deinde mandatis patris, Apollinem iuuenes consuluerunt, quisnam ex ipsis Romæ regnaturus videretur. At is penes eum summam vrbis nostræ potestatem futuram respõdit, qui ante omnes matri osculum dedisset. Tunc Brutus, perinde atque casu prolapsus, de industria se abiecit, terrámque communem omnium matrem existimans, osculatus est. Quod tam vafro telluri impressum osculum, Vrbi libertatem, Bruto primum in fastis locum tribuit. II. A.V. ccxl. circiter Liu. 1. Dio. 4. A.V. ccxliv. Liu. Dio. & alii.

Scipio quoque superior præsidiũ calliditatis amplexus est. Ex Sicilia enim petens Africam, cùm ex fortissimis peditibus Romanis trecentorũ equitum numerũ complere vellet, neque tam subito posset eos instruere: quod temporis angustiæ negabant, sagacitate consilij assecutus III. A V. dxlviii. Liu. 29.
5 *est. Namque ex ijs iuuenibus, quos † secũ ex tota Sicilia nobilissimos & ditissimos, sed inermes habebat, trecentos speciosa arma & electos equos, quàm celerrimè expedi-*
6 *re iussit; velut eos continuè secum † ad oppugnandam*

Carthaginem aucturus: Qui cùm imperio vt celeriter
ita longinqui & periculosi belli respectu solicitis animis
paruissent, remittere se Scipio illam expeditionem si ar-
ma & equos militibus suis traderent edixit; Rapuit cō-
ditionem imbellis ac timida iuuentus, instrumentáq;
suo cupidè nostris cessit. Ergo calliditas ducis prouidit, vt
si quod protinus imperaretur graue priùs, deinde remis-
so militiæ metu maximum beneficium fieret.

IV.
A.V. *Quod sequitur narrandum quoque est Q. Fabius La-*
dlxix *beo arbiter à senatu finium constituendorum inter No-*
circiter *lanos & Neapolitanos datus cùm in rem præsentem ve-*
Cicero. offic. I. *nisset, vtrosq; separatim monuit, vt omissa cupiditate,*
† regredi modo conuerso, quàm progredi mallent: Idq; 7
cùm vtraque pars auctoritate viri mota fecisset, aliquan-
tum in medio vacui agri relictum est. Constitutis deinde
finibus vt ipsi terminauerant, quicquid reliqui soli fuit,
populo Romano adiudicauit. Ceterùm etsi circumuenti
Nolani ac Neapolitani queri nihil potuerunt secundùm
ipsorum demonstrationem dicta sententia; improbo ta-
men præstigiorum genere nouum ciuitati nostræ vecti-
gal accessit. Eundem ferunt cum à rege Antiocho quem
A.V. dlxiv. *bello superauerat, ex fœdere icto dimidiam partem na-*
Liu. 38. *uium accipere deberet, medias omnes secuisse, vt eum to-*
aliter. *ta classe priuaret.*

V.
Cic pro Cluent. *Iam M. Antonio remittendum conuitium est quiid-*
circo se aiebat nullam orationem scripsisse vt si quid su-
periore iudicio actum ei quem postea defensurus esset, no-
citurum foret, nō dictum à se affirmare posset: † Qui fa- 8
cti vix pudentis tolerabilem causam habuit: pro peri-
clitantium enim capite, non solum eloquentia sua vti,
sed etiam verecundia abuti erat paratus.

VI. *Sertorius verò corporis robore atque animi consilio*
parem

parem naturæ indulgentiam expertus, proscriptione Sullana dux Lusitanorum fieri coactus, cùm eos oratione flectere non posset, ne cum Romanorum vniuersa acie confligere vellent, vafro consilio ad suam sententiam perduxit. Duos enim in conspectu eorum cõstituit equos, alterum validissimum, alterum infirmissimũ: ac deinde validi caudam ab imbecillo sene paulatim carpi, infirmi à iuuene eximiarum virium vniuersam cõuelli iussit. Obtemperatum imperio est. Sed dum adolescentis dextera irrito se labore fatigat, senio confecta manus ministerium executa est. Tunc barbaræ concioni, quorsum ea res tenderet cognoscere cupienti subiecit: Equi caudæ consimilem esse Romanorum exercitum, cuius partes aliquis aggrediens opprimere possit: vniuersum conatus prosternere, celerius tradiderit victoriam, quam occupauerit. Ita gens barbara, aspera, & regi difficilis in exitium suum ruens, quam vtilitatem auribus respuerat, oculis prævidit. A. V. d-lxv. Front. Strat. I cap. 10. Plut. in vita.

Fabius autem Maximus cuius non dimicare, vincere fuit, cùm præcipuæ fortitudinis Nolanum peditem dubiæ fidei suspectum, & strenuæ operæ Lucanum equitem amore scorti deperditum in castris haberet: vt vtroque potius bono milite vteretur, quam in vtrũque animaduerteret; alteri suspicionem suam dissimulauit in altero, disciplinam paululum à recto tenore deflexit: Nam illum plenè pro tribunali laudando omnique genere honoris prosequendo animum suum à Pœnis ad Romanos coëgit reuocare: & hunc clam meretricem redimere passus, paratissimum pro nobis excursorem reddidit. VII. A. V. dxxxv-i Liu 23 de Marcello narrat idem. Plut Valerio cõgruit. A. V. dxliv. Plutar. Fabio.

Veniam nunc ad eos quibus salus astutia quæsita est M. Volusius ædilis plebis proscriptus, assumpto Isiaci habitu, per itinera viasq́; publicas stipẽ petens, quisnam VIII.

A V. dxc. App. ciuil. 4. re vera esset. occurrentes dignoscere passus non est. Eoq; fallaciæ genere tectus; in M. Bruti castra peruenit. Quid illa necessitate miserius. quæ magistratum populi Rom. abiecta honoris prætexta, alienigenæ religionis obscuratum insignibus, per Vrbem iussit incedere: Omnes autem hi suæ vitæ, aut illi alienæ mortis cupidi, qui talia vel ipsi sustinuerunt, vel alios perpeti coëgerunt.

IX. A.V. dcx. Appia. ciuil 4 de Pomponio. †Aliquãto speciosius Sentij Saturnini Vetulionis in eodem genere casus vltimæ sortis auxilium. Qui cum à triumviris inter proscriptos nomen suũ propositum audisset, continuò prætura insignia inuasit: præcedẽtibúsq; in modum lictorum, & apparitorum publicorúmq; seruorum subornatis, vehicula cõprehendit hospitia occupauit, obuios submouit, ac tam audaci vsurpatione imperij, in maxima luce densissimas hostilibus oculis tenebras offudit. Idem vt Puteolos venit, perinde ac publicũ ministerium agens, summa cum licentia correptis nauibus in Siciliam, certissimum tunc proscriptorum *perfugium penetrauit. 9

*al perfugium x.

His vno adiecto lenioris notæ exemplo, ad externa conuertar. Amantissimus quidam filij. cùm eum inconcessis ac periculosis facibus accensum, ab insana cupiditate inhibere vellet: †salubris consilij astutia patriam indulgentiam temperauit. Petijt enim vt priùs quàm ad eam, quam diligebat, iret; vulgari ac permissa Venere vteretur. Cuius precibus obsecutus adolescẽs †infelicem animi impetum satietate concubitus liciti resolutum: ad id, quod non licebat, tardiorem pigrioremq; afferens, paulatim deposuit. 10 11

Ineas quam liber ante ve im Oui de remed amor 2

EXTERNA.

1. Cùm Alexãder Macedonũ rex sorte monitus vt eum qui sibi porta egresso primus occurrisset, interfici iuberet asi-

13 *†asinariū fortè ante omnes obuiam factū, ad mortem arripi imperauit. Eoq́ quærente quidnam se immerentem capitali supplicio innocentemq́ addiceret; cùm ad excusandum factum suum oraculi præceptū retulisset; asinarius, Si ita est, inquit, rex, alium sors huic morti destinauit: nam asellus, quem ego ante me agebam, prior tibi occurrit. Delectatus Alexander, & illius tam callido dicto, & quòd ab errore ipse reuocatus erat, occasionem in aliquanto viliore animali expiandæ religionis rapuit: Summa in hoc cum calliditate mansuetudo, summa quoque in alterius regis equisone calliditas.*

14 *†Sordida Magorū dominatione oppressa, Darius rex, adiutoribus eiusdem dignitatis assumptis, pactum cum præclari operis consortibus fecit, vt equis insidentes, solis ortu cursum in quendam locum dirigerent, isq́ regno potiretur, cuius equus in eo primus hinnisset. Ceterùm maximæ mercedis competitoribus fortunæ beneficium expectantibus, solus acumine equisonis sui* Ebaris prosperum exoptatæ rei effectum assecutus est: qui in equæ genitalem partem demissam manum, cùm ad eum locum ventum esset, naribus equi admouit. Qui odore irritatus, ante omnes hinnitum edidit: Auditoq́ eo, sex reliqui summæ potestatis candidati continuò equis delapsi, (vt est mos Persarum) humi prostratis corporibus, Darium regem salutauerunt. Quantum imperiū quàm paruo interceptum est vaframento!*

II. Iusti 1. Hero. 3

*al Oebaris.

Bias autem, cuius sapientia diuturnior inter homines est, quàm patria Priene fuit, (siquidem illa etiam nunc spirat, huius perinde atq́ extinctæ vestigia tantū modo extāt) ita aiebat oportere homines in vsu amicitiæ versari, vt meminissent eam ad grauissimas inimicitias posse conuerti. Quod quidem præceptum prima specie *nimis*

III. Arist. 2. Rhetor. Alii alijs adscribūt.

Aliter Cic in Lælio. *nimis fort asse callidum videatur. inimiciq́; simplicitati, qua præcipuè familiaritas gaudet: sed si altioribus animis cogitatio demissa fuerit, per quã vtile reperietur.*

IV. Pausan. Eliac 2. Suidas. *Lampsacenæ verò vrbis salus vnius vafrimenti beneficio constitit. Nam cùm ad excidium eius summo studio Alexander ferretur, progressũq́; extra mœnia Anaximenem præceptorem suum vidisset, quia manifestũ erat futurum vt preces suas ira eius opponeret, non facturum se quod petisset iurauit. Tunc Anaximenes, Peto inquit vt Lampsacum diruas. Hæc velocitas sagacitatis oppidum vetusta nobilitate inclytum exitio, cui destinatum erat, subtraxit.*

V. *Demosthenis quoque astutia mirificè cuidam ancillæ succursum est, quæ pecuniam depositi nomine à duobus hospitibus acceperat, ea conditione vt simul vtriq́; redderet. Quorum alter interiecto tempore tãquam mortuo socio squalore obsitus, decepta ea omnes nummos abstulit. Superuenit deinde alter, & depositum petere cœpit. Hærebat misera in maxima pariter & pecuniæ & defensionis penuria, iamque de laqueo & suspendio cogitabat: Sed opportunè† Demosthenes ei patronus adfulsit:* 15 *qui vt in aduocationem venit,† Mulier inquit parata* 16 *est depositi se fide soluere: sed nisi sociũ adduxeris, id facere non potest. Quoniam vt ipse vociferaris hæc dicta est lex ne pecunia alteri sine altero numeretur.*

VI. *Ac ne illud parum quidem prudenter. Quidam Athenis vniuerso populo inuisus, caussam apud eum de capitali crimine dicturus, maximum honorem subitò petere cœpit. Non quod speraret se illũ consequi posse, sed vt haberent homines vbi procursum iræ qui acerrimus esse solet effunderent. Neq́; eum hæc tam callidi consilij ratio fefellit: comitijs enim clamore infesto, & crebris totius*

con-

concionis sibilis vexatus, nota etiam denegati honoris perstrictus, eiusdem plebis paulo pòst in discrimine vitæ clementissima suffragia expertus est. Quod si adhuc ei vltionem sitiēti, capitis sui periculum obiecisset, nullam partem defensionis odio obseratæ aures recepissent.

Huic vaframento consimilis illa calliditas. Superior VII.
17 †*Annibal à Duilio cōsule nauali prœlio, victus, timénsq́; classis amissæ pœnas dare offensam astutia mire auertit:* A. V. cdxciii.
Nam ex illa infelici pugna, priùs quam cladis nuntius Zonar.
18 *domum perueniret, † quendā ex amicis compositum &* Orof l. 4. cap. 7
ornatum Carthaginem misit. Qui postquam ciuitatis Auct. de
eius curiam intrauit: Cōsulit, inquit, vos Annibal, cum Viris
dux Romanorum magnas secum maritimas trahens Illust.
copias aduenerit, an cum eo confligere debeat: Acclama- cap. 38.
uit vniuersus senatus, non esse dubium quin oporteret. tum ille: Conflixit inquit, & superatus est. Ita liberum ijs non reliquit id factum damnare, quod ipsi fieri debuisse iudicauerant.

19 *† Alter item Annibal Fabium maximum inuictam* VIII.
armorum suorum vim saluberrimis cunctationibus pugna ludificantem, vt aliqua suspicione trahendi belli re- A. V. dxxxvi.
spergeret; totius Italiæ agros ferro atque igni vastando, Liu. 22.
unius eius fundum immunem ab hoc iniuriæ genere re- Plut. in
20 *liquit. Profecisset aliquid tanti beneficij † insidiosa adū-* Fabio.
bratio, nisi Romanæ vrbi & Fabij pietas, & Annibalis Front. 1
vafri mores fuissent notissimi. cap. 8.

Tusculanis etiam acumine cōsilij incolumitas parta IX.
est: Cùm enim crebris rebellationibus meruissent, vt eorum vrbem funditus Romani euertere vellent, atque ad A. V.
21 *id exequēdū † Furius Camillus, dux, validissimo instru-* ccclxxiii
ctus exercitu venisset; vniuersi ei togati obuiam pro Liu. 6.
cesserunt, commeatúsq́; & cetera pacis munia benig- Plutar. Camil.

nißimè præstiterunt: Armatum etiam intrare mœnia passi sunt, nec vultu nec habitu mutato. Qua constantia tranquillitatis non solum ad amicitiæ nostræ ius; sed etiā † ad communionem ciuitatis, quam vsque cupierant, penetrauerunt. 22 *Sagaci hercule vsi simplicitate; † quoniam aptius esse intellexerant, metum officio dissimulare, quam armis protegere.* 23

X. *At Volscorum ducis Tulli execrabile consilium; Qui ad bellum inferendum Romanis maxima cupiditate accensus, cum aliquot aduersis prœliis contusos animos*
A.V. *suorum, & ob id paci proniores animaduerteret; insi-*
cclxiv. *diosa ratione, quò volebat, compulit. Nam cùm spe-*
Liu 2. Plutar. *ctandorum ludorum gratia magna Volscorum multi-*
Coriol. *tudo Romam conuenisset, consulibus dixit, Vehementer*
Dio, 8. *se timere nequid hostile subitò molirentur: monuitq́, vt essent cautiores, & protinus ipse vrbe egressus est. Quam rem consules ad senatum retulerunt, qui, tametsi nulla suspicio suberat, auctoritate tamen Tulli commotus, vt ante noctem Volsci abirent, decreuit. Qua contumelia irritati, facilè impelli potuerunt ad rebellandum. Ita mendacium versuti ducis, simulatione beneuolentiæ inuolutum duos simul populos fefellit: Romanum, vt insontes notaret: Volscum, vt deceptus irasceretur.*

DE STRATAGEMATIS,

CAP. IV.

† Illa verò pars calliditatis egregia, & ab omni reprehensione procul remota; cuius opera, quia appellatione nostræ

nostra vix aptè exprimi possunt, Græca pronuntiatione Stratagemata dicuntur.

Omnibus militaribus copijs Tullo hostilio Fidenas agresso, quæ surgentis imperij nostri incunabula crebris rebellationibus torpere passa non sunt, finitimisq́, trophæis ac triumphis alitam virtutem eius spes suas vlterius promouere docuerunt, Metius Suffetius dux Albanorum, dubiam & suspectam semper societatis suæ fidem repentè in ipsa acie detexit. Detecto enim Romani exercitus latere, in proximo colle consedit, pro adiutore speculator pugnæ futurus; vt aut victis insultaret, aut victores fessos aggrederetur. Non erat dubium quin ea res militum nostrorum animos debilitatura esset, cùm eodem tempore & hostes confligere & auxilia deficere cernerent. Itaque ne id fieret, Tullus prouidit: concitato enim equo omnes pugnantium globos præcurrit, prædicans suo iussu secessisse Metium, eúmque, cùm ipse signum dedisset, inuasurum Fidenatium terga. Quo imperatoriæ artis consilio metum fiducia mutauit, proque trepidatione, alacritate suorum pectora repleuit. 1. A.V. xc. Liu. 1. Dio. 3.

At ne continuò à nostris regibus recedam, Sex. Tarquinius Tarquinij filius indignè ferens quòd patris viribus expugnare Gabij nequirent valentiorem armis excogitauit rationem, qua interceptum id oppidum Romano imperio adijceret. Subitò namque se ad Gabinos contulit, tanquam parentis sæuitiam & verbera, quæ voluntate sua perpessus erat, fugiens: Ac paulatim vniuscuiusque fictis & compositis blanditijs alliciendo beneuolentiam, vt apud omnes plurimum posset, consecutus familiarem suum ad patrem misit, indicaturum, †quemadmodū in sua manu haberet vniuersa: & 11. A.V. ccxxv. circiter Liu. 1. Dio. 4.
2

quæ

quæsiturum quidnam fieri vellet. Iuuenili calliditati senilis astutia respondit Siquidem re eximia delectatus Tarquinius, fidei autem nuntij parum credens nihil respondit sed seductō in eo hortum, maxima & altissima papauerum capita baculo decussit. Cognito adolescens silentio patris, simul ac facto, † causã altioris argumenti 3 *peruidit: nec ignorauit præcipi sibi vt excellentissimum quemque Gabinorum. aut exilio summoueret, aut morte consumeret. Ergo sp liatam bonis propugnatoribus ciuitatem* *tanquam non vinctis manibus ei tradidit.*

*al. tanquam.

111 A.V. cccLxiii. Liu. 5 Ouid. Fast. 6. *Illud quoque à maioribus & consil o prudenter. † &* 4 *exitu feliciter prouisum, cùm vrbe capta Galli Capitolium obsiderent; sq lamq́, potiendi eius spe† infame ob-* 5 *sessorum repositam animaduerterẽt. † Perquam callido* 6 *enim genere consilij, vnico perseuerantiæ irritamento victores spoliauerunt. Panes enim iacere complúribus ex locis cœperunt. Quo spectaculo obstupefactos infinitamq́, frumenti abundantiam nostris superesse credentes, ad pactionem omittendæ obsidionis compulerunt. Misertus est tunc profectò Iupiter Romanæ virtutis præsidium ab astutia mutuantis, cum in summa alimentorum inopia proijci præsidia inopia cerneret. Igitur vt vafro ita periculoso consilio salutarem exitum dedit.*

Vnde Iupiter pistor appellatus. Lact. Inst. 1.

IV. A.V. dxlvi. Liu. 27. Pol. 11. Front. 1 cap. 1. *Idemq́, Iupiter postea præstantissimorum ducum nostrorũ sagacibus consilijs propitius aspirauit: Nam cum alterum Italiæ latus Annibal laceraret, alterum inuasisset Asdrubal, ne duorum fratrum iunctæ copiæ intolerabili onere fessas simul res nostras vrgerẽt, hinc Claudij Neronis vegetum consilium, illinc Liuij Salinatoris inclyta prouidentia effecit. Nero enim compresso à se in Lucanis Annibale. præsentiam suam. (quoniam ita ratio belli * desiderabat) mentitus hosti, ad opem*

* al. sua debat.

col-

collega ferendam per longum iter celeritate mira tetendit Salinator in Vmbria apud Metaurum flumen proximo die dimicaturus: summa cum dissimulatione Neronem castris noctu recepit: Tribunos enim a tribunis, centuriones à centurionibus equites ab equitibus; pedites à peditibus excipi iussit: ac sine vlla tumultuatione solo vix vnum exercitum capiente: alterum inseruit. Quo euenit, ne Asdrubal cùm duobus se consulibus prœliaturum
7 *priùs sciret † quàm ab vtroque prosterneretur. Ita illa*
8 *tota terrarum orbe infamis † Punica calliditas frustrata fuit. Romana prudentia Annibalem Neroni, Asdrubalem Salinatori decipiendum tradidit.*

Memorabilis etiam consilij Q. Metellus. Qui cùm proconsul bellum in Hispania aduersus Celtiberos gereret vrbemque Contrebiam caput eius gentis viribus expugnare non posset; intra pectus suum diu multúmque consilijs agitatis, viam reperit qua propositum ad exitum perduceret. Itinera magno impetu ingrediebatur, deinde alias atque alias regiones petebat. Modò hos obsidebat montes, paullo post ad illos transgrediebatur. Cùm interim tam suis omnibus quàm ipsis hostibus ignota erat causa inopinatæ eius ac subitæ fluctuationis Interrogatus quoque a quodam amicissimo sibi, quid ita sparsum & incertum militiæ genus sequeretur: Absiste, inquit, ista quærere: nam si huius consilij mei interiorem tunicam consciam sensero, continuo eam cremari iubebo. Quorsum igitur ista dissimulatio erupit? aut quem finem habuit? Postquam verò & exercitum suum ignorantia & totam Celtiberiam errore implicauit; cùm alio cursum direxisset, subitò ad Contrebiam reflexit, eamque inopinatam & attonitam oppressit. Ergo nisi mentem suam dolos scrutari coëgisset, ad vltimam ei senectutem

V. A V. dcxl.
Flor. 2. cap. 7.
Fron 1. cap 1.
simile quid de Metel. Pio Auctor de Viris illustrib. cap. 61.

apud

apud mœnia Contrebiæ armato sedendum foret.

EXTERNA.

I. Iusti. 2. Diod de reb. Alex. † *Agathocles autem Syracusanorum rex audaciter callidus. Cum enim vrbẽ eius maiore ex parte Carthaginenses occupassent, exercitum suum in Africam traiecit: vt metum metu, vim vi discuteret, neq; sine effectu: Nam repentino eius aduentu perculsi Pœni, libenter incolumitatem suam salute hostium redemerunt, pactique sunt vt eodem tempore Africa Siculis, & Sicilia Punicis armis liberaretur. Age si Syracusarum mœnia tueri perseuerasset, illa belli malis vrgerentur, bonâ pacis fruenda secura Carthagini reliquisset. Nunc inferendo quæ patiebatur. dum alienas potius lacessit opes, quàm suas ruetur quò æquiore animo regnum deseruit, eo tutius recepit.* 9

II. A. V. dxxxvii Liu. 12. Fron. 2 cap. 2. † *Quid Annibal Cannensi prœlio? nonne priusquã ad dimicandum descenderet, aciem populi Rom. compluribus astutiæ implicatam laqueis, ad tam miserabilem perduxit exitum? Ante omnia enim prouidit, vt & solem & puluerem, qui ibi vento multus excitari solet, aduersum haberet. Deinde partem copiarum suarum inter ipsum prœlij tẽpus de industria fugere iussit: quam cum à reliquo exercitu abruptam legio Romana sequeretur, trucidandam eam ab ijs quos in insidijs collocauerat, curauit. Postremò quadringentos equites subornauit, qui simulata transitione petierunt consulem, à quo iussi more trãsfugarum depositis armis in vltimam pugnæ partem secedere districtis gladijs, quos inter tunicas & loricas abdiderant, poplites pugnantium Romanorum ceciderunt. Hæc fuit Punica fortitudo, dolis & insidijs & fallacia instructa. Quæ nunc certissima circumuentæ virtutis nostræ excusatio est; quoniam* 10

niam decepti magis quàm victi fuimus.

DE REPVLSIS,

CAP. V.

1 Q. Aelij Tuberonis. 4 Q. Metelli Macedonici.
2 P. Scipionis Nasicæ. 5 L. Cornelii Sullæ.
3 L. Aemilii Paulli. 6 M. Catonis Vticensis.

CAMPI quoque repræsentata conditio, ambitiosã ingredientes viam ad fortius sustinendos parum prosperos comitiorum euentus vtiliter instruxerit. Vt propositis ante oculos clarißimorum virorum repulsis, non minore cum spe honores, ac prudentiore cum animi iudicio petant: Meminerintq; nefas non esse, aliquid ab omnibus vni negari: cum sæpènumero singuli cunctorum voluntatibus resistere fas esse duxerint. Scientes etiam, patiẽtia quæri debere, quod gratia impetrari nequiuerit.

1 *Q. Aelius Tubero à Q. Fabio Maximo, †epulũ populi nomine P. Africani patrui sui dante, rogatus vt triclinium sterneret: lectulos Punicos pellibus hadinis strauit: & pro argenteis vasis Samia exposuit. Cuius rei deformitate sic omnes offendit, vt cùm alioqui vir egregius haberetur, comitijsque Prætorijs candidatus in campum L. Paullo auo, & P. Africano auunculo nixus descendisset, †repulsa inde notatus abierit. Nam vt priuatim semper continentiam probabant, ita publicè maxima cura splendoris habita est: † Quocirca non vnius conuiuæ numerum, sed totam se in illis periculis iacuisse credens ciuitas: ruborem epuli suffragijs suis vindicauit.* I. A.V. Cic. pro Muren. Seneca epi. 95. & 99.

P. autem Scipio Nasica, togatæ potentiæ clarißimum lumen, †is qui consul Iugurthæ bellũ indixit, qui matrẽ Idæa Phrygijs sedibus ad nostras arãs focosq; migrãtem sanctißimis manibus excepit: qui multas & pestiferas se- II. A. V. dcxlii. Cic. in Bruto.

Sal Iugurth *seditiones auctoritatis suæ robore oppreßit: quo principe*
senatus per aliquot annos gloriatus est; cum ædilita-
A.V. dcviii. *tem curulem adolescens peteret, manumq; cuiusdam*
Cicero pro Plancio *rustico opere duratam, more candidatorum tenacius*
apprehendisset? ioci gratia interrogauit eum, num ma-
nibus solitus esset ambulare. Quod dictum à circumstā-
tibus exceptum, ad populum manauit caussamque re-
pulsæ Scipioni attulit. Omnes namque rusticæ tribus
paupertatem sibi ab eo exprobratam iudicantes iram
suam aduersus contumeliosam eius vrbanitatem di-
strinxerunt. Igitur ciuitas nostra nobilium iuuenum in-
genia ab insolentia reuocando, magnos & vtiles ciues
fecit; honoribúsque non patiendo eos à securis peti debi-
III. *tum auctoritatis pondus adiecit.*

A.V. dlxvii. &dlxiix & dlxix *Nullus error talis in L. Aemilio Paullo conspectus est:*
sed tamen aliquando frustra consulatum petijt. Idémq;
cùm iam campum repulsis suis fatigasset, bis consul† & 5
Liu. 39. & 41. *censor factus, amplißimum dignitatis gradum obtinuit.*
Plutar. *Cuius virtutem iniuriæ non fregerunt, sed acuerunt.*
& Auct. *Quoniam quidem ipsa nota accensus, cupiditatem*
de Viris *summi honoris ardentiorem ad comitia detulit, vt po-*
Illust. in vita. *pulum, quia nobilitatis splendore & animi bonis moue-*
IV. *re non poterat. pertinacia vinceret.*

A.V. dcviii. & dcix. *Q. autem Cæcilium Metellum pauci & mæsti amici,*
†consulatus repulsa afflatum, tristitia ac rubore plenū, 6
Auct de *domum reduxerunt: †quem de Pseudophilippo trium-* 7
Viris il. *phantem vniuersus senatus lætum & alacrem in Capi-*
A.V. dcvii. *toliū prosecutus erat. Achaici etiam belli, cui summam*
Appia *manum L. Mummius adiecit maxima pars ab hoc viro*
Punica. *profligata fuerat. Eine ergo populus consulatum negare*
A.V. dcvi. *potuit, cui mox duas clarißimas prouincias aut debebat*
aut erat debiturus? Et quidē hoc facto, meliore eo ciue 9

vsus

vsus est. Intellexit enim quàm industriè sibi gerendus Pausan.
esset consulatus, quem tanto labore impetrarat senserat. Acha c.

Quid tam excellens, quid tam opulentum, quàm Iust 34.
L. Sulla? Diuitias & imperia largitus est: leges vetustas Zonar.
abrogauit, nouas tulit: Hic quoque in eo campo, cuius v Plutar.
postea dominus extitit, repulsa Præturæ sugillatus est; in vita.
omnia loci petiti honoris, si quis modò deorum formam Appia.
& imaginem futuræ eius potentiæ populo Rom. repræ ciu l. 1.
sentasset, impetraturus. A. V. dclix.

Sed vt comitiorum maximum crimen referam, M. Plut. ibidem.
Portius Cato plus moribus suis præturæ decoris adiectu vt.
rus, quàm prætexto eius splendoris ipse laturus, consequi
illam à populo aliquando non potuit. Proxima demen A V.
tiæ suffragia, quæ satis quidem graues pœnas errorum dcxcviii Plutar.
suis pependerunt! quoniam quem honorem Catoni nega in vita.
uerant, Vatinio dare coacti sunt. Ergo si verè æstimare Seneca
volumus, non Catoni tunc prætura, sed præturæ Cato ad Albi-
negatus est. nam.

DE NECESSITATE,

CAP. VI.

1 Pop. Rom post cladem Cannensem.
2 Casilinatiū in obsidione
3 Prænestinorum militū, in eadem obsidione.
4 Populi Rom. bello Mariano
5 C. Cæsaris ad Mundam
6 Pop Asiatici bello Part.

EXTERNORVM.

1 Cretensium à Q. Metello obsessorum
2 Numantinorum à P. Scipione.
3 Calagurritanorū à Cn. Pompeio.

ABOMINANDAE quoque necessitatis amarissimæ leges, & truculentissimæ imperia, tum Vrbem nostram, tum etiam exteras gentes multa non intellectu tantùm, sed etiam auditu grauia perpeti coëgerunt.

Nam aliquot aduersis prœlijs secundo Punico bello I. A. V.
1 *exhausta militari iuuentute Romana, †senatus auctore* dxxxviii

Liu 21. Macrob Sat. 1. *Ti. Graccho consule design. censuit, vti publicè serui aduersus propulsandorum hostiũ impetũ emerentur: Eaq; de re* † *per tribunos plebis ad populũ lata rogatione, tres* 2 *creati sunt viri, qui quatuor & viginti millia seruorum comparauerunt adactoq; iureiurando, strenuam se fortémque operam daturos, quoad Pœni essent in Italia, datis armis in castra miserunt. Ex Apulia quoq; & Pediculis septuaginta atque* *ducenti *ad supplementum equitatus sunt empti. Quanta violentia est casus acerbi! Quæ ciuitas ad id tempus ingenuæ quoq; originis capite censos habere milites fastidierat; eadem cellis seruilibus extracta corpora & a pastoralibus casis collecta mancipia velut præcipuum firmamentum, exercitui suo adiecit. Cedit ergo interdum generosus spiritus vtilitati, & fortunæ viribus succumbit:* † *vbi nisi tutiora elegerit* 3 *consilia, speciosa sequenti concidendum est. Cannensis autem clades adeò* † *vrbem nostram vehementer confudit, vt M. Iunij opera dictatura remp. administrantis* 4 *spolia hostium affixa templis, deorum numini consecrata, instrumenta militiæ futura conuellerentur, ac prætextati pueri arma induerent:* † *addictorum etiam,* 5 *& capitali crimine damnatorum, sex millia conscriberentur. Quæ si per se aspiciantur, aliquid ruboris habent: si autem admotis necessitatis viribus ponderentur, sæuitiæ temporis conuenientia præsidia videbuntur. Propter eandem cladem senatus Otacilio, qui Siciliam, & Cornelio Mammulæ, qui Sardiniam proprætoribus obtinebant, quærentibus quòd neque stipendium neq; frumentũ classibus eorum & exercitibus socij præberent: affirmantibus etiam, ne habere quidem eos, vnde id præstare possent: rescripsit, ærarium longinquis expensis non sufficere: Proinde, quo pacto tantæ inopiæ succur-*

Marginalia: *al trecenti. — A.V. dxxxvii Liu. 22. Zonar. — A.V. dxxxvii Liu. 23.

currendum esset, ipsi viderent. His literis quid aliud quàm imperij sui gubernacula è manibus abiecit? Siciliamq́; & Sardiniam, benignissimas vrbis nostræ nutrices, gradus & stabilimenta bellorum, † tam multo sudo-
6 *re & sanguine in ius ac potestatem redactas, † paucis*
7 *verbis te scilicet necessitate iubente, dimisit.*

Eadem Casilinates obsidione Annibalis clausos, alimentorúmq́; facultate defectos, lora necessarijs vinculorum vsibus subducta, éq; scutis detractas pelles feruenti resolutas aqua, mandere voluisti. Quid illis, si acerbitatem casus intueare, miserius? si constantiam respicias, fidelius? qui ne à Romanis desciscerent, tali cibi genere vti sustinuerunt; cùm pinguissima arua sua fertilissimosq́; campos, & mœnib. suis subiectos intuerentur. Itaq; Campana vrbis, quæ punicam feritatem delicijs suis cu- II. A.V. dxxxvii Liu.23.
8 *pidè fouet, in propinquo situm † Casilinum modò rara virtute clarum, perseuerantis amicitiæ pignore impios oculos verberauit.*

In illa obsidione & fide, cùm trecenti Prænestini permanerent, euenit vt ex his quidam murem captum ducentis potius denarijs vendere, quàm ipse leniendæ fa- III. A.V. dxxxvii Liu.23.
9 *mis gratia consumere mallet: † Sed credo, deorū prouidentia & venditori & emptori, quem vterque merebatur exitum, attribuit. Auaro enim fame consumpto, manubijs sordium suarum frui non licuit: at qui animi vir, ad salutarem impensam faciendam, carè quidem, verum necessariè, comparato cibo vixit.* Front. 4 cap 5. Plin 8. cap. 57. Strab. 5

C. autē Mario & Cn. Carbone consulibus, bello ciuili cum L. Sulla dissidētibus; quo tempore non reip. victoria quærebatur, sed præmium victoriæ res erat publica; senatus consulto aurea atque argentea templorum ornamenta, ne militibus stipendia deessent, conflata IV. A.V. dclxxvi

sunt. Digna enim erat causa, hinc an illi crudelitatem suam proscriptione ciuium satiarent. vt dij immortales spoliarentur. Non ergo patrum conscriptorum votis, †sed sua teterrima necessitas truculenta manus illi consultò stylum impressit.

V. A.V. dccviii. Hirtius de bello Hisp. Dion. lib. 43.

†Diui Iulij exercitus, idē inuicti ducis inuicta dextera, cùm armis Mundam clausisset, aggerisq; extruendo materia deficeret, congerie hostilium cadauerum quam desiderauerat altitudinem instruxit. Eamq; tragulis & pilis quia roboreæ sudes deerant, magistra noua molitionis necessitate vsus vallauit. 11

VI. A.V. dccxxxiii. circiter

Atque vt diuinam filij mentionem cælestis patris recordationi subnectam: cùm effusurus se in nostras prouincias Parthorum rex Phraates videretur, vicinaq; imperio eius regiones subita indicti tumultus denuntiatione quaterentur, tanta in Bosphorano tractu commeatus penuria incessit, †vti à militibus singulis olei frumentiq; modijs totidem mancipia permutarentur. Sed amarissimam tempestatem Augusti cura tutela tunc terrarum vacans dispulit. 12

EXTERNA.

I. A.V. dcxxxv. Liu. 99. Flor. 3. cap. 8.

Cretensibus nihil tale præsidij affulsit, qui obsidione Metelli ad vltimam vsque penuriam compulsi sua iumentorumq; suorum vrina sitim torserunt, iustius dixerim, quàm sustentarunt. Quia dum vinci timēt, id passi sunt quod eos ne victor quidem pati coëgisset.

II. A.V. dcxx. Liu. 95. Flor. 2. cap. 8. App. Iberic.

Numantini autem à Scipione vallo & aggere circūdati cum omnia, quæ famem eorum trahere poterant, consumpsissent, ad vltimum humanorum corporum dapibus vsi sunt. Quapropter capta iam vrbe, complures inuenti sunt, artus & membra trucidatorū corporum

sinu

sinu suo gestantes Nulla est hu necessitatu excusatio: nam quibus mori licuit si viuere necesse non fuit.

Horũ trucem pertinaciam in consimili facinore Calagurritanorum execrabilis impietas supergressa est: Qui quo perseuerãtius interempti Sertorij cineribus, obsidio nem Cn. Pompeij frustrantes fidem præstarẽt; quia nullum iam aliud in vrbe eorum supererat animal, vxores suas natosq́; ad vsum nefariæ dapis verterunt. Quoque diutius armata iuuentus viscera sua visceribus suis aleret infelices cadauerum reliquias salire non dubitauit. III. A.V. dcxxci, Flor. 3. cap. 22. Oros. 5 cap. 23.

13 †*Eámne vnquam aliquis in acie hortaretur, vt pro salute coniugum & liberorum fortiter dimicaret? Ex hoc nimirum hoste tanto duci pœna magis quàm victoria petenda fuit: quia* **plus vindicatus libertatis quàm victus gloriæ afferre potuit: cùm omne serpentum acferarum genus comparatione sui titulo feritatis superarit: Nam quæ illis dulcia vitæ pignora proprio spiritu chariora sunt; ea Calagurritanis prandia atque cœna extiterunt.*

DE TESTAMENTIS RESCISSIS,

CAP. VII.

1 Patris qui filiũ exhæredauerat.	4 Septiciæ Trachalor. matris
	5 Terentii cuiusdam.
2 M. Annei Carseol.	6 Næuianicuiusdam.
3 C. Tetti	7 Iuuentii cuiusdam.

VACEMVS nunc negotio, quod actorum hominis & præcipuæ curæ & vltimi est temporis consideremúsq́; quæ testamenta aut rescissa sunt legitimè facta: aut cùm meritò rescindi possent, rata manserunt: quæue ad alios quàm qui expectabant, honorem hæreditatis transtulerunt.

Atque ista, vt ordine quo proposui, exequar: militantis cuiusdam pater, cùm de morte filij falsum è castris I. Cic. de orat. 1.

nuntium accepisset aliis hæredibus scriptis decessit. Peractis deinde stipendiis, adolescens reuersus, domum errore patris, impudentiáq; amicorum, sibi clausam reperit. Quid enim illis inuerecundius? florem iuuentæ pro rep. absumpserat, maximos labores & plurima pericula tolerauerat, aduerso corpore exceptas ostendebat cicatrices: & postulabat, ne auitos eius lares otiosa ipsi vrbi onera possiderent. Itaque depositis armis, coactus est foro togatam ingredi militiam. Acerbe, cum improbissimis enim hæredibus de paternis bonis apud centumuiros contendit: omnibúsq; non solùm consiliis, sed etiam sententiis superior discessit.

II. *Item M. Anneius M. Carseolani splendidissimi equitis Romani filius, à Sufenate auunculo suo adoptatus, testamentum naturalis patris quo præteritus erat, apud centumuiros rescidit, cum in eo Tullianus Pompeii Magni familiaris, ipso quidem Pompeio signatore, hæres scriptus esset. Itaque plus illi in iudicio cum excellentissimi viri gratia, quàm cum parentis cineribus negotii fuit: Ceterùm quamuis vtraque hæc aduersus eum niterentur, tamen paterna bona obtinuit. Nam L. quidem Sextilius & P. Pepilius, quos M. Anneius sanguine sibi coniunctos eadem ex parte, qua Tullianum hæredes fecerat, sacramento cum adolescentulo contendere ausi non sunt: tametsi præcipuis eo tempore Magni viribus ad defendendas tabulas testamenti inuitari poterãt.*

A V. dcc.v. circiter *Et aliquantulum adiuuabat hæredes, quòd M. Anneius in Sufenatis familiam ac sacra transierat: sed arctissimum inter homines procreationis vinculum patris simul voluntatem, & principis viri auctoritatem superauit.*

III. *C. autem Tertium infantem à patre exhæredatum,*

Pe-

Petronia matre, quam Tettius quoad vixit, in matrimonio habuerat, natum, Diuus Augustus in bona paterna ire decreto suo iussit: patris patriæ animo vsus: Quoniam Tettius in proprio iure procreato filio, summa cum iniquitate paternum nomen abrogauerat.

Septicia quoque Mater Trachalorum Ariminensiũ [al. quæ] IV *filijs irata in contumeliam eorum, cum iam parere non* rendorũ
2 *posset, Publicio seni admodum nupsit, † testamento et* liberorũ *iam vtrumq́ præterijt. A quibus aditus Diuus Augustus & nuptias mulieris, & suprema iudicia improbauit. Nam hæreditatem maternam filios habere iussit: dotem quia non creandorum liberorum caussa coniugium in-*
3 *tercesserat, virum retinere vetuit. † Si ipsa æquitas hac de re cognosceret, possetne iustius aut grauius pronuntiare? Spernis quos genuisti: nubis effœta: testamenti ordinem violento animo confundis: neque erubescis ei to-*
4 *tum patrimoniũ addicere, † cuius pollincto iam corpori marcidam senectutem tuam substrauisti. Ergo dum sic te geris, ad inferos vsque cælesti fulmine afflata es.*
5 *Egregia est quoque † C. Calpurnij Pisonis prætoris Vrb.* V.
constitutio. Cùm enim ad eum Terentius ex octo filijs, A.V.
quos in adolescentiam perduxerat, ab vno in adoptionẽ dcxxcii
dato exhæredatum se querelam detulisset: bonorũ adolescentis possessionem ei dedit, hæredesque lege agere passus non est. Mouit profectò Pisonem patria maiestas, donum vitæ, beneficium educationis: sed aliquid etiam flexit circumstantium liberorum numerus, quòd cum patre septem fratres impiè exhæredatos videbat.

Quid Mamerci Æmilij Lepidi consulis quàm graue VI.
decretum! Genucius quidam Matris Magnæ Gallus, à A.V.
Cn. Oreste prætore Vrbis impetrauerat, vt restitui se in dclxxvi
bona Nauiani iuberet, quorũ possessionem secundũ tabu-

las testamenti ab ipso acceperat. Appellatus Mamercus à Surdino, cuius libertus Genucius heredem fecerat, prætoriam iurisdictionem abrogauit: quòd diceret Genucium amputatis sui ipsius sponte genitalibus corporis partibus, neque virorum neque mulierum numero haberi debere conueniẽs Mamerco, conueniens principi senatus decretum, quo prouisum est ne obscœna Genucij præsentia, inquinatáq; voce, tribunalia magistratuum sub specie petiti iuris polluerentur.

VII. A.V. dcxxc *al Vibieni *Multo Q. Metellus prætorem vrbanum seueriorem egit, quàm Orestes gesserat: Qui Vecilio lenoni bonorum *Iuuentij possessionem secundùm tabulas testamenti non dedit, quia vir nobilissimus & grauissimus fori ac lupanaris separandam conditionem existimauit: Nec aut factum illius comprobare voluit qui fortunas suas in stabulum contaminatum proiecerat: aut huic tanquam integro ciui iura reddere, qui se ab omni honesto vitæ genere abruperat.*

DE RATIS TESTAMENTIS ET INSPERATIS,

CAP. VIII.

HIS rescissorum testamentorum exemplis contenti, attingamus ea quæ rata manserunt, cùm caussas haberent propter quas rescindi possent.

Cicero Ph li 3. *al publice. *Quàm certa quam etiam nota insania Tuditanus, vtpote qui *populo nummos sparserit, togamq; velut tragicam vestem in foro trahẽs, maximo cum hominũ risu conspectus fuerit, ac multa his consentanea fecerit: Testamento is filium instituit heredem: quod Ti. Lōgus san-*

sanguine proximus hastæ iudicio subuertere frustra conatus est. Magis enim centumviri, quid scriptum esset in tabulis, quam quis eas scripsisset, considerandum existimauerunt.

Vita Tuditani demens: Aebuciæ autem, quæ L. Menenij Agrippæ vxor fuerat, tabulæ testamenti plenæ furoris Nam cùm haberet duas simillimæ probitatis filias Platoriam & Afraniam: animi sui potiùs inclinatione prouecta, quam vllis alterius iniurijs aut officijs commota, Platoriam tantummodo heredē instituit: † Filijs autem Afraniæ ex suo admodum amplo patrimonio viginti mille nummûm legauit. † Afrania tamen cum sorore sua sacramento contendere noluit; testamentumq; matris patientia honorare, quàm iudicio conuellere satius esse duxit: Eo se ipsa indigniorem iniuria ostendens, quò eam æquiore animo sustinebat. II.

1 ta, Platoriam … 2 tem Afraniæ …

Minus miserandum errorem muliebrem Q. Metellus fecit. Is namq; plurimis & celeberrimis eiusdem nominis viris in vrbe nostra vigētibus, Claudiorum etiam familia, quam arctissimo sanguinis vinculo cōtingebat, florente, Carrinitatem solum heredem reliquit: nec hocce eius testamentum quisquam attentauit. III.

Forte igitur hic Q. Metell. nepos, cuius vxor P. Clodij soror fuit. Vt ex Cic. Cælian. colligimus.

Item Pompeius Rheginus, vir transalpinæ regionis cū testamento fratris præteritus esset, & ad coarguendam iniquitatem eius, binas tabulas testamentorum suorum in comitio incisas, habita vtriusque ordinis maxima frequentia recitasset; in quibus magna ex parte hæres frater erat scriptus, prælegabaturq; ei centies & quinquagies sestertium: multum ac diu inter assentientes indignationi suæ amicos questus quòd ad hastæ iudicium attinuit, cineres fratris quietos esse passus est. Et erant ab IV.

3 *eo instituti hæredes, † neq; sanguine patrio pares, neque*

proximi: sed & alieni & humiles: vt non solũ flagitiosũ silentium, sed etiam prælatio contumeliosa videri posset.

V. Cornel. Nepos in Attici vita. *al fore A.V. dcxcv. Cicero ad Att. lib. III. ep XX. *Æquè felicis impunitatis: sed nescio an tetrioris hæc delicti testamenta. Q. Cæcilius L. Luculli promptißimo studio, maximáq; liberalitate, & honestum dignitatis gradum, & amplißimum patrimoniũ consecutus: cum præ se semper tulisset, vnum illum sibi * esse hæredem, moriens etiam annulos ei suos tradidisset: Pompenium Atticum testamento adoptauit, omniumq; bonorum reliquit hæredem. Sed fallacis & insidiosi cadauer pop. Rom. ceruicibus reste circundatũ, per viam traxit. Itaq; nefarius homo filium quidem & hæredẽ habuit quem voluit: funus autem & exequias quales meruit.*

VI. *Neque alijs dignus fuit T. Marius Vrbinas, qui ab infimo militiæ loco, beneficijs Diui Augusti Imperatoris ad summos castrenses honores perductus eorúmq; vberrimis quæstibus locuples factus; non solùm ceteris vitæ temporibus ei se fortunas suas relinquere, à quo acceperat, prædicauit; sed etiam pridiè quam expiraret, idem istud ipsi Augusto dixit: cùm interim ne nomen quidem eius tabulis testamenti adiecit.*

VII. *L autem Valerius, cui cognomen Heptachordo fuit, togatum hostem Cornelium Balbum expertus, vtpote opera eius & consilio compluribus priuatis vexatus litibus, ad vltimúmq; subiecto accusatore capitali crimine accusatus: præteritis aduocatis & patronis suis, solum heredem reliquit: † nimia consternatione, quæ animum eius transuersum egit, deprauatus. Amauit enim sordes suas. & dilexit pericula, & damnationem votis expetiuit, auctorem harum rerum beneuolentia, propulsatores odio insecutus.* 4

VIII. *T. Barrulus Lentulo Spintheri, cuius amantißimum animum*

*animum liberalissimamq́ amicitiam senserat, decedens suos annulos perinde atque vnico hæredi tradidit, quem nulla ex parte hæredem relinquebat. Quantum illo momento temporis conscientia, (si modò vires, quas habere creditur, possidet) à teterrimo homine supplicium exegit! Inter ipsam enim fallacis & ingratæ culpæ cogitationẽ, spiritum posuit, quasi tortore aliquo mentem eius intus cruciante: Quod animaduertebat * vita ad mortem transitum suum, & superis dijs inuisum esse, & inferis detestabilem futurum.* *al. iens

IX.

*M. Verò Popilius senatorij ordinis Oppidũ Gallum ab ineunte ætate familiarissimum sibi, moriens pro vetusto iure amicitiæ, & vultu benigno respexit, & verbis magnũ præ se amorem ferentibus prosecutus est. Vnum etiam de multis, qui assidebant, vltimo complexu & osculo dignum iudicauit: *insuperq́ annulos suos ei tradidit: videlicet ne quid ex ea hæreditate, quam non erat* *al simi litérque
5 *aditurus, amitteret† Quos ocyus vir diligens, sed morientis amici plenum contumeliæ ludibrium, in locellum repositos, & à præsentibus* assignatos, diligentissimè hæredibus illius exhæres ipse reddidit. Quid hoc loco inho-* *al. obsignatos, fortè.
6 *nestius? aut quid intempestiuius? † Senatorem populi Romani, Curia egressum homo vita fructibus continuò cariturus, sanctissima iura familiaritatis morte pressis oculis, & spiritu supremos anhelitus reddente, scurrili lusu sugillanda sibi desumpsit.*

VALE-

VALERII MAXIMI LIBER OCTAVVS.

DE IVDICIIS PVBLICIS INSIGNIBVS, CAPVT I.

QVIBVS ABSOLVTI	DAMNATI.
1 M Horatius tergeminus	L. Scipio Asiaticus.
2 Ser. Sulpicius Galba.	2 C Decianus.
3 A. Gabinius	3 Sex. Titius
4 P Claudius Pulcher.	4 Claudia Ap. Cæci F.
5 Tuccia virgo Vestalis.	5 M. Muluius. Cn. Lollius L. Sextilius, III. viri
6 L Calpurnius Piso.	
7 Q Flauius augur	
8 C Cosconius Callidia.	6 P. Villius III. vir.
9 A. Atilius Calatinus.	7 M Aemilius Porcina.
10 M Aemilius Scaurus iunior.	8 Paterfamilias quidam.
11 L. Aurelius Cotta.	AMBVSTAE DVAE.
12 Callidius Bononiensis	
13 Cloelii duo T.F Tarracinenses.	Mulier matricida
	2 Materfamilias quædam

ABSOLVTI.

NVNC quoque vt æquiore animo ancipites iudiciorum motus tolerentur, recordemur inuidia laborãtes, quibus de causis aut absoluti sunt, aut damnati.

I. *M. Horatius interfectæ sororis crimine à Tullo rege*
A.V. *damnatus, ad populum prouocato iudicio absolutus est.*
xxcvii. *Quorum alterum atrocitas necis mouit, alterum causa*
circiter *flexit: quia immaturum virginis amorem seuere magis*
Liu. 1. *quam impiè punitum existimabat. Itaq; forti punitio-*
Dio. 3. *ne liberata fratris dextera, tantum consanguineo, quãtum hostili cruore gloriæ haurire potuit.*

II. A.V. *Acrem se tunc pudicitiæ custodem populus Rom. post-*
dciv. *ea plus iusto placidum iudicem præstitit. Cùm à Libone*

trib-

trib. pleb. Ser Galba pro rostris vehementer increparetur, quod Lusitanorum magnam manum interposita fide prætor in Hispania interemisset; actionisq́; tribuniciæ M. Cato vltima senectute, oratione sua † quam in Originibus retulit subscriberet: reus pro se iam nihil recusãs, paruulos liberos suos, † & Galli sanguine sibi coniũctum filium, flens commendare cœpit: Eoq́; facto mitigata concione, qui omnium cõsensu periturus erat, penè nullum triste suffragium habuit. Misericordia ergo illam quæstionem non æquitas rexit: quoniã quæ innocentiæ tribui nequierat absolutio, respectui puerorum data est. Liu. 49. Cic. de Orat 1. & Bruto pro Murena

1 2

Consentaneum est quod sequitur.

A Gabinius in maximo infamiæ suæ ardore suffragijs populi C. Memmio accusatore subiectus, abruptæ esse spei videbatur: quoniam & accusatio partes suas plenè exhibebat, & defensionis præsidia inualida fide nitebãtur: & qui iudicabãt, ira præcipiti pœnam hominis cupidè expetebant. Lictor igitur & carcer ante oculos obuersabantur; cùm interim omnia ista propitia fortunæ interuentu dispulsa sunt: Filius namq́; Gabinij Sisenna consternationis impulsu ad pedes se Memmij supplex prostrauit, inde aliquod fomentum procellæ petens, vnde totius impetus tempestatis eruperat: Quem truci vultu à se victor insolens repulsum, excusso è manu annulo humi iacere aliquandiu passus est. Quod spectaculum fecit, vt Lælius trib. pl. approbantibus cunctis Gabinium dimitti iuberet; ac documentum daretur, neq́; secundarum rerum prouentu insolenter abuti, neque aduersis properè quemquam debilitari oportere. III. A.V. dcxcix. Cic ad Attic. 4. ad Q. fratr epist. 1.

Idq́; proximo exẽplo æquè patet P. Claudius nescio religionis maior an patriæ iniuria (siquidẽ illius vetustissimũ morem neglexit, huius pulcerrimã classem amisit) IV. A.V. div. Cic. de Diu. 1.

infesto

&de nat *infesto populo obiectus, cùm effugere debitam pœnam*
deor. 2. *nullo modo posse crederetur, subito coorti imbris bene-*
Poly. 1. *ficio tutus fuit à damnatione; discussa enim quæstione,*
Zonar. *aliam velut dijs interpellantibus, de integro instaurari*
Ioue to *non placuit. Ita cui maritima tempestas causa dictio-*
nante comitia *nem contraxerat, cælestis salutem attulit.*
dirime- bantur.

Eodem auxilij genere Tucciæ virginis Vestalis incesti
V. *criminis rea castitas infamia nube obscurata emersit:*
A. V. dcxix. *† quæ conscientia certa sinceritatis suæ, spem salutis an-* 4
Plin 28 *cipiti argumento ausa petere est. Arrepto enim cribro,*
c. 2. D. *Vesta, inquit, si sacris tuis castas semper admoui manus,*
August de Ciu. *effice, vt hoc hauriam è Tiberi aquam, & in ædem tuam*
10. c. 16 *perferam, Audaciter & temerè iactis votis sacerdotis,*
Dion. *rerum ipsa natura cessit.*
Halic. 2

VI. *Item L. Piso a P. Claudio Pulchro accusatus, quòd*
A. V. *graues & intolerabiles iniurias socijs intulisset: haud*
dcxciiii. *dubia ruina metum fortuito auxilio vitauit. Namque*
*al Quo conspe- *per idipsum tempus, quo tristes de eo sententiæ fereban-*
ctu. *tur, repentina vis nimbi incidit. Cumque prostratus humi*
pedes iudicum oscularetur, os suum cœno repleuit Quod*
conspectum, totam quæstionem à seueritate ad clemen-
tiam & mansuetudinem transtulit: quia satis tam gra-
ues eum pœnas socijs dedisse arbitrati sunt huc deductum
necessitatis; vt abijcere se tam suppliciter aut attollere
tam deformiter cogeretur.

VII. *Subnectam duos accusatorum suorum culpa absolu-*
A. V. cdxxv. *tos. † Q. Flauius Augur à C. Valerio ædile ad populum* 5
Liu. 8. *reus actus, cùm quatuordecim tribuum suffragijs dam*
natus esset, proclamauit se innocentem opprimi. Cui
Valerius æquè clara voce respondit. nihil sua interesse,
nocénsne an innoxius periret, dummodo periret. Qua
violentia dicti, reliquas tribus aduersario donauit. Abie-
cerat

*cerat immuum eundem, dum pro certo pessundatũ cre-
didit, erexit: victoriamq́; in ipsa victoria perdidit.*

C, *etiam Cosconium Seruilia lege reum, propter plu-* VIII. A V.
rima & euidentissima facinora, sine vlla dubitatione dclj.
*nocentem,*Valerij Valentini accusatoris eius recitatum* *al. La-
in iudicio carmen, quo puerum pretextatum, & inge- berii.
*nuam virginẽ à se corruptam poëtico ioco significauerat,
erexit. Si quidem iudices iniquum rati sunt, eum victo-
rem dimittere; qui palmam non ex alio ferre, sed se dare
merebatur. Magis ergo Valerius in Cosconij absolutione
damnatus, quàm Cosconius in causa sua liberatus est.* IX.

*Attingam eos quoque quorum salus proprijs obruta
criminibus, proximorum claritati donata est. A Ati-
lium Calatinum Soranorum oppidi proditione reum
admodum infamem, imminentis damnationis periculo,
Q. Maximi soceri pauca verba subtraxerunt: quibus af-
firmauit, si in eo crimine sontem illum ipse comperisset,
diremptuřum se fuisse affinitatem. Continuò enim po-
pulus pene iam exploratam sententiam suam vnius iu-
dicio concessit: indignum ratus eius testimonio non cre-
dere, cui difficillimis reip. temporibus bene se exercitus
credidisse meminerat.*

M. quoq́; Æmilius Scaurus repetundarum reus, adeò X.
perditam & comploratam defensionem in iudicium at- A. V.
tulit; vt accusator diceret, lege sibi centum atque viginti dcxcix.
nominibus denuntiare testimonium licere, seq́; non re- Pæd. in
cusare quo minus absolueretur. si totidem nominasset, Scaur.
6 *quibus in prouincia nil abstulisset. Licet† tam bona cõ-* Cic. ad
ditione vti non potuerit; tamen propter vetustissimã no- Att. 4.
bilitatem, & recentẽ memoriam patris absolatus est. 16.

Sed quemadmodum splendor amplissimorum viro- XI. A. V.
rum in protegendis reis plurimum valuit, ita in oppri- dcxxii.
mendis

mendis non ſanè multum potuit. Quin etiam euidenter
Pædia Cicero. Verr. &. pro Muren. *noxijs. †dum eos acrius impugnat, profuit. †P. Scipio* 7
Æmilianus L. Cottam ad prætorem accuſauit. Cuius 8
cauſa quanquam grauiſſimis criminibus erat confoſſa;
*ſepties*ampliata, & ad vltimum octauo iudicio abſolu-* *al. dilatata.
ta eſt. Quia homines ſapientiſſimi verebantur ne præ-
cipuæ accuſatoris amplitudini damnatio eius donata
exiſtimaretur. Quos hæc ſecum locutos crediderim: No-
lumus caput alterius petentem, in iudicium triumphos,
& trophæa, ſpoliaq́, ac deuictarum nauium roſtra de-
ferre. Terribilis ſit is aduerſus hoſtem: ciuis verò ſalutem
*al. fragore *tanto* fulgore gloriæ ſubnixus, ne inſequatur.*

XII. *Tam vehementes hi iudices aduerſus excellentiſſimũ accuſatorem quàm illi mites in longè inferioris fortunæ reo Callidius Bononienſis in cubiculo mariti noctu de-prehenſus, cùm ob id cauſſam adulterij diceret: inter ma-ximos & grauiſſimos infamiæ fluctus emerſit, tanquam fragmentum naufragij, leue admodum genus defenſio-nis amplexus. Affirmauit enim † ſe ob amorem pueri ſer-* 9
ui eò eſſe perductum. Suſpectus erat locus, ſuſpectum tempus ſuſpecta matrisfamiliæ perſona ſuſpecta etiam adoleſcentia ipſius: † ſed crimen adulterij, libidinis in- 10
temperantis confeſſio liberauit.

XIII. A.V. dclx. circiter Cic pro Sex. Roſcio. *Remiſſioris hoc, illud aliquanto grauioris materiæ exemplum. Cùm parricidij cauſam duo fratres Clœlij dicerent, ſplendido Tarracinæ loco nati, quorum pater T. Clœlius in cubiculo quieſcens filijs altero lecto cuban-tibus erat interemptus neque aut ſeruus quiſquam aut liber inueniretur, ad quem ſuſpicio cædis pertineret: hoc vno nomine abſoluti ſunt, quia iudicibus planũ factum eſt, illos aperto oſtio inuentos eſſe dormientes. Somnus innoxiæ ſecuritatis certiſſimus index miſeris opem tu-lit.*

lit. Iudicatum est enim rerum naturam non recipere, vt occiso patre supra vulnera & cruorem eius, quietē capere potuerint.

DAMNATI.

Percurremus nunc eos, quibus in caussa dictione magis quæ extra quæst. erant, nocuerunt; quam sua innocētia opem tulit. L Scipio post speciosissimū triumphum de rege Antiocho ductum, perinde ac pecuniam ab eo accepisset, damnatus est. Non puto quod pretio corruptus fuerat, vt illum totius Asiæ dominū & iam Europæ victrices manus iniicientem, vltra Taurum montem summoueret: sed alioqui vir sincerissimæ vitæ, & ab hac suspicione procul remotus, inuidiæ, quæ tunc in duorū fratrū inclytis cognominib. habitabat, resistere non potuit. I. A.V. dlxvi. Liu.38. Plutar. Caton. Appia. Syriaca

At Scipioni quidem maximus fortunæ fulgor, C. autem Deciano spectatæ integritatis viro, vox sua exitium attulit. Nam cùm P. Furium iniquinatissimæ vitæ pro Rostris accusaret; quia quadam in parte actionis de morte L. Saturnini queri ausus fuerat: nec reum damnauit, †& insuper ei pœnas addictas pependit. II. A.V. dcliv. Cic. pro C. Rab. & L. Flacco.

11

Sex. quoque Titium similis casus prostrauit: Erat innocens, agraria lege lata gratiosus apud populum. Tamen quia Saturnini imaginem domi habuerat, †suffragiis eum tota cognitio oppressit. III. A.V. dclv. Cic pro C. Rab.

12

13 *Adiiciatur his Claudia, †quam insontem crimine votum impium subuertit: Quia cùm à ludis domum rediēs turba elideretur, optauerat vt frater suus maritimarum virium nostrarum præcipua iactura reuiuisceret; sæpiúsq; consul factus, infelici ductu nimis magnam vrbis frequentiam minueret.* IV. A.V. dvii. Liu.16. Gell.10 cap.6. Sueton Tiber.

Possumus & ad illos breui diuerticulo transgredi, quos leues ob caussas damnationis incursus abripuit. V. A.V. dlxxxv.

Frag. Diarii antiqui meminit incendij in sacra via.

†*M. Mulvius Cn. Lollius, L. Sextilius triumuiri, quod ad incendium in Sacra via ortum extinguendum tardiùs venerant, à trib pleb. die dicta ad populum damnati sunt.* 14

Item P. Villius triumvir nocturnus à P. Aquillio trib. pleb. accusatus, populi iudicio concidit quia vigilias negligentiùs circumierat.

VI. A.V. dcxcviii

Admodum seueræ notæ & illud populi iudicium, cùm M. Æmilium Porcinam, à L. Cassio accusatum crimine nimis sublimè extructæ villæ in Alsiensi agro, grauia multa affecit.

VII. A.V. dcxxvi.

VIII. al. fieri

Non supprimenda illius quoq; damnatio qui puerili sui nimio amore corruptus, rogatus ab eo ruri vt omasum in cœnam ferri iuberet, cùm bubulæ carnis in propinquo emendæ nulla facultas esset, domito boue occiso, desiderium eius expleuit. Eoq; nomine publica quæstione afflictus est: innocens, nisi tam prisco seculo natus esset.

AMBVSTÆ.

I. A.V. dcx.

Atq; vt eos quoque referamus qui in discrimen capitis adducti, neque damnati, neque absoluti sunt. Apud M. Popillium Lænatem prætorem quædam, quòd matrem fustim interemerat, caussam dixit: de qua neutram in partem latæ sententiæ sunt. Quia abunde constabat, eandem veneno necatorum liberorum dolore commotam, (quos auia filiæ infensa sustulerat parricidium vltam esse parricidio. †Quorum alterum vltione 15 *dignum alterum absolutione non dignum iudicatū est.*

II. A.V. dcxxcv. Gell. 12 cap. 7.

Eadem hæsitatione P. Dolabellæ proconsulari imperio Asiam obtinentis animus fluctuatus est. Materfamiliâs Smyrnea virū & filium interemit, cùm ab his optimæ indolis iuuenem, quem ex priore viro enixa fuerat occisū comperisset. Quam rem Dolabella ad se delatam

Athenas

*Athenas ad Areopagi cognitionem relegauit: quia ipse neque liberare cædibus duabus contaminatam, neq; punire eam iusto dolore impulsam, sustinebat Considerater & mansuetè*pop Rom magistratus; sed Areopagitæ quoque non minus sapienter. Qui inspecta caussa & ac-* *al. pro cos.
16 *cusatore & ream † post centum annos adesse iusserunt: eodem affectu moti, quo Dolabella Sed ille transferendo quæstionem, hi differendo damnandi atque absoluendi*
17 *†inexplicabilem cunctationem inuitabant.*

DE PRIVATIS IVDICIIS INSIGNIBVS, CAPVT II.

QVIBVS DAMNATI.
1 T. Claudius Centumal.
2 Oracilia Laterensis.
3 C. Titinius Minturnens.
4 Quidam ob equi vectu-ram longiorem

1 *Publicis iudicijs adiiciam, priuata, †quorum magis æquitas quæsitorum delectare, quàm immoderata turba lectorem offendere poterit.*

Claudius Centumalus ab augurib. iussus altitudinē 1.
domus suæ quam in Cœlio monte habebat summittere, quia his ex arce auguriū capientibus officiebat, vendidit eam Calpurnio Lanario nec indicauit quod imperatum à collegio augurum erat A quibus Calpurnius demoliri domum coactus. M. Porcium Catonem inclyti Catonis A V. dlx. circiter. Cic. offic. l. 3.
2 *patrem † arbitrum Claudio adduxit, & formulam.* QVIDQVID. SIBI. DARE. FACERE. OPORTERET. EX. FIDE. BONA. *Cato vt est edoctus, de industria Claudium*edictum sacerdotum suppressisse, continuo illum Calpurnio damnauit. Summa quidem cum æquitate, quia bonæ fidei venditorem nec cōmodorum spem augere, nec incommodorum cognitionem obscurare oportet.* *al. prædictum

Notum suis temporibus iudicium commemoraui: sed 11.

A.V. dclxxv. circiter Meminit Var. huius Cic in Brut. & Verr, 3. *nec quod relaturus quidem sum, obliteratũ est silentio, C. Visellius Varro graui morbo correptus trecenta millia nummum ab Otacilia Laterensi cum qua commercium libidinis habuerat, expensa ferri sibi passus est: Eo consilio, vt si decessisset, ab haeredibus eam summam peteret, quam legati genus esse voluit libidinosam liberalitatem debiti nomine colorando. Euasit deinde Visellius ex illa tempestate aduersus vota Otaciliæ. Quæ offensa quòd spem prædæ suæ morte non maturasset; ex amica obsequenti, subitò districtam fœneratricem agere cœpit nummos petendo; quos vt fronte inuerecunda ita inani stipulatione captauerat. De qua re C. Aquillius, vir magnæ auctoritatis, & scientia iuris ciuilis excellẽs, iudex adductus, adhibitis in consilium principibus ciuitatis, prudentia & religione sua mulierẽ reppulit. Quòd si eadem formula & Varro damnari & aduersaria absolui potuisset; eius quoque non dubito quin turpem & inconcessum errorem libenter castigaturus fuerit. Nunc priuatæ actionis calumniam ipse compescuit, adulterij crimen† publicæ quæstioni vindicandum reliquit.* 3

III. dcliii. A.V. Plut. in vita. *Multò animosius, & vt militari spiritu dignum erat, se in consimili genere iudicij C. Marius gessit: Nam cùm C. Titinius Minturnensis Fanniam vxorem, quam impudicam de industria duxerat eo crimine repudiatam, dote spoliare conaretur: sumptus inter eos iudex, in conspectu habita quæstione, †subductum Titinium monuit* 4 *vt incepto desisteret, ac mulieri dotem redderet. Quod cùm sæpius frustra fecisset, coactus ab eo sententiam pronunciare, mulierem impudicitiæ reã sestertio nummo, Titinium summa totius dotis damnauit: Præfatus, idcirco se hunc iudicandi modum secutum, quod liqueret sibi Titinium patrimonio Fanniæ insidias struentem*

impu-

impudicæ coniugum expetisse. Fannia autem hæc est, quæ postea Marium hostem à senatu iudicatum, cœnoq; paludis qua extractus erat, oblita, etiam in domum suam custodiendum Minturnis deductum, ope quantacunque potuit, adiauit; Memor, quod impudica iudicata esset, suis moribus, quòd dotem seruasset, illius religioni acceptum ferri debere. A.V. dclxv. Plutar. Appian ciu l. 1. & alii. IV.

Multus sermo eo etiam iudicio manauit, in quo quidam furti damnatus est; quòd equo, cuius vsus illi vsque Ariciam commodatus fuerat, vlteriore eius municipij cliuo vectus esset. Quid aliud hoc loci quàm verecũdiam illius seculi laudemus, in quo tam minuti à pudore excessus puniebantur?

DE MVLIERIBVS QVÆ CAVSSAS APVD MAGIstratus egerunt.

CAP. III.

1 Amæsia sentia. 3 Hortensia Q. F.
2 Afrania Licinii Buccion

NE de his quidem feminis tacendum est, quas conditio naturæ & verecundiæ stola, vt in foro & iudicijs tacerent, cohibere non potuit.

1 † *Amæsia Sentia rea, causam suam L. Titio prætore* I. A.V.
2 *iudicium cogente, maximo populi concursu egit † partesque omnes ac numeros defensionis non solum diligenter, sed etiam fortiter executa, prima actione, cunctis penè sententijs liberata est: Quam, quia sub specie feminæ virilem animum gerebat, Androgynem appellabant.* dclxxvi

3 † *Afrania verò Licinij Buccionis senatoris vxor prompta ad lites contrahendas, pro se semper apud Prætorem* II.
4 *verba fecit: † non quòd aduocatis deficiebatur, sed quòd impudentia abundabat. Itaque inusitatis foro latratibus assiduè tribunalia exercendo, muliebris calumniæ notissimum euasit exemplũ: adeò vt pro crimine impro-*

A.V. dcc. *bis feminarum moribus Afraniæ nomen obijciatur. Prorogauit autem spiritum suum† ad C Cæsarem iterum atque P. Seruilium* COS. *Tale enim monstrum magis quo tempore extinctum, quàm quo sit ortum memoriæ tradendum est.*

III. A.V. dccx. Appian ciuil.4. Quinct. 1,cap,2 *Hortensia verò Q. Hortensij filia. cùm ordo Matronarum graui tributo à triumviris esset oneratus, nec quisquam virorum Patrocinium eis accommodare auderet, caussam feminarum apud triumviros & constanter & feliciter egit. Repræsentata enim patris facundia, impetrauit vt maior pars imperatæ pecuniæ his remitteretur. Reuixit, tum muliebri stirpe Q. Hortensius, verbisq; filiæ aspirauit: cuius si virilis sexus posteri vim sequi voluissent, Hortensianæ eloquentiæ tanta hereditas vna feminæ actione abscisa non esset.*

DE QVAESTIONIBVS, CAP IV.

HABITIS.
1 à M Agrii seruo.
2 Alexandro C Fannii.
3 Philippo Fuluii Flacci

Atque vt omnes iudiciorum numeros exequamur, quæstiones quibus aut creditum non est, aut temere habita fides est referamus.

I. *M. Agrij argentarij seruus Alexandrum C Fannij seruum occidisse insimulatus est; eoq; nomine tortus à domino admisisse se id facinus constantissimè asseuerauit: itaq; Fannio deditus, supplicio affectus est. Paruulo deinde tempore interiecto, ille cuius de nece creditum erat, domum redijt.*

II. *†Contra Fannij seruus Alexander, cùm in suspicionem* 1
*al C. Fuluij. **C. Fl. equitis Romani occisi venisset, †sexies tortus per-* 2
negauit ei se culpæ affinem fuisse, Sed perinde atque confessus, & à iudicibus damnatus, & à L. Calpurnio triumuiro in crucem actus est.

Item

Item Fuluio Flacco causam dicente. Philippus seruus eius, in quo tota quaestio nitebatur, octies tortus nullum omnino verbum, quo dominus perstringeretur, emisit. Et tamen reus damnatus est: cùm certius argumentum innocentiae vnus octies tortus exhiberet, quam octo semel torti praebuissent. III.

DE TESTIMONIIS IRRITIS VEL RATIS,

CAPVT V.

1 Caepionum ac Metell. in Q Pompeium.
2 M. Aemilij Scauri in diuersos.
3 L Crassi in M. Marcell.
4 Q Metelli, Lucullorum Hortensii & Lepidi in C Cornelium.
5 M. Ciceronis in P. Clodium.
6 P. Seruilij Isaurici in quendam reum.

Sequitur vt ad testes pertinentia exempla commemorem. Cn. & Q. Seruilius Caepionibus ijsdem parentibus natis, & per omnes honorum gradus ad summam amplitudinē prouectis, item fratribus Q. & L. Metellis consularibus & censorijs, altero etiam triumphali † in Q. Pompeium A. F repetundarum reum acerrimè dicentib. testimonium non abrogata fides absoluto Pōpeio; sed ne potentia inimicum oppressisse viderentur, occursū est. I. A. V. dcxv. Cicero pro Fōt.

M. etiam Aemilius Scaurus princeps senatus C. Mēmium repetundarum reum destricto testimonio insecutus est. Item C. Flauium eadem lege accusatum testis proscidit. Iam C. Norbanum, maiestatis crimine publicae quaestioni subiectum, ex professo opprimere conatus est: nec tamen aut auctoritate qua plurimum pollebat, aut religione, de qua nemo dubitabat, quenquam illorum affligere potuit. II. A. V. dcl. Cic. pro Fōt. in part. dxlvii. Cic Fōt A. V. dlix. Cic p. & de orat. 2.

L. quoq; Crassus tantus apud iudices, quantus apud P. C. Aemilius Scaurus: namq; eorum suffragia robustissimis & felicissimis eloquētia stipendijs regebat, erátque III. A. V.

dclx. Ci- *sic fori, vt ille curiæ princeps. Cùm vehementissimum*
cer. pro *testimonij fulmen in M. Marcellum reum iniecisset; im-*
Fonteio. iv. *petu grauis, exitu vanus apparuit.*
A.V. *Age Q. Metellus Pius. L. M. Luculli, Q. Hortensius, M.*
dcxxvii *Lepidus, † C. Cornelij maiestatis rei, quam non onerarũt* 2
Pædia. in Cor- *tantummodo testes salutem; sed etiam negantes illo in-*
nelian *columi stare remp. posse, depoposcerunt? Quæ decora ci-*
v. A.V. *uitatis (pudet referre) vmbone iudiciali repulsa sunt.*
dcxcii. *Quid M. Cicero forensi militia summos honores am-*
Plutar *plissimumq́; dignitatis locum adeptus, nonne in ipsis elo-*
Cicero. *quentiæ suæ castris testis abiectus est, dum P. Clodium*
Dio. 37. Cicero *Romæ apud se fuisse iurauit, † illo sacrilegum flagitium* 3
Att l. 1. *vno absentiæ argumento tuente? Siquidem iudices Clo-*
Seneca *dium incesti crimine, quam Ciceronem infamia periu-*
Lucilio cap 97. *rij liberare maluerunt.*
vi. *Tot eleuatis testibus, vnum, cuius noua ratione iudi-*
A.V. *cium ingressa auctoritas confirmata est, referam. P. Ser-*
dclxxix *uilius consularis, censorius, triumphalis, qui maiorum*
L. Flor *suorum titulis Isaurici cognomen adiecit; cùm forum*
3.c.6. Cicer. *præteriens testes in reum dari vidisset, loco testis constitit;*
Verr. 3. *† ac inter summã patronorum pariter & accusatorum* 4
admirationem sic orsus est. Hunc ego, iudices, qui cau-
sam dicit, cuias sit, aut quam vitam egerit, quamque
merito vel iniuria accusetur, ignoro: illud tantùm scio,
cùm occurrit mihi Laurentina via iter facienti, admo-
dum angusto loco, equo descẽdere noluisse. Quod an ali-
quid ad religionem vestram pertineat, ipsi æstimabitis:
ego id supprimendum non putaui. Iudices reum, vix au-
ditis ceteris testibus, damnauerunt. Valuit enim apud
eos cùm amplitudo viri, tum grauis neglectæ dignitatis
eius indignatio: cumq́; qui venerari principes nesciret, in
quodlibet facinus procursurum crediderunt.

QVI

QVI QVÆ IN ALIIS VINDICARANT, IPSI commiſerunt.

CAP. VI.

1 C. Licinius Hoplomachus. 3 C. Licinus Caluus Stolo
2 C. Marius cos. VI. 4 Q. Varius Hybrida.

NE illos quidem latere patiamur, qui quæ in alijs vindicârant, ipſi commiſerunt.

C. Licinius cognomine Hoplomachus, à prætore po- I.
ſtulauit, vt patri ſuo bonis, tanquam ea diſsipanti inter-
diceretur. Et quidem quod petierat, impetrauit: ſed ipſe
1 *paruo poſt tempore, mortuo ſene, †amplam ab eo reli-*
ctam pecuniam, latifundiaq́, feſtinanter conſumpſit. *al. co-
Dignus hac viciſsitudine pœna fuit: quoniam hæredita lere, for
*tem abſumere, quàm hæredem maluit*tollere.* tè, lere

C. autem Marius, cùm magnum & ſalutarem rei- II.
publicæ ciuem in L. Saturnino opprimendo egiſſet, à quo A. V.
in modum vexilli pileum ſeruituti ad arma capienda dcliii.
2 *oſtentatum erat: L. Sulla cum exercitu in vrbem irrum* Liu. 69.
pente, † ad auxilium ſeruorum pileo ſublato confugit. Cic. pro Rabir.
Ita dum facinus quod punierat, imitatur: alterum Ma- Flor. 3.
rium, à quo affligeretur, inuenit. cap. 16. A.V. dclxv.

C. verò Licinius Stolo, cuius beneficio plebi petendi III.
conſulatum poteſtas facta eſt, cùm lege ſanxiſſet ne quis A. V.
amplius quàm quingenta agri iugera poſsideret, ipſe cccxcvi.
mille comparauit, diſsimulandiq́, criminis gratia, dimi- Liu. 7.
diam partem filio emancipauit. Quam ob cauſam à Plutar.
M. Popillio Lænate accuſatus, prima ſua lege cecidit: Camil.
ac docuit nihil aliud præcipi debere, niſi quod prius A.V. cccxcvi.
quiſque ſibi imperauerit. Liu. 7. Plutar.

Q. autem Varius, propter obſcurum ius ciuitatis Hy- Camil.
3 *brida cognominatus tribunus pleb. †legem aduerſus in-* Plin. 18
terceſsionem collegarum perrogauit: quæ iubebat quæri, cap. 3. IV.
de muchas castos, e mestizo y 5 *quorum*

A.V. dclxii. Cicero. Bruto. App. ciuil. 1. *quorum dolo malo socij ad arma ire coacti essent, magna cum clade reipublicæ: sociale enim prius, deinde ciuile bellum excitauit. Sed dum antè pestiferum tribunum pleb quàm certum ciuem agit, sua lex eum domesticis laqueis constrictum absumpsit.*

DE STVDIO ET INDVSTRIA, CAP. VII.

ROMANORVM.	
1 M. Catonis maioris	4 Democriti Abderitæ.
2 M. Catonis Vticensis.	5 Carneadis Cyrenæi.
3 M. Terentii Varronis	6 Anaxagoræ Clazomenii
4 C. Liuij Drusi.	7 Archimedis Syracusii.
5 Paulli senatoris & Pontii Lupi	8 Socratis Atheniensis.
	9 Isocratis Atheniensis.
	10 Chrysippi Tarsensis.
6 Crassi Muciani.	11 Cleantis Assii.
7 Q. Roscij comœdi.	12 Sophoclis Atheniensis
EXTERNORVM.	13 Simonidis Ceij
1 Demosthenis Athen.	14 Solonis Atheniensis.
2 Pythagoræ Samii.	15 Themistoclis Athen.
3 Platonis Atheniensis.	

QVID cesso vires industriæ cõmemorare? cuius alacri spiritu militiæ stipendia roborantur, forensis gloria accenditur, fido sinu cuncta studia recepta nutriuntur. quicquid animo, quicquid manu, quicquid lingua admirabile est ad cumulũ laudis perducitur. † Quæ cũ perfectissima sit virtus, eã tamen duramento sui confirmat.

1. A. V. dciv. Plin. 7. cap. 27. Cicero Acad. quæst. 2 Plutar. Catone Cic. in Bruto. *Cato sextum & octogesimum annum agens, dum in rep. tuenda iuuenili animo perstat; ab inimicis capitali crimine accusatus suam causam egit. Neque aut memoriam eius quisquam tardiorem, aut firmitatem lateris vlla ex parte quassatam, aut os hæsitatione impeditum animaduertit Quia omnia ista in statu suo æquali ac perpetua industria continebat quin etiam in ipso diutissimè actæ vitæ fine disertissimi oratoris Galbæ accusationi defensionẽ suam pro Hispania apposuit.*

Idem

Idem Græcis literis eruditi concupiuit: quas sero, inde æstimemus quòd etiam Latinas penè iam senex didicit. Cúmq; eloquentia magnam iam gloriam partam haberet id egit, vt iuris ciuilis quoque esset peritissimus.

Cuius mirifica proles propior ætati nostræ Cato, ita doctrinæ cupiditate flagrauit, vt ne in Curia quidem, dum senatus cogitur, temperaret sibi, quo minus libros Græcos lectitaret. Qua quidem industria ostendit, alijs tempora deesse, alios temporibus superesse. II. Cic. de Finib. 3

2 *Terentius autem Varro † humanæ vitæ exemplum, ætatisq; spatium nominandus: non annis, quibus seculi tempus æquauit, quàm stylo viuacior fuit. In eodem enim lectulo & spiritus eius & egregiorum operum cursus extinctus est.* III. Gel. 3. cap. 10.

Consimilis perseuerantiæ Liuius Drusus, qui ætatis viribus & acie oculorum defectus, ius ciuile populo benignissimè interpretatus est: vtilissiméq; discere id cupientibus monimenta composuit. Nam vt senem illum natura cæcum fortuna facere potuit: ita neutra interpellare valuit, ne non animo videret & vigeret. IV. Cicer. Tusc. 5. & in Bruto.

3 *† Paullus verò senator, & Pontius Lupus eques Rom. suis temporibus celebres caussarum auctores, luminibus capti eadem industria forensi stipendia executi sunt. Itaque frequentius etiam audiebantur, concurrentibus alijs quia ingenio eorum delectabantur, alijs quia constantiam admirabantur.* V.

4 *† Namque tali incommodo perculsi secessum petunt, duplicantq; tenebras fortuitis voluntarias adijcientes.*

Iam P. Crassus, cùm in Asiam ad Aristonicum regem debellandum consul venisset, tanta cura Græcæ linguæ notitiam animo comprehendit, vt eam in quinq; diuisam genera per omnes partes ac numeros penitus cogno- VI. A. V. dcxxii. Quint. 11. c. 2. Cicer. in

Brut, in genium studiũ, ac industriam eius cõmendat

cognosceret. Quæ re maximum ei sociorum amorem conciliauit, quæ quis eorum lingua apud tribunal illius postulauerat, eadem decreta reddenti.

VII.

Ne Roscius quidem subtrahatur scenicæ industriæ notissimum exemplum, qui nullum vnquam spectanti populo gestum, nisi quem domi meditatus fuerat, ponere ausus est. Quapropter non ludricra ars Roscium, sed Roscius ludicram artem commendauit: nec vulgi tantum fauorem, verùm etiam principum familiaritates amplexus est. Hæc sunt attenti & anxij, & nunquam cessantis studij præmia: propter quæ tantorum virorum laudibus non impudenter se persona histrionis inseruit.

Cic pro eodem. & Archia poeta. Macrob Sat 3.

EXTERNA.

I. Cic. de Orat. 1.

*Græca quoque industria, quoniam nostræ multum profuit, quem meretur fructum Latinæ linguæ recipiat. Demosthenes, cuius commemorato nomine, maximæ eloquentiæ consummatio audientis animo oboritur, cùm inter initia iuuentæ, artis quam affectabat, primam literam dicere non posset, oris sui vitium tanto studio expugnauit, vt ea à nullo expressius efferretur. Deinde propter nimiam exilitatem acerbã auditu vocem suam exercitatione continua ad maturum & gratum auribus sonum perduxit. Lateris etiam firmitate defectus, quas corporis habitus vires negauerat, à labore mutuatus est: Multos enim versus vno impetu spiritus complectebatur, eosq́; aduersa loca celeri gradu scandens, pronuntiabat. Ac vadosis littoribus insistens declamationes fluctuum fragoribus obluctantibus edebat, vt ad fremitus concitatarum concionum †patientia*duratis auribus vteretur. Fertur quoque ore infertis calculis multum ac diu loqui solitus, quo vacuum promptius esset & resolutius. Prœliatus est contra rerum naturam, & quidem victor*

Cicer. diu 2. Vide Plutar. in vita. Quint. 11 c. 3. Cic. de finib. 5. *al. duratis actionib.

victor abijt, malignitatem eius pertinacissimo animi robore superando. Itaque alterum Demosthenem mater, alterum industria enixa est.

Atque vt ad vetustiorem industriæ actum transgrediar. Pythagoras perfectissimum opus sapientiæ à iuuenta pariter omnis honestatis percipiendæ cupiditatem ingressus (nihil enim quod ad vltimum sui finem peruenturum est, non & maturè & celeriter incipit) Ægyptum petijt, vbi literis gentis eius assuefactus, præteriti æui sacerdotum commentarios scrutatus innumerabilium seculorum obseruationes cognouit. Inde ad Persas profectus, magorum exactissimæ prudentiæ se formandum tradidit; à quibus siderum motus, cursúsque stella- II. Diog. Laert. in vita. Cic de finib. 5.
6 rum, † & vniuscuiusque vim, proprietatem & effectum
7 benignissimè demonstratum † docili animo * hausit. Cretam deinde & Lacedæmona nauigauit: quarum legibus ac moribus inspectis, ad Olympicum certamen descen- *al. forpsit.
8 dit. Cúmq; multiplicis scientiæ † maxima totius Græciæ admiratione specimen exhibuisset quo cognomine cen-
9 seretur interrogatus, † non se σοφὸν (iam enim illud septem excellentes viri occupauerant) sed φιλόσοφον esse respondit. In Italiæ etiam partem, quæ tunc maior Græcia appellabatur, perrexit; in qua plurimis & opulentissimis vrbibus effectus suorum studiorum approbauit. Cicero Tusc 5. Tusc. 1. & 5. Cic. de finib. 5.
10 † Cuius ardentem rogum plenis venerationis oculis Metapontus aspexit: oppidum Pythagoræ quàm suorum cinerum nobiliùs clariúsue monumento.

Plato autem patriam Athenas, præceptorem Socratem sortitus, & locum & hominem doctrinæ fertilissimũ, ingenij quoque diuina instructus abundantia; cum omnium iam mortaliũ sapientissimus haberetur, eò quidem vsq; vt si ipse Iupiter cælo descendisset, nec elegan- III. Laert. in vita. Cic. in Bruto.

tiore

tiore nec beatiore facundia vsurus videretur: Aegyptum
Cic de finib. 5. *peragrauit, dum à sacerdotibus eius gentis Geometriæ*
multiplices numeros, atque cælestium obseruationem
rationum percipit. Quoque tempore à studiosis iuuenib.
certatim Athenæ Platonem doctorem quærentibus pete-
bantur; ipse Nili fluminis inexplicabiles ripas, vastissi-
Cic. de Senec de Fin. 5 *mosq; campos: effusam barbariē & flexuosos fossarum*
ambitus Aegyptiorum senum discipulus lustrabat. Quo
minus miror eum in Italiam transgressum, vt ab Archi-
ta Tarenti, à Timæo, & Arione, & Cato Locris Pytha-
Quin 2 cap 17 *goræ præcepta & instituta acciperet. Tanta enim vis,*
tanta copia literarum vndique colligenda erat, vt inui-
Laert. in vita. *cem per totum terrarum orbem dispergi & dilatari*
Suidas. *posset. Altero etiam & octogesimo anno decedens† sub* 11
IV. *capite Sophronis mimos habuisse fertur: sic nec extrema*
quidem eius hora agitatione studij vacua fuit.

At Democritus cùm diuitijs censeri posset quæ tan-
tæ fuerunt, vt pater eius Xerxis exercitui† epulum dare 12
ex facili potuerit: quò magis vacuo animo studijs litera-
rum esset operatus, parua admodum summa retenta,
patrimonium suum patriæ donauit. Athenis autē com-
plurib. annis moratus, omnia temporū momenta ad per-
cipiendā & exercendā doctrinam conferens, ignotus illi
vrbi vixit: quod ipse in quodā volumine testatur. Stupet
mens admiratione tantæ industriæ, & iam transit aliò.

V. *Carneades laboriosus & diuturnus sapientiæ miles;*
Cicero Acad. 1. *siquidem nonaginta expletis annis; idem illi viuendi ac*
philosophandi finis fuit. Ita se mirificum doctrinæ operi-
bus addixerat, vt cùm cibi capiendi causa recubuisset,
cogitationibus inhærens, manum ad mensam porrigere
obliuisceretur. Sed eum Melissa quam vxoris loco ha-
bebat† tēperato inter studia non interpellandi, sed me- 13
dia

dia succurrendi officio dexteram suam necessarijs vsibus aptabat. Ergo animo tantummodo vita fruebatur, corpore verò quasi alieno, & superuacuo circundatus erat. Gell. 17 cap. 15.
Idem cum Chrysippo disputaturus, helleboro se ante pur- Plin. 25 cap. 5.
gabat, ad exprimendum ingenium suum attentius, & illius refellendum acrius: quas potiones industria solidæ laudis cupidis efficit appetendas.

Quali porrò studio Anaxagoram flagrasse credimus? VI.
qui cùm è diutina peregrinatione patriam repetisset, Plat. in Hippia
possessionesque desertas vidisset, Non essem, inquit, ego maiore
saluus, nisi istæ perijssent. Vocem petitæ sapientiæ com- Laert.
potem. Nam si prædiorum potius quàm ingenij culturæ vacasset, dominus rei familiaris intra penates mansisset, nec tantus Anaxagoras ad eos redijsset.

Archimedis quoque fructuosam industriam fuisse di- VII.
cerem, nisi eadem illi & dedisset vitam, & abstulisset. A. V. dxli.
Captis enim Syracusis, Marcellus machinationibus eius Liu. 25.
multum ac diu victoriam suam inhibitam senserat: e- Marcel.
ximia tamen hominis prudentia delectatus, vt capiti Cicero
illius parceretur, edixit; penè tantum gloriæ in Archi- de finib 5 &
14 *mede seruato, †quantū in oppressis Syracusis reponens.* Verr. 6.
At is dum animo & oculis in terram defixis formas describit, militi qui prædandi gratia domum irruperat, strictoque super caput gladio, quisnam esset interrogabat: propter nimiam cupiditatem inuestigandi quod requirebat, nomen suum indicare non potuit. Sed protra-
15 *cto manibus puluere. † Noli, inquit, obsecro istū disturbare: Ac perinde quasi negligens imperij victoris, obtruncatus sanguine suo artis suæ lineamenta confudit. Quo accidit, vt propter idem studium modò donaretur vita, modò spoliaretur.*

VIII. *Socratem etiam constat ætate prouectum fidibus tra-*
Plat. in Euthyd. *ctandis operam dare cœpisse: satius iudicantem, eius ar-*
Cicero *tis vsum sero, quàm nunquam percipere. Et quantula*
Pæto. *Socrati accessio ista futura scientiæ erat? sed pertinax*
hominis industria, tantis doctrinæ suæ diuitijs etiam
al. vilissimū. *Musicæ rationis * vtilissimum elementum accedere vo-*
luit. Ergo dum ad discendum semper se pauperem cre-
didit, ad docendum fecit se locupletissimum.

IX. Cicer. Caton. *Atq; vt longæ & felicis industriæ quasi in vnū aceruū*
exēpla redigamus, Isocrates nobilissimū librum qui in-
scribitur Παναθηναϊκὸς, *quartū & nonagesimū annū*
agens, vt ipse significat, composuit opus ardentis spiritus
plenum. Ex quo apparet, senescentibus membris erudito-
rum, intus animos industriæ beneficio florē inuentæ reti-
nere. Neque hoc stylo terminos vitæ suæ clausit: namque
admirationis eius fructum quinquennio percepit.

X. *Citeriores ætatis metas, sed non parui tamen spacij*
Laert. Suidas. *Chrysippi viuacitas flexit: nam octogesimo anno †cœ-* 16
Lucian. *ptum, vnde quadragesimum* λογικῶν *exactissimæ sub-*
Macrob *tilitatis volumen reliquit. Cuius studium in tradendis*
ingenij sui monimētis tantū operæ laborisq; sustinuit; vt
ad ea quæ scripsit penitus cognoscenda, lōga vita sit opus.

XI. *Te quoque Cleanthe tam laboriosè haurientem, &*
Laert. *tam pertinaciter tradentem sapientiam; numen ipsius*
Suidas. *industriae suspexit: cùm adolescentem quaestu extra-*
Lucian. Cicer. *hendae aquae nocturno tempore inopiam tuam susten-*
Acad. 1. *tantem diurno Chrysippi praeceptis percipiendis vacan-*
tem, eundemq; ad vndecentesimum annum attenta cu-
ra erudientem auditores tuos videret. Duplici enim la-
bore vnius seculi spatium occupasti, incertum reddendo
discipulúsne an praeceptor esses laudabilior.

XII. *Sophocles quoque gloriosum cum rerum natura cer-*
tamen

tamen habuit;tam benignè mirifica illa opera sua exhi-
bibẽdo,quàm illa operibus eius tempora liberaliter sub-
ministrando: Propè enim 100.*annum attigit,sub ipsum*
transitum ad mortem Oedipode Coloneo scripto, qua Lucian.
sola fabula omnium eiusdem studij poëtarum præripere Mac.Cic
17 *gloriam potuit:*† *Idq́, ignotũ esse posteris filius Sophoclis.* Catone
Iophon noluit,sepulchro patris quæ retuli insculpendo. Ipse Va ler.9.
Simonides verò poëta octogesimo anno & docuisse se cap.12.
carmina, & in eorũ certamen descendisse ipse gloriatur: XIII.
nec fuit iniquum, illum voluptatem ex ingenio suo diu Vix.an. 89 Suid
percipere,cùm eam omni æuo fruendam traditurus esset.
Iam Solon quanta industria flagrauerit, & versibus XIV. Cicer.
complexus est, quibus significat se quotidie aliquid ad Catone
discentem senescere. & supremo vitæ die confirmauit: Plato.
quum assidentibus amicis, & quadam de re sermonem Lache-
inter se conferentibus,fatis iam pressum caput erigeret: te,& de Rep.7.
Interrogatusq́, quapropter id fecisset, respondit; vt cùm
istud,quicquid est,de quo iam disputatis,percepero,mo-
riar.Migrasset profectò ex hominibus inertia,si eo ani-
mo vitam ingrederemur. quo eam Solon egressus est.
Quàm porrò industrius Themistocles,qui maxima- XV. Cicer.
rum rerum cura districtus omnium tamen ciuium suo Catone
18 *rum nomina memoria comprehendit*†*:Per summámq,* Plutar.
iniquitatem patria pulsus, & ad Xerxem,quem paulo & Prob.
antè deuicerat,confugere coactus,priùs quàm in conspe- in vita.
ctum eius veniret, Persico sermoni se assuefecit: vt la-
bore parta commendatione, regijs auribus familiarem
& assuetum sonum vocis adhiberet.
Cuius vtriusq; industria laudem duo reges partiti sunt; Plin. 7. cap. 24.
Cyrus omnium militum suorum nomina; Mithridates Sol. &
duarum & viginti gentiũ,quæ sub regno eius erant,lin- Quin.1 cap.14.
guas ediscendo. Ille,vt sine monitore exercitũ salutaret:
X his,

hic, vt eos quib. imperabat, fine interprete alloqui poſſet.

DE OTIO LAVDATO.

CAP. VIII.

IN ROMANIS.	IN EXTERNIS.
1 P. Aemil. & C. Lælio.	1 Socrate Athenienſi.
2 Q. Mucio Scæu. Augure	2 Achille Homerico

OTIVM, *quod induſtriæ † & maximè ſtudio contrarium videtur, ſubnecti breuiter debet; non quo euaneſcit virtus, ſed quo recreatur. Alterum enim etiam inertibus vitandum; alterum ſtrenuis quoque interdum appetendum eſt: Illis, † ne vitã eneruem exigant: his vt tempeſtiua laboris intermiſſione ad laborandũ fiant vegetiores.* 1 2

I. *Par vera amicitia clariſſimum Sc[illegible] & Lælius, cùm amoris vinculo, tum etiam omn[illegible] virtutum inter ſe iuncti ſocietate, vt actuoſa vit[illegible]ter æquali gradu exequebantur: ita animi quoque remiſſioni cõmuniter acquieſcebant. Conſtat namque eos Caietæ & Laurenti vagas littoribus † conchulas & * vmbilicos lectitaſſe: Idq́; ſe L. Craſſus ex ſocero ſuo Q. Scæuola qui gener Lælij fuit, audiſſe ſæpenumero prædicauit.* 3

Cic de orat. 2. Horat 2 Satyr. 1.

*al obeliſcos.

II. *Scæuola autem quietæ remiſſionis eorum certiſſimus teſtis, optimè pila luſiſſe traditur: quia videlicet ad hoc diuerticulum animum ſuũ forenſib. miniſterijs fatigatum, trãsferre ſolebat. † Alueo quoq; & calculis vacaſſe interdum dicitur; cùm benè ac diu iura ciuium & ceremonias deorũ ordinaſſet. vt enim in rebus ſerijs, Scæuolã; ita & † in ſcurrilibus luſibus hominem agebat, quem rerum natura continui laboris patientem eſſe non ſinit.* 4 5

EXTERNA.

I. *Idq́; vidit, cui nulla pars ſapientiæ obſcura fuit, Socrates: ideoque non erubuit tunc, cùm interpoſita arundine cruribus ſuis, cum paruulis filiolis ludens ab Alcibiade riſus eſt.*

Equitare in arundine longa Hora. 2 Satyr. 3

Homerus

Homerus quoque ingenij cælestis vates non aliud sensit, vehementissimis Achillis manibus canoras fides aptando, vt earum militare robur leni pacis studio relaxaret. 11. Iliad. Ouid.

DE VI ELOQVENTIÆ, CAP. IX.

IN ROMANIS.	IN EXTERNIS.
1 M V. Valerio Max. dict.	1 Pisistrato Atheniensi.
2 M. Antonio oratore	2 Pericle Atheniensi.
3 Aurelio Cotta.	3 Hegesia Cyrenaico.

POTENTIAM *verò eloquentiæ etsi plurimum valere animaduertimus; tamen sub proprijs exemplis, quo scilicet vires eius testatiores fiant, recognosci conuenit.*

Regibus exactis plebs dissidens, à patribus, iuxta ripā fluminis Anienis in colle, qui Sacer appellatur, armata consedit. Eratq; non solùm deformis, sed etiam miserrimus reipub. status: à capite eius cetera parte corporis pestifera seditione diuisa. Ac ni Valerij subuenisset eloquentia, spes tāti imperij in ipso penè ortu suo corruisset: Is namque populum, noua & insolita libertate temere gaudentem, oratione ad meliora & saniora consilia reuocatum senatui subiecit, id est, vrbem vrbi iunxit. Verbis ergo facundis ira, consternatio, & arma cesserunt. 1. A. V. cclix. Liu. 3. Diō. 10 Plutar. Pomp. Zonar.

*Quæ etiam Marianos Cinnanosq; mucrones, ciuilis profundendi sanguinis cupiditate furentes, inhibuerunt. Missi enim à sæuissimis ducibus milites ad M. Antonium obtruncandum, sermone eius obstupefacti, †destrictos iam & vibrantes gladios cruore vacuos vaginis reddiderunt. Quibus digressis, * P. Antronius (is enim solus in ambitu expers Antonianæ vocis steterat) crudele imperium truculento ministerio peregit. Quàm diserttum igitur eum fuisse putemus, quem ne hostium quidem quisquam occidere sustinuit, qui modò vocem eius ad aures suas voluit admittere!* 11. A.V. dclxvi. Appia. ciuil. 1. Plutar. Mario. Vell. *al. P. Annius

A. V. *Diuus quoq; Iulius, quàm cælestis numinis, tam etiam*
dclxxvi *humani ingenij perfectißimum columen, vim facundiæ*
Suet. *propria expreßit: dicendo in accusatione Cn Dolabellæ,*
Cæsare *quem reum egit extorqueri sibi caussa optimam C. Cos-*
Plut. & *tæ patrocinio. Siquidem †maxima tunc vis eloquentiæ* 2
alii. *questa est: cuius facta mentione. quoniam domesticum*
Cic in *nullũ maius adiecerim exemplum, peregrinandum est.*
Bruto.

EXTERNA.

I. *Pisistratus dicendo tantum valuisse traditur, vt ei*
Iust. 2. *Athenienses regium imperium oratione capti permitte-*
Plutar. *rent: cùm præsertim ex contraria parte amantißimus*
Solone *patriæ Solon niteretur. Sed alterius salubriores erant*
Hero. 1 *conciones, alterius disertiores: quo euenit vt alioqui pru-*
dentißima ciuitas libertati seruitutem præferret.

II. *Pericles autem felicißimis naturæ incrementis, sub*
Plut. in *Anaxagora præceptore, summo studio perpolitus & in-*
vita, *structus, liberis Athenarum ceruicibus iugum seruitutis*
Cic in *imposuit: egit enim ille vrbem, & versauit arbitrio suo.*
Bruto *Cúmq; aduersus voluntatem populi loqueretur, iucunda*
& 3. de *nihilominus & popularis eius vox erat. Itaque veteris*
orat.
Eupolis *comœdia maledica lingua quamuis potentiam viri per-*
ἐν δή- *stringere cupiebat, tamen in labris eius hominis melle*
μοις. *dulciorem leporem fatebatur habitare: inq; animis eo-*
rum, qui illum audierant, quasi aculeos quosdam relin-
qui prædicabat. Fertur quidam, cùm admodum senex
primæ concioni Periclis adolescentuli interesset, idemq;
iuuenis Pisistratum iam decrepitum concionantem au-
disset, non temperasse sibi quo minus exclamaret, Caue-
ri illum ciuem oportere, quòd Pisistrati orationi simılli-
ma eius esset oratio: Nec hominem aut æstimatio eloquij
aut morum augurium fefellit. Quid enim inter Pisistra-
tum & Periclem interfuit? nisi quòd ille armatus, hic
sine

fine armis tyrannidem gessit. 111.

Quantum eloquentia valuisse Hegesiam Cyrenaicum philosophum arbitramur? qui sic mala vitæ repræsentabat; vt eorum miseranda imagine audientium pectoribus inserta, multis voluntariæ mortis oppetendæ cupiditatem ingeneraret: ideoq; à rege Ptolemæo vlterius hac de re differere prohibitus est. Laert. Aristip. Cicero Tusc. 1.

DE PRONVNTIATIONE ET APTO MOTV CORPORIS, CAP. X.

IN ROMANIS.

1 C Graccho
2 Q. Hortensio.
3 M. Tullio.

EXTERNO VNO.

1 Demosth. Athenienf.

ELOQVENTIÆ autem ornamenta in pronuntiatione apta & conuenienti motu corporis consistunt: quibus cùm se instruxit tribus modis homines aggreditur, animos eorum ipsa inuadendo horum alteri aures, alteri oculos permulcendos tradendo.

Sed vt propositi fides in personis illustribus exhibeatur, C Gracchus eloquentiæ quàm propositi felicioris adolescens, quoniam flagrantissimo ingenio cùm optimè remp. tueri posset, perturbare impiè maluit: quoties apud populum concionatus est, seruum post se musicæ artis peritum habuit, qui occultè eburnea fistula pronuntiationis eius modos formabat; aut nimis remissos excitando, aut plus iusto concitatos reuocando: Quia ipsum calor atque impetus actionis attentum huiusce temperamenti æstimatorem esse non patiebatur. 1. A V. dcxxx. Plutar. in vita. Gell. 1. cap. 11. Quint. 1 c. 17. Cic. 3, de orat.

Q. autē Hortensius plurimum in corporis decoro motu repositū credens, penè plus studij in eodem elaborando, quàm in ipsa eloquentia affectanda impendit. Itaq; nescires vtrum cupidiùs ad audiendū eum, an ad spectādum concurreretur: sic verbis oratorijs aspectus, & rursus aspectui verba seruiebant. †Itaq; constat Aesopū & Roscium 11. Gell. 7. cap. 5.

sicuum ludicræ artis peritissimos viros, illo causas agente, in corona frequenter astitisse, vt foro petitos gestus, in scenam referrent.

III. *Iam M. Cicero quantum in vtraque re, de qua lo-*
A.V dcxcvii *quimur, momenti sit, oratione quam pro Gallio habuit,*
Ci. in *significauit, M. Calidio accusatori exprobrando, quod*
Bruto. *præparatum sibi à reo venenum, testibus, chirographis,*
Ixed. *quæstionibus se probaturũ affirmans, & remisso vultu,*
pro Cornel. *& languida voce, & soluto genere orationis vsus esset:*
Quint. *paritérque & oratoris vitium detexit, & causæ pericli*
II. c. 3. *tantis argumentum adiecit, totum hunc locum ita claudendo: Tu istud, M. Calidi, nisi fingeres, sic ageres?*

EXTERNA.

I. *Consentaneum huic Demosthenis iudicium, qui cum*
Cicero Bruto. *interrogaretur, quidnam esset in dicendo efficacissimum,*
& de orat 3 *†respondit, ἡ ὑπόκρισις. Iterum deinde & tertiò inter-* 2
Quint. *pellatus idem dixit, penè totum se illi dedere confitendo.*
II c 3. *Rectè itaque Aeschines, cùm propter iudicialem igno-*
Cic de orat. *miniam, relictis Athenis, Rhodum petisset, atque ibi ro-*
Plin 7 cap 30 *gatu ciuitatis suam priùs in Ctesiphontem, deinde De-*
*al voluminis *mosthenis pro eodem orationem clarissima & suauissima voce recitasset; admirantibus cunctis vtriúsque, *columinis eloquentiam, sed aliquanto magis Demosthenis. Quid si, inquit, ipsum audissetis! tantus orator & modò tam infestus aduersarius sic inimici vim ardorémque dicendi suspexit, vt se scriptorum eius parum idoneum lectorem esse diceret, expertus acerrimum oculorum vigorem, terribile vultus pondus, accommodatum singulis verbis sonum vocis efficacissimos corporis motus. Ergo etsi operi illius adijci nihil potest; tamen in Demosthene magna pars Demosthenis abest; quòd legitur potius, quàm auditur.*

DE

DE EFFECTIBVS ARTIVM RARIS, CAP. XI.

APVD ROMANOS. vt in	2 Pictura Apellis & Plastice Lysippi.
1 Astrol. C. Sulpicij Gal.	3 Vulcano Alcamenis.
2 Aruspicina Spurinæ.	4 Venere Praxitelis.
APVD EXTEROS. vt in	5 Neptuno Euphranoris.
	6 Agamemnone Timãtis
1 Astrologia Periclis.	7 Equo Nealcis

Effectus etiam artium recogniti possunt aliquid afferre voluptatis: protinúsq; & quàm vtiliter excogitatæ sunt, patebit: & memoratu digna res, ut:do in loco reponentur, & labor in ijs edendis suo fructu non carebit.

I. A. V. dxxc Liu. 44. Plin. 2. cap. 12. Front. 1 cap. 12. Plut. in Paullo.

Sulpicij Galli maximum in omni genere literarum recipiendo studium plurimum reip. profuit. Nam cùm L. Paulli, bellum aduersum regem Persen gerentis, legatus esset, ac serena nocte subitò luna defecisset: eóq; veluti diro quodam monstro perterritus exercitus noster, manus cum hoste conferendi fiduciam amisisset: de cœli ratione & siderum natura peritissimè disputando, alacrem eum in aciem misit. Itaq; illi inclytæ Paullianæ victoriæ liberales artes Galli aditum dederũt: quia nisi ille metum nostrorum militum vicisset, Imperator Romanus vincere hostes non potuisset.

II. A. V. dccix. Suet. Plut. in vita.

Spurinæ quoque in consectandis deorum monitis efficacior scientia apparuit, quàm vrbs Romana voluisset. Prædixerat enim C. Cæsari, vt proximos XXX dies quasi fatales caueret, quorum vltimus erat Idus Martiæ. 8 *† Eo cùm fortè manè vterque in domum Caluini Domitij ad officium conuenisset, Cæsar Spurinæ, Ecquid scis, inquit, Idus Martias iam venisse? & is; Ecquid scis illas nondum præterijsse? Abiecerat alter timorem tanquam exacto tempore suspecto; alter ne extremam*

quidem eius partem periculo vacuam esse arbitratus est. Vtinam aruspicem potius augurium, quàm patria parentem securitas fefellisset.

EXTERNA.

I. Plut. in vita. Front. 1 cap. 11.

Sed vt alienigena scrutemur, cùm obscurato repentè sole inusitatis persusæ tenebris Athenæ solicitudine agerentur, interitum sibi cælesti denuntiatione portendi credentes, Pericles processit in medium, & quæ à præceptore suo Anaxagora pertinentia ad solis & lunæ cursum acceperat, disseruit: nec vlterius trepidare ciues suos † vano metu passus est. 2

II. Plut. de Fort. Alex. Plin. & Cic. fam

Quantum porrò dignitatis à rege Alexandro tributum arti existimamus; qui se & pingi ab vno Apelle, & fingi à Lysippo tantummodo voluit?

III. Pauſ in Attic. Plin. 36 cap. 5.

Tenet visentes Athenas Vulcanus Alcamenis manib. fabricatus. Præter cetera enim perfectissimæ artis in eo præcurrentia indicia, etiam illud mirantur; quòd stat dissimulatæ claudicationis sub veste leuiter vestigium repræsentans, vt non tanquam exprobratū vitium, † ita tamen certam propriamq; dei notam decorè significans.

IIII. Plin. 36 cap Lucian in amorib. Aelian. Variar. hist. 2.

Cuius coniuges Praxiteles in marmore quasi spirantem in templo Gnidiorum collocauit, propter pulchritudinem operis à libidinoso cuiusdam complexu parum tutam. Quo excusabilior est error equi, qui visa pictura equæ hinnitum edere coactus est & canum latratus aspectu picti canis incitatus: taurúsq; ad amorem & concubitum aneæ vaccæ Syracusis nimiæ similitudinis irritamento compulsus. Quid enim vacua rationis animalia arte decepta miremur, cùm hominis sacrilegam cupiditatem muti lapidis lineamentis excitatā videamus?

V.

Ceterum natura quemadmodum sæpènumero æmulam virium suarum artem esse patitur: ita aliquando

irritam

irritam fesso labore dimittit: Quod summi artificis Euphranoris manus senserunt. Nam cùm Athenis XII. deos pingeret, Neptuni imaginem quàm poterat excellētissimis maiestatis coloribus complexus est; perinde ac Iouis aliquanto angustiorem repræsentaturus. Sed omni impetu cogitationis in superiore opere absumpto posteriores eius conatus assurgere quò tendebant, nequiuerunt. Pauſ. Attic. Plin. 35.

VI. *Quid ille alter æquè nobilis pictor, luctuosum immolatæ Iphigeniæ sacrificium referens, cùm Calchanta tristem, mœstum Vlyssem, clamantem Aiacem, lamentantum Menelaum circa aram statuisset, caput Agamemnonis inuoluendo, nonne summi mœroris acerbitatem, arte exprimi non posse confessus est? Itaque pictura eius 4 aruspicis, † amicorum, & fratris lacrymis madet, patris fletum spectantis affectui æstimandum reliquit.* Plin. 35 cap 10.

VII. *Atque vt eiusdem studij adijciam exemplum: Præcipuæ artis pictor equum ab exercitatione venientem, modò non viuum, labore industria sua comprehenderat: cuius naribus spumas adijcere cupiens, tantus artifex in tam paruula materia multùm ac diu frustra * tenebatur. Indignatione deinde accensus, spongiam omnibus imbutam coloribus fortè iuxta se positam apprehendit, & veluti corrupturus opus suum tabulæ illisit: Quam fortuna ad ipsas equi nares directam, desiderium pictoris coëgit *explere. Itaque quod adumbrare non valuit, casus imitatus est.* Plin. 35 cap. 10. Plutar. de fort. Alex.

*al. exēplare vel explanare

OPTIMIS ARTIVM MAGISTRIS CONCEDENDVM ESSE, CAP. XII.

VT FACTVM APVD ROMANOS.	APVD EXTEROS.
1 Furio & Cæsellio in iure prædicatorio.	1 Euclidi in geometria.
	2 Philoni in architectura.
	3 Appelli in pictura.

SVÆ autem artis vnumquemq; † & actorem & disputatorem optimum esse ne dubitemus, paucis exemplis admoneamus. 1

I. Cic. Balbiana. *† Q. Scæuola legum clarissimus & certissimus vates, quotiescunque de iure prædiatorio consulebatur, ad Furium & Cascellium, quia huic scientiæ dediti erant, consultores reijciebat. Quo quidem facto moderationem magis suam cõmendabat, quàm auctoritatem minuebat: ab his id negotium aptius explicari posse confitendo, qui quotidiano eius vsu callebant. Sapientissimi igitur artis suæ professores sunt, à quibus & propria studia verecundè & aliena callidè æstimantur.* 2

EXTERNA.

I. *Platonis quoque eruditissimum pectus hæc cogitatio attigit: qui cõductores sacræ arcis † de modo & forma eius secum sermonem conferre conatos, ad Euclidem Geometram ire iussit, scientiæ eius cedens, imò professioni.* 3

II. Plin. 7. cap. 37. Cic. de orat. 1. *Gloriantur Athenæ armamentario suo, nec sine causa: est enim illud opus & impensa & elegantia visendum: Cuius architectum Philonem ita facundè rationem institutionis suæ in theatro reddidisse constat, vt disertissimus populus non minorem laudem eloquentiæ eius, quàm arti tribuerit.*

III. Plin. 35 c. 10 de Apelle. *Mirificè & ille artifex, qui in opere suo moneri à sutore de crepida & ansulis passus: de crure etiam disputare incipientem, supra plantam ascendere vetuit.*

Inde pro- verbu[m] ne su- tor ultra crepida[m]

DE SENECTVTE MEMORABILI, CAP. XIII.

IN ROMANIS.

1 M. Valerio Coruo sexties cos.
2 L. Metello pont. Max.
3 Q. Fab. Max. Verrucosso
4 M. Perperna censorio.
5 App. Claudio Cæco.
6 Mulieribus, Liuia, Terentia, & Clodia.

IN EXTERNIS.

1 Hierone Siciliæ, & Massanissa Numidiæ regibus.
2 Gorgia Leontino.
3 Xenophilo Chalcidensi.
4 Argan*

4 Arganthonio Gaditano rum rege,
5 Aethiopibus, Indis, & Epimenide Cnosio
6 Gente Epiorum Aetola
7 Danthone quodam, & Lachmiorum regibus duobus

Senectus quoq; ad vltimum sui finem prouecta, in hoc
eodem opere. inter exempla industriæ, in aliquot claris
viris conspecta est separatum tamen & proprium titu-
lum habeat. ne, cui deorum immortalium præcipua in-
1 *dulgentia adfuit, et † nostra ornata mentio defuisse exi-*
stimetur. Et simul spe diuturnioris vitæ, quasi admini-
cula quædam dentur: quibus insistens alacriorem se re-
spectu vetustæ felicitatis facere quis possit: tranquillita- 1.
temq; seculi nostri, qua nulla vnquam beatior fuit, sub Plin. 7. cap 48.
inde fiducia confirmet, salutaris principis incolumitatẽ, Cicer.
ad lõgissimos humanæ conditionis terminos propagãdo. Catone
M. Valerius Coruus centesimum annum compleuit: Plut in Mario.
2 *cuius inter primum & sextum consulatum † quadra-* 11.
ginta septem anni intercesserunt: suffecitq; integris viri- A.V.
bus corporis non solùm speciosissimis reipublicæ ministe- dx. Cicero.
rijs, sed etiam exactissima agrorum suorum cultura, & Catone
ciuis & patrisfamilias obtabile exemplum. Plin. 7.
Cuius vitæ spatium æquauit Metellus, quartóq; an cap. 48.
no post consularia imperia, senex admodum pont. max. III. Vsque
creatus, tutelam cæremoniarum per duos & viginti an- ad A.V
nos, neque ore in votis nuncupandis hæsitante, neque in dl. Liu 30.
sacrificijs faciendis tremula manu gessit. Plin. 7.
Q. autem Fabius Max. duobus & sexaginta annis cap 48.
auguratus sacerdotium sustinuit, robusta iam ætate id IV. A.V.
adeptus: quæ vtraque tempora si in vnum conferantur, dcxli.
facilè seculi modum expleuerint. A.V.
3 *Iam de M. Perperna quid loquar? qui omnib. † quos in* dclxvii. Plin. 7.
senatu cos. rogauerat, superstes fuit: 7. quoq; tantũmodo, cap 48.
quos censor collega L. Philippi legerat, è patribus conscri- Diõ. 41.

ptis

ptis reliquos vidit: toto ordine amplißimo diuturnior.
V. *Appij verò æuum clade metirer, quia infinitum nu-*
A. V. cdlxxiii *rum annorum orbatus luminibus exegit; nisi quatuor*
Cic. de *filios & quinque filias, plurimas clientelas, rem deniq;*
senect. *publicam hoc casu grauatus fortißimè rexisset. Quin et-*
Liu. 13 *iam fessus iam viuendo, lectica se in Curiam deferri ius-*
& alij. *sit, vt cùm Pyrrho deformem pacem fieri prohiberet.*
Hunc cæcum aliquis nominet, à quo patria, quod hone-
stum erat, per se parum cernens, coacta est peruidere?
VI. *Muliebris etiam vitæ spatium non minus longum in*
A. V. *compluribus apparuit, quarum aliquas strictim retu-*
Plin. 7 cap. 48. *lisse me satis erit. Nam & Liuia Rutilij septimum &*
nonagesimum, & Terentia Ciceronis, tertium & cente-
simum † & Clodia Aufidij, † quindecim filijs ante amis- 4
sis, quintumdecimum & centesimum expleuit annum. 5

EXTERNA.

I. *Iungam his duos reges, quorum diuturnitas populo*
Ad A. V. *Rom. fuit vtilißima Siciliæ rector Hiero ad nonagesi-*
d. xxviii *mum annum peruenit. Massanissa Numidiæ rex hunc*
Liu. 24. *modum excessit, regni spatium sexaginta annis emensus,*
Lucian. Macrob. *vel ante omnes homines robore senectæ admirabilis Cō-*
Ad A. V *stat eum quemadmodum Cicero refert libro quem de*
dcv. *Senectute scripsit, nullo vnquam imbre, nullo frigore,*
Liu. 50. Suidas. *vt caput suum veste tegeret, adduci potuisse. Eundem*
Plin. 7. *ferunt aliquot horis in eodem vestigio perstare solitum,*
cap. 14. *non antè moto pede, quam consimili labore iuuenes*
& 48. *fatigasset: † Ac si quid agere aßidentem oporteret, toto* 6
die sæpè numero nullam in partem conuerso corpore
in solio durasse. Ille verò etiam exercitus equo insi-
dens, noctem diem plerumque iungendo duxit: nihilque
omnino ex ijs operibus, quæ adolescens sustinere assue-
uerat, † quum illam senectutem ageret, omisit. Ve- 7

neris

neris etiam vsu ita semper viguit, vt post sextum & octogesimum annum filium generarit, cui Methymnato nomen fuit. Terram quoque, quam vastam & desertam acceperat, perpetuo cultura studio frugiferam reliquit.

II. Cicero Catone Quint. 3 cap. 1 Lucian Macrob Plin. 7. cap 48. Aelian. Var. histor. 2.

Gorgias etiam Leontinus Isocratis & complurium magni ingenij virorum praeceptor, sua sententia felicissimus. Nam cùm centesimum & septimum ageret annum, interrogatus quapropter tamdiu vellet in vita remanere: Quia nihil, inquit, habeo, quod senectutem meam accusem. Quid isto tractu aetatis aut longius aut beatius? Iam alterum seculum ingressus: neque in hoc querelam vllam inuenit, neque in illo reliquit.

III. Lucian Macrob Plin. 7. cap. 50.

Biennio minor Xenophilus Chalcidensis Pythagoricus, sed felicitate non inferior. Siquidem (vt ait Aristoxenus musicus) omnis humani incommodi expers, in summo perfectissimae splendore doctrinae extinctus est.

IV. Cic Catone. Plin. 7. cap 48. Hero. 3 Lucian Macrob

Arganthonius autem Gaditanus tamdiu regnauit, quandiu etiam ad satietatem vixisse abundè foret. Octoginta enim annis patriam suam rexit, 8 *† cùm ad imperium quadraginta annos natus accessisset: cuius rei certi sunt auctores. Asinius etiam Pollio non minima pars Rom. styli, in tertio historiarum suarum libro* 9 *† centum illum & viginti annos explesse commemorat:* 10 *† & ipsae neruosae viuacitatis haud paruum exemplum.*

V. Hero 4 Plin. 7. cap. 48. Laert in vita.

Huius Regis consummationem annorum minus admirabilem faciunt AEthiopes: quos Herodotus scribit 11 *† centesimū & vigesimum annum transgredi. Et Indi, de quibus Ctesias quidem tradit. Epimenides Cnosius, quem Theopompus dicit septem quinquaginta & centum annos vixisse.* Ctesias de rebus Persicis scripsit teste Phot. in Bibliot. c. 62. Diod. Sical. lib. 2. c. 16

VI.

12 *Hellanicus verò ait, † quosdam ex gente Epiorum,*

quae

Plin. 7. cap. 48. *quæ pars est Ætoliæ, ducenos explere annos:* † *eique* 13 *subscribit Damasthes hoc amplius adfirmans, Litorium quendam ex his maximarum virium, staturaq; præcipuæ, trecentesimum annum cumulasse.*

VII. Plin. 7. cap. 48. *Alexander verò in eo volumine, quod de Illyrico tractu composuit, affirmat Donthena quendam ad quingentesimum vsque annum nulla ex parte senescentem processisse. Sed multo liberalius † Xenophon, cuius* περὶ πλῦς *legitur; Insulæ enim Lachmiorum regem octingentis vitæ annis donauit. Ac ne pater eius parū benignè acceptus videretur; ei quoq; sexcentos assignauit annos.* 14

DE CVPIDITATE GLORIÆ,

CAP. XIV

IN ROMANIS.	IN EXTERNIS.
1 P. Africano maiore.	1 Themistocle Athen.
2 D. Bruto Gallaico.	2 Alexandro Magno.
3 Cn. Pompeio Magno.	3 Aristotele Stagirite.
4 Sulla Felice.	4 Pausania Macedone.
5 Equite quodam.	5 Herostrato.
6 C Fabio pictore.	

Tulliū respicere videtur, qui de gloria scripsit. *GLORIA autem vnde oriatur aut cuius sit habitus, aut qua ratione debeat comparari, & an melius à virtute ac veluti non necessaria, negligatur: viderint ij quorum in contemplandis huiusmodi rebus cura teritur, quibúsq; illa quæ prudenter animaduerterunt, facundè contigit eloqui. Ego in hoc opere factis auctores, & auctoribus facta sua reddere contentus, quanta cupiditas eius esse soleat, proprijs exemplis demonstrare conabor.*

I. Liu 38. Cic. Pro Archia. Plin 7. cap 30. Euseb. Chron. Solin. c. 7. *Superior Africanus Ennij poetæ effigiem in monumentis Corneliæ gentis collocari voluit, quòd ingenio eius opera sua illustrata iudicaret. Non quidem ignarus quamdiu Romanum imperium floreret, & Africa Italiæ pedibus esset subiecta, totiúsque terrarum* *sed. *orbis summum columen arx Capitolina possideret;*

eorum

*eorum extingui memoriam non posse: * †Si tamen literarum quoque lumen illis * accessisset, magni æstimans. Vir Homerico, quàm rudi atque impolito præconio dignior.* *al. sed. *al. accessisse.

II. *Similiter honoratus animus erga poëtam Accium D. Bruti suis temporibus clari ducis extitit: cuius familiari cultu & prompta laudatione delectatus eius versibus templorum aditus, quæ ex manubijs consecrauerat, adornauit.* A.V. dcxxi. Cic in Brut. & pro Archia.

III. *Ne Pompeius quidem Magnus ab hoc affectu gloriæ auersus: qui Theophanem Mitylenæum scriptorem rerum suarum in concione militum ciuitate donauit, beneficium per se amplum, accurata etiam & testata oratione prosecutus: Quo effectum est, vt ne quis dubitaret quin referret potiùs gratiam quàm inchoaret.* A V. dcxcii. circiter Stra. 13 Cic pro Archia.

IV. *L. autem Sulla, etsi ad neminem scriptorem animum direxit; tamen Iugurtha à Boccho rege ad Marium perducti totam sibi laudem tam cupidè asseruit, vt annulo, quo signatorio vtebatur, insculptam illam traditionem haberet: Et quantus postea! ne minimum quidem gloriæ vestigium contempsit.* A.V. dcxlvii. Plut. in vita. Plin. 37 cap. 1.

V. *Atque vt imperatoribus gloriosum militis spiritum subnectam: Scipionem dona militaria ijs qui strenuam operam ediderant, diuidentem T. Labienus, vt forti equiti aureas armillas tribueret, admonuit: Eoq; negante se id facturum, ne castrensis honos in eo, qui paullo ante seruisset, violaretur, ipse ex præda Gallica aurum equiti largitus est. Nec tacitè id Scipio tulit: nam equiti, Habebis, inquit, donum viri diuitis. Quod vbi ille accepit, proiecto ante pedes Labieni auro, vultum demisit. Idem vt audijt Scipionem dicentẽ, Imperator te argenteis armillis donat: alacer gaudio abijt. Nulla est ergo tanta hu-* A.V. dccvii. bello ciuili in Africa.

humilitas quae dulcedine gloriae non tangatur.

VI. A. V. cdli. Liu. 9. Plin. 35 cap. 4. *Illa verò & iam à claris viris, interdum ex humillimis rebus petita est. Nam quid sibi voluit C. Fabius nobilissimus ciuis? qui cùm in aede salutis quam C. Iunius Bubulcus dedicauerat, parietes pinxisset, nomen his suum inscripsit. Id enim demum ornamenti familiae consulatibus, & sacerdotijs, & triumphis celeberrimae deerat. Ceterùm sordido studio deditum ingenium, qualemcunque illum laborem suum silentio obliterari noluit. videlicet Phidiae secutus exemplum qui clypeo Mineruae effigiem suam inclusit: qua conuulsa, tota operis colligatio solueretur.*

Cicer. Tusc. 1. & de orat. 2.

EXTERNA.

I. Plut. in vita, & Apoph *Sed melius aliquanto, si imitatione aliena capiebatur, Themistoclis ardorem esset aemulatus: quem ferunt stimulis virtutum agitatum, & ob id noctes inquietas exigentem, quaerentibus, quid ita eo tempore in publico versaretur, respondisse: Quia me trophaea Miltiadis de somno excitant. Marathō nimirum animum eius, & Artemisium, & Salamis naualis gloria fertilia nomina illustranda tacitis facibus incitabant. Idem theatrum petens, cùm interrogaretur, cuius vox auditu illi futura esset gratissima, dixit: Eius à quo artes meae canentur optimè.† Dulcedinem gloriae penè adiecit gloriosam.* 2

Cic. pro Archia.

II. Iuuenal Sat. 10. Plut. de trāquil. animi. *Iam Alexandri pectus insatiabile laudis. qui Anaxarcho comiti suo ex auctoritate Democriti praeceptoris innumerabiles mundos esse referenti, Heu me, inquit miserum; quòd ne vno quidem adhuc potitus sum! Angusta homini possessio gloria fuit, quae deorum omnium domicilio sufficit.*

III. *Regis & iuuenis flagrantissima cupiditatis similem Aristotelis in capessenda laude sitim subnectam. Is namque*

que Theodecti discipulo oratoriæ artis libros, quos ederet, donauerat: molestéque postea ferens titulum eorum sic alij cessisse; proprio volumine quibusdam rebus insistens, planiùs sibi de his in Theodectis libris dictum esse adiecit. Nisi me tantæ & tam late patentis scientiæ verecundia teneret, dicerem dignum philosophum, cuius stabiliēdi mores, altioris animi philosopho traderentur. Ceterùm Extant verba eius in principio Rhetorices ad Alexand.

3 *gloria ne ab his quidem, qui contemptum eius †introducere conantur, negligitur: quoniam quidem ipsis voluminibus nomina sua diligenter adijciunt: vt quod professione eleuāt vsurpatione memoriæ consequantur. Sed qualiscunque harum dissimulatio, proposito illorum* Cic pro Archia. & Tusc.

4 *longè tolerabilior est, †qui dummodo æternam memoriam assequantur, etiam sceleribus innotescere non dubitarunt.*

Quorum è numero nescio an in primis Pausanias debeat referri: Nam dum Hermoclem percontatus esset, quonam modo subitò clarus posset euadere: atque is respondisset, si illustrem virū aliquem occidisset, futurū vt gloria eius ad ipsum redundaret: continuò Philippum interemit. Et quidem non peierat, assecutus est: tam enim se parricidio quàm Philippus virtute notum posteris reddidit. IV. Diod. & Plut. in Alexād. Lusti. 9.

Illa verò gloriæ cupiditas sacrilega: inuentus est enim qui Dianæ Ephesiæ templum incendere vellet; vt, opere pulcherrimo cōsumpto, nomen eius per totum terrarum V. Stra. 14

5 *orbem* †*disiceretur. Quem quidem mentis furorem eculeo impositus detexit. At benè consuluerant Ephesij, decreto memoriam teterrimi hominis abolendo: nisi Theopompi magna facundia ingenium in historijs eum suis comprehendisset.* *al. differeretur.

QVÆ CVIQVE MAGNIFICA CONTIGERVNT, CAP. XV.

ROMANIS.	
1 P. Africano maiori.	9 Q. Lutatio Catulo.
2 M. Catoni censorio.	10 M. Catoni Vticensi.
3 P. Scipioni Nasicæ.	11 L. Marcio eq. Rom.
4 P. Scipioni Aemiliano.	12 Sulp. ser. F. Q. Flacci.
5 M. Valerio Coruo.	EXTERNIS.
6 Q. Mucio Scæuulæ.	1 Pythagoræ Samio.
7 C. Mario.	2 Gorgiæ Leontino.
8 Cn. Pompeio magno.	3 Amphiarao vati.
	4 Pheren. mulieri Græcæ.

Candidis autem animis voluptatem præbuerint in
conspicuo posita, quæ cuique magnifica meritò contige-
runt: Quia æquè præmiorum virtus atque honorum
contemplatio iudicanda est, ipsa natura nobis alacri-
tatem subministrante, cùm honorem industriè appeti
& exolui gratè videmus. Verùm etsi mens hoc loco pro-
tinus ad augustam domum beneficentissimum & ho-
I. *noratissimũ templũ omni impetu fertur, melius cohibe-*
A.V. *bitur: quoniã cui ascensus in cœlum patet, quãuis maxi-*
dxlviii. *ma, debito tamen minora sunt, quæ in terris tribuũtur.*
Liu. 28. A.V. *†Superiori Africano consulatus citerior legitimo tẽ-* 1
dlii. *pore datus est. Cui quæ in vita præcipua assignata sunt,*
Liu. 38. *& longum est referre, quia multa. & non necessarium,*
ipse Va- *quia maiore ex parte iam relata sunt. † Itaque quod ho-* 2
ler 4. *diéque eximium, capiti adijciam. Imaginem in sella*
cap 1. *Iouis opt. max. positam habet, † quæ quotiescunque fu-* 3
11. A.V. *nus aliquod Corneliæ genti celebrandum est, inde peti-*
dciv. *tur, vniq; illi instar atrij Capitolium est.*
Auct de Viris *† Tam hercle quàm Curia superiori Catoni. vnde ef-* 4
Illust. *figies illius ad eiusdem generis officia expromitur: Gratũ*
in vita. *ordinem qui vtilissimum reipublicæ senatorẽ tantum**
*al. tan- *non semper secum habitare voluit, omnibus numeris*
quam. *virtu-*

virtutum diuitem, magisq́; suo merito, quàm fortunæ A.V. dciv.
5 *beneficio magnum: cuius priùs consilio, † quàm minoris* Liu. 9.
Scipionis imperio est deleta Carthago. Cic. Cat iv.
6 *† Rarum specimen honoris à Scipione quoque Nasica* A.V.
oboritur: Eius namque manibus & penatibus nondum dxlix.
quæstorij, senatus Pythij Apollinis monitu, Pessinunte Liu 29
accersitam deam excipi voluit: quia eodem oraculo præ- Ouid.
7 *ceptum erat, † vt hæc ministeria Matri deûm à sanctissi-* Fast. 5.
mo viro præstarentur. Explica totos fastos, constitue o- Auct. de viris
8 *mnes currus triumphales, † nihil tamen morum princi-* Illust.
patu speciosius reperies. cap. 44. Sol. c. 7
Tradunt subinde nobis ornamenta sua Scipiones cō- iii.
9 *memoranda. † Aemilianum enim populus, ex candida-* A.V.
to ædilitatis, consulem fecit. Quod fieri oportere, exerci- dcvi.
tus senatum literis admonuit. Ita nescias vtrùm illi plus Appian Liu. 50.
decoris patrum conscriptorum aucloritas, an militum A V.
consilium adiecerit: toga enim Scipionem ducem aduer- dcxix.
sus Pœnos creauit, arma poposcerunt. Eundemq́; cùm Cic. Læ. Liu. 59.
quæstorijs comitijs suffragator Q. Fabij Maximi fratris Vell.
filij in campum descendisset, consulem iterum reduxit. Plutar. Gracch
10 *† Eidē senatus bis sine sorte prouinciam; priùs Africam,*
11 *deinde Hispaniam dedit. † Atque hæc neque ciui neque*
senatori ambitioso: quemadmodum non solùm vitæ e-
ius seuerissimus cursus, sed etiam mors clandestinis illa-
ta insidijs declarauit.
M. quoque Valerium duabus rebus insignibus dij pa- v. A.V.
riter atque ciues speciosum reddiderunt: Illi cum quodā cdiv. & cdv.
Gallo cominus pugnanti coruum propugnatorem subij- Liu 7.
cientes: hi tertium & vigesimum annum ingresso, con- Gell. 9.
12 *sulatum largiti: † quorum alterum decus vetustæ origi-* cap. 11.
13 *nis, ac optimi ominis. * † gens Coruini amplexa cogno-* & alii.
men usurpat: alterum summo subiungitur ornamento *al. gēs nostra.

tam celeritate quam principio consulatus gloriando.

VI. A.V. dcliix. Cicer. in Brut. ad Attic 5 & 6. Ver. 4. Pæd. in diuin

At ne Q. quidem Scauola quem L. Crassus in consulatu collegam habuit, gloria parum illustris: Qui Asiam tam sanctè & tam fortiter obtinuit; vt senatus deinceps in eam prouinciam ituris magistratibus: exemplum atque formam officij Scauolam decreto suo proponeret.

VII. A.V. dcxix. Plutarc in vita. A.V. dcli Plut. in vita.

Inhærent illi voci posterioris Africani septē C. Marij consulatus, ac duo amplissimi triumphi. Ad regum enim vsque gaudio exultauit: Qui, cùm apud Numantiam sub eo duce stipendia equestria mereret, & fortè inter cenam quidam Scipionem interrogasset, si quid illi accidisset, † quemnam resp. æquè magnum habitu- 14
ra esset. Imperator ipsum respiciens infra se cubantem, vel hunc, dixit: Quo augurio perfectissima virtus, maximam orientem virtutem, videritne certius † an effi- 15
cacius accenderit, perpendi vix potest. Illa nimirum cena militaris, speciosissimas tota in vrbe Mario futuras cenas ominata est. Postquam enim Cimbros ab eo deletos initio noctis nuntius peruenit; nemo fuit, qui non illi tanquam diis immortalibus, apud sacra mensa sua libauerit.

VIII. A.V. dclxvi. & dclxxii & dcxxcii. & dcxxciii. & dcci & dcxxcii. Plut. in vita Plin. 7. cap 26. Vell. Diō Cicero & alii.

Iam quæ in Cn. Pompeium & ampla & noua congesta sunt, hinc assensione fauoris, illinc fremitu inuidiæ literarum monumentis obstrepuntur. Eques Romanus, Pro consule in Hispaniam áduersus Sertorium, pari imperio cum Pio Metello principe ciuitatis missus est: nondum vllum honorem auspicatus bis triumphauit: initia magistratuū à summo imperio cepit: tertium consulatum decreto senatus solus gessit: de Mithridate, & Tigrane, de multis præterea regibus, gentibus, plurimisq; ciuitatibus & prædonibus vnum duxit triumphum.

IX. *Q. etiam Catulum populi Rom. voce sua tantùm*

non

non ad sidera vsque euexit. Nam cùm ab eo pro Rostris interrogaretur, si in vno Pōpeio Magno omnia reponere perseuerasset, absumpto illo subiti casus incursu, in A.V. *quo spem esset habiturus: summo consensu acclamauit,* dcxxcvii *In te. Vim honorati iudicij admirabilem. Siquidem* Cic pro lege *Magnum Pompeium cum omnibus ornamentis, quæ* Man. *retuli, duarum syllabarum spatio inclusum Catulo æquauit.*

Potest & M. Catonis ex Cypro cum regia pecunia x. 16 *reuertentis †appulsus ad vrbem videri memorabilis: cui* A V. *nanti egredienti consules, & ceteri magistratus, & uni-* dcxcvii *uersus S.P.Q.R. officij gratia præstò fuit. Non quòd ma-* Plutarc in vita. *gnum pondus auri & argenti; sed quòd M. Catonem* Diō 39 *classis illa incolumem aduexerat, lætatus.*

Sed nescio an præcipuum sit L. Marcij insitati decoris exemplum, quem equitem Romanum duo exerci- xi. A.V. dxli. *tus P. & Cn. Scipionum interitu, victoriáq; Asdrubalis* Liu 25. *lacerati, ducem legerunt: quo tempore salus eorum in* Appian *vltimas angustias deducta, nullum ambitioni locum re-* Iberica *linquebat.* Polyb. & alii.

Meritò virorum cōmemorationi Sulpitia, Ser. Pater- xii. *culi filia, Q. Fuluij Flacci vxor adijcitur. Quæ cùm sena-* A V. *tus libris Sibyllinis per decemuiros inspectis censuisset, vt* dcxxxix *Veneris Verticordiæ simulachrum consecraretur, quò fa-* Plin 7. *cilius virginum mulierumq; mentes à libidine ad pudi-* cap 35. *citiam conuerterentur, & ex omnibus matronis centū,* Ouid. *ex centum autem decem sorte ducta, de sanctissima fe-* Fast. 5 *mina iudicium facerent, cunctis castitate prælata est.* Iul. Ob seq. Sol cap. 7.

EXTERNA.

Ceterùm quia sine vlla diminutione Romanæ maiestatis extera quoq; insignia respici possūt, ad ea transgrediamur. Pythagoræ tanta veneratio ab auditoribus tributa

est, vt quæ ab eo acceperant, in disputationem deducere
Aristop *nefas existimarent: Quin etiam interpellati ad red-*
interpr. *dendā causam, † hoc solùm respondebant. Ipsum dixis-* 17
in Nub. *se: Magnus honos, sed schola tenus. Illa vrbium suf-*
Laert. in vita *fragijs tributa est. Enixo Crotoniatæ studio ab eo petie-*
Iust 20 *runt vt senatum ipsorum, qui mille hominum numero*
constabat, consilijs suis vti pateretur. Opulentissimaq́;
ciuitas, tam frequenter venerati † post mortem domū, 18
Cereris sacrarium fecit: quantúmq; illa vrbs viguit, &
II. *dea in hominis memoria, & homo in deæ religione cul-*
Plato in Gorgia *tus est.*

Cic de orat 3 & de finib. 2. Plin. 33. cap 4.
Gorgiæ verò Leontini studijs literarum ætatis suæ cū-
ctos præstantis, adeò vt primus in conuentu poscere, qua
de re quisque audire vellet, ausus sit, vniuersa Græcia in
templo Delphici Apollinis statuam solido ex auro po-
suit, cùm ceterorum ad id tempus auratas collocasset.

III.
Strab. 9 & 6 Pausan. in Attic. Ci. de Diuin. Philostr. i:on
Eadem gens, summo consensu ad Amphiaraum deco-
randum incubuit, locum in quo humatus est, in for-
mam conditionemq́; templi redigendo, atque inde ora-
cula capi instituendo. Cuius cineris idem honoris possi-
bent, quod Pythicæ Cortinæ, quod aheno Dodonæ, quod
Hammonis fonti datur.

IV.
Plin 7. cap. 41 Aelian. Var. histor 10. Pausan.
Pherenices quoque non vulgaris honos, cui soli om-
nium feminarum gymnico spectaculo interesse permis-
sum est, cùm ad Olympia filium Euclea certamen ingres-
surum adduxisset, Olympionicè patre genita, fratribus
eandem palmam assecutis latera eius cingentibus.

VALERII MAXIMI LIBER NONVS.

DE LVXVRIA ET LIBIDINE.

CAPVT I.

EXEMPLA ROM. funt.	8 Gemellus viator tribunicius.
1 C Sergius Orata	9 L. Catilina.
2 Clod. Aesop. Trag. F.	EXTERNA.
3 Mulieres legis Oppiæ oppugnatrices.	1 Annib. Pœn. Amilc. F.
4 Cn. Domitius & L. Crassus cens.	2 Vulsinienses.
5 Q. Metellus Pius.	3 Xerxes Persarum rex.
6 Scribon. Curio filius.	4 Antiochus Syriæ rex.
7 P. Clodii iudicium	5 Ptolemæus Aegypti rex
	6 Aegyptii.
	7 Cyprii.

Blandum etiam malum luxuria, quam accusare aliquanto facilius est, quàm vitare, operi nostro inseratur. Non quidem vt vllum honorem recipiat, sed vt seipsam recognoscens ad pœnitentiam impelli possit. Iungatur illi libido: quoniam ex ijsdem vitiorum principijs oritur: neque aut à reprehensione aut ab emendatione separentur gemino mentis errore connexæ.

C. Sergius Orata pensilia balnea primus facere instituit: quæ impensa leuibus initijs cœpta, ad suspensa calidæ aqua tantum non æquora penetrauit. 1. A. V. dclvi. circiter

Idem videlicet, ne gulam Neptuni arbitrio subiectam haberet, peculiaria sibi maria excogitauit, æstuarijs intercipiendo fluctus, pisciumq́; diuersos greges separatos molibus includendo, vt nulla tam sæua tẽpestas incideret, Plin. 9. cap. 54. Macr. 3. cap. 15.

1 *ret, † qua non Oratæ mensa varietate ferculorum abundarent. Aedificijs etiam spaciosis & excelsis deserta ad id tempus ora Lucrini lacus pressit; quo recentiore vsu conchyliorum frueretur: Vbi dum se publicæ aquæ cupi-*

2 *diùs immergit, † cum Considio publicano iudiciũ nactus*

est: in quo L. Crassus, aduersus illum caussam agens, errare amicum suum Cōsidium dixit, quòd putaret Oratam remotum à lacu, cariturum ostreis: namque ea si inde petere non licuisset, in tegulis reperturum.

II. A.V. dcxc. circiter Plin 10 cap. 51 & lib. 9 cap 35. Horat. Sat. 3. lib. 2.

Huic nimirū magu† Aesopus tragicus in adoptionem 3
dare filium suum, quàm bonorum suorum heredem relinquere debuit: non solùm perdita, sed etiam furiosæ luxuriæ iuuenem. Quem constat cantu commendabiles auiculas, immanibus emptas precijs, in cena pro ficedulis ponere, acetoq́; liquatos magnæ summæ vniones potionibus aspergere solitum, amplissimum patrimonium, tanquam amaram aliquam sarcinam, quàm celerrimè abijcere cupientem: Quorum alterius senis, alterius adolescentis† sectam secuti plurimi, longius manus porrexe- 4
runt. Neque enim vllum finitur vitium ibi, vbi oritur. Inde ab Oceani littoribus attracti pisces, † inde infusæ 5
culinis ostreæ. Arte censibusq́; edendi atque bibendi voluptas reperta est.

III. A.V. dlviii. I iu. 4. Zonar. & alii.

Vrbi autem nostræ secundi belli Punici finis, & Philippus rex Macedoniæ deuictus, licentioris vitæ fiduciā dedit. Quo tempore matronæ Brutorum domum ausæ sunt obsidere, qui abrogationi legis Oppiæ intercedere parati erant, quam feminæ tolli cupiebant, quia his ne veste varij coloris vti, nec auri plus semuncia habere, nec iuncto vehiculo propius Vrbe mille passus, nisi sacrificij gratia, vehi permittebat. Et quidem obtinuerunt vt ius per continuos viginti annos seruatum aboleretur. Non enim prouiderunt seculi illius viri ad quem cultum tenderet insoliti cœtus pertinax studium; aut quò se vsque effusura esset legum victrix audacia. Quòd si animi muliebris apparatus intueri potuissent, quibus quotidie aliquid nouitatis sumptuosius adiectum est;

est in ipso introitu ruenti luxuriæ obstitissent.

Sed quid ego de feminis vlterius loquar? quas & imbecillitas mentis, & grauiorum operum negata affectatio, omne studium ad curiosiorem sui cultum hortatur conferre cum temporum superiorum & nominis & animi excellentes viro, in hoc priscæ continentiæ ignotũ diuerticulum prolapsos videam. Idq; iurgio ipsorũ pateat.

Cn. Domitius L. Crasso collegæ suo altercatione orta obiecit quòd columnas Hymettias in porticu domus haberet. Quem continuò Crassus, quanti ipse domum suam æstimaret, interrogauit. Atque vt respondit sexagies sestertio. IV. A.V. dclxi. Plin. 17 cap. 1. & l. 36. cap. 3.

6 *† Quanto ergo eam, inquit, minoris fore existimas si decem arbusculas inde succidero? Ipso tricies sestertio, ait Domitius. Tunc Crassus; Vter igitur luxuriosior est? Egone, qui decem columnas centum millibus nummum emi, an tu, qui decem arbuscularũ vmbram tricies sestertium summa compẽsas? Sermonem oblitum Pyrrhi, immemorem Annibalis iamq; transmarinorum*

7 *stipendiorum abundantia oscitantẽ; † aliquanto tamen insequentium seculorum ædificijs & nemoribus augustiorem. Quoniam inchoatam à se lautitiam posteris relinquere, quàm à maioribus acceptam continentiam retinere maluerunt.*

Quid enim sibi voluit princeps suorum temporum Metellus pius, tunc cùm in Hispania aduentus suos ab hospitibus aris & thure excipi patiebatur? cùm Attalicis aulæis contectos parietes læto animo intuebatur? cùm immanibus epulis apparatissimos interponi ludos sinebat? cùm palmata veste conuiuia celebrabat, demissasq; lacunaribus aureas coronas velut cælesti capiti recipiebat? Et vbi ista? non in Græcia, neque in Asia, quarũ luxuria seueritas ipsa corrumpi poterat: sed in horrida & V. A.V. dclxxiii Macrob Sat. 3. cap. 13.

VI. bellicosa prouincia, cũ præsertim acerrimus hostis Serto-
Cic. in rius, Rom. exercituũ oculos Lusitanis telis perstringeret:
Bruto. Adeò illi patris sui Numidica castra exciderant. Patet i-
Vatin. gitur, quã celeri transitu luxuria affluxerit. Nam cuius
fam. 2. & alibi adolescentia priscos mores vidit, senectus nouos orsa est.
sæpe. Plutar. Consimilis mutatio in domo Curionum extitit: Si-
Cæsare quidem forum nostrum & patris grauissimum superci-
Appian liũ. & filij sexcenties sestertium æris alieni aspexit; con-
ciuil. 2. tractum famosa iniuria nobilium iuuenum. Itaque eo-
Diõ 40 Vell. & dem tempore & in ijsdem penatibus diuersa secula ha-
alij. bitarunt, frugalissimum alterum, alterum nequissimũ.
A.V. dcc. P. autem Clodij iudicium quanta luxuria, & libidine
circiter abundauit? in quo vt euidenter incesti crimini nocens
VII. reus absolueretur: noctes matronarũ & adolescentium
A. V. nobilium magna summa emptæ mercedis loco iudicibus
dcxci. erogata sunt. Quo in flagitio tam tetro, tãq; multiplici,
Diõ 37 nescias primum quem detestere; an qui istud corruptelæ
Senec. genus excogitauit, an qui suã pudicitiam sequestrẽ per-
ad Luc. ep. 98 iurij fieri passi sunt, an qui religionẽ stupro permutarũt.
Cicer. Attic. 1 Aequè flagitiosum illud conuiuiũ, quod Gemellus Tri-
VIII bunitius viator ingenui sanguinis, sed officij intra serui-
A.V. dcci. lem habitum deformis, †Metello Scipioni consuli ac tri- 8
*al Mũ- bunis plebis magno cum rubore ciuitatis cõparauit. Lu-
miã & panari enim domi suæ instituto, *Muciam & Fuluiam
Flauian †tum à patre, tum à viro vtramq; abductam, & nobi- 9
al. pa lem puerum Saturninum in eo prostituit, Probrosa
tientiæ. prosapiæ corpora, ludibrio temulẽtæ libidini futura: epu-
IX. las consulib. & tribunis non celebrãdas sed vindicãdas.

Præcipuè verò Catilinæ libido scelesta: Nam vesano a-
more Aureliæ Orestillæ correptus, cum vnũ impedimen-
tum videret, quo minus nuptijs inter se iũgerentur, filiũ
suum, quem & solum & ætate iam puberẽ habebat, ve-
neno

neno sustulit: protinúsq; ex rogo eius maritalem facem accendit; ac noua marita orbitatem suam loco muneris erogauit. Eodem deinde animo ciuem se gerens, quo patrem egerat: filij pariter manibus & nefariè attentatæ patriæ pœnas dedit. A. V. dcxc. Salust. Catil. & alii.

EXTERNA.

1. *At Campana luxuria perquam vtilis ciuitati nostræ fuit. Inuictum enim armis Annibalem illecebris suis complexa, vincendum Romano militi tribuit. Illa vigilantissimum ducem; illa exercitum acerrimum dapibus largis abundanti viro, vnguentorum fragrantia, Veneris vsu lasciuiore ad somnium & delicias euocauit. Ac tum demum fracta & contusa Punica feritas est, cùm Seplasia ei & Albana, castra esse cœperunt. Quid ergo his vitijs fœdius, quid etiam damnosius, quibus virtus atteritur, victoria languescũt, sopita gloria in infamiam conuertitur, animique pariter & corporis vires expugnantur? Adeo vt nescias ab hostibúsne an ab illis capi perniciosius habendum sit.* A. V. dxxvii Liu. 23. Cicero Rull. 2. Zonar. A con cussa. Vide Pæd. in Pisonia nam, & Non. Marcell

2. *Quæ etiam Vulsiniensium vrbem grauib. & erubescendis cladibus implicauit. Erat opulenta, erat moribus & legibus ornata, Etruriæ caput habebatur: sed postquã luxuria prolapsa est, in profundum iniuriarum & turpitudinis decidit, vt seruorum se insolentissimæ dominationi subijceret. Qui primùm admodũ pauci senatorium ordinem ĩtrare ausi, mox vniuersam rempublicam occupauerunt. Testamenta ad arbitrium suum scribi iubebant: conuiuia cœtúsq; ingenuorum fieri vetabant: filias dominorum in matrimonium ducebant. Postremò lege sanxerunt, vt stupra sua in viduis pariter ac nuptis impunita essent; ac nequa virgo ingenuo nuberet, cuius castitatem non antè ex numero ipsorum aliquis delibasset.* A. V. cdxxviii Oros. 4 cap. 5. Zonar. Flor. 1. cap. 21. Auct. de viris Illust. cap. 36.

Age,

III. Cicer. Tusc. 5. *Age, Xerxes opum regiarum ostentatione eximia, eò*
vsque luxuria gaudebat, vt edicto præmium ei propone-
ret, qui nouum voluptatis genus reperisset. Quanta, dum
delicijs nimiis capitur, amplissimi imperij ruina euasit.

IV. *†Antiochus quoque Syriæ ex nihilo continentioris e-* 10
A.V. *xempli: Cuius cæcam & amentem luxuriam exercitus*
dcxxv. *imitatus, magna ex parte aureos clauos crepidis subie-*
circiter *ctos habuit: argenteaq́; vasa ad vsum culinæ compara-*
Iust. 38. *uit: & tabernacula textilibus sigillis adornata statuit.*
Liu. 59. *Auaro potiùs hosti præda obtabilis, quàm vlla ad vin-*
cendum strenuo mora.

V. *Iam Ptolomæus rex accessione vitiorum suorū vixit:*
A.V. *ideoq́; Physcon appellatus est. Cuius nequitia quid ne-*
dcxxv. *quiùs? sororē natu maiorem communi fratri nuptam si-*
circiter *bi nubere coëgit. Postea deinde filia eius per vim stupra-*
Iust. 38 *ta ipsam dimisit, vt vacuū locum nuptijs puellæ faceret.*
Stra. 17 *Consentaneus igitur regibus suis gentis Aegyptiæ popu-*
Liu. 59. *lus: qui ductu Archelai aduersus A. Gabinium mœnibus*
Ioseph. antiq. 2

VI. *vrbis egressus, cum castro vallo atq; fossa cingere iubere-*
A.V. *tur; vniuersus succlamauit, vt id opus publica pecuniæ*
dcxcviii *faciendū locaretur. Quapropter delitijs tam enerues a-*
Diō 39 *nimi spiritum exercitus nostri sustinere non potuerunt.*
Liu. 105

VII. *Sed tamen effeminatior multitudo Cypriorum, qui*
reginas suas mulierum corporibus velut gradibus con-
structis, quò mollius vestigia pedum ponerent, currus cō-
scendere æquo animo sustinebant. Viris enim, si modò
viri erant, vita carere, quàm tam delicato imperio ob-
temperare satius fuit.

DE CRVDELITATE,

CAP. II.

1 Annibalis Pœni. 7 Artaxerxis Ochi regis.
3 Mithridatis regis. 8 Atheniensium.
4 Numulizint. Thrac. reg. 9 Perilli Siculi.
5 Ptol Physcontis regis. 10 Etruscorum.
6 Darii Ochi Persarũ reg. 11 Quorũdam barbarorũ.

HÆC societas vitiorum lasciui vultus, & noua cupi-
1 *ditati inhærentium oculorũ, † ac delicato cultu affluente per varios illecebrarum motus volitantis animi: cru-*
2 *delitatis verò horridus habitus, † truculenta facies, violenti spiritus, vox terribilis, ora minis & cruentis imperijs referta: cui silentium donare, incrementum est adijcere. Etenim quem modum sibi ipsa statuet, si ne sugillationis quidem frenis fuerit reuocata? ad summam, cùm penes illam sit timeri, penes nos sit odisse.*

L. Sulla, quem neque laudare neque vituperare quis- 1.
3 *quam satis dignè potest: quia † dum quærit victorias Scipionem se pop. Rom. dum sæuitiam exercet, Annibalem repræsentauit. Egregiè námque auctoritate nobilitatis defensa, crudeliter totam Vrbem atque omnes Italiæ partes ciuilis sanguinis fluminibus inundauit. Quatuor legiones contrariæ partis, fidem suam secutas, in publica Villa (quæ in Martio campo erat) nequicquam fallacis dextræ misericordiam implorantes, obtruncari iussit: Quarum lamentabiles quiritatus trepidæ ciuitatis aures receperunt: lacerata ferro corpora Tiberis impatiens tanti oneris cruentatis aquis vehere coactus est. Quinque millia Prænestinorum spe salutis per P. Cethegum data, extra mœnia municipij euocata, cùm abiectis armis humi corpora prostrauissent, interficienda, protinúsque per agros dispergenda curauit. Quatuor millia & septingentos diræ proscriptionis edicto iugulatos in tabulas publicas retulit, videlicet ne memoria tam præ-* A.V. dclxxi. Liu. 88. Plut. in vita. Appian ciuil. 1. Vell. Oros & alii.

clara

claræ rei diluerctur. Nec contentus in eos sæuire, qui armis à se dissenserant; etiam quieti animi ciues, propter pecuniæ magnitudinem, per nomenclatorem conquisitos, proscriptorum numero adiecit. Aduersus mulieres quoque gladios distrinxit: quasi parum cædibus virorum satiatus. Id quoque inexplebilis feritatis indicium est. Abscisa miserorum capita, modò non vultum ac spiritum retinentia, in conspectum suum afferri voluit, vt oculis illa, quia ore nefas erat, manderet. Quàm porrò crudeliter se in M. Mario prætore gessit! quem per ora vulgi ad sepulchrum Lutatiæ gentis pertractum, non priùs vita priuauit, quàm oculos infelicis erueret, & singulas corporis partes confringeret. Vix mihi verisimilia narrare videor. At ille etiam M. Pletorium, † quod ad 4 *Marij supplicium exanimis ceciderat, continuò ibi mactauit: nouus puniter misericordiæ, apud quem iniquo animo scelus intueri, scelus admittere fuit. Sed mortuorum vmbris saltem pepercit? Minimè, nam C. Marij, cuius, etsi postea hostis, quæstor tamen aliquando fuerat; e-*

Cic. de leg. 2. *rutos cineres in Anienis alueum sparsit. † En quibus actis* 5 *Felicis cognomen assequendum putauit!*

XI. *† Cuius tamen crudelitatis C. Marius inuidiam leuat:* 6

A. V. dclxvi. *nam & ille nimia cupiditate persequendi inimicos, iram*

App. ciuil. *suam nefariè distrinxit L. Cæsaris consularis & censorij nobilissimum corpus ignobili sæuitia trucidando: Et qui-*

Cic. de orat. 3 *dem † apud seditiosissimi & abiectissimi hominis bustũ:* 7

Liu. 80 *† id enim malorum miserrima tunc respublica deerat, vt* 8

L. Flor. cap 23. *Vario Cæsar piaculum caderet. Penè tanti victoriæ eius non fuerunt: quarum oblitus plus criminis domi, quàm*

Plutar. Mario. *laudis militiæ meruit. † Idem caput M. Antonij absci-* 9 *sum lætis manibus inter epulas per summam animi ac verborum insolentiam aliquãdiu tenuit: clarissimiq; & ciuis*

*ciuis & oratoris sanguine contaminari mensa sacra passus. Atque etiam * P. Annium, qui id attulerat, in sinum suum, recentis cædis vestigiis aspersum, recepit.* *P. Antroniū, III.

Damasippus nihil laudis habuit quod corrumperet: itaque memoria eius licentiore accusatione perstringitur; Cuius iussu principum ciuitatis capita hostiarum capitibus permista sunt, Carbonisq́ Aruinæ truncum corpus patibulo affixum gestatum est: Adeò aut flagitiosissimi hominis prætura multum, aut reipublicæ maiestas nil potuit. A. V. dclxxi. Oros. 5. cap. 19. Liu. 86. App. 1. Vell.

Munatius etiam Flaccus Pompeiani nominis acrior, quàm probabilior defensor, cùm ab imperatore Cæsare in Hispania inclusus mœnibus Attinguensium obsideretur, efferatam crudelitatem suam truculentissimo genere vesaniæ exercuit: Omnes enim eius oppidi ciues, quos studiosiores Cæsaris censerat, iugulatos muris præcipitauit: feminas quoque, citatis nominibus virorum, qui in contrarijs castris erant, vt cædes coniugum suarum cernerent: maternis gremijs, superpositos liberos trucida- IV. A. V. dccviii. A. Hirtius de bello Hispan.

10 *uit, infantésq́ alios in conspectu parentum † humo infigi, alios superiactatos pilis excipi iussit: Quæ auditu etiam intolerabilia, Romano iussu, Lusitanis manibus administrata sunt; cuius gentis præsidio Flaccus vallatus, diuinis operibus vecordi pertinacia resistebat.*

EXTERNA.

Transgrediamur nunc ad illa, quibus, vt par dolor, ita nullus nostræ ciuitatis rubor inest. Carthaginienses Atilium Regulum palpebris resectis, machinæ, in qua vndique præacuti stimuli eminebant, inclusum vigilantia pariter & continuo tractu doloris necauerunt. Tormenti genus haud dignum passo, auctorib. dignissimum. I. A. V. diii. Cic offic 3. Gell. 6. cap 4. Auct. de Viris Illust. & alii. Non Marcell ex

11 *† Eadem vsi sunt crudelitate in milites nostros, quos mari-*

Var. de *maritimo certamine in suam potestatem redactos, na-*
vita *uibus substrauerunt; vt earum carinis ac pondere elisi,*
pop. Rom. 4 *inusitata ratione mortis barbaram feritatem satiarent:*
tetro facinore polluti classibus ipsum mare violaturi.

II. *Eorum Dux Annibal, cuius maiore ex parte virtus*
A.V. *sæuitia constabat, †in flumine Vergello, corporib' Roma-* 12
dxxxvii *nis ponte facto exercitum traduxit †vt terrestriũ Car-* 13
L. Flor. 2, cap. 6 *thaginiẽsium copiarum aquè scelestum egressum terra,*
quàm maritimarũ Neptunus experiretur. Idem capti-
Plin. 8. cap. 7. *uos nostros oneribus† & itinere fessos infima pedũ parte* 14
Zonar. *succisa relinquebat. Quos verò in castra perduxerat, pa-*
ria ferè fratrum & propinquorum iungens, ferro decer-
nere cogebat: neque ante sanguine explebatur, quàm ad
vnum pictorem omnes redegisset. Iusto ergo illum odio,
III. *verumtamen tardo supplicio senatus Prusiæ regi factum*
A. V. dclxv. *supplicem ad voluntariam mortem compulit.*

Liu 78 *Tam hercle, quàm Mithridatem regem, qui vna e-*
Appian Mithrid *pistola octoginta millia ciuium Rom. in Asia per vrbes*
Plutar. *negotiandi gratia dispersa, interemit: tantæq; prouinciæ*
Pomp. *hospitales deos, iniusto, sed non inulto cruore respersit.*
& alii. *Quoniam cum maximo cruciatu, veneno repugnantem*
A V. dcxc. *spiritum suum tãdem succũbere coëgit. Simulq; piacula*
Appian *crucibus illis dedit, quibus amicos suos auctore Gauro*
Plutar. *spadone libidinosus obsequio, scelestus imperio*effecerat.*
Auct. de viris ill. *Numulizinthis Diogiridis filiæ Thraciæ regis etsi*
& alii *minus admirabilem crudelitatem gentis ipsius feritas,*
*f. affi- *narrandam tamen rabies sæuitiæ facit: cui neque viuos*
xerat. *homines medios secare, neque parentes liberorum* vesci*
IV.
*f pasci *corporibus nefas fuit.*

V. *Iterum Ptolemæus Physcon emergit, paulò ante libi-*
A.V. *dinosæ amentiæ teterrimum exemplum idem etiam in-*
dcxxv. circiter. *ter præcipua crudelitatis indicia referendus. Quid enim*

hoc facto truculentius? filium suum nomine Menephitē, quem ex Cleopatra eadē sorore & vxore susulerat, liberalis formæ optimaq; spei puerum, in conspectu suo occidi iussit, † protinúsq; caput eius & pedes præcisos, & manus in cista chlamyde opertas pro munere natalitio matri misit. Perinde quasi ipse cladis, quam inferebat, expers, ac non infelicior, quòd in cōmuni orbitate Cleopatram miserabilem, cunctis se inuisum redderet. Adeò cæco furore summa quæque efferuescit crudelitas. † cùm munimentum ex se ipsa capit. Nam cùm animaduerteret, quātò sui odio patria teneretur, timori remediū scelere petiuit: quoq; tutius plebi trucidata regnaret, frequēs iuuentute gymnasiū armis & igni circundedit omnesq; qui in eo erant, partim ferro, partim flamma necauit. Ioseph, antiq 2. Iust. 38.

15

16

*Ochus autem, qui postea Darius appellatus est, sanctissimo Persis iureiurando obstrictus, ne quē ex coniuratione qua septem Magos cum eo oppresserat, aut veneno, aut ferro, aut vlla vi, aut inopia alimentorum necaret; crudeliorem mortis rationē excogitauit, † qua onerosos sibi, non perrupto religionis vinculo tolleret. Septū enim altis parietibus locū cinere cōpleuit, * suppositoq; tigno prominēte, benignè cibo & potione exceptos in eo collocabat; è quo sōno sopiti, in illam insidiosā congeriem decidebant.* VI. Ouid. in Ibin. * In superposito.

17

Apertior & tetrior alterius Ochi cognomine Artaxerxis crudelitas qui Ocham sororē, atq; eandem socrum, viuam capite defodit: & patruū cum centum amplius filijs ac nepotib. vacua area destitutū, iaculis confixit: nulla iniuria lacessitus, sed quod in his maximā apud Persas probitatis & fortitudinis laudem consistere videbat. VII. Euseb. in Chro. XII. Per sarū regē dicit VIII.

Consimili genere æmulationis instincta ciuitas Atheniens. indigno gloriæ suæ decreto Æginensium iuuentuti pollices abscidit; vt classe potens populus, in certamē ma- Cicero offic. 3. Aelian. Variar. hist. 2.

 ritimarum

ritu narum virium secũ descendere nequiret. Non agnosco Athenas timori remedium a crudelitate mutuantes.

IX. Cic in Pisonẽ Phalaris in ep. & Ouid. in Ibin. *Sauus etiã ille aneti tauri inuentor, quo inclusi subditis ignibus lõg. & abdito cruciatu mugitus resonãte spiritu e..ere cogebantur, ne eiulatus eorũ humana sono vocis expressi, Phalaridis ty. ã ni misericordiã implorare possent. Quã quia calamitosis deesse voluit, teterrimũ artis sua opus primus artifex inclusus meritò auspicatus est.*

X. Virgil. Aeneid 8. de Mezentio. *Ac ne Etrusci quidem parum feroces in pœna excogitanda: † qui viuorum corpora cadaueribus aduersa aduersis alligata atque constricta, ita vt singula membrorum partes singulis essent accommodata, tabescere simul patiebantur: Amari vita pariter ac mortis tortores.* 18

XI. *Sicut illi Barbari, quos ferunt mactatarum pecudum intestinis, & visceribus egestis, homines inserere, ita vt capitibus tantummodo emineant, atque vt diutius pœna sufficiant, cibo & potione infelicem spiritum prorogare: donec intus putrefacti, † laniatui sint animalibus,* 19 *qua tabidis corporibus innasci solent. Queramur nunc cum natura rerum, quòd nos multis & asperis aduersa valetudinis incommodis obnoxios esse voluerit: habitũq́, caelesti roboris humana conditioni denegatum molestè feramus, cùm tot cruciatus sibimetipsa mortalitas impulsu crudelitatis excogitauerit.*

DE IRA ET ODIO, CAP. III.

IRA quoque & odium in pectoribus humanis magnos

fluctus

fluctus excitant: procursu celerior illa, nocendi cupidine hoc pertinacius. Vterque consternationis plenus affectus, ac nunquam sine tormento sui violentus: quia dolorem cùm inferre vult, patitur, amara sollicitudine, ne non contingat vltio, anxius: Sed proprietatis eorum certissima sunt imagines quas dij ipsi in claris personis, aut dicto aliquo aut facto vehementiore, conspici voluerunt.

Cùm aduersus Asdrubalem Liuius Salinator bellum gesturus vrbe egrederetur, monente Fabio Maximo ne antè descenderet in aciem, quàm hostium vires animúmq; cognosset, primam occasionem pugnandi non omissurum se respondit. Interrogatúsque ab eodem, quid ita tam festinanter manum conserere vellet: Vt quàm celerrimè (inquit) aut gloriam ex hostibus victis, aut ex ciuibus prostratis gaudium capiam. Ira tunc atque virtus sermonem eius inter se diuiserunt. illa iniustæ damnationis memor, hæc triumphi gloriæ intenta. Sed nescio an eiusdem fuerit hoc dicere, & sic vincere. I. A.V. dxlvi. Liu. 27

Ardentis spiritus virum, & bellicis operibus assuetum, huc iracundiæ stimuli egerunt: C. autem Figulum mansuetissimum, pacato iuris ciuilis iudicio celeberrimum, prudentiæ moderationisq; immemorem reddiderunt. Consulatus enim repulsa dolore accensus, eò quidem magis, quòd illum bis patri suo datum meminerat, cùm ad eum postero comitiorum die multi consulendi causa venissent, omnes dimisit: præfatus, † An vos consulere scitis, cõsulem facere nescitis? Dictum grauiter, & meritò; sed tamen aliquanto melius non dictum. Nam quis populo Rom. irasci sapienter potest? II. A.V. dcxxi. circiter 2

Itaque ne illi quidem probandi, quamuis factum eorum nobilitatis splendore protectum sit: qui, quod Cn. Flauius humillimæ quondã sortis prætura adeptus erat, III. A.V. cdxlix. Liu. 9

Gell 6 *offensi, annulos aureos sibimetipsis, & phaleras equis de-*
Plin 33 *tractas abiecerunt, doloris impotentiam tantùm non*
cap. 1. *luctum profectò testati.*
Qui omnes de curuli ædilitate Flauii hoc scribunt, nō prætura

Talis iræ motus aut singulorum aut paucorum ad-
uersus populum vniuersū: multitudinis ausē erga princi-
pes ac duces, eiusmodi. Manlio Torquato amplissimā &
gloriosissimam ex Latinis & Campanis victoriam in
vrbem referenti, cùm seniores omnes lætitia ouantes oc-
currerent; iuniorum nemo obuiam processit: quod filium
.V. A. V. *adolescentem fortissimè aduersus imperium suum præ-*
cdxiii. *liatū, securi percussisset. Miserti sunt æqualis nimis aspe-*
Liu 8. *rè puniti: nec factum eorum defendo sed iræ vim indico,*
quæ vnius ciuitatis & ætates & affectus diuidere valuit.

V. *Eadem tantū potuit, † vt vniuersum pop. Rom. pedita-* 2
A.V. *tum; à Fabio consule ad hostiū copias persequendas mis-*
cclxxii. *sum, cùm & tutò & facilè eas liceret delere; legis agra-*
Liu 2. *riæ ab eo impeditæ memoria immobilem retineret. Illa*
Dio. 9. *verò etiam Appio duci; cuius pater, dum pro senatus am-*
Zon. 11 A. V. *plitudine nititur, cōmoda plebis acerrimè vnpugnaue-*
ccxrcii. *rat) infensum exercitū faciendo, voluntaria fuga terga*
Liuius. *hosti, ne triumphum imperatori quæreret, dare coëgit.*
Dion. Zonar. *† Quoties ergo Victoria victrix? congratulationē eius in* 3
Torquato spernendam, in Fabio pulcherrimam partē o-
mittendā, in Appio † totam fugæ postponendam credidit. 4

VI. A. V. *Age, quàm violenter se in pectore vniuersi pop. Rom.*
cclviii. *gessit eodē tēpore, quo suffragijs eius dedicatio ædis Mer-*
Liu. 2. *curij M. Plat. primipili centurioni datum est: præteritis*
consulib. Claudio quòd obstitisset, quò minus æri alieno
suo succurreretur: & Seruilio, quòd susceptam caussam
suā languido patrocinio protexisset? Negas efficacem esse
iram, cuius hortatu miles summo imperio prælatus est?

VII. *Non quidem proculcauit tantùm imperia: sed etiam*

5 *gessit impotenter.*† *Nam Q. Metellus cùm prouincia Hi-* A V.
spaniam consul prius, deinde pro consule penè totã sub- dcxi.
egisset, postquam cognouit Q. Pompeium consulem ini- Liu 53. Flor. 2.
micum suum successorem sibi mitti: omnes qui modò cap. 17.
militiam suam voluerunt finiri, dimisit, commeatus pe- Auct.
tentibus, neque causis excussis, neque constituto tempo- de Viris
re, dedit: Horrea custodibus remotis opportuna rapinæ Ill 61.
præbuit: arcus sagittásq; Cretensiũ frangi atque in am-
nem abijci iussit: elephantis cibaria dari vetuit. Quibus
factis vt cupiditati suæ indulsit, ita magnificè gestarum
rerum gloriam corrupit: meritúmq; honorem triumphi
hostium, quàm ira fortior victor, amisit.

Quid Sulla, dum huic vitio obtemperat, nonne multo VIII.
alieno sanguine profuso, ad vltimum & suum erogauit? A V.
Puteolis enim ardens indignatione, quòd Granius prin- dclxxv.
ceps eius coloniæ pecuniam à decurionibus ad refectionẽ Plutar.
Capitolij promissam cunctantiùs daret; animi concita- in vita.
tione nimia, atque immoderato vocis impetu conuulso
pectore, spiritum cruore ac minis mistum euomuit. Nec
senio iam prolapsus, vtpote sexagesimum ingrediens an-
6 *num;* † *sed alita miserijs reip. impotentia furens. Igitur*
in dubio est, Sulláne prior, an iracũdia Sullæ sit extincta.

EXTERNA.

7 † *Nunc ab ignotis exempla petere iuuat, sed maximis*
viris exprobrare vitia sua verecundiæ est: ceterùm cùm
propositi fides excellentissima quoq; complecti moneat,
voluntas operi cedat; dum præclara libenter probando,
necessaria narrandi conscientia non desit.

Alexandrum iracundia sua propemodum cælo deri- I.
puit. Nam quid obstitit, quo minus illuc assurgeret, nisi Q. Curtius 8.
Lysimachus leoni obiectus, & Clytus hasta traiectus, & Arria. 4
8 *Callisthenes mori iussus? quia* † *tres maximas victorias* Plutar. in vita.

totidem amicorum iniustis cædibus victor perdidit.

II. Probus in vita. *Quam vehemens deinde aduersus populum Romanum Amilcaris odium. Quatuor enim pueriles ætatis filios intuens, eiusdem numero catulos leoninos, in perniciem imperij nostri, alere se prædicabat. Digna nutrimēta, quæ in exitium patriæ suæ, ut euenit, conuerterentur.*

III. A.V. dxvi Liu. 21. & 35. Poly. 2. *E quibus Annibal maturè adeò patris vestigia subsecutus est, vt eo exercitum in hispaniam traiecturo, & ob id sacrificante, nouem annorum natu, altaria tenens, iuraret, se, cùm primum per ætatem potuisset: acerrimū hostem pop. Rom. futurum, vt pertinacissimis precibus instantis belli commilitium exprimeret. Idem significare cupiens quanto inter se odio Carthago & R ma dissiderent, infl cto in terram pede, suscitatoq; puluere, tunc inter eas fore finem belli dixit, cùm alterutra Vrbs in habitum pulueris esset redacta.*

IV. *In puerili pectore non tantum vis odij potuit, sed in muliebri quoq; æquè multum valuit Namq; Semiramis Assyriorum regina, cùm ei circa cultum capitis sui occupatæ nunciatum esset Babylonem defecisse, altera parte crinium adhuc soluta, protinus ad eam expugnandam cucurrit, nec prius decorem capillorum in ordinem, quā tantam vrbem in potestatem suam redegit. Quocirca statua eius babylone posita est illo habitu, quo ad vltionem exigendam celeritati præcipiti tetendit.*

DE AVARITIA, CAP. IV.

1 M. Crassi & Q Horten- sij
2 Q Cassij Longini prop.
3 L. Septimulei.

EXTERI.

1 Ptolemæi Cypr. regis.

† *Protrahatur etiam auaritia, latentium indagatrix lucrorum, manifestæ prædæ auidissima vorago; nec habendi fructu felix, & cupiditate quærendi miserrima.* I

I. *Cùm admodum locupleti L. Minucio Basilo falsum testa-*

testamentum quidem in Græcia subiecissem, eius deni-que confirmandi gratia, potentissimos ciuitatis nostræ viros M. Crassum & Q. Hortensium, quibus Minucius ignotus fuerat, tabulis hæredes inseruerunt. Quanquam euidens fraus erat: tamen vterque pecuniæ cupidus, facineris alieni munus non repudiauit. Quantam culpam quàm leuiter retuli! Lumina Curiæ, ornamenta fori, quod scelus vindicare debebant, inhonesti lucri captura inuitati auctoritatibus suis texerunt. Cicer. offic. 3.

Verùm aliquanto maiores vires in Q. Cassio exhibuit, II. A. V. dccv.
2 †*qui in Hispania M Silium & A Calpurniũ occidendi* Hirtius de bello Alex.
sui gratia cum pugionibus deprehensos, quinquagies se-
3 *stertiũ ab illo, ab hoc sexagies pactus dimisit.*† *Atqui ne dubites si alterũ tantum daretur, iugulum suum æquo animo illis fuisse præbiturum.*

Ceterùm auaritia ante omnes L. Septimuleij præcordia possedit: Qui cum C. Gracchi familiaris fuisset, caput eius abscindere & per Vrbem pilo fixum ferre sustinuit, qui Opimius consul auro id se repensurum edixerat. Sunt qui tradunt, liquato plumbo eum cauatam partem capitis quo ponderosius esset. explesse Fuerit ille seditiosus, bono perierit exemplo: clientis tamen sceleſta fames in has vsque iacentis iniurias esurire non debuit. III. A. V. dcxxxii Plut. in vita. Cic. de orat.

EXTERNA.

4 †*Odium merita est Septimuleij auaritia; Ptolemæi autem regis Cypriorum, risu prosequenda: Nam cùm anxijs sordibus magnas opes corripuisset, propterq; eas periturum se videret; & ideò omni pecunia imposita nauibus, in altum processisset, vt classe perforata suo arbitrio periret, & hostes præda carerent; non sustinuit mergere aurum & argentum, sed futurum suæ necis præmiũ domum reuexit. Proculdubio hic non possedit diuitias,* A. V. dxxcv. Plutar. Catone

sed à diuitijs possessus est: titulo rex insulæ, animo pecuniæ miserabile mancipium.

DE SVPERBIA ET IMPOTENTIA, CAP. V.

ROMAN.	EXTERNORVM.
1 M. Fuluij Flacci cos.	1 Alexandri Magni.
2 M. Liuij Drusi trib pleb.	2 Xerxis Persarum regis.
3 Cn. Pompeij Magni cos. III.	3 Annibalis Pœni.
	4 Carthaginiensis & Capani senatus.
4 M. Antonii III. viri	

I. A.V. dcxxviii Appian ciuil. 1 *Atque vt superbia quoq; & impotentia in conspicuo ponantur. M. Fuluius Flaccus consul, M. Plautij Hypsai collega, cum perniciosissimas reipub. leges introduceret, de ciuitate danda, & de prouocatione ad populum, eorum qui ciuitatem mutare voluissent, ægrè compulsus est vt in Curiam veniret. Deinde partim monenti, partim oranti senatui, vt incepto desisteret, responsum non dedit. Tyrannici consul spiritus haberetur, si aduersus vnũ senatorem hoc modo se gessisset, quo Flaccus in totius amplissimi ordinis contemnenda maiestate versatus est.*

II. A.V. dclxii. Liu. 70. L. Flor. 3. c. 7. Vell. & alii. *Quæ à M. quoque Druso trib. pleb. per summã contumeliam vexata est.* † *Parui enim habuit L. Philippum* 1 *Consulẽ, quia interfari concionantem ausus fuerat, obtorta gula, quidem non per viatorem, sed per clientem suum adeò violenter in carcerem præcipitem egisse, vt multus è naribus eius cruor profunderetur. Verùm etiam cum senatus ad eum misisset, vt in Curiã veniret: Quare non potius, inquit, ipse in hostiliam propinquam Rostris ad me venit? Piget adijcere quod sequitur. Tribunus senatus imperium despexit: senatus tribuni verbis paruit.*

III. A.V. dcci. Plutar. in vita. *Cn. autem Pompeius quàm insolenter! qui balneo egressus ante pedes suos prostratum Hypsæũ ambitus reũ, & nobilem virũ, & sibi amicum iacentem reliquit, contumeliosa voce proculcatum. Nihil enim eum aliud agere,*

*re, quàm vt conuiuium suum moraretur, respondit. Et huius dicti conscius, securus animo cœnare potuit. *Ille verò etiam in foro non erubuit P. Scipionem socerū suum legib. noxiū, quas ipse tulerat, in maxima quidē reorum & illustrium ruina, muneris loco à iudicibus deposcere, maritalis lecti blanditijs *statum reipub. temperando.* Dio 40 Pædian in Milō Cic. pro Flacco. *al. Immo. *al. statutum,

Tetrū facto pariter ac dicto M. Antonij conuiuiū. Nam cùm ad eum triumuirū Cesetij Rufi senatoris caput allatum esset; auersantib. id ceteris propiùs admoueri iussit, ac diu diligenterq́ue consideravit. Cunctis deinde expectantib. quidnā esset dicturus. Hūc ergo, inquit, nōtū non habui. Superba de senatore, impotens de occiso confessio. IV. A. V. dccx. Appian ciuil. 4.

EXTERNA.

Satis multa de nostris. alieno nunc adijciantur. Alexandri regis virtus & felicitas tribus insolentiæ gradibus exultauit euidentissimis. Fastidio enim Philippi, Iouem Hammonem patrem asciuit: tædio morum & cultus Macedonici, vestem & instituta Persica assumpsit: I. Q. Curt Arrian. Plut. in vita *al. cultus

2 *spreto mortali habitu, † diuinum *æmulatus est. Nec fuit ei pudori, filium, ciuem, hominem dissimulare.* *al. auspatus II. Hero 7. 1. 2.

Iam Xerxes. cuius in nomine superbia & impotentia habitat, suo iure quam insolenter abusus est, quū Græciæ indicturus bellum adhibitis Asiæ principibus, Ne viderer, inquit, meo tantummodo vsus consilio, vos contraxi. Ceterùm memētote parendum magis vobis esse, quàm suadendum. Arroganter, etiam si victori ei regiam contigisset; tam deformiter victi, nescias vtrùm insolentius dictum an impudentius.

Annibal autem Cannensis pugnæ successu elatus, nec admisit quenquam ciuium suorum in castris, nec responsum vlli, nisi per interpretem, dedit, Mabarbalem etiam ante tabernaculum suum clara voce affirmantē, III. A. V. dxxxvii Liu. 21 Poly. 3.

prospexisse se quonam modo paucis diebus Romæ in Capitolio cenaret, aspernatus est. Adeò felicitatis & moderationis diuiduum contubernium est.

IV. *Insolentiæ verò inter Carthaginiensem & Campanũ senatum quasi æmulatio fuit. Ille enim separato à plebe balneo lauabatur, hic diuerso foro vtebatur: Quem morem Capua aliquandiu retentum, C. quoque Gracchio, ratione in Plautium scripta patet.*

DE PERFIDIA, CAP. VI.

1 Tatii Sabinorum regis.	4 Q. Seruilii Cæp. cos.
2 Ser. Sulpicij Galbæ ꝑr.	EXTERNORVM.
3 Cn. Domitii Ahenobarbi procos.	1 Carthaginiensium.
	2 Annibalis Pœni.

OCCVLTVM iam & insidiosum malum perfidia latebris suis extrahatur. Cuius efficacissimæ vires sunt mentiri ac fallere: fructus in aliquo admisso scelere consistit: Tum certus, cum crudelitatem nefarijs vinculis circundedit, tantum incommodi humano generi afferẽs, quantum salutis bona fides præstat. Habeat igitur non minus reprehensionis, quàm illa laudis consequitur.

I. *Romulo regnante Sp. Tarpeius arci præerat, cuius filiam virginem aquam sacris petitũ extra mœnia egres-*

A. V. C. cv. circiter. Liu. 1. Dion 1. Plutarc. Romul. & alii.

[illegible]tius, vt armatos Sabinos in arcem secum reciperet, corrupit, mercedis nomine pactã quæ in sinistris manib. gerebant. Erãt autem his armillæ & annuli magno ex pondere auri. Loco petitum agmen Sabinorũ puellam præmiũ flagitãtem, armis obrutã necauit: perinde quasi promissũ († quòd ea quoq; læuis gestauerãt) soluẽs. Absit 1
reprehẽsio: quia impia proditio celeri pœna vẽdicata est.

II. *Ser. quoque Galba summæ perfidiæ: trium enim Lusitaniæ ciuitatum conuocato populo, tanquam de commodis eius acturus, septem millia, in quibus flos iuuentutis cõsistebat, electa, & armis exuta, partim vendidit:*

A. V. dcii. Suet. in Galba.

Quo

Quo facinore maximam cladem barbarorum, magnitudine criminis antecessit. Oros 4 cap. 21.

Cn. autem Domitium summi generis & magni animi virum, nimia gloriæ cupiditas perfidum existere coëgit. III. A V. dcxxxii

2 *† Iratus namque Betulo regi Aruernorum, quòd cùm suam, tum etiam Allobrogum gentem se etiam tum in prouincia morante, ad Q. Fabij successoris sui dexteram confugere hortatus esset: per colloquij simulationē accersitum hospitioque exceptū vinxit, ac Romam naue deportandū curauit. Cuius factum senatus neque probare potuit neque rescindere voluit, ni remissus in patriā Betultus bellū renouaret. Igitur eum Albā custodiæ caussa relegauit.* Eutrop Oros. 5. cap. 13. aliter.

Viriati etiam cædes duplicem perfidiæ accusationem recepit, in amicis, quòd eorum manibus interemptus est: in Q. Seruilio Cæpione cōsule, quia is sceleris huius auctor impunitate promissa fuit: victoriamque nō meruit, sed emit. IV. A V. dcxiii. Appian Iberica Liu 54. Flor. 2. cap. 17.

EXTERNA.

Verùm vt ipsum fontem perfidiæ contemplemur: Carthaginienses Xanthippum Lacedæmonium, cuius optima opera primo Punico bello vsi fuerant & quo iuuante Atilium Regulū ceperant, simulantes sese domum I. A.V. cdxcviii [illegible]ar. pulchrè

3 *reuehere, † in alto merserūt. Quid tanto facinore petentes? an ne victoriæ eorum socius superesset? Extat nihilominus, & quidem cum illorum opprobrio: quem sine vlla gloriæ iactura inuiolatum reliquissent.*

Annibal porrò Nucerinos hortatu suo cum binis vestimentis vrbem inexpugnabilibus muris cinctam egressos, vapore & fumo balnearum strangulando, & Acerranorum senatum eadem ratione extra mœnia euecatū, in profundū puteorum abijciendo, nonne bellū aduersus populum Romanum & Italiam professus aduersus ipsam fidem acrius gessit, mendacijs & fallacia quasi præclaris artibus II. A.V. dxxxvii Zonar. Liu 23. paulo aliter.

*artibus gaudens? Quo euenit, vt alioqui insignem nominis sui memoriam relictu*rus*, in dubio, maiorne an peior vir haberi deberet, poneret.*

DE SEDITIONIBVS, CAP. VII.

PLEBIS ROM. ADVERSVS	MILITVM ROM. ADVERSVS
1 C. Marium cos VI.	1 Gratidium legatum.
2 Q. Metellum censorem.	2 Q. Pompeium consulem.
3 A. Numium candidatū.	
4 A. Sempr. Asellionē pr.	3 C. Carbonem legatum.

I. †*SED vt violentæ seditionis tam togatæ quàm et-* 1
A. V. *iam armatæ facta referantur.*
dcliii. *L. Equitium, qui se Ti. Gracchi filium simulabat,*
Appian *tribunatūq; aduersus leges cum L. Saturnino petebat,* †*à* 2
ciuil 1. Plutar. *C. Mario sextum consulatum gerente in publicā custo-*
Mario. *diam ductum, populus claustris carceris conuulsis, raptū*
Oros. Lib. 5. *humeris suis per summā animorum alacritatē portauit.*
cap. 17. *Idemq; Q. Metellum censorem, quod ab eo tanquam*
II. *Gracchi filio, censum recipere nolebat, lapidibus pro-*
A. V. *sternere conatus est, affirmante tres tantummodo filios*
dcli. *Graccho fuisse, Equitibus vnum in Sardinia stipendia*
Appian. ciuil. 1. *merentem, alterum infantem Præneste, tertium post pa-*
tris mortem natum Romæ decessisse: neque oportere cla-
rissimæ familiæ ignotas sordes inseri: Cùm interim im-
prouida concitatæ multitudinis temeritas, †*pro impu-* 3
dentia & audacia aduersus consulatum & censurā te-
tendit, principésq; suos omni petulantiæ genere vexauit.
III. *Vesana hæc tantummodo, illa etiam cruenta seditio.*
A. V. *Populus enim A. Numium competitorem Saturnini no-*
dclii. *uem iam creatis tribunis, vnoq; loco duobus candidatis*
Appian Plutar. *restante, vi priùs in ædes priuatas compulit, extractum*
& Liu. *deinde interemit, vt cæde integerrimi ciuis facultas adi-*
lib. 69. *piscendæ potestatis teterrimo ciui daretur.*

Cre-

Creditorum quoque consternatio aduersum Sempronij Asellionis pratoris vrbani caput intolerabili modo exarsit. Quem, quia causs.ı debitorum susceperat, concitati à L. Cassio trib. plebis pro æde Concordiæ sacrificium facientem, ab ipsis altaribus fugere extra forum coactum, 4 †inq; tabernula latitantem, pratextatũ discerpserunt. IV. A.V. dclxiv. Appian ciuil 1. Liu 74.

MILITVM ROMANORVM.

Detestanda fori Rom. conditio: sed si castra respicias, aequè magna orietur indignatio. Cùm C. Mario lege Sulpicia, prouincia Asia, vt aduersus Mithridatem bellum gereret, priuato decreta esset: missum ab eo Gratidium legatum ad L. Sullam consulem accipiendarũ legionum caussa milites trucidarunt: Proculdubio indignati, quòd à summo imperio, ad eum qui nullo in honore versaretur, transire cogerentur. Sed quis ferat militem scita plebis exitio legati corrigentem? I. A.V. dclxv. Liu. 77. Plut. in Sulla. Oros 5. cap. 19.

Pro consule istud tam violenter exercitus: illud aduersus consulẽ. Q enim Pompeium Sulla collegam, senatus iussu ad exercitum Cn. Põpeij, quem aliquandiu inuita ciuitate obtinebat, cõtendere ausum: ambitiosi ducis illecebris corrupti milites, sacrificare incipientem adorti, in modum hostia mactauerunt: tantúmque sceleris Curia castris cedere se confessa, inultum habuit. II. A. V. dclxv. Liu. 77 Appian ciuil.

Ille quoque exercitus nefariè violentus, qui C. Carbonem fratrem Carbonis ter consulis, propter bella ciuilia dissolutam disciplinam militarem prafactiùs & rigidiùs astringere conatũ priuauit vita: sãctiúsq; duxit maximo scelere coinquinari, quã prauos ac tetros mores mutare. III. A.V. dclxxi.

DE TEMERITATE, CAP VIII.

1 P. Africani maioris,	EXTERNOR.
2 C. Cæsaris cos II,	1 Annibalis Pœni,
3 Exercitus Rom.	2 Atheniensis populi.

† *TEMERITATIS etiam & subiti & vehementes sunt*

ſunt impulſus quorum ictibus hominũ mentes concuſſæ,
† nec ſua pericula diſpicere, nec aliena facta iuſta æſtima- 2
tione proſequi valent.

I. *Quam enim temere ſe Africanus ſuperior ex Hiſpania*
A.V. dxlvii. *duabus quinqueremib. ad Suphacẽ traiecit, in vnius Nu-*
Liu. 28. *midæ inſidijs præcordijs ſuã pariter & patriæ ſalutem de-*
App. an Libyca *poſiturus! † Itaq; exiguo momento maximæ rei caſus flu-* 3
Zonar. *ctuauit, vtrùm captiuus an victor Scipio Suphacis fieret.*

II. *† Iã C. Caſaris anceps conatus etiãſi cæleſtiũ cura pro-* 4
A.V. *tectus eſt, attamen vix ſine animi horrore referri poteſt.*
dccv. *Siquidem impatiens legionũ tardioris à Brũduſio Apol-*
Plutar in vita *lon. traiectus; per ſimulat. aduerſa valetudinis cõuiuio e-*
Diõ. 41. *greſſus, maieſtate ſua ſeruili veſte occultata, † nauiculã* 5
Suet. *cõſcendit, & è flumine maris Adriatici ſæua tempeſtate*
Appian & alii. *fauces petijt. Protinuſq; in altũ dirigi iuſſo nauigio, mul-*
tũ ac diu cõtrarijs iactatus fluctib. tandẽ neceſſitati ceſſit.

III. *Age illa quàm execrabilis militũ temeritas! fecit enim*
A.V. dclxiv. *vt A. Albinus nobilitate, moribus, honorum omniũ con-*
Liu 75. *ſũmatione ciuis eximius, propter falſas & inanes ſuſpi-*
Oroſ 5. cap. 8 *ciones, in caſtris ab exercitu lapidib. obrueretur: Quodq;*
acceſſionem indignat. non recipit, oranti atq; obſecranti
duci à militibus cauſſæ dicendæ poteſtas negata eſt.

EXTERNA.

I. *Itaque minus miror apud trucem & ſæuũ Annibalis*
A.V. *animum defenſionis locũ innoxio gubernatori non fuiſſe*
dl. Ser- *quem à Petilia claſſe Africã repetens freto, appulſus dum*
uius in *tam paruo ſpatio Italiam Siciliamq; inter ſe diuiſas non*
Aeneid. Pomp *credit, velut inſidioſũ curſus rectorem interemit. Poſteaq;*
Mela, 2. *diligentius inſpecta veritate, tunc abſoluit, cùm eius in-*
cap. 7. aliter, *nocentia nihil vltra ſepulchri honorem dari potuit. † I-* 6
gitur anguſti atq; æſtuoſi maris alto è tumulo ſpecula-
trix ſtatua, tã memoriæ Pelori, quã Punicæ temeritatis,
vltra

7 *vltrà citraq́; † nauigantiũ oculis expositũ indicium est.*

Iam Athenienſium ciuitas ad veſaniam vſq́; temera- 11.
8 *ria, quæ decem vniuerſos imperatores ſuos, & quidem à pulcherrima victoria venientes, capitali iudicio exceptos necauit; Quòd militum corpora, ſæuitia maris interpellante, ſepulturæ mandare non potuiſſent: neceſſitatem puniens, cùm honorare virtutem debuiſſet.* Ipſe Valer. 3. cap. 8. Aelian. Variar. hiſt 3.

DE ERRORE, CAP. IX.

1 Plebis Romanæ. 3 Satellitum Lartis Tolumnii regis.
2 C. Caſsii Longini proc

TEMERITATI proximus eſt error: quemadmodũ ad lædendum par, ita cui faciliùs quis ignouerit: quia non ſua ſponte, ſed vanis concitatus imaginibus, culpæ ſe implicat. Qui quàm latè in pectoribus hominum vagetur, ſi complecti coner, vitio de quo loquor, ſim obnoxius. Paucos igitur eius lapſus referemus.

C. Heluius Cinna trib pleb. ex funere C. Cæſaris domum ſuã petens, populi manibus diſcerptus eſt pro Cornelio Cinna, in quem ſeuire ſe exiſtimabat: iratus ei, quòd cùm affinis eſſet Cæſaris, aduerſus eum nefariè raptum, impiam pro Roſtris orationem habuiſſet: Eoq́; errore propulſus eſt, vt caput Heluij perinde atq́; Cornelij circa rogum Cæſaris, fixum iaculo ferret; officij ſui, alieni erroris piaculum miſerabile. I. A. V. dccix. Plutarc Cæſare. [illegible] Appian ciuil 2.

Nam C Caſſium error à ſemetipſo pœnas exigere coëgit. Inter illum enim pugnæ quatuor exercituum apud Philippos varium, ipſiſq́; ducibus ignotũ euentum; miſſus ab eo Titinius centurio nocturno tempore, vt ſpecularetur quonam in ſtatu res M. Bruti eſſent: dum crebros exceſſus viæ petit, quia tenebrãrum obſcuritas, hoſtéſne an commilitones occurrerent, dignoſcere non ſinebat, tardiùs ad Caſſium rediit. Quem is exceptum ab ho- II. A. V. dccxi. Plutar. Bruto. App. 4. D.C. 47

hostibus, omniaq; in eorum potestatem recidisse existimans, finire vitam properauit: cùm & castra hostium inuicem capta, & Bruti copia magna ex parte incolumes essent. Titinij verò non obliteranda silentio virtus, qui oculis paulisper hæsit inopinato iacentis ducis spectaculo attonitus; deinde profusus in lacrymas: Etsi imprudens, inquit imperator caussa tibi mortis fui, tamen ne idipsum impunitum sit, accipe me fati tui comitem. Superq; exanime corpus eius iugulo suo gladium capulo tenus demisit: ac permisto vtriusq; sanguine, duplex victima iacuit, Pietatis hæc, Erroris illa.

III. Ceterùm falsa opinatio, nescio an præcipuam iniu-
A. V. riam † Lartis Tolumnij Veientium regis penatibus intu- 1
CCCXV. lerit. Nam cùm in tesserarum prospero iactu per iocum
Liu. 4. collusori dixisset, Occidi: & fortè Romanorum legati in-
Cicer. teruenissent: satellites eius errore vocis impulsi, interfi-
Phil. 4. ciendo legatos, lusum ad imperium transtulerunt.

DE VLTIONE, CAP. X.

1 Papiriæ tribus Tusculanorum in Poliam
2 Populi Vticensis in C. Fabium Hadrianum.

EXTERNORVM.
1 Thamyr & Beron c reg.
2 Iuuenum quorundam Græcorum.

Vltionis autem quemadmodum acres, ita iusti aculei sunt, qui lacessiti concitantur, acceptum dolorem pensare cupientes Quos latiùs, complecti non attinet.

I. † M. Flauius trib. pleb. ad pop. de Tusculanis retulit, 1
A. V. quòd eorum consilio Veliternos Priuernatésq; rebellatu-
CDLXX. ros diceret: Qui cum coniugibus ac liberis squalore obsi-
Liu. 8. ti, cùm supplices Romam venissent; accidit, vt reliquis
tribubus salutarem sententiam secutis, sola Polia iudicaret, oportere publicè eos verberatos securi percuti: imbellem multitudinem sub corona venire. † Quam ob 2
caussam Papiria tribus, † in qua plurimum Tusculani in 3
ciui-

ciuitatem recepti potuerunt, neminem postea candidatum Poliæ tribus fecit magistratum: ne ad eam vllus honos suis suffragijs perueniret, quæ illis vitam ac libertatem, quantum in ipsa fuit, ademerat.

Illam verò vltionem & senatus & consensus omniũ II. A V.
approbauit. Cùm Hadrianus ciues Romanos, qui Vticæ dclxix.
consistebant, sordido imperio vexasset, idcircoq́; ab his Liu 8.
viuus esset exustus; nec quæstio vlla in vrbe hâc de re ha Orof. 5 cap 19.
bita nec querela versata est. Cicer. Verr. 3. & 7.

EXTERNA.

*Clara vltionis vtraque regina, & Thamyris quæ caput Cyri abscissum in vtrem humano sanguine repletũ dimitti iussit, exprobrãs illi insatiabilem cruoris sitim, simulq́; pœnas occisi ab eo filij sui exigens: & Beronice, quæ Laodices insidijs interceptum sibi filium grauiter ferens, armata currum cõscendit, persecutaq́; satellitem regium crudelis * operis ministrum, nomine Caneum, † quem hasta nequicquam petierat, saxo ictum prostrauit; ac super eius corpus actis equis, inter infesta contrariæ partis agmina ad domum, in qua interfecti pueri corpus occultari arbitrabatur, perrexit.* Pædian 1. Iust. 1. Hero. 1 *al. imperii.

II. *Iasonem Thessalum, Persarum regi bellum inferre parantem, an fatis iusta vltio absumpserit, ambiguæ æstimationis est. Taxillo enim gymnasiarchæ à quibusdã iuuenibus pulsatum se conquesto, permisit; vt aut tricenas ab his drachmas exigeret, aut denas plagas singulis imponeret. Quo posteriore vindicta vso; qui vapulauerant, Iasonem interfecerunt, animi non corporis dolore pœnæ modum æstimantes. Ceterùm paruo irritamento ingenui pudoris maxima rei expectatio subruta est. Quoniam opinione Græciæ tantùm in spe Iasonis, quãtum in effectu Alexandri repenebatur.*

DE IMPROBE DICTIS ET SCELERATE FACTIS, CAP. XI.

ROMANOR.	EXTERNOR.
1 Tulliæ Ser F. L Superbi regis.	1 Duorum fratrum Hisp.
2 C Fimbriæ trib. pleb.	2 Mithridatis regis.
3 L Catilinæ	3 Sarlaftris Tigr. regis F.
4 Magii Chilonis.	4 L. Aelii Seiani.
5 C. Totanii C. F.	
6 Villii Annalis.	
7 Vxoris Vettii Salafsi.	

†*NVNC quatenus vita humanæ tum bona, tum* 1
etiam mala subſtitutis exemplorum imaginibus perſequimur, dicta improbè & facta ſceleratè referantur.

I. *Vnde autem potiùs, quàm à Tullia ordiar? quia tem-*
Liu. I. *pore vetuſtiſsimum, †conſcientia nefarium, voce impro-* 2
Dion 4. *bum ac monſtri ſimile exemplum eſt. Quæ †cùm car-* 3
L. Flor. I. c. 6. *pento veheretur, & is qui iumenta agebat, ſuccuſſu frenis conſtitiſſet, repentinæ moræ cauſſam requirit. Et vt comperit corpus patris Ser. Tullij occiſi ibi iacere: ſuprà idem vehiculum duci iuſsit, quò celerius in complexum interfectoris eius Tarquinij veniret. Quæ tam impia tamq; probroſa feſtinatione, non ſolùm ſe æterna infamia; ſed ipſum etiam virum cognomine ſceleris commaculauit.*

II. A.V. dclxvii. Cic. pro Sext. Roſc. *Non tam atrox eſt C. Fimbriæ factum & dictum: ſeu ſi per ſe æſtimetur, vtrumq; audaciſsimum. Is egerat, vt Scæuola in funere C. Marij iugularetur: quẽ poſtquã ex vulnere recreatũ cõperit, accuſare ad populũ inſtituit.*
Interrogatus deinde †quid de eo ſecus dicturus eſſet, cui 4
pro ſanctitate morũ ſatis digna laudatio reddi nõ poſſet, reſpondit ſe obiecturũ illi, quòd parcius corpore telũ recepiſſet. O licentiã furoris ægrè reip. gemitu proſequendã!

III. A.V. dxc Salluſt Catil. *L verò Catilina in ſenatu M. Cicerone incendium ipſo excitatum dicente: Sentio, inquit, & quidem illud*
ſi aqua non potuero, ruina extinguam. †Quem quid a- 5
liud exiſtimemus, quam conſcientiæ ſtimulis, actum à

ſe

se inchoati parricidij peregisse?

Consternatum etiam Magij Chilonis amentia pectus: IV. A.V. dccvii
qui M. Marcello datum à Cæsare spiritum, sua manu
6 *eripuit.* †*Vetus etiam Põpeianæ militiæ comes, indigna-* Cic. ad
tus aliquem amicorum ab eo sibi præferri. Vrbem enim Attic 3.
à Mytylenis, quò se contulerat repetentẽ, in Atheniensiũ Sulpic. Cicer.
portu pugione confodit, protinusq; ad irritamenta vesa- lib. 4.
niæ suæ trucidandæ tetendit; amicitiæ hostis, diuini bene- Liu. 115
ficij interceptor, publicæ religionis, quod ad salutem cla-
rissimi ciuis recuperandam attinuit, acerba labes.

Hanc crudelitatem, cui nihil adijci posse videtur, C. V. A.V.
Toranius atrocitate parricidij superauit. Nãq; triũuirũ dccx.
partes secutus proscripti patris sui pratorij & ornati viri Appian
latebras, ætatem notá'q; corporis, quibus agnosci posset, ciuil 4.
centurionib. edidit, qui cum persecuti sunt Senex de filij Oros 6
magis vita & incrementis, quàm de reliquo spiritu suo cap. 18.
solicitus, an incolumis esset, & an imperatorib. satisface-
ret, interrogare eos cœpit. E quibus vnus: Ab illo, inquit,
quẽ tantopere diligis, demõstratus, nostro ministerio filij
indicio occideris: protinúsq; pectus eius glad. traiecit. Col-
lapsus itaq; est infelix, auct. cædis, quã ipsa cæde miserior.

7 †*Cuius fati acerbitatem L. Villius Annalis sortitus;* VI. A.V.
Qui cùm in campum ad quæstoria comitia filij descen- dccx.
dens proscriptum se cognosset, ad clientem suum confu- Appian
git: sed ne fide eius tutus esse posset, scelere nefarij iuuenis ciuil. 4.
effectum est. Siquidem per ipsa vestigia patris militibus
ductis occidendum eum in conspectu suo obiecit: bis par-
ricida, consilio priùs, iterum, spectaculo.

Ne Vettius quidem Salassus proscriptus parum ama- VII.
ri exitus; quem latentem vxor interficiendum, quid A.V. dccx.
dicam, tradidit, an ipsa iugulauit? Quanto enim leuius Appian
est scelus, cui tantummodo manus abest? ciuil 4.

EXTERNA.

I. A.V. dxlvii. Liu.28. *Illud autem facinus, quia externũ, trãquilliore affectu narrabitur. Scipione Afric. patris & patrui memoriam gladiatorio munere Carthag. Noua celebrãte, duo regij filij nuper patre mortuo in arenã processerunt pollicitiq́; sunt ibi se de regno prœliaturos. quo spectaculũ illud illustrius pugna sua faceret. Eos cùm Scipio monuisset, †vt verbis quàm ferro dijudicare mallẽt, vter regnare deberet: ac iam maior natu consilio eius obtemperaret, minor corporis virib fretus, in amẽtia perstitit. Initoq́; certamine, pertinacior impiet. fortunæ iudicio morte multata est.* 8

II. Diõ.37 Orof Eutrop de Phar nace Mi thridat. filio. *Mithridates autem multò sceleratius, qui non cum fratre de paterno regno, sed cum ipso patre bellũ de dominat. gessit: in quo quẽ aut homines vllos adiutores inuenerit, aut deos inuocare ausus sit †pra admirat. hæreo.* 9

III. *al. soluerent. *Quanquam quid hoc, quasi insitatum illis gentibus miremur? cùm Sariaster, aduersus patrem suum Tigranem Armeniæ regem, ita cum amicis consenserit; vt omnes dextris manibus sanguinem mitterent, atque eum inuicem* sorberent. Vix ferrent illi pro salute parentis [illegible] expenta conspiratione fœdus facientem.*

IV. A.V. dccxxiii. Dio.57 Tacit 3 Suet Tiber Vell. & alii. *Sed quid ego ista cõfector, aut quid ijs immoror: cum vnius parricidij cogitatione cuncta scelera superata cernam? Omni igitur impetu mentis, omnibus indignationis viribus ad id lacerandum pio magis quàm valido affectu rapior. Quis enim amicitiæ fide extincta genus humanum cruentis in tenebris sepelire conatum, profundo debitæ execrationis, satis efficacibus verbis adegerit? Tu videlicet efferatæ barbariæ immanitate truculentior habenas Rom. imperij, quas princeps parensq́; noster salutari dextera continet, capere potuisti? † Aut te compote* 10 *furoris, in suo statu mundus mansisset: † Vrbem à Gallis* 11 *captam*

captam, & trecentorum inclytæ gentis virorum stragem fœdam, Alliensem diem, & oppressos in Hispania Sci-
12 *piones, Thrasymenum lacũ, & Cannas, †bellorúmq; ciuilium domestico sanguine madentem. AEmathiam amentibus propositis furoris tui repræsentare & vincere*
13 *voluisti. Sed vigilarunt oculi deorum †sidera simul vigorem suum obtinuerunt: Aræ, puluinaria, templa præ-*
14 *senti numine vallata sunt: nihilq; † quod pro capite Au-*
15 *gusti ac patria excubare debuit, †torpere sibi permisit. Et in primis auctor ac tutela nostræ incolumitatis, ne excellentissima merita sua totius orbis ruina collaberentur, diuino consilio prouidit. Itaque stat pax, valent leges, sincerus priuati ac publici officij tenor seruatur. Qui autẽ hæc violatis amicitiæ fœderibus*tẽtauit subuertere,* *al. subruere voluit.
16 *†omni cum stirpe sua pop. Rom pedibus obtritus, etiam apud inferos, si tamen illuc receptus est, quæ meretur, supplicia pendit.*

DE MORTIBVS NON VVLGARIBVS, CAP. XII.

1 Tulli Hostilii regis.
2 Duarum matrum.
3 M. V. Iuuẽtii Thalnæ cos.
4 Q. Lutatii Catuli
5 D. Cornelii Merulæ.
6 Herennii Siculi.
7 Licinii Macri.
8 Corn. Galli & T. Hater

EXTERNOR.

1 Gomæ Cleonis fugitiuorum ducis fratris.
2 Aeschyli poetæ.
3 Homeri.
4 Euripidis.
5 Sophoclis.
6 Philemonis.
7 Pindari.
8 Anacreontis.
9 Milonis Crotoniatæ
10 Polydamãtis Scotusæi.

Humanæ autem vitæ conditionem præcipuè primus & vltimus dies continet: quia plurimum interest quibus auspicijs inchoetur, & quo fine claudatur: Ideoq; eũ demũ felicem fuisse iudicamus, cui & accipere lucem prosperè & reddere placidè contigit. Medij temporis cursus, prout fortuna gubernaculum rexit, modò aspero, modò tran-

tranquillo motu peragitur, spe semper minor dũ & cupidè votis extenditur, & fere sine ratione cõsumitur Nã etsi eo benè vti velis, etiam paruum amplissimum efficies numerum annorũ multitudine operum superando. Alioqui quid attinet inerti mora gaudere, si magis vitam exigis quàm approbas? Sed ne longiùs euager† libet eorũ 1
mẽtionẽ facere, qui nõ vulgari genere mortis absũpti sũt.

I. *Tullus Hostilius rex fulmine ictus cum tota domo conflagrauit. Singularẽ fati sortem qua accidit, vt*
A.V. *columen vrbis, in ipsa vrbe raptum, ne supremo quidem fu-*
cxiii. Liu. I. *neris honore à ciuibus decorari posset. cælesti flamma in*
Dion. 3 *eam conditionem redactum, vt eosdem penates, & regiam & rogum, & sepulchrum haberet.*

II. *Vix verisimile est in eripiendo spiritu idem gaudium*
A.V. dxxxvi. *potuisse, quod fulmen:† & tamen potuit. Nũtiata enim* 2
Liu. 22. *clade quæ ad lacum Thrasimenũ inciderat altera mater,*
Plin. 7. *sospiti filio ad ipsã portã facta obuiã, in cõplexu eius ex-*
cap. 53. *pirauit. Altera cũ falso mortis filij nũtij domi mœsta sede-*
discrepat. *ret, ad primũ cõspectũ redeuntis exanimis est. Genus casus inusitatũ: quas dolor non extinxerat, lætitia consũpsit.*
A.V. dcx. *Fœminus moror, quòd mulieres† M V. Iuuẽtius Thal-*
Plin. 7. *na, collega Ti. Gracchi* cos. *iterum cùm in Corsica, quã* 3
cap 53. *nuper subegerat, sacrificaret, receptis literis decretas ei à*
IV. A.V. *senatu supplicationes nũtiantib. intento illas animo le-*
delii. *gẽs, caligine orta ante foculũ collapsus mortuus humi ia-*
Cicer. *cuit. Quẽ quid aliud quã nimio gaudio euectũ putemus?*
Tusc I. *En cui Numãtia aut Carthago excidenda traderetur!*
Iuuen. Sat 8. *Maioris aliquanto spiritus dux Q. Catulus, Cimbrici*
A.V. *triumphi C. Mario particeps à senatu datus, sed exitus*
dclxvi. Plutar. *violentioris. Namq; ab hoc eodem Mario postea propter*
Mario. *ciuiles dissensiones mori iussus, recenti calce illito, multoq; igni percalfacto cubiculo se inclusũ peremit: Cuius*

tam

tā dira necessit maximus Marianæ gloriæ rubor extitit. Appian
Qua tempestate reip. L. quoque Cornelius Merula, ciuil. 1.
consularis & flamen Dialis, ne ludibrio insolentissimis Vel.
victoribus esset, in Iouis sacrario venis incisis contume- Flor. & alii.
liosæ mortis denuntiationem effugit: sacerdotisq́; sui san- V.
guine vetustissimi foci maduerunt. A. V. dclxvi.
Acer etiam & animosus vitæ exitus Herennij Siculi, App 1.
quo C. Gracchus, & aruspice, & amico vsus fuerat. Nam Plutar.
cū eo nomine in carcerem deduceretur, in eius poste illiso Vell.
capite in ipso ignominiæ aditu concidit, ac spiritū posuit: & Flor. 3 c 21.
vno gradu à publico supplicio manúq; carnificis citerior. VI.
Cōsimili impetu mortis C. Licinius Macer vir præto- A V. dcxxxii
4 *rius Calui pater repetundarū reus, † dum sententiæ diri-* VII.
berentur, in Menianum conscendit: Siquidem cùm M. A.V.
Ciceronem qui id iudiciū cogebat, prætextā ponentē vi- dcxxvii
disset, misit ad eum qui diceret, se non damnatū, sed reū Plutarc.
perijsse: nec sua bona hastæ posse subijci. Ac protinus suda- Cic. & ad At. 1.
rio, quod fortè in manu habebat, ore & faucib. coartatis
incluso spiritu pœnā morte præcurrit. Qua cognita re Ci-
cero de eo nihil pronuntiauit. Igitur illustris ingenij ora-
tor & ab inopia rei familiaris, & à crimine domesticæ
dānationis inusitato paterni fati genere vindicatus est.
Fortis huius mors, illorum perridicula Cornelius e- VIII.
5 *nim Gallus prætorius & T. Haterius eques R. † inter v-* Plin. 7.
sum veneris absumpti sunt. Quanquam quorsum atti- cap 53.
net eorum cauillari fata, quos non libido sua, sed fragili-
tatis humanæ ratio abstulit. Fine namq́; vitæ nostræ va-
6 *rijs & ocultis causis exposito, † interdū quædam imme-*
rentia supremi fati titulum occupant: cùm magis in tē-
pus mortis incidant quàm ipsam mortem accersant. I.

EXTERNA.

*Sunt & externæ mortes dignæ *annotatu: qualis in* *ad admiratione.

 primis

A.V. *primis Comæ quē ferunt † maximi latronū ducis Cleonis* 7
dcxxi *fratrem fuisse. Is enim ad Rupilium consulem post En-*
nā, quam prædones tenuerant, in potestatem nostram
redactā perductus, cùm de viribus & conatib. fugitiuo-
rum interrogaretur; sumpto tempore ad se colligendum,
caput operuit; innixúsq; genibus compresso spiritu inter
ipsas custodum manus, inq; cōspectu summi imperij, ex-
optata securitate quieuit. Torqueant se miseri, quibus
extingui quàm superesse vtilius est, trepido & anxio cō-
silio, quanam ratione vita exeant, quærentes: Ferrum
acuant, venena temperent, laqueos apprehendant, va-
stas altitudines circumspiciant, tanquam magno appa-
ratu aut exquisita molitione opus sit, vt corporis atque
animi infirmo vinculo cohærēs societas dirimatur. Nihil
horū Coma sed intra pectus inclusa anima finē sui repe-
rit. † Enimuero minimo studio retinēdū bonū, cuius ca- 8
duca possessio tā leui afflatu violētiæ cōcussa dilabi potuit
II. *AEschyli verò poëtæ excessus, quemadmodum non vo-*
Suid. Plin. 10 *lūtarius, sic propter nouitatē casus referendus est. In Sici-*
cap. 1. *lia mœnibus vrbis, in qua morabatur egressus aprico in*
... in Ranis *loco resedit: Super quem aquila testudinem ferens elusa*
splendore capitis (erat enim capillis vacuum) perinde at-
que lapidi eam illisit, † vt fracta carne vesceretur. Eoq; 9
III. *ictu origo & principium fortioris tragœdiæ extinctū est.*
Plutar. in vita. sed Herodotus aliter. *Non vulgaris etiam Homeri mortis causa fertur: qui*
in insula, quia quæstionem à piscatoribus propositam
soluere non potuisset, dolore absumptus creditur.
IV. Suid. Gell. 15 cap 20 *Sed atrocius aliquando Euripides finitus est. Ab Ar-*
chelai enim regis cœna in Macedonia domū hospitalem
repetens canum morsibus laniatus obijt. Crudelitas fati
tanto ingenio non debita.
V. *Sicut illi excessus illustrium poëtarum & moribus &*
ope-

operibus indignissimi. Sophocles vltimæ iam senectutis, Luc. in
10 *†cùm in certamine tragœdiam dixisset, ancipiti senten-* Macrob
tiarum euentu diu sollicitus; aliquando tamen vna sen- aliter & Simoni
tentia victor, caussam mortis gaudium habuit. des epi-
Philemonem autem vis risus immoderati abstulit: gram. 5
11 *†Paratas ei ficus, atque in conspectu positas asello con-* VI. Suid.
sumente puerũ vt illum abigeret inclamauit. Qui cùm Luc. in
iam comestis omnibus superuenisset, Quoniam inquit, Macrob.
tam tardus fuisti da nunc merum asello. Ac protinus vr-
banitatem dicti crebro anhelitu cachinnorũ prosecutus;
senile guttur salebris spiritus prægrauauit.

At Pindarus, cùm in gymnasio super gremium pueri, VII. Suidas.
quo vnicè delectabatur, capite posito quieti se dedisset, nõ
priùs decessisse cognitus est quàm gymnasiarcha claudere
iam eum locum volente, nequicquam excitaretur. Cui
quidem crediderim ea tem benignitate deorũ & tantùm
poëticæ facundiæ & tam placidũ vitæ finem attributũ.

12 *Sicut Anacreonti quoque, †quamuis statum huma-* VIII.
13 *næ vitæ modum supergesso, †quem vuæ passæ succo te-* Plin 7.
nues & exiles virium reliquias fouentem vnius grani cap. 7.
pertinacior in aridis faucibus humor absumpsit.

Iungam illis, quos & propositum & exitus pares fe- IX.
cit. Milo Crotoniates cùm iter faciens quercum in agro Gel 15.
cuneis adactis fissam vidisset; fretus viribus, accessit ad cap. 16.
eam, insertisq; manibus diuellere conatus est: quas arbor Ouid in Ibim.
excussis cuneis in suam naturam reuocata compressit,
eumq; cum tot gymnicis palmis lacerandũ feris præbuit.

Idem Polydamas athleta tempestate speluncam sub-
ire coactus, nimio & subito incursu aquæ labefacta ea ac
ruente ceteris comitib. fuga periculũ egressis, solus restitit X. Pausan.
tanquã humeris suis totius ruinæ molem sustentaturus. Suid.
Sed põdere omni corpore humano potentiore pressus; im-

bris causa petitam latebram dementis fati sepulchrum habuit. Possunt hi præbere documentum nimio robore membrorum, vigorem mentis hebescere, quasi abnuente natura vtriusq. boni largitionem: Ne supra mortalē sit felicitatem, eundē & valentissimū esse, & sapientissimū.

DE CVPIDITATE VITÆ CAP. XIII.

1 MV Aquil. legati cōsul.	1 Xerxis Persarum regis.
2 Cn Carbonis cos. III.	2 Massanissæ Num. regis.
3 D. Iunii Bruti procos.	3 Alex. Pheræorum regis.
EXTERNOR.	4 Dionysii Siciliæ tyrāni.

Verùm quia excessus è vita & fortuitos, & viriles, quosdam etiam temerarios oratione attigimus subjiciamus nunc æstimationi eneruos & effeminatos. Vt ipsa
I. *comparatione pateat quanto non solùm fortior; sed etiā*
A.V. *sapientior mortis interdum, quàm vitæ sit cupiditas.*
dclxv.
Liu 78. *† MV Aquilius; cùm sibi gloriosè posset extingui, Mi-* 1
Appian *thridati maluit turpiter seruire. † Quem ne aliquis me-* 2
Mithri *ritò dixerit Pontico supplicio, quàm Romano imperio*
datica, *digniorem? quoniam commisit vt priuatum opprobrium*
Vell. *publicus rubor existeret.*
Plutar.
Sulla. *Cn. quoque Carbo magnæ verecundiæ est Latinis an-*
II. *nalibus, qui tertio in consulatu suo iussu Pompeij in Si-*
A.V. *ciliam ad supplicium ductus, petijt à militibus demisse &*
dclxxi. *flebiliter, vt sibi aluum leuaret, priusquam expirare li-*
Liu. 89. *ceret: quò miserrimè lucis vsu diutius frueretur. † Eoque*
Appian *morā traxit, donec caput eius sordidè in loco sedentis ab-* 3
ciuil. 1. *scinderentur Ipsa verba tale flagitium narrantis secum*
Plutar. *luctantur, nec silentio amica: quia occultari non meren-*
Pomp. *tur: nec relatione familiaria, quia dictu fastidienda sūt.*
III.
A.V. *Quid? Brutus exiguum & infelix momentum vitæ*
dccx.
Dion. *quanto dedecore emit! Nam à Furio, quem ad eum occi-*
lib. 46. *dendum Antonius miserat, comprehensus, non solùm*
Liu. 120 *ceruicem gladio subtraxit; verùm etiam cōstantiùs eam*
Vell.
App. 3.

præbere

4 *præbere admonitus, ipsis his verbis iurauit: † Ita vt viuā dabo. O fati cunctationem ærumnosā! O iurandi stolidā fidem! Sed hos tu furores immoderata retinendi spiritus dulcedo subijcis, sanæ rationis modum expugnando, quæ vitam diligere, mortem non timere præcepit.*

EXTERNA.

Eadem Xerxem regem pro totius Asiæ armata iuuentute, quod intra centum annos esset obitura, profundere I. Herod. lib. 7.
5 *lacrymas coëgisti. † Qui mihi specie alienam, re vera suā venditionem deplorasse videtur: opum magnitudine, quam altiore animi sensu felicior. Quis enim mediocriter prudens mortalem se natum fleuerit?*

6 *† Referam nunc eos, quibus alios suspectos habentibus exquisitior sui custodia quæsita est, Nec à miserrimo, sed ab eo, qui inter paucos felicissimus fuisse creditur. inci-*
7 *piam † Massanissa rex, parum fidei in pectoribus hominum reponens, salutem suam custodia canum vallauit.* II.
8 *Quo tam latè patens imperium? † quò tantum liberorū numerum? quo denique tam arcta beneuolentia constrictam Romanam amicitiam, si ad hæc tuenda nihil canino latratu ac morsu valentius duxit?*

*Hoc rege infelicior Alexāder, cuius præcordia hinc amor hinc metus torserūt. Nam cùm infinito ardore coniugis Thebes teneretur, ad cādem ex epulis in cubiculū veniens barbarū compunctum notis * Threicus stricto gladio iubebat anteire, Nec prius se ibidem lecto cōmittebat, quā à stipatoribus diligenter esset scrutatus. Supplicij irato deorū numine compositum, neque libidini neque timori posse imperare. Cuius timori eadem & caussa & finis fuit. Alexādrū enim Thebe pellicatus ira mota interemit.* III. Cic. of-fic. 2. & de in-uent 2. *alias Thra-ciis. IV. Cicero Tusc. 5. offis 2.

Age, Dionysius Syracusanorū tyrannus huiusce tormenti quam lōga fabula! qui duodequadraginta anno- Diod. 20.

rum

rum dominationem in hunc modum peregit: Summotis amicis in eorum locum ferocissimarum gentium homines, & à familijs locupletum electos praualidos seruos, quibus latera sua committeret, substituit, † tonsorúmq; metus, tondere filias suas docuit. 9 *Quarum, postquam adultæ etati appropinquabant, manibus ferrum non ausus committere: instituit, † vt candentium iuglandium putaminibus barbam sibi & capillū adurerent.* 10 *Nec securiorem maritum egit, quàm patrem. Duarum enim eodem tempore Aristomaches Syracusanæ & Locrensis Cloridis matrimonijs illigatus, neutrius vnquam, nisi excussæ cōplexum petijt. Atque etiā cubicularem lectum, perindè quasi castra, lata fossa cinxit: in quem se ligneo ponte recipiebat: cū forem cubiculi extrinsecus à custodibus opertam, interiorem claustro ipse diligenter obserasset.*

DE SIMILITVDINE FORMÆ, CAP. XIV.

1 Cn. Pompeii Magni cū Vibio & Publicio.
2 Cn. Pompeii Strabonis cum Menogene coquo.
3 P. Scipionis Nasicæ cum Serapione victimario.
4 Lentuli & Q. Metelli cos cum Spinthere & Pamphilo histrionibus.
5 M. Messallæ & C. Curionis cum Menogene & Burbuleo scenicis.

EXTERNOR.

1 Antioch regis Syriæ cū Artemone quodam.
2 Hybreæ oratoris cū seruo Cymeor publico.
3 Siculi piscatoris cum prætore Romano.

Plut de Philos placitis 5. c. 11. & 12. Plin. 7. cap 12.

De similitudine autē oris, & totius corporis, altiore doctrina praditi subtilius disputant: eorūq; alij in ea sunt opinione, vt existiment illā origini & contextui sanguinis respondere. Nec paruū argumētū ex ceteris animalib. trahunt, quæ fere gignentibus similia nascuntur. Alij negant certam hanc esse naturæ legem, sed species mortaliū, prout fortuita fors cōceptionis obtulit, attribui. Atq; ideo plerūq; ex speciosis deformes, & ex robustis inualidos par-

partus edi. verū quoniā ista quæstio in ambiguo versatur I.
pauca inter alienos cōspectæ similitud. exēpla referemus. Solin. c.
Magno Pōpeio Vibius ingenuæ stirpis & Publicius liber- 5. Plin.
tinus ita similes fuerūt; vt permutato statu, & Pōpeius 7. c. 12.
in illis & illi in Pompeio salutari possent. Certe quocūq; II.
aut Vibius, aut Publicius accesserant, ora hominum in Plin 7.
se obuertebant, vnoquoque speciem amplissimi ciuis in cap 12.
personis mediocribus annotante. Quod quidem fortuitū A. V.
ludibrium, quasi hæreditarium ad eum penetrauit. dclxiv.

Nam pater quoque eius eò vsque Menogenis coci sui si- III.
milis esse visus est; vt vir & ferox animo & præpotens Plin. 7.
armis, sordidum eius nomen repellere à se non valuerit. c. 12. & 21. c. 3.

Eximiæ verò nobilitatis adolescens Cornelius Scipio, cū Liu. 55.
plurimis & clarissimis familiæ suæ cognominib. abunda- Eius cō
ret, in seruile Serapionis appellationē vulgi sermone im- sulatus.
pactus est, quòd huiusce nominis victimario quā similis A. V.
erat. Nec illi aut morū probitas aut respectus tot imagi- dcxv.
nū quo minus hac cōtumelia aspergeretur, opitulata est. laudatissimus fuit.

1 † *Generosissimū consulatus collegium Lentuli & Me-* IV.
telli fuit: qui ambo in scena propter similitudinem hi- A. V.
2 *strionum propemodum spectati sunt.* † *Sed alter ex*[illegible] dcxcvi.
dam secundarum cognomen Spintheris traxit: alter, ni Plin. 7.
si Nepotis à moribus accepisset, Pamphili tertiarum, cui ca[illegible]
simillimus esse ferebatur, habuisset. [illegible]lin [illegible] cens Mesalla

At M. Messallæ consularis & censorius Menogenis: A. V.
Curioq; omnibus honoribus abundans, Burbulei: ille dcxcix
propter oris aspectum, hic propter parem corporis mo- cos. Curio.
tum, vterque scenici nomen coactus est recipere. A. V. dclxxvii

EXTERNA.

Abunde sint hæc de domesticis, quoniam & personis I.
sunt excellentia, & non obscura notitia celebrantur. Plin. &
Regi Antiocho vnus ex æqualibus, & ipsa regiæ stirpis Solin.

no-

nomine Artemo per quam similis fuisse traditur. Quem Laodice vxor Antiochi, interfecto viro, dißimulandi sceleris gratia, in lectulo perinde quasi ipsum regem ægrum collocauit. Admissumq; vniuersũ populũ, & sermone eius & vultu cõsimili fefellit: crediderũtq; homines ab Antiocho moriente Laodicen & natos eius sibi commendari.

II. Vide Stra. 14. *Hybræam autem Mylasenum, copiosæ atq; concitatæ facundiæ oratorem, † Cymæorũ seruo strigmenta gym-* 3 *nasii colligenti, † tam similem, vt germanum fratrem* 4 *totius Asiæ oculi aßignarent. Ita lineamentis oris & omnium membrorum compares erant.*

III. Plin. 7. cap 12. Solin. 5. *Ille verò, quem in Sicilia prætoris admodum similem fuisse constat, petulantis fuit animi. Proconsule enim dicente, mirari se quapropter sui tam similis esset, cum pater suus in eam prouinciam nunquam accceßisset: At meus, inquit, Romam frequenter accesßit. Ioco namque laceßitam matris suæ pudicitiam, † inuicem suspicione* 5 *in matrem eius * reiecta, audaciùs, quàm virgis & securibus subiecto conueniebat, vltus est.*

*al regella.

DE HIS QVI PER MENDACIVM SE IN alienas familias inseruerunt.

CAP. XV.

1 L. Equitius Firmanus
2 Eroph. medicus equar.
3 Octauiæ sororis Aug. falsus filius.
4 Q. Sertorii falsus filius.
5 Trebellius Calca.
6 Cn. Asinius Dio falsus.

EXTERNI.

1 Rubria Mediolan. falsa.
2 Ariarat. Capp. rex falsus.

Sed tolerabilis hæc & vni tantummodo anceps temeritas. Quod sequitur impudentiæ genus, nec ferendũ vllo modo: periculiq; tum priuatim tum etiam publice latè patentis.

I. A. V. dcclvii. App. ciuil. 1. Cic pro Rabirio. *Nam ne equitium Firmo Piceno monstrum veniens relatum iam in huiusce libri superiore parte, prætercam; eius in amplectendo Ti. Graccho patre euidens mendacium,*

cium turbulento vulgi errore, amplißima tribunatus potestate vallatum est.

Herophilus equarius medicus C. Marium septies consulem auum sibi vendicando ita se extulit, vt coloniæ veteranorum complures, & municipia splendida, collegiáq; ferè omnia patronum adoptarent. Quin etiã cum C. Cæsar, Cn. Pompeio adolescente in Hispania oppresso, populum in hortis suis admisisset, proximo intercolumnio penè pari studio frequentiæ salutatus est. Quod nisi diuinæ Cæsaris vires huic erubescendæ procellæ obstitissent: simile vulnus resp. excepisset, atque in Equitio acceperat. Ceterùm decreto eius extra Italiam relegatus, postquam ille cælo receptus est, in urbem rediit, & consilium interficiendi senatus capere sustinuit. Quo nomine iussu patrum necatus in carcere, feras prompti animi ad omne moliendum scelus pœnas pependit. II. A. V. dccix. Cic. ad Att 14. & Philipp. 1. App. ciuil. 3. Liu. 116

Nec diui quidem Augusti etiam num terras regentis excellentißimum numen intentatum ab hoc iniuriæ genere extitit. cùm quidam clarißimæ sororis eius Octauiæ vtero se genitum fingere auderet. propterq; summam imbecillitatem corporis, ab eo cui datus erat, perinde atque ipsius filium retentum, subiecto in locum suum proprio filio diceret: Videlicet, vt eodem tempore sanctißimi penates & veri sanguinis memoria spoliarentur, & falsi sordida contagione inquinarentur. Sed dum plenis impudentiæ velis, ad summum audaciæ gradum fertur, imperio Augusti remo publicæ triremis affixus est. III.

*Repertus est etiam qui se diceret esse * Q. Sertorij filiũ; quem vt agnosceret vxor eius, nulla vi compelli potuit.* IV. *al. Sertorii.

Quid Trebellius Calca, quam asseuerãter se Clodium tulit! & quidem dum de bonis eius contendit, in centũuirale iudicium adeò fauorabilis descendit; vt vix iustis V.

& æquis sententijs consternatio populi ulli relinqueret
locum. †In illa tamen quæstione n quæ calumniæ peti- 1
toris neque violentiæ plebis iudicantium religio cessit. 2

VI. *Multò fortius ille †qui Cornelio Sulla rerum poten-*
te, in domum Cn Asinij Dionis irrupit filiumq; eius pa-
trijs penatibus expulit; vociferando non illum, sed se 3
Dione esse procreatum. † Verùm postquam à Sullana
violentia Cæsariana æquitas reluxit, gubernacula Ro-
mani imperij iustiore principe obtinente, in publica cu-
stodia spiritum imposuit.

EXTERNA.

I. *Eodem præside reip. in consimili mendacio muliebris*
temeritas Mediolani repressa est. Siquidem cùm se pro
Rubria quadam, perinde ac falsò credita esset incendio
perijsse, nihil ad se pertinentibus bonis insereret, nec ei
aut tractus eius splendidi testes, aut cohortis Augusti fa-
uor deesset: propter inexpugnabilem Cæsaris constan-
tiam irrita nefarij propositi abijt.

II. *Idem barbarum quendam, ad eximiam similitudi-*
nem Cappadociæ regnum affectantem, tanquam Aria-
rathes esset, quem à M. Antonio interemptum luce cla-
rius erat: quanquam penè totius Orientis ciuitatum &
gentium †credula suffragatione fultum caput, imperio 4
dementer imminens, iusto impendere supplicio coegit.

FINIS.

IN

1 IN EPITOMEN SVAM C. TITII PROBI PRÆFATIO.

Decimus huius operis liber, qui & vltimus est vel ex negligentia aut maleuolentia librariorum deperijt. Abbreuiator titulos eius habebat integre fortaßis: tamen de vno tantùm, hoc est de prænomine, epitoma repræsentabat.

Et hæc C. Titius ille. Verùm aliæ reperiuntur præfationes in aliis manuscriptis codicibus, sine nomine auctoris; vt in Io. Sambuci hęc, cum libri decimi titulis eiusdem farinæ:

INCIPIT LIBER DECIMVS DE NOMINIBVS, PRÆNOMINIBVSQVE, COGNOMINIBVS, AGNOMINIBVS.

Decimus atque vltimus huius operis liber seu studiosorum inertia, seu scriptorum segnitia, seu alio quouis casu ætati nostræ perditus est. Verùm Iulius Paris abbreuiator Valerij, post nouem libros explicitos, hunc decimũ sub infra scripto compendio complexus est; per quod de nominibus, prænominibus, cognominibus, atque agnominibus fuisse eundem à Valerio compositum coniectari licet. Verba quidem Iulij Paridis hæc sunt. Liber decimus de prænominibus, & similibus.

2 † Decimi huius operis libri per C. Titum Probum epitome.

DE PRÆNOMINE.

Varro simplicia in Italia fuisse nomina ait, existimationisq; suæ argumentum refert, † quòd Romulus & Re-
3 *mus & Faustulus neque prænomen vllum neq; cognomẽ habuerunt. Qui ab eo dissentiunt aiunt matrem eorum*

Ream Siluiam vocatam, auum, Siluium Numitorem: fratrem eius, † Amuliū Siluium, & superiores Albanorū 4 *reges, Capetum Siluium, Agrippam Siluium, posterioresq́ duces Metium Suffetium, & † Tutorē Clœlium vo-* 5 *catos. Nec contenti his, ad Sabinos transgrediuntur, & Titum Tatium, Numam Pompilium, & patrem eius † Pompum Pompilium, eius denique regionis principes* 6 *enumerant, * Pirtilianum Lauianium, Volesum Vale-* 7 *sium, Metium Curtium, Album * Funisillaticum. † Ex* 8 *Tuscis recitant, Lartem Porsennam: ab Aequicolis, Septimum Modium primum regem eorum, & Sertorem Resium, qui primus ius feciale instituit. In hunc modum Varronis sententia subruitur.*

* al. Puntilianū Lauianum.
* al Sumusilea ticum.

*Romanos autem arbitrandum est maximè ab Albanis & Sabinis multiplicandorum nominum consuetudinem traxisse, quoniam ab illis orti sunt. Omnia autē, quæ ad vnumquemq́ nostrum definiendum excogitata sunt, * eandem vim significandi hominis obtinent. Quod per proprietatē dicitur, hoc distat, quia eo * gens cognoscitur, ideoq́ dicitur gentilitium. Cetera ordine variantur. Nam quod proponitur, prænomen; quod pòst fertur,* 9 *cognomen, † quod ad vltimum adijcitur, agnomen est. Quorum series non ita, vt exposui, semper seruata est. Animaduerto enim in consulum factis perplexum vsum prænominum & cognominum: fuisse dictum, Postumum* 10 *Cominium Auruncum, & Postumum Aebutium Eluam & Vopiscum Iulium, & Opitrem Virginium Tricostū, & Paullum Fabium Maximum. Quinetiam quædam cognomina in nomen versa sunt, vt Cæpio: namque hoc in Bruto nominis locum obtinuit.*

* al. quã dam.
* ll. ge-

† Gētilitia nomina Varro putat fuisse innumera, & 11 *prænomina circa triginta. Pueris, non priusquam togam virilem*

virilem sumerent: puellis, non antequam nuberent, prænomina imponi moris fuisse. Q. Scæuula auctor est. Quæ
12 *olim prænomina fuerunt, nunc cognomina sunt: † vt Postumus, Agrippa, Proculus, Cæso.*

Opiter, qui patre mortuo, auo viuo gignebatur. Vopiscus, qui in vtero matris geminus cõceptus, altero abor-
13 *tu eiecto, incolumis editus erat. † Hostus, prænomen fuit in eo, qui peregre apud hospitem natus erat: idq́ habuit*
14 *Lucretius Tricipitinus collega L. Sergij. † Volero, in prænomẽ abijt, & volentibus nascili liberis parẽtibus indeba-* Cos. fue rũt. A. V
15 *tur: quo vsus est Publilius Philo. Lar † Lartis prænomen* cccxxiv.
est sumptum à laribus, Tuscum autem creditum est prænomen esse: fuitq́ consul Lar Herminius cum T. Virginio Cos. fue
16 *Tricosto. † Status, à stabilitate, Faustus, à fauore prænomina sumpta erant. Et Tullus prænominatus est ominis* rũt. A. V
gratia, quasi tollendus, o. litera in v. conuersa. Sertor, cccv.
17 *qui per sationẽ † natus erat, appellatus est. Ancum præ-*
18 *nomẽ Varro à Sabinis translatũ putat: † Valerius Antias scribit, quòd cubitum vitiosum habuerit: qui Græcè vocatur ἀγκών, Lucij cœperunt appellari, qui ipso initio lucis orti erant: aut, vt quidam arbitrantur, à Luc[illegible]nibus Etruscis. Manij, qui manè editi erant, vel ominis caussa, quasi boni. Manum enim antiqui bonũ dicebant.*
19 *† Gnæus, ob insigne niui appellatus est: quod vnũ prænomen varia scriptura notatur. Alij enim Næũ, alij Gnæũ, alij Cnæum scribunt: Qui G. Litera in hoc prænomine vtuntur, antiquitatem sequi videtur, quæ multũ ea litera*
20 *vsa est, Olim enim dicebant frugmentum, nunc frumentum profertur: & gnatura, modò natura. † Igitur etiã, qui in corporibus næuus gigni solet, gnæuus appellabatur. Qui C ponunt, corruptione syllabæ delectari videntur:*
21 *qui Næus, lenitatem velle indicantur. Gaij dicti à gau-*

dio parentum: Auli, qui diis alentibus nascuntur, Marci, Martio mense geniti: Publij, qui prius pupilli facti erant, quam prænomina haberent? alij ominis caussa ex pube. Tiberij vocitari cœperunt, † qui ad Tiberim nasceban- 22
*tur. Titus è Sabino nomine * Titurio fluxit: † Appius,* 23
*ab Atto eiusdem regionis prænomine. Kæsones appellati sunt, qui mortuis matribus execti erant. Seruius, qui mortua matre in vtero seruatus est. Spurij, patre * incerto geniti, † quasi σπόροι. * Numerij sola patricia gens* 24
vsa est Fabia prænomine; idcirco quòd trecentis sex apud Cremeram flumen cæsis, qui vnus ex ea stirpe extiterat, 25
ducta in matrimonium vxore filia † Numerij Otacilij Maleuentani sub eo pacto, vt quem primum filium sustu- 26
lisset, ei † materni aui prænomen imponeret, obtemperauit.

*Antiquarum mulierum in vsu frequenti prænomina fuerunt, † Rutilla, * Cæsella, Rodecella, Murcula: Burra* 27
à colore dicta, Ista, prænomina à viris tracta sunt, Caia, 28
Lucia, † Publia Numeria. Ceterum Caia, vsu semper omni celebrata est. Fertur enim, Caiam Cæciliam Tar[illegible] Prisci regis vxorem optimam lanificam fuisse: & ideo institutum esse, vt nouæ nuptæ ante ianuam mariti interrogatæ, quænam vocarentur, † Caiam esse se dice- 29
rent C. Titij,

* al. Tito fluxit. vel. Tito refluxit.

* al iuncto.

* al. Cæsellia, Rodacilla, [illegible]la.

Plutarch. in problematis.

Reliqua desunt.

VALE.

VALERII MAXIMI VITA

INCERTO AVTORE.

VALERIVS MAXIMVS ciuis Romanus, patricio genere natus, omnem pueritiam, & magnam adoleſcentiæ partem literis percipiendis, & honeſtis artibus dedit. Inde ſumpta virili toga, ſe contulit ad rei militaris diſciplinam, vbi aliquandiu ſtipendia feciſſe, & in Aſiam cum Sexto Pompeio nauigaſſe dicitur. Vnde reuerſus, cùm videret ſe patriæ ſuæ tam benedicendo, quàm benefaciendo poſſe prodeſſe, à quo incepto ſtudio militiæ gloria detinuerat; eodem regreſſus, ſtatuit vrbis Romæ, exterarumque gentium facta, ſimul ac dicta memoratu digna, vt ipſe fatetur, literarum monumentis commendare, quod feliciter & gloriosè conſecutus eſt. Floruit autem Tiberij Cæſaris temporibus, & ſub eius imperio hanc ſcripſit hiſtoriam, cuius etiam numen inuocat. Imperatores enim Romani, cui[illegible]tute ſua iuſtè ſanctéque geſſiſſent imperium, diuino celebrabantur honore, & in deorum numerũ transferebantur, vnde etiam Diuos Imperatores appellamus. Genus vero ſuum paternum à gente Valeria, maternum à Fabia duxiſſe fertur: vnde Valerius Maximus ex vtraque familia ei nomen eſt, de cuius morte certi nihil poteſt afferri.

IVSTI LIPSI
BREVES NOTÆ
AD
VALERIVM.

IN his Notis Vir amice Pighi, scire te & alios volo quibus auxiliis sim vsus. Ab ingenio nostro pleraque esse fateor: quod tamen sæpe in viam veri duxerunt libri. Ij mihi bini manuscripti: quos Vltraiecto benignè curarunt Viri Clarissimi Lambertus & Hadrianus Vander-butchii, eximium par fratrum, docti ipsi & in doctos valde proni. Prætetea veteres editiones inspeximus: quas hîc & in aliis scriptoribus nihilo deteriores inuenimus manuscriptis. Tu aliique è reipsa iudicabitis.

Opera nobis hac inanis, an in vsum impensa sit. Ad illam enim ego transeo.

PROLOGO

Ab illustribus electa auctoribus deligere constitui) Displicet geminatio, *Electa deligere*. Scribam omisso verbo altero. *Ab illustribus auctoribus deligere*.

Mea paruitas eò iustius ad fauorem tuum decurrerit) Seruilis sermo & cellarius. Ego sanè patuitatem eam ablegē è Valerio, scribamque expunctis duabus vocibus: *ego iustius ad f. decurrero.*

LIB. I. CAP. I.

Pag. 3. *Decem principum filij*) Cōstat, Etruriæ populos duodecum fuisse, itaque cùm, pro numero eorum, singulis populis singulos principum filios attributos velit: vide nū, *Duodecim principūm* corrigi, magis è re & veritate sit. Cicero tamen de Diuinatione, in hoc facto denarium dumtaxat numerum. (si & ipse correctus) agnoscit.

Gracchano tumultu) Veteres editiones *Gracchano nutu.* placet, *motu*, vt & tu Pighi alibi repperisti. Non enim Gracchana ista seditio, propriè Tumultus.

Pag. 5. *Obruitur tot etiam illustribus consularibus L. Furius*) Distinctius aptiusque scribo, *tot & tam.* item, *Consulatibus.* Nam de Marcello rettulerat, quintum consule. Itaq; rectè consulatus multos: non pariter, Consulares legetis. Nec enim plures præcessere.

Quare agreste illud & sordidum plaustrum capax) Libri veteres, *Quarum* referunt. Lego,

Lego, *Quorum*,& ad facra refero. In 1 idem, *fordidus plaustrum*. Puto, *fordidans*, fuiffe.

Pag.7. *Vt ex vno & fene cōplures Pœnorum iuuenes penfarentur*) Reiecta particula lego, *Vt fe vno*. Impurus mihi aliter ille fermo.

Meritò fibi infeftos deos reuerteretur) De diis parū apta hîc mentio:nec ij fanè Regulo infefti. Alii, *hoftes*, fubftituunt: ego, *eos*, verū cenfeo, vt ad Carrhaginienfes referas.

Pag. 10. *Factum Mafaniffæ plus animo, quàm punico fanguini conueniens*. Ita tu è) Campenfi. Alij libri, *Mafaniffæ animo, magis quam*. Ego vtrumque adiectamentum arbitror, & verum effe, *Mafaniffæ animo, quàm Punico*, quomodo & libri mei fcribunt. Sileri & inrelligi illud, *Magis*, crebrum & pulchrū in oratione Latinis. Exempla mihi ad Tacitum cumulata.

CAP. V.

Pag.18. *In omnibus prœliis vti ducem conftituerunt*) Præoptem vt in prifco: *duce vti inftituerunt*.

CAP. VI.

Pag.20. *Veios in poteftatem populi R. venturos*) Liber vetus, *futuros*. Et quis ambiget? Vetus & felectum fermonis genus, de quo iampridem A. Gellius in Noctibus.

Pa.21. *Angues duo ex occulto prolapfi*) Veteres, *angues dua*, & *prolapfa* quod genus magis in hac voce amant.

Pag.22. *In quod metus augurij trifti fine vita incidit*) Prifca lectio, *in quem metus augurij*.

Pag 23. *Inuictæ leges neceffitatis*) Eadem, *neceffitudinis*, probe.

Pag. 24. *Sonum abditis delubris editum*) An potiùs, *abditis delubri*? Sic Remora templi, in Cæfare lego: & adyta fignificari ac penetralia templi fcimus.

Non confentaneos vfus tranftuliffe videar) Parum expofita aut appofita fentẽtia in voce, *vfus* Legam, *vifus*. hoc acumine: (id enim fcriptor ifte mirum quantum amat.) cùm de Diuo Iulio dixerim, inquit, claudam Romana exempla, nec oculos paruñ̃ecorè transferam è cælo iterum ad terram.

CAP. VII.

Pag.26. *Diuino munere effectum*) Vetus, *diui numine*. Ego *diuino numine*, omnino malim.

Pag.27. *Vtrius autem dux copiis hoftiū aggrederetur, fuperque eas fefe ipfum denouiffet*) Quod in prifca editione verbum, *aggrederetur*, abeft: valde probo, Et fane addititium eft.

Nam hoc è Liuio clarum, de-uotionem hanc ita concipi solitam, vt sese vnaq; hostes Diis manibus sacrarent.

Prius quàm Pompa, induceretur) Verbum & sententia ad rem Circensem apta. tamen nescio quid me sistit & illigat vetus lectio, *priusquam choma induceretur*: neque nunc expedio.

Pag. 29. *Capillo demisso* Rectius vetus, *capillo immisso*.

Propioribus lineis, vt ita dicã, somnium certo euentu admonitum est) Dixi vere in II. Electorum nuper, legendum, *admotum est)* metaphora à Circo, vt alibi clare dicam.

Pag. 31. *In desertis arenis strvxerat)* Auctior prisca scriptura, *desertis & ignotis arenis.*

Pag. 32. *Duos prænuntios somnij)* in vet. *diis prænuntios.* Ego vellem, *deos prænuntios* [illegible].

CAP. VIII.

Pag. 37. *Bis locutũ constitit, bis penè verbis)* Ita tu Pighi (ignosce) me abnuëte. Quorsum enim aut cui sententiæ illud, *penè?* Nam sanè ii ipsis verbis locutam vult, non ambigue talibus aut ad eũ sensum. Abis etiam ab omnibus libris priscis tuis alienisque, qui referunt, *prius his verbis.* Ibam in coniecturas, sed veritatem, nisi fallor, Sambuci nobis codex ingerit, cuius mi-sit ad nos Excerpta, in eo aptè hæc lacuna expleta: *his prius verbis*, RITE ME MATRONÆ VIDISTIS, *deinde*, RITE DICASTIS. Vult enim omnino Valerius, bis id signũ vocẽ edidisse, eiusdem mentis, verbi tamẽ vnius immutantis. Scio Dionysium, Plutarchum, Augustinum etiam IV. De Ciuitate scribere, iterasse Iunonem bis eãdem ipsa verba: sed Valerium ab iis abire: (vt sæpe) testati verbum *Vidistis* potest, quod aliis illis omissum. Si improbas: possit non ineptè legi. *prius his verbis.* id esset, singulis articulatisque verbis. Siue etiam *constituit patribus, his verbis.* Vt vocem patribus, trũcatè scriptam fuisse censeamus.

Pag. 38. *Non audentibus Romanis prælio congredi)* Veteres, *prælium ingredi.* eleganter.

Pag. 42. *Cuius salus ab imminenti exitio defensa, ruinæ quoque subtracta est)* In vet. *officio*, pro *exitio.* male Sequentia connexim ego *defensa, ruinaque subtracta est.* Nec enim aliud aliquod exitium Simonidi imminuit, quàm hoc ipsum ruinæ.

Pag. 44. *Patrimonij etiã possidendi abundeque scholæ cõmunione coniuncti)* Vet. *alendæque scholæ* malim, *habendæque.* vt

vnà

vnà eos docuisse significet.

Ne ipsa quidem artifex Natura rationem rerum reddiderit) Cōpositus hæc prisca editio, *artifex rationem rerum Natura.* Illud, *rerum*, sane iungendum cum Natura est.

Pag 45. *Cum sciamus rectè ab ea*) Prisca lectio, *ratione ab ea* quasi dicat, iure ab ea vindicari.

Dicit bellua etiā corium cxx. *pedes longum in vrbē missum*) Breuius antiqui: *belluæ coriū* c.& xx. *pedum in vrbē missum.*

LIB. II. CAP. I.

Pag. 46. *Initiam stilum tam nostræ vrbis, quam ceterarum gentium priscis ac memorabilibus institutis*) Sambuci codex, *initiabo stilum* quod esset, quasi initium auspiciumque stili capiam. Sed probo lentè.

Disciplina contineri. Ex sensu *disciplinam.*

Pag. 47. *Multorum matrimoniorum experientiam, quasi illegitimæ cuiusdam intemperantiæ signū esse credentes*) Imo vero *legitimæ intemperātiæ*. Vult tales vitiosas feminas ad pudorem rationemq; peccare, ad legem tamen nubere, itaq, velut legitimas quasdā adulteras esse. Similis rei in Martiale locus.

Quæ toties nubit, non nubit,
adultera lege est.
Offendor mœchā simpliciore minus.

Pag 48. *Reducendi etiam officio fungeretur*) Vetus, *officium*. probè.

Breuique progressu morarum in lucem virtutum verecundia & laboris meditatione ipsi doctiores eunt) Contaminatus plane & depositus, te iudice Pighi, locus: quem vide an attollam. In meis libris est, *breuique proceson*, item *verecundā* pro *verecundia.* A tenui hoc auxilio, commode tamen expedimus: *breuique processu rarum in lucem virtutū verecunda & laboriosa meditatione, ipsi doctiores erant.* Sententiam totam lege, vide: probabis valde.

Pag. 49. *Defuncta virium cursu ætas*) Prisca scriptura, *viri cursu.* Nunquid, *viridi*?

CAP. II.

Pag. 50 *Imperij pondus & auctoritatem domari*) Lege, *donari.*

Credo ne alienigenâ ingenij exercitatione, patrij ritus seruus transfuga existeres) Cur, seruus transfuga? an nō transfugiunt & liberi? Bene emendo, *seruis transfuga*. Senex, inquit, tu Mari, & post duplices triumphos Græcam linguam discere spreuisti; ne fero velut trāsfugio te canosque tuos dehonestares. Sed & liber vetus auctior, *patrij ritus & linguæ.*

Pag. 53. *Hostiarum exta ad Quæstores ærarii delata veniebant*) Lege, *veniebāt*, pecuniā scilicet ex iis vēditis in publicum redigebant.

Sub magnis auctoribus celebrabat) Displicet lectio: nec tamen quod præponderet nunc reperio. An *ductoribus*?

CAP. III.

Pag. 54. *Memórque si militaris ignauia humilitatem spernere perseueraret*) Ignauię vox haud conuenit, legam commodius, *si militaria signa*. &, *perseuerarent*.

Q. Næuius centurio, è peditibus lectos expediti corporis, breuibus & incuruis septenis armatos hastis, paruo tegmine munitos) Insignis hic de institutione velitum locus; sed quem menda obsidet non vna. Primum legimus, *breuibus & incuruis hastis*, an rectè? aut censesne [illegible]s illas ad iactū incuruas fuisse? ego scio rectissimas, nisi si capis de ferro. Vetus lectio, *breuibus & in turmis*. Eleganter & vtiliter emendo, *infirmis*. Describit videlicet velitares illas hastas; & primum ait breues fuisse, (quaternum enim tantum pedum, vt Liuius vult, siue duum cubitorū, vt Polybius;) deinde addit & infirmas, id est ligno tenui & minimè crasso. Adfirmat Polybius, qui lignū hoc τῷ μὲν μήκει ὡς ἐπίπαν δίπηχυ, τῷ δὲ πάχει δακτυλιαῖον facit: id est, *longitudine quidem omnino bicubit ali, crassitie saltem digitali*. Iure igitur nostet, *infirmum*. Sed amplius hic scriptum, *paruo tegmine munitos*. Quod autem hoc tegmen paruum? indefinita scriptio, imò inepta. Lego, *parma tegmine*. Liuius enim diserte libro XXVI. & XXVIII. parmas tribuit velitibus, Polybius itē & Frontinus libr. IV. Sed & Varronis fragmentum ēst: *cū rotundis velites leues parmis*. Denique in clausula exempli: *Ideóque auctori eius Næuio adhuc honos est habitus*. Quid illud, *adhuc*? An manebat aut repræsentabatur honos Næuii ad Valerianum æuum? nugæ. Scribo, *à duce*. Exprimere & imitari, vt sæpe, Liuiū voluit qui de facto: *Auctorem peditū equiti miscēdorum centurionem Q. Næuium ferunt, honorique id ei apud Imperatorem fuisse*. Quod ab imperatore igitur honorem ei habitum Liuius scripsit, id à Duce Valerius.

CAP. IV.

Pag. 56. *Cuius generis minus certa notitia est*) Imò verò sæculorum ludorum (de iis loquitur) origo certa, meliusque omnino libri prisci, *minus trita*. Satisfirma quidem

certa-

certaque traditio, at non adęque vulgata.

Pag. 57. *Habitabat enim in villa sua*) Illud *sua*, addititium videtur.

Vidisse se in somnis, quos nescio deorum) Libri duo è meis: *in somnijs à nescio quo deorum* statimque, *pretergi*, &, *pracipi*. Recte, vt opinor, certe ad Zosimi mentem, qui lib. II. *vnum aliquem magnum virum & diuinam formam praferentem*, apparuisse vult: non, vt vulgata Valeriana lectio suadet, plures.

Pag. 48. *Ad XX pedū altitudinem*) Alta hæc fossio, verius fuerit, *denūm pedum*.

Translatum antea Pœniceis indutū tunicis) Credo verum, *Translaticium*, id est, crebrum, receptum.

CAP. V.

Pag. 59. *Cum inter publicas priuatásque ferias, actiones, personis tecta capite, &c.*) Quid hic, *Actiones*? quæ aut quales in ludicra re tibicinū? Hunc quoq; locum feliciore spongia eluimus, rescribimusque: *publicas priuatasque feriationes*, compulsis in vnam vocibus, quæ perperam diductæ: statimque, auctore etiam vetere libro, *concentus edit*: copula eiecta, quæ ad sustentandas Actiones saltem immissa.

Pag. 60. *Ideo in sacrificijs mola qua vocabatur*) Quasi mola exoleuisset Valerii æuo. Scribe, *vocatur*.

CAP. VI.

Pag. 63. *Omnia antiqua consuetudinis momenta seruanda*) Seruat vetus editio antiquiser monis notmā: *monumenta seruandum*, nec ius peruettere.

Sine planctu luctus, funeris die) Confusa leuiter & leniter ordino: *sine planctu luctus, funeris die, domestico sacrif. a. n. conuiuio finitur*. Hæc mens, luctum non produci, sed finiri ipso illo funebri die.

CAP. VII.

Pag. 68. *Quod eius culpa agger incensus, & panè castra fuerant capta*) E terta plurimum agget: potuítne accendi? Tu sedulo velas mi Pighi: sed vellim (puto te non nolente) agger incensus. Inscendi & conscendi aggerem, vallum, crebra & trita dictio.

Pag. 70. *Lictorum verberibus lacerandus*) Ita tu è Campensi libro. at plerique libri vbetius *Lictorum se verberibus lacerandum, prabuit*. Reiicis ideo, quia non se præbuit Rullianus, inquis, sed priusquam verberaretur effugit. Vulgatæ tamen ego verba seruem, sed immutem. & è *prabuit*, faciā *prabeat*. Sententia ita acrior fortiorq; videatur.

CAP. IX.

Pag.80 *Ite igitur & nodosam exsoluite stipem, vtilem posteritati numerosæ*) Nodus aliquis in nodosa hac stipe nec video qui adiectio hæc conueniat. Legerim *numerosam*. Censores videlicet, multiplicato censu, ærarios fecerunt celibes: fiue, vt ipse Valerius hac ipsa in re ante dixit; æra pœnæ nomine pendere iusserunt. Id more suo Valerius alludens, Ite ait, pendite numerosam stipem in vsum numerosę posteritatis.

Pag.81. *Nec pensi duxerat, iisdem imaginibus adscribi.* Vox in plerisque libris interiecta, *nec indignum pensi duxerat*, me arbitro, non emouendo, sed velut exclamatio, seorsim capienda, cum vulgata, si placet, parentheseos nota: nec (*indignū!*) *pensi duxerat*. Valerius & Annæus Florus hæc talia vsurpant, imò adfectant sæpe.

Pag.83. *Eáque adiecisse satis erit*) Vetus, *iniecisse*: quasi strinxisse, delibasse rectè.

CAP. X.

Pag.84 *Integritatē tanti viri paucis literis perpendi*) Libri aliquot vet. *literis perdi*. ex quod ego *prodi*.

LIB. III. CAP. I.

Pag 89. *Expressa est itaq; illa vox hominum, Gratulemur nobis Latini*, &c) Scribo, *illa vox homini*. De Poppedio enim ipso capiendum, qui, vt ex narratione Valeriana & clarius è Plutarcho apparet, auctor vnus honorificæ huius in Catonem vocis.

Pag.90. *Ipsum Mariū si quis eo loco statuisset*) Abest vett. vox *si quis*, Lego igitur concinnius: *ipsum Marium eo loci statuisses*.

CAP. II.

Pag.92. *Nam neq; altitudine deiectus, quassatusve, neque pondere armorum pressus*) De Coclite sermo est, qui è ponte in Tiberim præcipitauit, audaci & felici saltu. Sed aptiùs omnino legeris, *altitudine deiectus quassatus, neque, &c.* Deiectus altitudinem, siue deiectionis cape.

Eadem enim tempestate) Ætiologica illa particula *enim* non habet hic plaue locum. Mutem, & scribā, *Eadem ea tempestate*. Ea, videlicet Clœlia.

Pag.97. *Quo spectaculo attoniti hostes, postero die ad eum supplices pacē petentes venerunt*) Hæc clausula tota rei falsæ & absurdæ est. A Catonene tum admodum iuuene, nullū imperium, nullum munus publicum fungente, pacem publicitus petitam? Nunquam factum, nusquam scriptum. Audacior medicina huic loco facienda, ne tam latæ culpæ exem-

exemplũ ſit Exemplaris ſcriptor Lego igitur, *ad Paullum ſupplices*. Quod ad hiſtoriam eſt: quia vniuerſi Macedones illo biduo (Plutarchus auctor) in fidẽ Paulli Æmilij ſe permiſerunt.

Tib. Gracchus, profuſis largitionibus, fauore populi occupato) Malim, *aucupato*, patiendi ſignificatu: vt aliàs notaui.

Pag.99. *Ego certè aut ſpecioſam optaui mortem, aut felicem audacia exitum*) Scribo omnino *aut ſpecioſam oppetam mortem*. Ea lectio ex mente viri fortis.

Pag. 101. *Capitali ſupplicio adſiciendos iudicaret*) Imo, cum id cuenit, iam maxime ſupplicio eos adficiebat. Bene igitur vetus, *adficiendo vindicaret*.

CAP. III.

Pag.107. *Edito gemitu regias aures adſpergeret*) Lego *aſperaret*.

Pag.110. *Non ergo faſtidioſo aditu virtus excitata, ingenia viuida ad ſe penetrare patitur*) Commodius hæc legas & diſtinguas: *Non ergo faſtidioſo aditu virtus, excitata ingenia ac viuida ad ſe*, &c. Non habet, inquit, faſtidioſum aditum virtus. quælibet ingenia, modo acria & viua, admittit.

CAP. IV.

Pag.111. *Vernã huic vrbi natum, regem dando*) Verba traiecta recorrigo & repono, *Vernam natum, huic vrbi regem dando*. Viliores videlicet nati ſerui, quàm facti. Plautus ad correctionem noſtram appoſite, de Mercurio & Soſia:

Satius eſt me queri illo modo ſeruitutem, hodie.
Qui fuerim liber: hic qui verna natus eſt, queritur.

Pag.111. *Ab his indoctis erroribus abductum animum*) Legendum videri *ab his doctis erroribus*, monui ſecundo Electorum.

CAP. V.

Pag.114. *Qui in maximo & ingenuorum ciuium, & ampliſſimorum prouentu*) Emendo, *& ingeniorum, & ciuium ampliſſimorum*: ipſa ex re.

CAP. VI.

Pag.115. *In cultu ceteroque ritu*) Auctiores voce antiqu[illegible] *ceteroque vitæ ritu*.

CAP. VII.

Pag. 118. *Quoniam nec ille quidem in conſimili genere virtutis edendo fatigatus eſt*) Parũ ſapiebat phraſis, Edere genus virtutis. Adiuuit & duxit ad verã lectionẽ ſcriptura priſca, *genere virtus ſudando*. Ex quo ego: *ſedando*, veraciter corrigam.

Pag.123. *Non patiuntur me tenuioribus exemplis inſiſtere fortiſſimi duces*) Veteres, *teneri*oribus

rioribus exemplis, magis rectius, quæsitus enim sermoni decor ex antithetis Teneriorum & Fortissimorum.

CAP. VIII.

Pag. 125. *Quasi debitum superest opus constantiæ. Natura enim comparatum est*, &c.) Libri mei, & plerique è tuis Pighi, *constantiæ repræsentatione. Cura enim*, &c. Verùm ego censeo, *cōstantiæ repræsentatio. Natura enim*.

Pag. 126. *Dictatori ei Magistrum equitum Minucium iure imperij Senatus æquauerat*) Hoc de Senatu planè & perspicuè falsum. Non sciuerunt, non approbarunt id temerarium & nouum patres: plebis vnius & Tribunorum hæc sanctio, hic error. Itaque Liuius disertè Plebiscitum appellat: Nec aliter Plutarchus. Quin iste ipse Valerius libr. V. cap. II. *Dictatori ei*, inquit, *Magister equitum Minutius, scito plebis æquatus*. Nesciuit Valerius? corruptores isti librorum potius, à quibus infarcta vox *Senatus*. Ego censeo illum scripsisse, *iuri imperij æquauerant*. Satis enim pronum intellectu quos intelligat.

Sæpe etiam bene specie bene gerendæ rei oblata) Malo, *spe bene gerendæ rei*. atque ita priscus liber.

Pag. 127. *Depulsis prostratisque inimicorum Patribus, Sulla*) Vetus, *dispulsis*, id est, disiectis dissipatisque quod probo. Sed & voculam, *Inimicorum*, libens hic expunxerim, immissam ab iis qui Partium nomen quid valeret parum capiebant.

Pag. 128. *Sine vllis imaginibus nobilem animum & idem constantiæ propositum secutus C. Marius*) Placet magis lectio antiqua cum voce inserta, *nobilem animū ostendit, idem constantiæ*, &c.

Pag. 129. *Vt Cæsaris miles esse desinam, & tuus esse incipiā*) Concinnius concepta in prisco viri fortis verba: *vt aut Cæsaris miles desinam, aut tuus esse incipiam*.

Pag. 131. *Quem Syracusanus Dion diuersitate exempli prægrauat*) Bene omnino liber vetus *seueritate exempli*. Nam prius exemplum amatorium est & tenerum: hoc serium, seuerum.

Qui cum ad vnam potionem sententias direxisset) Vetus. *Quorum cum ad vnam*, Lege igitur & sequentia, *sententias direxissent*. Non tritum hodie, sed priscæ elegantiæ dicendi genus. Et sanè frequens illis, verba hæc agentia, ad neutrorum quasi ordinem signationemque transferre.

LIB.

LIB. IV. CAP. I.

Pag.136. *Censor cum lustrum conderet, inque solito fieri sacrificio, scriba ex publicis tabulis,* &c.) Damno verba, *solito fieri:* & iure. Sordent enim. imò & fallunt. An solet olim fieri id sacrum, non Valerii æuo? Imo etiam tunc in vsu, quoties conditum lustrum. Vetus præiuit mihi ad notabilē emendationem, in quo lego, *solita viri*. Non ambiges tu optime Censor, quin * *Solitaurili,* scribendum sit: quod sacrificium propriū omnium lustrationem : & imprimis Censoriæ huius. lapis Romæ pulchro, in quo apparatus omnis istius sacrificij cū triplici hostia, sue, oue, tauro. Censore faciente. Vide, si lubet, quæ notauimus ad Historias Taciti.

* *Hoc à magno Cuiacio notatum iam esse; per epistolam mihi index Th Canterus.*

Pag.137. *Ita sibi credi oportere, si & alij idem asseuerassent*) Priscę editiones negationem inserunt, *si non & alij,* falso, at tu muta, *si modo & alij,* & tem habes.

Vnius testimonio aliquem credere; passim esset exempli) Eadē cum altero è manufs. meis, *aliquem cedere,* & verum cēseo, aut certe, *cedere:* id est, perdere aliquem & affligere.

Quàm angusto ambitu orationis amplectar) Vetus, *quàm breuissimo.*

Sed cum magna & multa breuiter dicenda sint) Placet prisca lectio, *cum magna strictim & multa breuiter.*

Sermo infinitis personis rebúsque circumfusus. vtrumque præstare non potest. Itaque propositi quoque nostri ratio, &c.) Abest antiquis pletisque vox, *Sermo:* & sequentia illa sic cōcipiuntur, *vtrumque præstare propositi nequeo quoque nostri ratio,* Corrigo & dirigo: *vtrumque præstare nequeo. Propositi quoque nostri ratio.* Sermonis illa voce eiecta.

Pag 138. *Vbi maximorum duum & ciuium tantorum togata prœlia*) Vetus, *tantum non togata,* bene ad meum sensum.

Pag.140. *Plebis scitum enim interposuit*) Vetus & vera scriptio, *plebei enim scitum.*

Pag.141. *A piscatoribus in Milesia regione verriculum trahentibus*) Prisca editio, *reticulum trahentibus,* An & *reteiaculum.*

Hoc fortunā tractus se emisse dicente) Alij libri, *ductus,* non, *tractus* : duo è meis, *iactus,* quod æquè placet.

Qua conditione, propter nouitatem rei, ad vniuersum populū delata) Omnino scribendum, *qua cognitione.*

Pag. 142. *Atque vt Theopompo)* Vetus. *Atque in*. Lego, *Atquam Theopompo*, & statim voce insita, *qui cum primus*, ex eodem libro.

CAP. III.

Pag. 146. *Deinceps ex ijs vocemus, quorum animus, &c.)* Præpono veterem lectionem, *Deinceps & ijs vacemus*.

Cn. Marcius, cui Corioli Volscorum opidum captum cognomẽ adiecit) Vetus *captiuum cognomen* &, *adiecerunt*. Lego igitur: *Corioli, Volscorum opidum, capti; suum cognomen adiecerũt*.

Pag. 147. *Atque ligneo catillo cænantem)* Prisci, *eque ligneo*.

Pag. 152. *Poti senis animum illecebris pellicere non potuisset)* Sambuci codex, *potisenus a. i. polluere*.

CAP. IV.

Pag 153. *Cum Campana matrona, apud illam hospita, ornaměta sua illo sæculo pulcherrima ostenderet)* De mendo suspicio hic mihi iniecta primitus, quia cùm verba hæc sint è Collectorum libris Pomponij Rufi, antiqui scriptoris, nec procul adeò à Gracchano æuo: vix conueniebat illũ vt de remotissimo æuo loqui, *illo sæculo pulcherrima*. Auxit trium librorum veterum lectio, *quæ illius sæculi*, præfert. Ex qua bella mihi nata coniectio, *illius oculis*, nec ego quidem de veritate ambigo. Certe, vt Campanus luxus tunc fuit, omni sæculo pulcherrimus videri potuit muliebris ille mundus.

Quia dominium rerum collabi solet, bona mentis vsurpatio, &c.) Sambuci codex voces aliquot ingerit, istas: *dominiũ rerum collabi solet, bona mens præfertur, diuitiis, cuius vsurpatio*, &c. Purior mihi vulgata est.

Tres consulatus acceptissimos populo Rom. gessit) Vetus, *accepti ssime*, accipio.

Pag. 155. *Solida laudis cupidini)* Magis placet prior lectio, *cupido*.

Primi belli Punici gloria cladisque maxima) Acutius videatur & verius, quod in priscis: *gloria, quia clades maxima*.

Minus multo cultores) Sententia vult, *multos*.

Pag. 157. *Ideo Senatus)* Vetus, *Idem Senatus*, & rectè.

CAP. VI.

Pag. 162. *Quorũ tibi factum sepulchrum, Tarenti etiamnum conspicitur)* Vox *Tarenti*, à glossula est, dele. Nam de vrbe ea ante statim sermo: & nunc addit, *ibid*.

Sunt & alienigeni amores iusti, obscuritate ignorantiæ non obruti) Veteres mei vberius & verius: *alienigeni amoris cineres, vsti obscuritate*, &c. Duriusculè, fa-

lè, fateor, sed Valerium ne nosce, aut hæc agnósce.

CAP. VII.

Pag. 164. *Itaque celerius est sine reprehensione propinquum avertere, quàm amicum: quia altera diremptio iniquitatis, altera utique levitatis crimini subiecta est* Primùm, lego, *celerius & sine reprehensione propinquum aversere*, deinde cum in veteri sit, *quia altera deiectioni iniquitatis*, malim scribere, *quia altera defectio iniquitatis*, tamen in Vltraiectino altero, *desertio*, quod æque probum.

Pag 167. *Tu exilium indiceres. adeo blando uteris imperio, quod is supplicium honori pratuleris*) Parum Latina aut pura hæc iunctura: veteribus abest vocula, *is*: item, *Pratulit*, in iisdē, non *pratulerit*. Ego concinno, *tu exiliū indiceres: adeò blando uteris imperio) supplicium honori pratulit.*

Pag. 169. *Iustæ pœnæ debitum spiritum tenebris furari conabatur*) Quis spiritum furatur? me arbitro, patū apre, dictum aut scriptum; In veteri, *funerari.* Ex quo bella metaphora eruimus, *fœnerari*; luctari videlicet & producere ad tempus latibulo illo spiritū Brutus volebat.

Testatiorem beniuolentiam) Priscus liber, *testationem*, rectè, si *beniuolentiæ* rescribas.

Pag. 170. *Atque ut illarum ædes; sacra domicilia*) Melius, *ædes sacræ, domicilia.*

Pag. 171. *At quo secessisti quosdam fugeris, aut quibus insulis misericordiæ permulseris, non cohibebis ne alienis malis perinde ac bonis suis lætentur*) veteribus nullæ sunt duæ illæ voces, *non cohibebis* & spernendæ omnino, sic tamen vt totam clausulam interrogatione deinde alleues.

CAP. VIII.

Pag. 172. *Si animo erogantis*) Scribes *animum*, situ animū ad priora retuleris, à quibus hæc pendent.

Alter enim quod præstat, potest) Fallor, aut argutior prisca lectio, *quod potest, præstat.*

Iam qui hac præcipuè negotiatione delectatur.) Vetus, *negatione*. De re vsuraria loquitur, eaque inhoneste: cui nimis honestum Negotiationis verbum. Credam facile fuisse, *nummatione.*

Pag. 174. *Sed etiam quæ alius ipso tribuente sensis, commemorari*) labem & nubem huic loco veteres adimunt, in quibus sic: *quæ alio tribuente sensit.* Transitū enim & velut viam sibi facit (solitum id Valerio) ad exempla Externa sequentia: in quibus non Romanorū in alios, sed aliorum in Ro-

manos liberalitas expressa. Eam autem inquit, commemorari quoque interest Romanæ laudis, qu a meruit.

Quod nollent accipere) Glossulam hoc totum sapit dele, aut rescribe, *ne nollet*. sed dele magis.

LIB. V. CAP. I.

Pag 178. *Cum & viribus corporis & animi virtute aliquanto esset superior*) Puto vocem excidisse, scribendumque, *viribus corporis par & animi*, &c. Nam animo saltē excelluisse Romanum vult, cùm cetera pares essent.

Pag. 179. *Siquidē in eo prœlio Badius obtruncatus est.*) Quo prœlio? nō certè singulari illo occubuit. Itaque vocem [illegible]; *eo*, delendam censeo. Postea scilicet pugna aliqua ceciderit.

Siquis ignarus vir aspexisset) Lege, *viri*,

Pag. 180. *Amicitia regis fidissimi populo Rom.*) De Masanissa loquitur. Atqui ille, cùm id cōtigit, infensissimus Romano nomini hostis. Itaque parum attenta Valerij mēs hæc scribentis

Pag. 183. *Eam ex tyranni ore manasse*) Plerisque libris additum, *ore de humanitate manasse*. Reiicis ea verba, Pighi, è libris aliquot scripti; & rectè Nec malè aut imperitè tamē, siquis legat, *ex tyranni ore & immanitate*,

Pag. 183. 184. *Sermonem habuisse*) Vetus, *habitū*. Si rectè: tum paullo ante rescribe, *quodam*, vbi, *quosdam* legis.

Pag. 1 4. *Ad patrem propugnatione laborantem*) Veteres duo, *propugnatorem laborans*. Suspectus locus eò magi, quòd duę eæ voces alteri manuscripto absint. An tamen, *pro pignore laborum*?

CAP. II.

Pag. 186. *Coriolanū patriam appugnare conantem*) Vetus, *Patriæ interitu perficere conantem*. Quid si, *interitum*? Vulgatam si intueare, displiceat: quia non oppugnare conatus saltē Marcius: sed reuera oppugnauit. Si retines, malim *expugnare*.

Senatus matronarum ordinem) Addunt veteres, *Senatus gratitudine motus matronarum ord.*

Vti feminis semitā viri cederent) Idem, *e semita*. Plautus *cedam ego illi de via, de semita.*

Pag. 187. *Vacasse in tanto gaudio Patribus cōscriptus duabus humilibus feminis referre gratiam, nedum tam præ se tulisse, mirandum*) Sententiam haud malam ex his elicias: cū tamen in veteribus duobus legan, *nedum tam propter se tulisse*; ambigo an non scribēdum.

dum, *nedum tam properiter retulisse*. Celeritas enim beneficij, beneficium auget.

Pag. 188. *Quidquam decerpsit*) Priscus codex, *arcessit*. Possis legere, *abscessit*.

Pag 189. *Quorum laudem abiecta lege conditio magis auget, quàm extenuat*) Quæ hæc cōditio adiecta lege? frustra queras Scribe, *abiecta* Hęc est mens Valeriana Libitinarij, inquit, etsi lege & more abiectum ac vile id genus, tamē, &c, Sane in vilibus habiti sēper. ideoq; e mox etiam appellat, *Contemptum gregem*.

Sed dum honesti actus etiam ab infimis editi memoria non intercidant) Abest veteri, *actus*: & post, *infimis*, infertir, *estis* Ego legam: *dum honesti etiam ab infimæ sortis editi memoria n n intercidat*. Dum modo rei honestæ, inquit, etiamsi a vilibus editæ memoria duret, &c Statim etiā malim, *vt nec tūs adiecti, nec his prælati*: ordine mutato, & cur malim, vides.

Pag. 191. *Quorum quoniam religiosum cultum instituimus*) Imò verò, *instituimus*. Iā enim dixit de Gratitudine!, & locum eum velut peragrauit.

CAP. III.

Pag 192. *At, inquit, ærario*) Lege, *inquis*.

Pag. 194. *Quo enim Iambo, qua procella verborum*) Haud displicet de Iambo: nec item quod in veteribus, *nimbo*.

Pag. 196. *Ille vicatim dispersos ciues suos in vnam vrbem contraxit*) In veteribus est, *illocatim* Neutra vox ad verum, & facile ex hac inconstantia odoror suppositas illas pro germana ista, *pagatim*. Athenienses enim ante Thesea in pagis habitarunt. Plutarchus & clarissime Liuius libr. xxxi. *Delubra sibi iussit* (Athenienses loquuntur) *quæ quondam pagatim habitantes in paruis illis castellis vicisque consecrarint*. Idem de iisdem. *Templa deûm quæ pagatim sacrata habebant*. Adde, quæ mox addam.

Pag 147. *Abunde non duxerunt*) Negatio abest veteri: & tollenda.

Hanc hæreditatem paternam solam se sortitum) Optime vetus & ex veteri formula, *solam se creuisse*. Hæreditatem cernere, pernota iam & notata aliis dictio.

His dotibus, quæ ad pacandū hominem potentissima iudicantur) Displicet iure, *pacandum*: & falsum scio: Veteres duo, *pariendum*: tertius, *periendum*, Tentem ex eo, *Parcendum homini*. Etsi malim *pertegendum*. aut eius sententiæ verbum propinquius.

Pag. 198. *Discordes foci tui*,

paucis diuidua tuguria, ô Græciæ facta sunt. Columen lucet Marathon, &c.) Curuus locus, quem tentasti, Pighi, dirige re: sed tentasti. Nos, nisi fallor, propitio Phœbi filio sanamus. Vetus vnus habet: *& paucis*. alij aliquot, *& pacis*. Lego, *& pagis*. Hoc primum. Sane quin referenda hæc sint ad Theseum, qui pagatim habitantes Athenienses (suprà doctũ satis: & hic locus priori illi firmando item valeat) in vrbem conduxit, nemo ambiget ex cathenata hac priorũ repetitione. Iam sequentia ex prisco libro sic concinno: *& pagis diuidua tuguria tua. Græciæ facta sunt columen. Lucet Marathon*, &c. Athenienses ipsos adfantur & increpant. Per nos, inquiunt, tua tuguria & pagiexculti, in caput Græciæ verterunt.

Honore aræ decoratæ, quasi sacrosancta colis) Vetus vnus, *sacrosanctiores colis*. alij *sacrosanctiora*, & omittunt τὸ *quasi*. An legendum, *decorata sacra sanctione colis*? quod esset, sacra quadam lege & decreto colis.

CAP. IV.

Pag. 100. *Expugnasti, inquit, & vicisti iram meam, patria, precibus huius, &c*) Confusa hæc, mala. Scribo: *vicisti iram meam patria, precibus huius admotis, cuius vterũ te, &c.* O patria, ait, iam animum meum vicisti telo hoc maternarum precum.

Pag. 203. *Quod necesse est animo quoque euenire, aliquanto efficaciore pictura literarum: vetera pro recentibus admonitos recordari*) Locum habes, Pighi, inter mutilos: ego inter malos. Emendari posse censeo, nonnulla admonitiuncula libri, qui habet *vetera prodentibus*. Vnde ego, *vetera à prudentibus admonito recordari*. Dispice, nec fugiet te sententia. Inuoluta autem huiusmodi multa in Valerio: nec miror sæpe in tam tenebrosis sententiis offendisse exscriptores.

CAP. VI.

Pag 207. *Quia euersa domo, intemptatus reip. status manere potest*) Placuit ita tibi, Pighi, è Cauchiano. At in duobus meis est, *interdũ proprius reip. status*, non male certe. Quòd si Cauchiana scriptura præferenda est; malim ex ea tamen, *intemeratus*.

Pag. 208. *Námque in capite eius subitò veluti cornua emerserunt*) Vacillant valde libri. Alij, *cornua eruperunt*: alij, *erepserunt*: meus palam, *erexerunt*. noue, sed vere Erexerunt, absolute ea forma dictum, qua ante notaui Direxerunt. Sic

Minuc-

Minuerunt, Auxerunt, Sedarunt, Posuerunt: id est, minuta, aucta, sedata, posita sunt, veteres passim dixere.

Pag. 209. *Cui ius dicenti, cum in capite picus consedisset*) Bona item prisca lectio, *Cuius ius dicentis.*

Domus ipsius statum felicissimum) Veteri, *factum fidelissimum* probem, *fatum felicissimum.*

Vnicũ talis Imp. specimẽ esset) Sambuci codex *sectamen esset.* Ann e *spectamen*?

Pag. 211. *Ac pabulãtium hostium globo*) Eiusdem codex, *palantium.*

CAP. VII.

Pag. 214. *Stratonices infinito amore correptus*) An *infrunito amore*? Certe de stolido, improbo, & impudenti adfectu loquitur priuigni in nouercã.

Excitatiorem anhelitum) Falsò, languidos anhelitus & velut abiens cum abeũte fuit, quod ipse Valerius aperit, qui increbuisse anhelitum ait illa intrante. Veteribus est *exercitatiorem*, Vox accommoda haud mihi nunc occurrit.

CAP. IX.

Pag. 219. *Se nil tale debere suspicari persuasus*) Non est in veteri vox, *debere*. Ego verò illud, *se*, etiam deleo, & lego, *nil tale suspicari persuasus.*

LIB. VI. CAP. I.

Pag 222. *Vnde te virorum pariter ac feminarum præcipuum firmamentũ Pudicitia inuocem?*) Scribendum est, *euocem*. Varia enim eius domicilia recenset: & velut ambigit, vbi potissimum habitet. Vocem etiam *Firmamenti* (nescio an nõ callidè) mutem in *Ornamenti.*

Pag. 223. *Sanctissimúmque Iuliæ gentis genialem thorum assidua statione celebras*) Insignis plane restitutio, quam tamẽ libris debemus: quibus fere vox, *gentis*, abest. Et qui expedias alioqui hanc sententiam? Quæso te, an gentis Iuliæ genialis aliquis thorus? imò singulorũ is est, nec nisi matronarum. Itaque de Iulia hoc capiendum, siue Liuia Augusta: cui seruiliter, vt & Tiberio alias, adulatur, tantáque pudicitiam eius facit, vt numen ipsum inhabitare velit genialem eius thorum. Porrò Iulium nomen post adoptionem vulgo datum Liuiæ, docui in Commentario ad Tacitum: cuius rei inobseruantia locum hunc fœdauit.

Atque hanc illatam iniuriam non tulit Virginius plebeij vir generis, &c.) Scribe & distingue: *Atque hæc illatam iniuriã non tulit Virginius*, &c. Claudit exemplum præcedens, &

transsit ad alterum: Atque hęc Lucretia, inquit, illam iniuriā vlta est ferro: Virginius etiam inferendam.

Deductum in forum puellam occidit) Imo iam in foro erat puella ad Appii tribunal. Lego, *seductam in foro*. Ita res è Liuio aliisque: qui seductam paullum à patre puellam, & tunc interfectam clarè scribunt.

Pag 225. *In qualicumque enim statu positam Romano sanguini pudicitiam*) Melius, *posito*.

AEquè similis fœdus exitus sequitur) Illud, *similis*, infarctum est.

Pag. 226. *L. Octauium deprehensam neruis contudit*) Sambuci codex, *pernix contudit*, vnus è meis, *protinus contudit*: ... j, *pugnis*. Ego hæreo.

CAP. II.

Pag. 229. *Multi metus vrbis atque Italiæ finiti erant, plebs Romana libertatis Scipionis libera non fuit*) Nihil hæc postrema ad eam clausulam, itaque amoue, & copula cum sequenti exemplo, hoc modo *Plebs Romana libertati Scipionis libera non fuit*; *quapropter minus mirari*, &c.

Pag 231. *Idem cùm multa de temporibus Cæsaris liberiùs loqueretur*) Veteri deest vox, *Cæsaris*, & pro, *temporibus*; legit, *patribus*. Tu nō ambiges quin *partibus*, vera scriptio sit, voce etiam illa reiecta, Partes eo sensu quęm suprà notaui.

Pag. 233. *Itaque timens ne si tu fueris absumptus*) Dele illud, *timens*, side libri.

CAP. III.

Pag 236. *Polia quæ proxima exierat*) Mallem *quæ prima*, atque in his vocibus sæpe commutatum.

CAP. VI.

Pag. 250. *Falsum legationis nomen amplecti*) Vetus, *vocabulum amplecti*. Ausimne, *velabulum*?

CAP. VII.

Pag 251. *Ne domitorem orbis Africani femina impudicitiæ reum ageret*) Impudicitiæ vox non in virum conuenit, cumque qui libidinosè agit, sed qui quæve patitur. Latini quidem ita. Exemplum hîc contra, si locus rectus. In veteri vno est, *incontinentiæ*, in altero, *impatientiæ*, ex quo ego rescribo, *impotentiæ* Ne is, inquit, qui potens tot hostium, parum potuisse in se coërcēdo videretur. Proba omnino correctio.

CAP. VIII.

Pag 253. *Custodita rei salute subuertit. Argui fortuna, &c.*) Codex meus voces aliquot inserit bonas & germanas,

ſubuertit & dominum ſua fide) *& conſtantia liberauit.* Argui ſ. felicitate celebrauit) De triumphante loquitur. Anne *felici de.* Paullo, item ante legerim, *Plurimis etenim laceratus verberibus.*

Pag. 254. *In cubiculum ac lectulum recepit)* Priſca editio, *ac lectulum.* Lego, *lecticulam.* Is ritus, vt lecticulas haberent non ad ſomnum ſed ad decubitum, in quis lucubrarentur, ſcriberent, quieſcerent. Suetonium in Auguſto vide.

Pag. 255. *Contentus eſſem huius generis exemp is)* Priſci libri inſerunt, *eſſem ex hiis huius generis.* Fuiſſe cenſeas, *eximiis huius generis.*

Nec ſolum hactenus beniuolentia proceſſit) Iugula vocem *ſolùm* auctore libro. Proprietatem verbi hactenus non cepere, qui addidere.

CAP. IX.

Pag. 255 *Nam eum aliorum fortunas ſpectando)* Vetus, *fortuna, & pectora.* Ego veriſſimũ cenſeo *fortunas & decora.* Sta timque, *quid aberit,* non *oberit,* ex veteri.

Pag 258. *Sed operas publicanis dedit: idem vltimam inopiam ſuam,*&c) Scribe, *id eſt, vltimam.* vitio in libris crebro. Sententia ſic poſtulat. Nõ enim aliud aliquod munus obiſſe narrat, ſed hoc idẽ interpretãdo vile facit & abijcit.

Pag. 259. *Victor Capitolium* *felicitate celebrauit)* De trium- &c. Malim tamen, *ſummaſi-* *dape?* vt de ſolemni illo triumphantium conuiuio in Capitolio capias.

Turpem decoctoris ſuperlationem iniunxit) Puto fuiſſe, *appellationem,* & deprauaſſe vocem adhæſu literæ ſigma à fine alterius.

Pag. 261. *Eiuſdem ſtultitia imperita ſalutaria)* Stulte interpoſita vox Stultitię: quã tolle, natam è linea priore. Nam illud Eiuſdem, ad Cimonem plane referendum fuit.

Pag. 263. *Improuiſo decurſu deſtitutos)* Veteres duo, *receſſu.* quod approbo.

LIB. VII. CAP. I.

Pag 264. *Adiecit animi rariſſimas dotes)* Rectè, quia tamen in veteri lego, *animi non rariſſimas dotes,* ambigo an numeroſiſſimas non fuerit.

Nam Q. Metellum) Duas voces iſtas, *Q. Metellum,* clarũ à gloſſographo eſſe. De illo ipſo enim omnis hic continenter ſermo.

CAP. II.

Pag 267. *Is vbi conſul cognouit)* Vetus. *Id ſic conſul.* Lege, *Id ſicut conſul.*

Tam citò animaduertit) Nihil hic de celeritate: prudentię tota conſideratio eſt. Itaque ſcribo, *tam ſcitè.*

Pag. 270. *In ſequentibúſque ſæculis ſint habitaturi*) Germanior ſcriptura libri, *inque ſequentibus ſæculis.*

Quæ fortuitò patimur) Malo *fortuitò* : & ſententiam magis explicat.

CAP. III.

Pag. 279. *Sordidæ magorum dominatione oppreſſa, Darius rex adiutoribus eiuſdē dignitatis aſſumptis*) Mire inuolutus locus: mihi quidem. Darium ecce regem vocat: atqui candidatus regni ſaltem erat, & de eo agitur: quo modo & qua fraude regnum adeptus. Sed & Adiutores eiuſdem dignitatis appellat Adiutoréſne regni? Imò contrà, aduerſarij eius, & quiſque ſibi ſpondebat eam dignitatem. Aut nihil video, aut grandis & audax deprauatio: quæ [illegible] an ſic leuanda. (nam vt tollam prorſus, ſine libris vix ſperem) *Darius rei adiutoribus eiuſdem aſſumptis.* Hiſtoria ſane talis: & ij qui coniurarant in magos, conuenere ſimul in hanc conditionem de regno.

CAP. IV.

Pag. 28. *Omnes pugnantium globos præcurrit*) Vetus recte, *percucurrit*. Miſcuit ſe globis, non præcurrit.

CAP. V.

Pag. 287. *Vt propoſitis ante oculos clariſſimorum*, &c.) Tota hæc circumductio melius & compoſitus concepta in veteri. *Quia propoſitis ante oculos clariſſimorum virorum repulſis, vt non minore cum ſpe honoris, ita prudentiore cum animi iudicio petent.*

CAP. VI.

Pag. 290 *Quatuor & viginti millia ſeruorum comparauerunt*) Lege dum videri, *quattuor millia ſeruorum*, & cauſſam erroris docui in II. Elector.

Pag. 293. *Eamne vnquam aliquis in acie hortaretur*) Vetus optimè, *En, quem aliquis.* irriſorio illo & diſſimulanti genere ſermonis.

CAP. VII.

Pag. 295. *Summa cum iniquitate paternum non abrogauerat*) Priſca lectio, *nomen iurgauerat.* Fuit omnino, *nomen eiurauerat.*

C. Calpurnij Piſonis Prætoris vrb. conſtitutio) Liberi pleriq; omnes, *præfecti vrbis.* Referre ad Piſonem præfectum ſub Tiberio conabar, cui dare ſe Valerius voluerit arceſſito hoc exemplo: ſed illi Lucium prænomen fuit.

Terentius ex octo filijs) Mentis meę oculus hîc, niſi legas, *Terentius cum octo*, cæcutit.

CAP. VIII.

Pag. 296. *Teſtamento is filiū inſtituit hæredem*) Si filium inſtituit

stituit: quomodo Ti. Longus id subuertit? & quomodo is sanguine ei proximus; clara peruersio. Emendauimus nuper, *Testamento Ofilium*, & probat nunc vetus, cui vocula, *is*, nulla est.

Pag. 299. *Quid hoc loco inhonestius*? Scribe, *ioco*, non *loco*.

Vitæ fructibus continuo cariturus) Sambuci liber, *vitæ lusibus*. An, *vsibus*? Puto.

LIB. VIII. CAP. I.

Pag. 300. *Fortipunitione liberat à fratris dextera*) Verum est, *Librata*.

CAP. II.

Pag. 307. *Æquitas quærentium delectaré*) Vetus, *quæstionum*. Forte, *quæstorum*, siue, *quæsitorum*.

Pag 309. *Tam minuti à pudore excessus*) Vetus, *tam minimo* Lego, *tam minimi*: sicut aliàs hic locutus.

CAP. VII.

Pag 318. *A Timæo, & Arione, & Cæto Locris præcepta Pythagoræ acciperet.*) Theodorus Canterus amicus meus, & harum artium diligentissimus, per epistolam me monuit, repperisse se in veteri libro, *Arione & Echecrate*, ex quo appositè facit, *Ethecrate*. Nam Cæti Pythagorei mentio nusquam, nec in Iamblichi quidem Catalogo. At Ethecratis etiam Cicero meminit v. De Finibus, vbi pæne hæc ipsa Valeriana: *Cur ad reliquos Pythagoraos, Echecratē, Timæum, Arionem, Locros*, &c.

CAP. XI.

Pag. 328. *Athenæ sollicitudine agerentur*) Melius, *angerentur*.

Pag 329. *Desiderium pictoris coëgit explere*) Margines tui præferunt, *coëgit exemplare*, quod & in meo est libro. Verbum ignotius fuit, in quo turbant: & me iudice, *eximplere*, quomodo & Adimplere dicimus, aliaque compositione geminâ.

CAP. XIII.

Pag. 131. *Conspecta est*) Lege, *esto*.

Ei nostra ornata mentio defuisse existimentur) Ambigebā pridem de loco: quia superbè illud de se scri[illegible], *ornata nostra mentio*. Sambuci codex subuenit pulchre: *ei oratio* nostra mentio *defuisse*.

Et simul spe diuturnioris vitæ) Lege, *spei*.

CAP. XIV.

Pag. 336. *Dulcedinem gloriæ pane adiecit gloriosam*) ita tu Pighi, ex omnibus manuscriptis. Nā antea legebatur. *Dulcedini gloriæ p. a. gloriam*. At ego lectionem tuam ipsam iacentem erigo, *Dulcedinem gloriæ, panè adiecit gloriosam*! Velut exclamat, & ô dulcedinem, inquit, gloriæ, tantum non

 dixerim,

dixerim' gloriosam! Acumina & sententiolas Valerij nostri.

LIB. IX. CAP. I.

Pag.344. *Inde infusa culinis ostrea. Arte censibúsque edendi atque bibendi voluptas reperta est)* Abest, *ostrea*, à plerisque omnibus libris, & tollo sanè ego, ac rescribo: *inde infusa culinis artes, censibúsque*, &c. Sententiam egregiam elicio: & hinc, inquit, repertæ culinariæ illæ artes, & patrimoniorum pretiis empti coqui.

CAP. II.

Pag. 346. *In publica villa (quæ in cãpo Martio erat)* Vide ne totum [illegible] glossematium sit, nisi forte docendus aliquis Valerij æuo; vbi publica villa esset.

Pag. 351. *Inclusum mœnibus Attinguenſium)* Veteres, *Abteguensium* Scribam, *Atteguensium*. Attegua notum Hispaniæ oppidum est.

CAP. III.

Pag.356. *In Fabio pulcherrimam partem omittẽdam)* Lego *pulcherrimè partam*, & ad victoriam refero.

CAP. IV.

Pag. 359. *Eius denique confirmandi gratia)* Præfero scriptam lectionem: *eiusdemque*.

CAP. V.

Pag 361. *In Hostiliam propinquam rostris ad me venit)* Vocẽ libri interferunt, *rostris idẽ ad me*. Lego, *id est ad me*. Quo modo vocis eius superbæ indignitas magis eluceat.

Vestem & instituta Persica assumpsit: spreto mortali habitu diuinum æmulatus est) Verbi aliquid occultioris hic delitere docent libri, qui valde titubant. Quidã, *diuinũ aucupatus est*, alij, *diuinũ caput æmulatus* & qui proprius ad verũ, *caput latus est*. Credam fuisse, *diuinũ captatus est*, pro captauit Crebrum valde hoc genus antiquis: & infra, cap. VIII. vbi vulgo, *Itaque exiguo momento maximæ rei casus fluctuatus*: libri mei tres, *fluctuatus est*.

Iam Xerxes, in cuius nomine superbia & impotentia habitat, suo iure quàm insolenter abusus est, cum Græcia, &c.) Absunt à meo libro illa, *abusus est*; me iudice, merito. Scribo & distinguo: *superbia; & impotentia habitat suo iure, quam insolẽter? quod Græcia*. Ita enim vetus, non *cum Græcia*. Tu vide.

CAP. VI.

Pag 364. *Cum binis vestimentis vrbem egressos)* At in Liuio

uio hæc ipſa narrante, ſingulis veſtimentis egreſſos eos leges. An igitur hic, *cum priuis veſtimentis*? quæ corruptio eadem & correctio alibi in Liuio mihi notata. Niſi ſi Liuius ſingula veſtimenta capit vnã Togam, vnam Tunicam, quo reſpectu recte & Bina & Singula dixeris.

CAP. XII.

Pag. 378. *Imbru cauſa petitã latebram*) Scriptis meis abeſt: *cauſſa*: nec cauſſa retinendæ eſt.

CAP. XIII.

Pag 379. *Ita vt viuam, dabo*) Scribe, *Ita viuam*, Iurandi formula, quam inſita vocula peruertit.

F I N I S.

INDEX

INDEX

COPIOSISSIMVS CVM RERVM TVM NOMINVM, QVÆ IN VALERIO MAXIMO.

Amor

C Gal-

Cor-

. G. Gal-

L. Cæsar.

M. Por-

P. Volu-

Sex

Thamyris

Varro

FINIS.

ANTVERPIÆ,
Ex Typographiâ Henrici Ærtssij.
M. DC. XXI.

-rius Maximus Romanus cum per aliquod tem-
pus petita cum Sex. Pompejo Asia militasset ze-
dijsset in Patriam extremis Tiberii Imp. temporibus
post mortem Sejani scripsit ad eundem Imp. libros 9
dictorum, factorumque memorabilium digestorum in
certas classes; opus uectigalium varium, utile, lectumque
Gellio lib. 1. cap.). Plinio lib.), et Plutarcho in Mar-
cello, ut Joan. Saresberiensem, et alios juniores
praeteream, Saxonem pręcipue grammaticum, qui
in plurimis historię suę Daniae locis est imitatus.
Jo. Alb. Fabricius in biblio. Lat. lib. 2. cap. 5.
iudicium aliquorum refert, existimantium, non esse
ipsum Valerii opus, sed eius tantum epitomem
et ipse in eorum sententiam minime transeat

Este valerio es de D. Gonsalo Devl

este valerio es de D. estevan Devlloa
este valerio es de D. Martin Devlloa
este valerio es de D. fer.do Devlloa
este valerio es de D. Alonso Devlloa
Este Valerio es de D. Martin de Ulloa
Hispali anno 1735.

Ste Valerio C. I Dr D.o
Lonso [illegible] a Rethorica